

Наукові перспективи
Видавнича група

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ

у рамках роботи Видавничої групи
"Наукові перспективи"

Матеріали XLVI Міжнародної науково-
практичної конференції (07 липня 2024 року,
м. Копенгаген (Данія) дистанційно)

*Мирного неба!
Більшої України!*

Міжнародний економічний інститут (Есеніце, Чехія)
Central European Education Institute (Братислава, Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Батумі, Грузія)
Казахський національний університету імені аль-Фарабі (Казахстан)
Інститут філософії та соціології Національної Академії Наук
Азербайджану (Баку, Азербайджан)
Батумський навчальний університет навігації (Батумі, Грузія)
Регіональна Академія Менеджменту (Казахстан)
Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління
(Київ, Україна)
Асоціація науковців України (Київ, Україна)
Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
Міждержавна гільдія інженерів консультантів (Київ, Україна)
Інститут освіти Азербайджанської республіки (Баку, Азербайджан)

у рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Матеріали XLVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
07 липня 2024 року, м. Копенгаген, Данія (дистанційно)

2024 р.

International Economic Institute s.r.o. (Jesenice, Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
**Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of
Sciences (Baku, Azerbaijan)**
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
**Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
(Kyiv, Ukraine)**
Association of Scientists of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
Interstate Consultants Engineers Guild (Kyiv, Ukraine)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)

within the Publishing Group “Scientific Perspectives”

MODERN ASPECTS OF MODERNIZATION OF SCIENCE: STATUS, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

*Materials of the 46th International Scientific and Practical Conference
July 7, 2024, Copenhagen, Denmark*

DOI: <https://doi.org/10.52058/46>

УДК 001.3-048.35:0/9](06)

C91

Схвалено до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення № 1/7-24, від 02.07.2024)

Матеріали конференції індексуються у міжнародній пошуковій системі Google Scholar

Організаційний комітет конференції:

І.В. Жукова – кандидат наук з державного управління, доцент; *Є.О. Романенко* – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України; *О.М. Непомнящий* - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений будівельник України; *О.І. Дацій* - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України; *О.М. Макаренко* - доктор медичних наук, професор; *Маркета Павлова* – директор Міжнародного економічного інституту (Чехія); *Юрій Кійков* - доктор інформатики, доктор технічних наук у галузі розвитку освіти (Чехія); *Володимир Бачишин* - доцент кафедри економіки (Словаччина); *Гумеїр Гусейн Ахмедов* – доктор педагогічних наук, професор (Азербайджан); *Петер Ошват* - доцент юридичного факультету (Словаччина); *Л.С. Ахметова* - доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО (Казахстан); *Бадрі Гечбаїя* - доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія).

Секретар: *А.С. Ковальчук* - здобувач ступеня доктора філософії (PhD).

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XLV-ої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. *І.В. Жукової, Є.О. Романенка*. м. Копенгаген (Данія): ВАДНД, 07 червня 2024 р. 227 с.

У матеріалах XLV-ої Міжнародної науково-практичної конференції висвітлені оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, психології, техніки та інших галузей науки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір.

Матеріали будуть корисними та цікавими науковцям, викладачам, педагогам-практикам, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачам вищої освіти, громадсько-політичним діячам, а, також, усім, хто цікавиться міжнародним досвідом реалізації інноваційних освітніх процесів.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

© автори, 2024

© Видавнична група «Наукові перспективи», 2024

© Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління, 2024

© Асоціація науковців України, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Романенко Є.О., Гурковський В.І.

Україна відновлює обговорення ратифікації римського статуту..... 11

Романенко Є.О., Літвін Л.Ю.

На Україні нарешті з'явиться військова поліція..... 16

Романенко Є.О., Ткаченко І.В.

Врегулювання питань протидії розвідувально-підривній діяльності спеціальних служб іноземних держав..... 26

Романенко Є.О., Федосова В.Е.

Верховна Рада України ухвалила закон «Про публічні консультації»..... 31

Духневич О.В.

До питання актуалізації стандартів внутрішнього аудиту..... 35

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

Іванов К.Ю.

Особливості представництва прокурором інтересів держави у суді..... 37

Ковач Я.В.

Окремі аспекти впровадження інноваційних інформаційних технологій у судовій системі..... 40

Кононенко М. П.

Особливості процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі або з його використанням..... 43

Кортаєв В.М.

Окремі аспекти практики верховного суду щодо кримінальних правопорушень, що зумовлені російською агресією проти України..... 46

Москалюк В. Л.

Особливості правового регулювання відносин міжнародної інтернет торгівлі..... 50

Пастернак П.І.

*Визначення належної форми попереднього договору купівлі-продажу
нерухомого майна у нотаріуса.....53*

Ткаченко І.М.

*Депортація та примусове вивезення дітей під час війни в Україні:
правовий аналіз.....56*

**СЕКЦІЯ 3.
ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ**

Bobro N.S.

Unification and integration of digital resources in education.....60

Orujeva Elnara Maharram

*Methodology of teaching the topic “Programming in python” in the
computer science course of grade 9.....63*

Golovko O.Ya.

*The use of virtual educational environment for intensifying the process of
learning foreign languages.....66*

Leleka V.M.

*Professional sports in the dimension of socio-economic development of the
regions of Ukraine.....70*

Андрющенко О.О., Скидан Ю.К.

Упровадження stem-освіти в навчальний процес початкової школи.....73

Дворська А.О.

*Виховання громадянської культури та патріотизму у майбутніх
авіаційних фахівців України.....76*

Ємець О.В.

Семантика і прагматика метафоричних термінів в економічних текстах...79

Кінавелідзе К.О.

*Психологічний аспект впливу масової музичної культури на натхненний
натовп і роль індивіда у цій масі.....82*

Кобилянська К.А.

*Використання штучного інтелекту (ШІ) для підготовки кваліфікованих
робітників по професії кравець.....84*

Марущак Є. М.

Дослідження особливостей розвитку і здоров'я дітей у закладах Харківського товариства поширення в народі грамотності (1869-1920 рр.).....88

Паскаль О.В.

Вплив занять спортом на соціальну інтеграцію українських дітей зі статусом тимчасового захисту в Данії (на прикладі занять стрибками на батуті).....92

Погорєлова Т.Ф.

Формування компетенції ділового мовлення у здобувачів вищої освіти.....97

Попова Н.М.

Особливості національного світогляду в мовній картині світу: іспано-українські паралелі.....101

Рогальська-Якубова І.І.

Конструювання фрейму «війна» на основі великодньої промови В. Зеленського.....105

Солодун Г. В.

Меми як інноваційний метод навчання на уроках української мови і літератури.....108

Цимбал О.В., Зарудняк Н.І.

Ігри, в які грають дорослі (на матеріалі оповідання Михайла Коцюбинського «Дебют»).....111

**СЕКЦІЯ 4.
ПСИХОЛОГІЯ**

Верховська М.О.

Взаємозв'язок між якістю сну та сидячим способом життя.....115

Рибчук О.Г.

Розум та емоції: взаємозв'язок критичного мислення і емоційного інтелекту.....119

Ткаченко О.Т.

Інклюзія в освіті: психологічні чинники.....123

Ястреб В., Когут О.О.

*Комунікативна компетентність психолога як важлива умова його професійної спрямованості.....*126

СЕКЦІЯ 5. МЕДИЦИНА

Serheta I.V., Teklyuk R.V.

*Medical literacy as a component of formation of health-saving competence of children and adolescents.....*129

Кузнецова М.О., Сизоненко К.С.

*Механізм дії фосфорорганічних сполук на організм людини.....*133

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Антонюк В.І., Марич М.Г.

*Сучасні підходи до фінансування малого та середнього бізнесу в Україні: виклики, можливості та перспективи розвитку.....*137

Писаревський М.І., Кірієнко С.О.

*Інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій в процесі глобальних трансформацій.....*141

Тимошенко М.В., Шатова Я.І.

*Динаміка активів банківського сектору.....*145

СЕКЦІЯ 7. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Korzhyk V., Haichao Wang, Strohonov D., Konstantynov I., Yuejun Sun, Khaskin V., Demianov O., Bozhok O., Yarosh V.

*Erosion of hollow copper electrodes during their interaction with a plasma arc of direct and reverse polarity.....*150

Виноградов Ю. О.

*Застосування металевих та бетонних елементів кріплення гірничих виробок в умовах агресивних шахтних вод.....*158

Головко Т.В., Демченко І.С.

*Вибір методу математичного моделювання для оптимізації маршрутів транспорту в інтегрованих системах.....*162

СЕКЦІЯ 8. МАРКЕТИНГ

Garkava O.G.

The influence of social media on modern marketing: trends and strategies.....168

СЕКЦІЯ 9. ПОЛІТОЛОГІЯ

Косенко М.С.

Сучасні інформаційні технології в муніципальному управлінні.....171

Попазогло А.С.

Передумови регіонального занепаду.....175

СЕКЦІЯ 10. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Баркар С.О.

Система органів державного фінансового контролю в Україні та їх взаємодія.....178

Вітенко Ю.О.

Проблемні аспекти нарахування та сплати ПДВ.....182

Лещенко Д.К.

Індексація заробітної плати.....185

СЕКЦІЯ 11. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Саманцов О.О., Іванічев В.О.

Управління фінансами домогосподарства з використанням інформаційної системи.....188

СЕКЦІЯ 12. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Prunenko D., Kovalenko L., Frolov S., Oderii S.

Features of intellectual capital management of construction enterprises.....191

Sharoval K.

Digital transformation and the evolution of international business standards: navigating new technological frontiers.....193

Shapoval K.

Transforming international tourism standards: the role of sustainable practices in economic, environmental, and cultural development.....196

Коломієць Г.С.

Шляхи вдосконалення податкової системи України.....199

Самко О.О.

Роль екологічного виховання в процесах екологізації економіки на шляху до сталого розвитку.....202

Табака Д.А.

Проблемні аспекти у сфері оподаткування.....206

**СЕКЦІЯ 13.
СОЦІОЛОГІЯ**

Костенко Н.В.

Трансформації культурних порядків українського суспільства у воєнному та повоєнному станах.....213

**СЕКЦІЯ 14.
АЕРОНАВІГАЦІЯ, ЕЛЕКТРОНІКА, ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЯ**

Мустафаєв О.В.

Дослідження питання стійкості БПЛА.....217

**СЕКЦІЯ 15.
ВОЄННІ НАУКИ**

Вербовенко О.П.

Специфіки військової освіти у США.....220

**СЕКЦІЯ 16.
МЕНЕДЖМЕНТ**

Мендела Є.М., Мендела І.Я.

Сучасні системи електронного бронювання та резервування.....224

Шановні колеги, любі друзі!

Вітаємо вас із виходом у світ матеріалів XLVI-ої міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (07 липня 2024 р., м. Копенгаген (Данія)).

Міжнародний науково-практичний захід дав змогу ознайомитись із технологіями навчання для використання у кризових умовах та воєнний час, актуальними аспектами мотивації особистісного розвитку, проаналізувати сучасні вимоги до організації освітнього процесу в закладах освіти, розвинути здатність ефективно поєднувати інформаційні та інноваційні технології у практичній науковій діяльності.

Бажаємо творчої невичерпності, нарощення і примноження свого фахового потенціалу й успіхів у самореалізації!

Здоров'я, натхнення, миру, благополуччя і добра!

З повагою,

**директор Видавничої групи «Наукові перспективи»,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
Лауреат премії Верховної Ради України
молодим ученим**

Ірина Жукова

СЕКЦІЯ 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
Полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор,
Полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

УКРАЇНА ВІДНОВЛЮЄ ОБГОВОРЕННЯ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ

Римський статут Міжнародного Кримінального Суду (англ. Rome Statute of the International Criminal Court) - міжнародний договір, що заснував Міжнародний кримінальний суд. Ухвалений на дипломатичній конференції в Римі 17 липня 1998 року та набрав чинності з 1 липня 2002 року. Станом на листопад 2023 року Римський статут підписали всього 137 держав (Україна - 20 січня 2000 року), але ратифікували лише 124 держави (Україна не ратифікувала).[1]

Римський статут встановлює чотири основні міжнародні злочини: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини і злочини агресії. Проте в ході переговорів були розглянуті для внесення й інші злочини, зокрема екоцид. По закінченню Першої світової війни та після ще більш тяжких злочинів, скоєних під час Другої світової війни, пріоритетним завданням стало переслідування осіб, відповідальних за злочини, які вважаються настільки важкими, що їх необхідно назвати злочинами проти людства. Важливою подією в історії права став Нюрнберзький процес, після якого були підписані деякі договори, що й привели до розробки Римського статуту. Прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 260 від 9 грудня 1948 року Конвенція про запобігання та покарання злочину геноциду — була першим кроком на шляху до створення

міжнародного постійного кримінального трибуналу з юрисдикцією на злочини, котрі, на той час, ще не були визначені у міжнародних договорах.

Організація Об'єднаних Націй створила спеціальні трибунали для колишньої Югославії (МТКЮ) і по Руанді (МТР), після чого через питання, які виникли впродовж досудового розслідування, чи вже на судовій стадії, до Статуту було внесено поправки, що дуже нагадують чинний Римський Статут. Під час своєї 52-ї сесії Генеральна Асамблея ООН ухвалила рішення про скликання дипломатичної конференції для установи Міжнародного кримінального суду. Конференція відбулася в Римі 15 червня — 17 липня 1998, як зазначає договір, який набув чинності 1 липня 2002 року. 11 квітня 2002 року на особливих урочистостях, що відбулися в штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку, десять країн ратифікували Статут, внаслідок чого загальне число країн-підписантів досягло шістдесяти, що було найменшою кількістю, потрібною для приведення Статуту до чинності, як це визначено у статті 126. Договір набув чинності 1 липня 2002 року;^[9] МКС може розслідувати лише ті злочини, які були скоєні після дати набуття ним чинності.[2]

Держави стають учасниками Міжнародного кримінального суду, а злочини, скоєні їхніми громадянами або на їхній території — підсудними йому, по факту ратифікації Римського статуту.

Деякі держави принципово негативно ставляться до самої ідеї існування МКС. На їхню думку, МКС обмежує суверенітет держави та має невизначено широку компетенцію. Такої думки дотримуються такі держави, як США, Китай, Індія, Ізраїль та Іран.

Найбільш запеклим супротивником МКС є США. Попри те, що уряд США підписав Римський статут у 2000 році, вже 2002 року він відкликав свій підпис. Спочатку Білл Клінтон, підписуючи документ, пояснив, що США не збираються ратифікувати Римський статут, доки в повній мірі не ознайомляться з діяльністю МКС^[11]. Згодом адміністрація Буша-молодшого, маючи на меті захист власних військовослужбовців, взагалі відмовилась від участі в Римському статуті, назвавши його таким, що порушує національні інтереси та суверенітет США. Окрім того, у 2002 році був ухвалений спеціальний Закон про захист американських військовослужбовців, котрий дозволив застосування військової сили для визволення будь-якого американського громадянина, або громадян країн союзників США, затриманих на території будь-якої держави^[12]. Водночас, США уклали низку двосторонніх угод, в котрих зобов'язали відповідні держави не видавати підозрюваних американських громадян Міжнародному кримінальному суду; у разі порушення цих домовленостей США припинять надавати військову допомогу та будь-яку іншу підтримку.[3]

Україна підписала Римський статут 20 січня 2000 року, але не ратифікувала його, хоча після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році ратифікація цього документу є одним із прямих міжнародних зобов'язань України. Водночас Римський статут передбачає можливість визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду державою, яка не ратифікувала статут.[4]

На відміну від міжнародних судових органів, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини і громадянина, Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції та може брати до свого провадження справи не тільки за зверненням держави-учасниці, а й із власної ініціативи. Наприклад, коли держава, під юрисдикцією якої перебуває особа, підозрювана у вчиненні передбаченого Статутом злочину, «не бажає або не здатна проводити розслідування чи порушити кримінальне переслідування належним чином».

Можливість такого доповнення судової системи України до вересня 2016 року не передбачалася розділом VIII «Правосуддя» Конституції України. Це давало підстави для висновку, що абзац десятий преамбули та стаття 1 Статуту не узгоджувалися з положеннями частин першої, третьої статті 124 Конституції України, а через це приєднання України до цього Статуту відповідно до частини другої статті 9 Конституції України можливе лише після внесення до неї відповідних змін. Разом з тим, після набрання чинності новою редакцією статті 124 Конституції України у червні 2016 року, Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду.[5]

Водночас Римський статут передбачає можливість, що й без ратифікації держава може визнати юрисдикцію суду в певних справах, подавши про це належну заяву.

Україна визнала юрисдикцію МКС з двох питань заявами Міністерства закордонних справ, поданими 17 квітня 2014 року щодо справ Майдану і 8 вересня 2015 року щодо злочинів проти людяності і воєнних злочинів, вчинених на її території.

17 березня 2023 року, Палата попереднього провадження Міжнародного кримінального суду (МКС) видала ордери на арешт двох осіб у контексті ситуації в Україні: володимира володимировича путіна та марії олексіївни львової-белової Президента рф та уповноважену президента рф у справах дитини підозрюють у воєнних злочинах у вигляді незаконних депортації та переміщення населення, зокрема дітей, з окупованої території України, щонайменше з 24 лютого 2022 року.[6] У провадженнях, в яких Офіс Генпрокурора здійснює процесуальне керівництво, зафіксовано депортацію

понад 16 тисяч дітей з Донецької, Луганської, Харківської та Херсонської областей. Але реальна цифра може бути значно більшою. Офіс Генерального прокурора України передав МКС понад 40 томів матеріалів – понад 1000 сторінок. [7]

У березні 2023р. екссекретар Ради національної безпеки та оборони України Олексій Данілов пояснив чому Україна досі не ратифікувала Римський статут. Існують певні обставини, що завадили цьому процесу. Оскільки з 2014 року на території України відбуваються військові дії, існували певні застереження, чи будуть ті, чи інші воїни підпадати під дії Римського статуту, – зазначив він.[8]

Україна готова ратифікувати Римський статут і зробить це у найближчому майбутньому в рамках процесу вступу до Євросоюзу. Про це заявив в липні 2023р. генпрокурор Андрій Костін в Гаазі на пресконференції з нагоди початку роботи Міжнародного центру з розслідування злочину агресії проти України. За словами генпрокурора, Римський статут буде ратифіковано у пакеті рішень, схвалених на шляху до ЄС "у найближчому майбутньому". Він також нагадав, що Україна вже впровадила внутрішнє законодавство, яке надає МКС, офісу прокурора МКС, всі повноваження для розслідування і переслідування всіх міжнародних злочинів, вчинених в Україні у ході російської агресії.[9]

16 лютого 2024р. президент Володимир Зеленський і Федеральний канцлер Олаф Шольц підписали безпекову угоду між Україною та Німеччиною. Німеччина відзначає велику реформу, яку Україна має провести всередині своєї держави. Зокрема передбачено, що наша країна підпише Римський статут. Німеччина готова все це фінансувати, тому така допомога є дуже корисною.[10]

8 червня 2024р. заступниця керівника Офісу Президента Ірина Мудра та Генеральний прокурор України Андрій Костін провели міжвідомчу нараду щодо ратифікації Римського статуту. На нараді були присутні представники міністерств оборони, юстиції, закордонних та внутрішніх справ, СБУ, ГУР МОУ і Нацполіції. Обговорили необхідність ратифікації Римського статуту для збільшення зусиль України з притягнення до відповідальності російських злочинців, зміцнення дипломатичної позиції України, а також виконання євроінтеграційних і двосторонніх домовленостей. Зазначається, що учасники зустрічі погодилися щодо відсутності ризиків ратифікації статуту.

Офіс президента зазначає, що юрисдикція Міжнародного суду не змінює національну юрисдикцію, а лише доповнює її. Міжнародний кримінальний суд приймає до розгляду справи лише в тих випадках, коли національні суди держави не можуть або не бажають забезпечити відповідальність за конкретні злочини.[11]

Список використаних джерел:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. The International Criminal Court – a historic development in the fight for justice <https://www.amnesty.org/en/documents/ior40/008/2002/en/>
3. Начало противостояния. США и Международный уголовный суд (рос.). Журнал «Индекс» за 10 грудня 2014
4. Україна та Римський статут: чому треба ратифікувати цей договір? <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3691045-ukraina-ta-rimskij-statut-comu-treba-ratifikovati-cej-dogovir.html>
5. Стаття 124 Конституції України у редакції Закону № 1401-VIII від 02.06.2016
6. Гуцол В.В., Романенко Є.О., Малахов Р.В. Воєнні злочини та злочини проти людяності //Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м.Рим (Італія): ГО «ВАДНД», 07 квітня 2023 р. - с.352-360
7. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт путіна <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3683849-miznarodnij-kriminalnij-sud-vidav-order-na-arest-putina.html>
8. Данілов пояснив, чому Україна досі не ратифікувала Римський статут https://24tv.ua/rimskiy-statut-chomu-ukrayina-dosi-ne-ratifikuvala-rimskiy-statut_n2280470
9. Ратифікація Римського статуту буде частиною процесу вступу в ЄС – генпрокурор <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/07/3/7164921/>
10. Безпекова угода між Україною та Німеччиною (повний текст) <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3828030-bezpekova-ugoda-miz-ukrainou-ta-nimeccinou-povnij-tekst.html>
11. "Ризики відсутні": Україна повернулася до питання ратифікації Римського статуту https://24tv.ua/ratifikatsiya-rimskogo-statutu-ukrayinoyu-ofis-prezidenta-proviv_n2572236https://24tv.ua/ratifikatsiya-rimskogo-statutu-ukrayinoyu-ofis-prezidenta-proviv_n2572236.

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
Полковник
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

Літвін Л.Ю.

полковник, кандидат юридичних наук, доцент кафедри
теорії права та кримінально-процесуальної діяльності
факультету правоохоронної діяльності,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м.Хмельницький, Україна*

НА УКРАЇНІ НАРЕШТІ З'ЯВИТЬСЯ ВІЙСЬКОВА ПОЛІЦІЯ

Вступ. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, що триває з 24 лютого 2022 року, та існуючі численні загрози обороноздатності нашої держави кожного дня демонструють нагальну необхідність підвищення рівня організації Збройних Сил України, інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань та правоохоронних органів у воєнній та оборонній сферах.

Поміж основних питань забезпечення діяльності Збройних Сил України, які на сьогодні потребують нормативно-правового удосконалення можливо виділити:

- наявність системних проблем у забезпеченні належного рівня правопорядку та дисципліни серед військовослужбовців під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування повномасштабної збройної агресії;

- відсутність скоординованих дій правоохоронних органів при здійсненні повноважень через їх вузьку спеціалізацію, розпорошення функцій досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями, та правопорушень, вчинених на території військових частин, установ, організацій, в інших місцях дислокації об'єктів Збройних сил України;

- запровадження комплексної системи превенції та профілактики скоєння військовослужбовцями кримінальних, адміністративних та дисциплінарних правопорушень, здатної забезпечити законність у військових формуваннях та оборонній сфері;

- недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу тощо.

Про проблеми в Військовій службі правопорядку та шляхах їх вирішення ми розглядали в попередніх публікаціях.[1],[2],[3]

Виклад основного матеріалу. Діюча Військова служба правопорядку у Збройних Силах України на сьогодні немає жодних повноважень щодо здійснення оперативно-розшукових заходів і притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, а також інституційно позбавлена процесуальної можливості сприяння органам досудового розслідування та прокурорам у здійсненні досудового розслідування відносно військовослужбовців.

Водночас відсутність належного розшуку дезертирів та інших осіб, які самовільно залишили місця несення служби, незабезпечення невідворотності їх покарання, може негативно позначатися на стані боєготовності та правопорядку у Збройних Сил України та інших військових формуваннях.

Неузгодженості, колізії па прогаліни чинного законодавства, специфіка військової структури держави, інститутів Збройних Сил України та інших військових формувань вказують на необхідність функціонування цілісної системи військової юстиції в Україні, зокрема і утворення Військової поліції, удосконалення діяльності військових прокуратур тощо.

Прийняття проекту Закону України «Про Військову поліцію» дозволить утворити повноцінний орган військової юстиції для забезпечення правопорядку, військової дисципліни у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, а також ефективного попередження, виявлення військових адміністративних правопорушень та накладення адміністративних стягнень.

Для забезпечення виконання Військовою поліцією зазначених повноважень з попередження, виявлення, припинення військових адміністративних правопорушень та накладення адміністративних стягнень, а також встановлення відповідальності за протиправне втручання в законну діяльність Військової поліції та забезпечення гарантій незалежності Начальника Військової поліції необхідно внести відповідні зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України.

28 січня 2022 року у Верховній раді було зареєстровано за №6569 проект Закону України «Про Державне бюро військової юстиції» поданий народним депутатом України Дануцою О.А. та альтернативний до нього проект

Закону України №6569-1 «Про Військову поліцію» поданий народними депутатами України Іонушасом С.К., Завітневичем О.М., Павлюком М.В., Неклюдовим В.М. та іншими народними депутатами України.[4]

Метою основного законопроекту за реєстр. № 6569 є утворення

Державного бюро військової юстиції та створення законодавчих умов для належного забезпечення його правоохоронної діяльності як центрального правоохоронного органу виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Основний законопроект складається з 6 розділів, що містять 33 статті, а також розділу «Прикінцеві та перехідні положення», яким вносяться відповідні зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України, законів України «Про попереднє ув'язнення», «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях», «Про участь України в міжнародних організаціях з підтримання миру і безпеки», «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», «Про дисциплінарний статут Збройних Сил України» «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про Збройні Сили України», «Про основи національної безпеки України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про правовий режим воєнного стану».

Загалом, законопроектом за реєстр. № 6569 пропонувалося створити Державне бюро військової юстиції (далі – ДБВЮ) як центральний правоохоронний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції (військових злочинів; злочинів, вчинених військовослужбовцями; злочинів, вчинених на території військових частин), а також здійснення державного нагляду (контролю) з метою забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, об'єднаних силах, військово-цивільних та військових адміністраціях, інших державних органах, які комплектуються військовослужбовцями, оборонно-промисловому комплексі держави, з метою забезпечення прав та законних інтересів військовослужбовців і прирівняних до них осіб, інтересів держави в сфері оборони та безпеки.

Також, законопроектом визначалися правові засади, принципи діяльності та гарантії незалежності ДБВЮ (статті 2 - 4 проекту), передбачається загальна структура, чисельність, порядок призначення та повноваження посадових осіб цього правоохоронного органу (розділи II - IV проекту), встановлюються особливості правового, соціального захисту та відповідальності посадових осіб ДБВЮ (розділ V проекту).

Метою альтернативного законопроекту за реєстр. № 6569-1 було створення Військової поліції для підтримання військової дисципліни, бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань на рівні, що гарантує адекватне реагування на загрози територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, воєнній безпеці і обороні України, забезпечення здійснення оборонних закупівель, захисту інтересів держави, військовослужбовців, визначення правових засад організації та діяльності Військової поліції (далі –ВП).

Альтернативний законопроект складався з 6 розділів, що містять 39 статті, а також розділу «Прикінцеві та перехідні положення», якими вносяться зміни до законів України «Про Державне бюро розслідувань», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про Збройні Сили України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях».

Загалом, альтернативний законопроект за реєстр. № 6569-1 визначав правові основи організації та діяльності ВП – центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який забезпечує інтереси держави у сфері оборони та національної безпеки України із здійснення правоохоронної діяльності з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів, кримінальних проступків, віднесених до його підслідності, а також здійснення превентивних заходів з метою забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, у Міністерстві оборони України, органах управління силами і засобами, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони, у державних замовників у сфері оборони, окремих виконавців державного контракту (договору) з оборонних закупівель та захисту інтересів держави у сфері оборони і національної безпеки України у порядку, визначеному законом.

Основний та альтернативний законопроекти структурно побудовані однаково, мають схожу мету, містять аналогічні й тотожні положення, проте альтернативний законопроект за реєстр. № 6569-1 містяться і свої особливості, до яких відноситься: призначення голови ВП та його заступників, начальників головних зональних управлінь та їх місцевих управлінь на підставі конкурсного відбору (ч. 1 ст. 7, ч. 1 ст. 9, ч. 1 ст. 11 проекту); більш детальне регулювання функцій департаментів ВП та підпорядкованих підрозділів (ст. 10 проекту); регулювання участі ВП у міжнародних операціях з підтримання миру і національної безпеки (ст. 24 проекту) та сприяння ВП представництву у суді інтересів держави (ст. 27 проекту); розширення особливостей правового та соціального захисту, фінансового та матеріально-технічного забезпечення ВП (ст. ст. 29, 30, 33 проекту); створення Ради громадського контролю при ВП для забезпечення прозорості діяльності та суспільного контролю (ст. 28 проекту).

Під час обговорення законопроектів, а також зауважень та пропозицій, народні депутати України - члени Комітету зазначили, що вказані законопроекти

містять положення, що регулюють однакове коло питань та повторюють за суттю положення щодо регулювання одних і тих же суспільних відносин, і є альтернативними, до них може бути застосована процедура, передбачена частиною другою статті 110 Регламенту Верховної Ради України, яка передбачає, що при розгляді альтернативних законопроектів головний комітет може рекомендувати Верховній Раді взяти за основу один із них або підготувати інший законопроект, який вноситься на розгляд Верховної Ради народними депутатами - членами цього комітету.

Під час засідання Комітету діяльності 30 травня 2024 на основі вищезазначених законопроектів, з урахуванням інших зауважень і пропозицій щодо цих законопроектів та на підставі частини другої статті 110 Регламенту Верховної Ради України було підготовлено та розглянуто новий доопрацьований проект Закону України «Про Військову поліцію», яким визначаються правові засади організації діяльності Військової поліції (далі - ВП), її загальну структуру, завдання та повноваження.

Метою доопрацьовано законопроекту є створення законодавчих підстав та правових засад діяльності ВП як військового формування з правоохоронними функціями, що входить до складу сектору безпеки і оборони, та який основним своїм завданням має забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту.

Законопроект складається із шести розділів, які містять 27 статей та розділу «Прикінцеві та перехідні положення», яким вносяться зміни до 27 законодавчих актів України.

Основні концептуальні положення доопрацьованого законопроекту.

ВП утворюється як військове формування з правоохоронними функціями, що входить до складу сектору безпеки і оборони, призначенням якого є забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту.

Діяльність ВП спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України, проте під час дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану загальне керівництво та координацію діяльності ВП здійснює Головнокомандувач Збройних Сил України.

Передбачається, що ВП здійснюватиме:

1) попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту;

2) провадження у справах про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції ВП;

3) оперативно-розшукову діяльність у випадках та на підставах, визначених законом;

4) забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів, у місцях дислокації військових частин, закладів фахової передвищої військової освіти, вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, установ та організацій, на військових об'єктах, у військових містечках, а також на вулицях і в громадських місцях, на залізничних станціях (вокзалах), у морських (річкових) портах, аеропортах;

5) превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту;

6) захист життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, а також військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів;

7) захист державного майна від протиправних посягань;

8) забезпечення виконання адміністративних стягнень та покарань за вчинення кримінального правопорушення щодо військовослужбовців Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, інших військових формувань та правоохоронних органів;

9) контроль за виконанням законодавства щодо безпеки дорожнього руху водіями під час використання транспортних засобів Міністерства оборони України, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та інших військових формувань тощо;

До загальної структури ВП входять: центральний орган управління ВП; територіальні органи управління ВП (міжрегіональні, регіональні, місцеві); центри спеціального призначення; навчальні центри ВП; дисциплінарні батальйони.

У структурі органів управління ВП діють: оперативні та оперативно-технічні підрозділи, підрозділи патрульно-постової служби, підрозділи безпеки дорожнього руху, підрозділи внутрішньої безпеки, гауптвахти, а також інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань ВП або на забезпечення її функціонування.

ВП комплектується за рахунок чисельності Збройних Сил України та не може перевищувати 1,5 відсотка від чисельності Збройних Сил України.

Безпосереднє керівництво ВП здійснює Начальник Військової поліції, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України, а під час дії правового режиму воєнного стану – за поданням Головнокомандувача Збройних Сил України.

У ВП створюються підрозділи внутрішньої безпеки та оперативні підрозділи, які будуть здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також проводити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінального процесуального кодексу України та виключно в межах покладених на Військову поліцію завдань.

Особовий склад ВП складатиметься з військовослужбовців, державних службовців та працівників. Військовослужбовці ВП проходять військову службу за контрактом та за призовом.

Також, доопрацьований проект закону встановлює:

- гарантії незалежності ВП;
- повноваження ВП та її Начальника, містить положення щодо реалізацію таких повноважень;
- порядок та умови проходження військової служби у ВП та обмеження, встановлені для військовослужбовців ВП;
- можливість залучення до виконання окремих завдань ВП по забезпеченню правопорядку і військової дисципліни військовослужбовців Збройних Сил України;
- підстави проведення службових розслідувань та перевірок ВП;
- підстави та порядок застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки, технічних приладів, технічних засобів та спеціалізованого програмного забезпечення військовослужбовцями ВП;
- механізми контролю та нагляду за діяльністю ВП.

Також, встановлюється, що Міністр оборони України уповноважений здійснювати всі дії, необхідні для утворення та організації діяльності ВП, що утворюється на підставі цього Закону.

ВП передаються адміністративні будинки, транспортні засоби, засоби зв'язку і матеріально-технічного забезпечення, озброєння, бази даних, інше майно, що використовувалися Військовою службою правопорядку на момент державної реєстрації ВВП відповідно до цього Закону.

Начальник ВП уповноважений визначити день початку діяльності ВП, утвореної на підставі цього Закону. Оголошення про початок діяльності ВП оприлюднюється на офіційному веб-сайті Міністерства оборони України.

Військова служба правопорядку ліквідується Міністерством оборони України у трьохмісячний строк з дня початку діяльності ВП.

Військовослужбовці Збройних Сил України, які на день набрання чинності цим Законом проходять військову службу у Військовій службі правопорядку у Збройних Силах України, призначаються за їхньою згодою на

відповідні посади у ВП за умови відповідності вимогам до військовослужбовців ВП, визначеним цим Законом, а саме бути громадянин України, вільно володіти державною мовою та за станом здоров'я бути придатний до проходження військової служби.

ВП та юридичні особи публічного права, які входять до її складу, є правонаступниками відповідних органів військового управління, військових частин, підрозділів, навчального центру Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

За наслідками розгляду та обговорення доопрацьованого законопроекту Комітет з питань правоохоронної діяльності 30 травня вирішив підтримати редакцію доопрацьованого Комітетом проекту Закону. За результатами розгляду у першому читанні прийняти доопрацьований проект Закону України «Про Військову поліцію» за основу.[4]

Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності на своєму засіданні 30 травня 2024 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку із прийняттям Закону України «Про державне бюро військової юстиції» (реєстр. № 6570 від 28.01.2022), поданий народним депутатом України Дануцою О.А. та альтернативний до нього проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку із прийняттям Закону України «Про Військову поліцію» (реєстр. № 6570-1 від 15.02.2022), поданий народними депутатами України Іонушасом С.К., Завітневичем О.М., Павлюком М.В., Неклюдовим В.М. та іншими народними депутатами України.[5]

Основний та альтернативний законопроекти структурно побудовані однаково, мають схожу мету, містять аналогічні й тотожні положення. З огляду на це до них може бути застосована процедура, що при розгляді альтернативних законопроектів головний комітет може рекомендувати Верховній Раді взяти за основу один із них або підготувати інший законопроект, який вноситься на розгляд Верховної Ради народними депутатами - членами цього комітету.

Під час засідання Комітету на основі вищезазначених законопроектів, з урахуванням інших зауважень і пропозицій щодо цих законопроектів розглянуто новий доопрацьований проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження діяльності Військової поліції».

Законопроектом пропонується внести до статей 122₂, 124₁, 184₃, 185₇, 188₅₈, 235₁, 255, 259, 262, 264 КУпАП, статей 112, 344, 346 КК України та статей

41,143, 154, 216, 246, розділу XI «Перехідні положення» КПК України зміни, якими визначається повноваження:

- посадових осіб ВП під час провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- оперативних підрозділів органів ВП та уповноважених службових осіб Військової служби правопорядку у Збройних Силах України в умовах воєнного стану.

Окремо встановлюється кримінальна відповідальність за низку кримінальних правопорушень, вчинених стосовно Голови ВП тощо. Також, відповідними положеннями доопрацьованого законопроекту передбачається, що у разі введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану для здійснення досудового розслідування військових кримінальних правопорушень та інших правопорушень, що пов'язані із ними, за постановою керівника відповідного органу прокуратури про визначення оперативного підрозділу супроводу кримінального провадження та/або за постановою керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчо-оперативної групи військово-службовці оперативних підрозділів органів ВП можуть залучатися до проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, користуючись при цьому повноваженнями слідчого.

Комітет з питань правоохоронної діяльності 30 травня вирішив підтримати редакцію доопрацьованого Комітетом проекту Закону. За результатами розгляду у першому читанні прийняти доопрацьований проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження діяльності Військової поліції» (реєстр. № 6570-д) за основу.[5]

Висновки. Реалізація положень Закону дозволить забезпечити організаційно-правові засади діяльності Військової поліції, що дасть змогу створити національну систему реагування на кризові та надзвичайні ситуації, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці у воєнній сфері, у сфері оборони в мирний час та особливий період, забезпечення конституційних прав і свобод військовослужбовців та визначення додаткових заходів правового забезпечення інтересів держави з метою підтримання військової дисципліни, бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань України.

Прийняття законопроекту «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження діяльності Військової поліції» створить необхідні процесуальні підстави для початку

роботи Військової поліції та наділить її посадових осіб повноваженнями щодо оперативно-розшукової діяльності та здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, забезпечить гарантії їх незалежності.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О. Військова поліція замість військової служби правопорядку // Moderní aspekty vědy: XXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. - str.12-42
2. Гуцол В.В., Романенко Є.О. Військова поліція потрібна вже сьогодні // Moderní aspekty vědy: XXVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. - str.401-424
3. Гуцол В.В., Романенко Є.О. У ЗСУ хочуть посилити відповідальність за непокору командирам та керівникам // Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXX Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Гамбург (Німеччина): ГО «ВАДНД», 07 березня 2023 р. - с.362-373
4. Про Військову поліцію: проект Закону від 31.05.2024 №6569-д <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44341>
5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження діяльності Військової поліції: проект Закону від 31.05.2024 №6570-д <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44341>

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
Полковник
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

Ткаченко І.В.

Підполковник
*Генеральний штаб ЗСУ,
м. Київ, Україна*

ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ РОЗВІДУВАЛЬНО-ПІДРИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

В Україні йде третій рік війни в якій українська нація веде небачену у 21-му сторіччі битву за своє існування. 24 лютого 2022 року почалася нова фаза збройної агресії Російської Федерації, яка триває вже понад десять років. Країна-агресор РФ розв'язала війну проти України 2014 року, коли окупувала Крим і частини Донецької та Луганської областей. Росія заперечує, що веде проти України загарбницьку війну на її території та називає це «спеціальною операцією».[1]

Для відновлення суверенітету і територіальної цілісності України, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій вкрай необхідно посилити спроможності всіх складових сектору безпеки і оборони України, зокрема вітчизняної контррозвідки та розвідки. Їх основні зусилля мають зосереджуватися на завчасному виявленні задумів і спрямувань спецслужб країни-агресора та її агентів, зрадників, колаборантів, нейтралізації їх діяльності.

Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» визначено одним із основних завдань контррозвідувальної діяльності здобування інформації, що містить ознаки або факти розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України.

Для добування такої інформації співробітники українських спецслужб та особи, які співробітничать з ними на конфіденційній основі, повинні мати можливість на законних підставах виконувати розвідувальні (спеціальні) та контррозвідувальні (спеціальні) завдання, перебуваючи під легендою прикриття

у складі іноземних спецслужб, їх структур прикриття, терористичних та інших злочинних організаціях, що ними використовуються, агентурних мережах, незаконних збройних (воєнізованих) формуваннях, приватних воєнних кампаніях тощо.

Під час виконання таких завдань у діяннях контррозвідника або особи, яка співробітничав з контррозвідкою на конфіденційній основі, можуть міститися склади злочинів, відповідальність за які передбачено, зокрема, передбачена статтями 111, 111-1, 2583, 260 Кримінального кодексу України.

У зв'язку з цим одним із важливих завдань, які має вирішити законопроект, є визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність такого діяння, а саме визначення в кримінальному законі положення стосовно того, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене під час виконання заздалегідь затвердженого керівником розвідувального органу (особою, яка виконує його обов'язки) розвідувального (спеціального) завдання або заздалегідь затвердженого Головою Служби безпеки України (особою, яка виконує його обов'язки) контррозвідувального (спеціального) завдання.

Аналогічним Законом України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану” від 15.03.2022 № 2124-ІХ, який набрав чинності 21.03.2022, таке завдання успішно вирішено щодо звільнення осіб, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні України, і осіб, визначених Законом України “Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України”, від відповідальності за втрати особового складу, бойової техніки чи іншого військового майна, наслідки застосування збройної та іншої сили під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань з оборони України із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння), настання яких з урахуванням розумної обачності неможливо було передбачити при плануванні та виконанні таких дій (завдань) або які охоплюються виправданим ризиком.

Особливої актуальності такі положення набувають в умовах протидії розвідувально-підбивній та терористичній діяльності спеціальних служб держави-агресора (держави-окупанта).

Окрім визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність такого діяння, законопроект спрямований на посилення правового захисту співробітників українських спецслужб та осіб, які на конфіденційній основі їм сприяють, а також внесення змін до деяких законодавчих актів, які встановлюють законодавчі процедури, що дозволять реалізацію зазначених положень на практиці.

З метою забезпечення конспірації та дотримання легенди прикриття, а отже, і власної безпеки контррозвідників та осіб, залучених до співробітництва, наявна необхідність використання Службою безпеки України відповідного інструментарію: засобів прикриття, імітаційних засобів та структур прикриття. Таким чином, посилюватиметься ефективність виконання контррозвідувальних (спеціальних) завдань.

Отже, на сьогодні існує нагальна потреба в усуненні наведених законодавчих прогалин шляхом внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та пов'язаних із ними інших законодавчих актів.[3]

30 квітня 2024 року у Верховній Раді було зареєстровано за №11228 проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривній діяльності спеціальних служб іноземних держав».[2] 10 травня 2024 року у Верховній Раді було зареєстровано за №11228-1 альтернативний проект Закону, з аналогічною назвою, поданий народними депутатами України Іонушасом С.К., Завітневичем О.М., Арахамією Д.Г. та іншими народними депутатами України.[3]

Народні депутати України – члени Комітету зазначили, що вказаний законопроект то основний (реєстр. № 11228) містять положення, що регулюють однакове коло питань та повторюють за суттю положення щодо регулювання одних і тих же суспільних відносин, та є альтернативними відповідно до частини першої статті 100 Регламенту Верховної Ради України.

Таким чином, до них може бути застосована процедура, передбачена частиною другою статті 110 Регламенту Верховної Ради України, яка передбачає, що при розгляді альтернативних законопроектів головний комітет може рекомендувати Верховній Раді взяти за основу один із них. З огляду на зазначене Комітет з питань правоохоронної діяльності рекомендує Верховній Раді України проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривній діяльності спеціальних служб іноземних держав» (реєстр. № 11228-1) включити до порядку денного одинадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання та за результатами розгляду в першому читанні прийняти за основу.

Розроблення проекту закону обумовлено необхідністю встановлення юридичних механізмів виконання контррозвідувальними підрозділами контррозвідувальних (спеціальних) завдань в інтересах забезпечення національної безпеки і оборони з метою попередження, припинення чи розкриття розвідувально-підривної та іншої діяльності спеціальних служб

іноземних держав, організацій та окремих осіб шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України у частині впровадження інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності за виконання розвідувального (спеціального) та контррозвідувального (спеціального) завдання.

Для досягнення вказаної мети у законопроекті пропонується внести зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України), Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), а також законів України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про доступ до судових рішень».

Законопроектом передбачається внесення змін і до Кримінального процесуального кодексу:

- доповнено перелік законодавчих актів, з дотриманням вимог яких зібрані оперативними підрозділами матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази;
- збільшено строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії по окремих кримінальних правопорушеннях, а саме особливо тяжких злочинах, відповідальність за які передбачена статтями 111, 111-1, 111-2, 113, 114, 258, 438, 439 та 442 КК.

В Законі «Про контррозвідувальну діяльність» уточнено підстави контррозвідувальної діяльності. Зокрема, уточнено, що підставами для здійснення контррозвідувальної діяльності є наявність інформації, що потребує перевірки за допомогою спеціальних форм, методів і засобів, про можливі ознаки здійснення розвідувально-підривної діяльності іноземними державами, їх структурами, спеціальними службами, у тому числі з використанням організованої злочинності, а також організаціями, окремими групами чи особами.

Також розмежовано та конкретизовано повноваження суб'єктів контррозвідувальної діяльності; розкрито засади виконання контррозвідувального (спеціального) завдання уповноваженими особами; уточнено, що контррозвідувальні заходи не можуть організовуватися та проводитися з метою збирання, перевірки та оцінки доказів у кримінальному провадженні;

У Законі «Про доступ до судових рішень» – уточнено, коли судові рішення про надання дозволу на проведення певного заходу або про відмову в наданні такого дозволу, винесене у закритому судовому засіданні, не оприлюднюється і не публікується.

В Законі «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» – розширено перелік осіб, які підлягають захисту, шляхом включення до нього співробітників, які беруть участь у контррозвідувальній діяльності, та осіб, залучених до конфіденційного співробітництва.

Водночас на Комітеті зауважили на тому, що при підготовці законопроекту до другого читання, доцільно врахувати пропозиції Головного управління розвідки Міністерства оборони України у частині уточнення обставин, що виключають протиправність діяння особи під час виконання відповідного спеціального завдання, а також інших положень законопроекту, що стосуються суб'єктів здійснення контррозвідувальної діяльності, функцій і повноважень органів, підрозділів та співробітників СБУ, що здійснюють таку діяльність, основних засад контррозвідувальної діяльності тощо.

Крім зазначеного, під час обговорення окремих положень законопроекту, до Комітету надійшли пропозиції від Національного антикорупційного бюро України. Так, народні депутати України – члени Комітету зазначили про необхідність уточнення порядку, обсягу, мети надання безпосереднього автоматизованого доступу СБУ до інформаційно-комунікаційних систем, отримання згоди на надання такого доступу від держателів систем та їх користувачів – інших державних органів. З приводу зазначеного питання представник СБУ повідомив про можливість його врегулювання під час підготовки законопроекту до другого читання шляхом внесення поправок і пропозицій, якими визначити, що такий доступ відбуватиметься за погодженням з держателем відповідної системи, зокрема за аналогією, визначеною положеннями профільного закону щодо діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції.

Також, під час обговорення окремих положень законопроекту, народні депутати України – члени Комітету наголосили на недопущенні використання матеріалів, отриманих під час проведення контррозвідувального заходу, як доказів у відповідному кримінальному провадженні. [3]

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О., Жукова І.В., Підсумки російсько-української війни у 2023 році // *Moderní aspekty vědy: XXXIX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. - str. 11-23*

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав: проект Закону від 30.04.2024 №11228 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44125>

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав: проект Закону від 10.05.2024 №11228-1 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44187>

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

Федосова В.Е.

кандидат економічних наук

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ УХВАЛИЛА ЗАКОН «ПРО ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ»

Діапазон законодавчого регулювання питань взаємодії між державними органами та громадянським суспільством в Україні є доволі широким. Стаття 38 Конституції України визначає, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Згідно зі статтею 69 Конституції народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдуми та інші форми безпосередньої демократії.

Термін «публічних консультацій» не закріплений у законодавстві України. Водночас концепція «електронних консультацій» визначена як «вид публічних консультацій, що передбачає, зокрема, оприлюднення проєктів рішень державних органів або питань, які вимагають вирішення, з метою отримання пропозицій і коментарів». В інших випадках застосовуються різні концепції: «громадські слухання», «громадські обговорення», «відкриті обговорення» та інші.

Важливість правового регулювання порядку проведення публічних консультацій викликана потребою уніфікувати їх юридичне забезпечення, створити дієві механізми проведення таких консультацій і підвищити ефективність спілкування між урядом і громадянами для належного управління процесом формування політики. Спробою подібного врегулювання був попередній законопроект (№ 7453 від 27 грудня 2017 року з аналогічною назвою), внесений до Верховної Ради України та згодом повернений на доопрацювання. Питання демократії на основі участі також були підняті у проєкті Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення та статутної нормотворчості» (№10158 від 15 березня 2019 року), який був відкликаний суб'єктами законодавчої ініціативи.[1]

На сьогодні питання проведення публічних консультацій унормовані фрагментарно. Так, у Законі України «Про доступ до публічної інформації» (частина третя статті 15) передбачений обов'язок суб'єктів владних повноважень оприлюднювати проекти актів, що підлягають обговоренню, за 20 днів до їх прийняття, але порядок отримання зворотного зв'язку щодо таких проектів не передбачений.[2] Крім того, низкою нормативно-правових актів врегульовується проведення громадського обговорення, зокрема, з питань у сфері природоохоронної діяльності, містобудівної документації тощо.

Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затверджений постановою Кабінету Міністрів від 3 листопада 2010 р. № 996, має обов'язковий характер лише для органів виконавчої влади, не поширює свою дію на інші державні органи, а також має виключно рекомендаційний характер для органів місцевого самоврядування.[3]

Представники Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ (РПР) близько 10 років адвокатавали обов'язкове проведення публічних консультацій з громадськістю щодо усіх законодавчих ініціатив, зареєстрованих в Парламенті – до моменту їх голосування.

Це стала європейська практика, яка покращує інклюзивність законотворчого процесу, посилює відкритість і прозорість роботи народних депутатів. Інструмент публічних консультацій дозволяє громадянському суспільству швидше реагувати на рішення влади, а відтак і підвищує довіру суспільства до ухвалених нормативно-правових актів як органами державної влади, так і місцевого самоврядування.[4]

Зазначене зумовлює формування суперечливої практики правозастосування державними органами та органами місцевого самоврядування щодо проведення публічних консультацій, поширення формального підходу до відповідних процедур. Зокрема, у переважній більшості випадків не приводяться публічні консультації на ранніх етапах формування політики, не залучаються до обговорення представники заінтересованих сторін, що має наслідком прийняття неефективних рішень, їх делегітимацію.

23.10.2020р. у Верховній Раді було зареєстровано за №4254 проект закону про публічні консультації.[5] У першому читанні законопроект Парламент прийняв 5 березня 2021 року, пізніше того ж року Центр експертизи доброго врядування Департаменту з питань демократії і врядування Ради Європи надав Висновок щодо проекту Закону «Про публічні консультації». З того часу тривала робота з удосконалення законопроекту до другого читання на майданчику парламентського Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. Було проведено 9 засідань робочої групи на базі Комітету. Врахували 36 з 40

рекомендацій Ради Європи, практично всі зауваження Головного юридичного управління Апарату ВРУ, опрацьовано 268 пропозицій та поправок, що надійшли від 26 суб'єктів права законодавчої ініціативи.[6]

20.06.2024 р. Верховна Рада ухвалила у другому читанні закон про публічні консультації в органах державної влади та місцевого самоврядування. Законодавча ініціатива №4254 була підтримана 282 голосами народних депутатів.

До позитивних положень та нововведень законопроекту можна з упевненістю віднести:

1) запровадження культури проведення консультацій на національному та місцевому рівні

2) чітка, проста та збалансована процедура публічних консультацій (з процедурою можна ознайомитися на інфографіці)

3) широке коло суб'єктів влади, на яких поширюється обов'язок проведення консультації: - КМУ, міністерства, ЦОВВ, МОВВ; - орган влади АРК; - органи місцевого самоврядування; - державні колегіальні органи; - НБУ; - підприємства, установи, організації під час виконання ними владних повноважень.

4) розлогий перелік актів, які мають проходити консультації до їх прийняття: - всі нормативно-правові акти; - концепції, стратегії, програми, плани заходів; - інші стратегічні або програмні документи.

5) широке коло заінтересованих сторін, які можуть брати участь в консультаціях: - громадяни України; - громадські об'єднання, спілки, асоціації; - органи самоорганізації населення; - суб'єкти господарювання; - особи, інтереси яких стосується рішення; - інші особи, які виявили бажання брати участь у консультаціях.

6) електронні консультації є обов'язковою формою консультацій. Додатково консультації можуть проводитися і у форматі публічного обговорення чи адресних консультацій

7) чималий перелік питань, які мають проходити публічні обговорення додатково до електронних консультацій

8) створення єдиної онлайн-платформи для проведення публічних консультацій всіма суб'єктами їх проведення

9) обов'язкове оприлюднюється звіт за результатами проведення консультацій Тому важливо, щоб ці положення законопроекту вже зараз стали частиною українського законодавства.[]

В той же час, на думку експертів УНЦПД (неурядовий позапартійний аналітичний центр), варто звернути увагу на два недоліки теперішньої редакції Закону: 1) право, а не обов'язок народних депутатів проводити консультації; 2) закон набирає чинності лише через 12 місяців з дня припинення або

скасування воєнного стану в Україні, що може бути занадто тривалим періодом. Ці недоліки потребують обов'язкового доопрацювання шляхом підготовки та реєстрації нового законопроекту у ВРУ одразу після ухвалення Закону № 4254. Також в новому законопроекті, необхідно передбачити: обов'язок народних депутатів проводити консультації на офіційному веб-сайті ВРУ; можливість брати участь молоді з 14 років в консультаціях; створення на онлайн-платформі для проведення публічних консультацій інформаційної бази заінтересованих сторін.[]

Очікується, що ухвалений закон сприятиме народовладдю і забезпечить якісний рівень державного управління та підвищить легітимність владних рішень, а також створить умови для активнішої участі громадян у державному управлінні та забезпечить врахування їх інтересів при ухваленні важливих рішень.

Список використаних джерел:

1. Висновок щодо проекту закону України «про публічні консультації» (№4254). Центр експертизи доброго врядування Страсбург, 5 травня 2021 року CEGG/LEX(2021)1 <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42642.pdf>
2. Про доступ до публічної інформації: Закони України
3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету міністрів від 3 листопада 2010 р. № 996 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#n30>
4. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про публічні консультації» <https://rpr.org.ua/news/verkhovna-rada-ukrainy-ukhvalyla-zakon-pro-publichni-konsultatsii/>
5. Про публічні консультації: проект Закону від від 23.10.2020 №4254 https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70235
6. Романенко Є.О., Непомнящий О.М. Вибори в Україні під час війни // Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Брно (Чехія): ГО «ВАДНД», 07 листопада 2023 р. - с.416-423

Духневич О.В.

PhD Публічне управління та адміністрування.
м. Луцьк, Україна

ДО ПИТАННЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Для забезпечення ефективності функціонування державної установи, та оцінки системи внутрішнього контролю в державних органах влади України запроваджено внутрішній аудит. Мета внутрішнього аудиту полягає у наданні впевненості керівництву, забезпеченні незалежної та об'єктивної оцінки діяльності установи, сприяння її ефективності, продуктивності та відповідності встановленим стандартам, політикам і законам.

В органах державної влади України внутрішні аудити організовуються та проводяться керуючись Стандартами внутрішнього аудиту, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 04 жовтня 2011 року № 1247 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 14 серпня 2019 року № 344), зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 20 жовтня 2011 року за № 1219/19957, Кодексу етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 29 вересня 2011 № 1217 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 жовтня 2011 за № 1195/19933, Положень про діяльність підрозділів, інших нормативно-правових актів[3]. Варто зазначити, що без ґрунтового розуміння кожним аудитором основоположного нормативного документу - Стандартів внутрішнього аудиту не відбудеться аудитор як професіонал. Стандарти внутрішнього аудиту необхідні для забезпечення високої якості, надійності та об'єктивності аудиторських процесів. Вони визначають основні принципи, якими повинні керуватися внутрішні аудитори, і слугують керівництвом для професійної діяльності.

На вимогу часу кожні нормативні, законодавчі чи інші регуляторні документи потребують актуалізації. Зміни у світовому економічному, науковому, політичному та інших середовищах мають досить широку осяжність та відбуваються стрімко, подекуди неочікувано. Наслідком цього є те, що ці зміни не можуть не впливати і на роботу внутрішніх аудиторів, яким доводиться оцінювати процеси, визначати ризики, здійснювати аудити у незвичних до цього часу умовах. Таким чином починаючи умовно з пандемії ковід-19 підходи у роботі внутрішніх аудиторів теж зазнали суттєвих змін. Серед таких змін з'явився «гнучкий» аудит, аудитори змушені були застосовувати дистанційну методику роботи, допускалась зміна планування аудиторського заходу. Серед факторів, що вплинули на роботу внутрішніх аудиторів не можливо не

відзначити стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту. ШІ є новою складовою робочого середовища у всіх галузях як приватного так і державного сектору, тож внутрішні аудитори у різних сферах стикаються із ним. Також можливості ШІ можуть бути застосовані аудитором у своїй роботі як новий інструмент. Як повідомляють внутрішні аудитори із різних країн, зміни торкнулись усіх[1]. Таким чином виникла потреба у оновленні або актуалізації на вимогу часу Стандартів внутрішнього аудиту. Таке оновлення презентував Інститут Внутрішніх Аудиторів The Institute of Internal Auditors у 9 січня 2024 року[2]. Відповідно до нових стандартів внутрішні аудитори не змінюють своїх ролей. Стандарти націлені на підвищення якості внутрішнього аудиту та посилення ролі служби внутрішнього аудиту як важливого партнера для вищого керівництва.

В Україні, з настанням повномасштабного вторгнення, додалось ще чимало викликів у роботі внутрішніх аудиторів. Але і попередньо зазначені глобальні виклики є добре відомими для українських аудиторів. Що говорить про очевидну потребу актуалізації українських Стандартів у відповідності до нових Стандартів, розроблених ІА. Регулятором діяльності внутрішнього аудиту, як складової Державного внутрішнього фінансового контролю, в Україні є Міністерство фінансів України, яке в свою чергу повинно поставити на порядок денний вивчення та оновлення Стандартів. Варто зазначити, що будь-яка адаптація глобального законодавства, правил, норм чи інших нормативних правових актів повинна безперечно враховувати національні інтереси, особливості, умови, бути адаптованою найкращим чином для того, щоб як найвигідніше забезпечити інтереси держави України та її громадян.

Список використаних джерел:

1. Gartner Survey Shows AI-Related Risks See Greatest Audit Coverage Increases in 2024. URL:<https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2024-03-21-gartner-survey-shws-ai-related-risks-see-greatest-audit-coverage-increases-in-2024>
2. The Institute of Internal Auditors. Global Internal Audit Standards (Standards of ІА). Published January 9, 2024. URL: <https://www.theiia.org/en/standards/2024-standards/global-internal-audit-standards/free-documents/complete-global-internal-audit-standards/>
3. Наказ Міністерства фінансів України 04.10.2011 № 1247 Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text>

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

Іванов К.Ю.
Магістр права
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ У СУДІ

В сучасних умовах основні вимоги, які необхідно дотримуватися з метою забезпечення ефективного виконання прокурором представництва інтересів держави в суді, зокрема встановлення порушення державних інтересів чи загроза їх порушення в поєднанні з фактичним нездійсненням або неналежним здійсненням захисту даних інтересів публічним владним органом, наділеним відповідними повноваженнями. Водночас своєчасний захист інтересів держави в суді потребує визначення на законодавчому рівні терміну реалізації заходів відповідними публічними інституціями з метою поновлення недотриманих державних інтересів, після закінчення якого прокурор буде наділений правом апелювати до суду за захистом даних інтересів.

У ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» визначено підстави представництва держави в суді. Відповідно до ч. 3 цієї статті «прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави в разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу» [1].

Іншими словами, даний закон передбачає певні умови, при яких прокурор має всі підстави представляти державні інтереси у суді. По-перше, це недодержання або загроза недодержання державних інтересів. А по-друге, у випадку коли при недодержанні державних інтересів належні уповноважені інституції не виконують чи неналежно виконують власні повноваження, а також при відсутності подібної інституції.

Варто зазначити, що представництву прокурором інтересів держави у суді, зважаючи на юрисдикційну діяльність прокуратури, притаманні певні характерні ознаки, зокрема:

1) представництво прокурором державних інтересів в суді включає в себе здійснення юрисдикційного захисту громадських відносин, обов'язковим елементом яких є державний (громадський) інтерес;

2) представництво державних інтересів повинні виконувати уповноважені на це публічні органи влади відповідно до чинних норм законодавства України;

3) представництву прокурором державних інтересів в суді притаманний правозастосовний та правоохоронний характер, який передбачає здійснення такого представництва у відповідності до чинних законодавчих норм.

Водночас якщо прокурор у суді виступає позивачем, то у чинній законодавчій базі відсутні підстави та процесуальні дії, які повинен виконати прокурор в процесі підтвердження обґрунтованості здійснення представництва інтересів держави у суді. Іншими словами можна відзначити, що у даному аспекті в Законі існує чітка правова невизначеність, яку необхідно вирішити.

З цього приводу Велика Палата Верховного Суду сформулювала наступну правову позицію. Повноваження органів влади, зокрема і щодо здійснення захисту законних інтересів держави, є законодавчо визначеними, суд згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») під час розгляду справи має самостійно перевірити доводи сторін щодо наявності чи відсутності повноважень органів влади здійснювати у спосіб, який обрав прокурор, захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах. Якщо підставою для представництва інтересів держави прокурор зазначив відсутність органу, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, цей довід прокурора суд повинен перевірити незалежно від того, чи надав прокурор докази вчинення ним дій, спрямованих на встановлення відповідного органу [2].

Проаналізувавши вище наведену постанову Великої Палати Верховного Суду можна стверджувати, що прокурор в процесі набуття процесуального статусу позивача і підтвердження умов представляти державні інтереси в суді, повинен у своїй позовній заяві тільки формально відзначити брак інституції, уповноваженої виконувати належні функції у дискусійних правовідносинах.

З такою правовою позицією Великої Палати Верховного Суду не можна погодитися, адже вона не відповідає:

1) конституційній вимозі «виключності» випадків участі прокурора в цивільному процесі, адже за п. 3 ст. 131 Основного Закону в нашій державі діє прокуратура, яка здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

2) сучасним підходам з «мінімізації» участі прокурора в суді поза межами кримінальної юрисдикції, яка підтримується практиками й науковцями, а також обстоюється міжнародними інституціями у своїх висновках та рекомендаціях.

3) змістовній стороні принципу змагальності, згідно якої кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень [3].

Отже, беручи до уваги «виключність» випадків залучення прокурора до цивільного процесу, нинішні підходи стосовно «зменшення» його участі в суді без кримінальної юрисдикції, можна стверджувати, що прокурор, звертаючись до суду як позивач у власній позовній заяві повинен аргументувати усі існуючі підстави правомірності виконання конституційної функції представництва державних інтересів, зокрема фактичний брак інституції, уповноваженої виконувати належні функції у дискусійних правовідносинах.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
2. Постанова Велика Палати Верховного Суду: справа № 587/430/16-ц від 26 червня 2019 р.. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84573553>.
3. Гузе К.А. Проблеми підтвердження прокурором підстав представництва інтересів держави у суді. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/yr_osin_2023.pdf#page=34.

Ковач Я.В.

кандидат юридичних наук
Науковий співробітник відділу
планування та координації
науково-правових досліджень

*Національна академія правових наук України
м. Харків, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ

Штучний інтелект називають однією з найперспективніших технологій майбутнього завдяки його надзвичайним функціональним можливостям, які виходять далеко за межі людських здібностей. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій цифровізація судочинства є об'єктивною необхідністю для створення ефективної, незалежної та неупередженої судової системи, що є невід'ємною складовою розбудови України як правової європейської держави. Судова система України наразі перебуває лише на початковому етапі цифрової трансформації. Її метою є забезпечення єдності, прозорості, відкритості, доступності та людино центричності правосуддя.

В Україні діє Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), яка забезпечує автоматизацію судових процесів, документообігу, діловодства, аналітики та комунікації між судами за допомогою електронного обміну даними, відеоконференцв'язку, електронного цифрового підпису та інших сервісів. Її правовою основою є Закон України "Про доступ до судових рішень"[1] та постанови Кабінету Міністрів "Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень" (Закон України № 1200/0/15-18 2018) [2]. Однією з його підсистем є "Електронний суд", який дозволяє подавати позовні заяви та документи в електронному вигляді та брати участь у судових засіданнях в режимі відеоконференції. З 2006 року до складу ЄСІТС також входить Єдиний державний реєстр судових рішень, але він все ще працює в тестовому режимі з функціональними обмеженнями [3]. З березня 2023 року з'явилася можливість отримувати повідомлення про справи та рішення в цифровому форматі через додаток "Дія".

Цифрова трансформація судової системи України може підвищити її ефективність, доступність та прозорість завдяки використанню новітніх технологій, однак євроінтеграційні процеси та активна війна з росією висувують нові вимоги до цифрового правосуддя в Україні, які можуть бути виконані лише

на міцному правовому фундаменті. Застосування штучного інтелекту у правовій сфері відкриває широкі можливості для підвищення ефективності, оптимізації процесів та забезпечення більшої справедливості в системі правосуддя. Системи штучного інтелекту не є нейтральними та безпечними, оскільки рішення на основі штучного інтелекту можуть бути неточними та дискримінаційними через вбудовані упередження, а також стають новим джерелом помилок і витоків даних.

Так, системи штучного інтелекту можуть припускатися помилок через неповні, застарілі або упереджені навчальні дані, що призводить до помилкових судових рішень із серйозними наслідками. Використання штучного інтелекту в правосудді також створює ризики для прав людини та належної правової процедури без належних запобіжників. Існує загроза зловмисного використання або маніпулювання системами штучного інтелекту в судових процесах для досягнення упереджених цілей. У разі помилок незрозуміло, хто має нести відповідальність - розробники, постачальники даних чи судді. Це створює серйозні ризики для конфіденційності, справедливості, дотримання прав людини та інших фундаментальних цінностей.

Наразі не існує універсального міжнародного законодавства, яке б комплексно регулювало сферу штучного інтелекту. Однак кілька міжнародних організацій розробляють рекомендації, настанови та стандарти у цій сфері. Зокрема, Організація Об'єднаних Націй через ЮНЕСКО у 2021 році прийняла Рекомендацію з етики штучного інтелекту, яка закликає держави розвивати правове регулювання штучного інтелекту на основі принципів поваги до прав людини, інклюзивності, рівності, захисту приватності тощо. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у 2019 році прийняла Принципи ОЕСР щодо штучного інтелекту, які визначають стандарти відповідального використання штучного інтелекту в інтересах людей і суспільства (ОЕСР, 2019). У 2021 році НАТО схвалила Принципи використання штучного інтелекту для забезпечення відповідальної та етичної розробки та впровадження технологій штучного інтелекту в оборонній сфері. Так, міжнародна організація зі стандартизації розробляє технічні стандарти, пов'язані зі штучним інтелектом. Отже, міжнародне законодавство у сфері штучного інтелекту все ще перебуває на початковій стадії розвитку, і більшість країн лише формують національні підходи до регулювання штучного інтелекту.

В Україні існують законодавчі акти, які стосуються окремих аспектів, пов'язаних зі штучним інтелектом, таких як захист даних, інтелектуальна власність, кібербезпека тощо. У 2017 році було прийнято Національний план розвитку нових галузей промисловості, який визначає курс на лідерство у сфері штучного інтелекту. У 2020 році опубліковано "Посібник зі стандартів

штучного інтелекту" з рекомендаціями щодо його використання. Однак чинне законодавство містить лише окремі згадки про використання інформаційних технологій у судочинстві, але без деталізації щодо штучного інтелекту. Також потребують врегулювання питання етики, безпеки та відповідальності при використанні штучного інтелекту. Необхідно чітко визначити коло завдань і процесів, де штучний інтелект може використовуватися в судочинстві, встановити вимоги та стандарти до алгоритмів, моделей і даних для систем штучного інтелекту в судах, а також забезпечити гарантії дотримання прав людини та уникнення упередженості. Прозоре регулювання сприятиме підвищенню довіри до використання штучного інтелекту в судочинстві. Важливим питанням є адаптація нормативно-правової бази судових інформаційних систем в Україні до європейського законодавства та вдосконалення принципів їх функціонування для забезпечення можливості легкої інтеграції з системами ЄС [4].

Таким чином, сьогодні існує нагальна потреба у створенні належного правового підґрунтя для забезпечення безпечного, етичного та відповідального застосування технологій штучного інтелекту в системі правосуддя України.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про доступ до судових рішень (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 3262-IV, 2005) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.
2. Постанова Кабінету Міністрів "Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень" <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18#Text>.
3. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Tex>.
4. Teremetskyi, V., Boiko, V., Malyshev, O., Seleznova, O., & Kelbia, S. (2023). Electronic Judiciary in Ukraine: Problems of Implementation and Possible Solutions. *Amazonia Investiga*, 12(68), 33-42. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.3>

Кононенко М. П.
Магістр права
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ У КІБЕРПРОСТОРІ АБО З ЙОГО ВИКОРИСТАННЯМ

Дослідження практики, в ході якої розслідуються кіберзлочини, дають змогу стверджувати, що варто реалізувати новий підхід до того, як виявляти і розслідувати кіберзлочини, адже заходи й методи, якими користуються, щоб документувати традиційні злочини, в цій галузі – нерезультативні. В царині, де діють високі технології, необхідно, аби наукові, технічні та інші спеціальні знання мали не тільки фахівці, а й слідчі органи внутрішніх справ, прокурори, слідчі судів та судді. Тож особливо слід зосередитися на тому, аби вдосконалювати професійну підготовку працівників органів досудового розслідування та прокурора. Оскільки у зв'язку з її недостатнім рівнем можуть бути допущені й допускаються помилки, коли застосовуються кримінально-процесуальні та кримінально-правові норми.

Порівняння кіберзлочинів і традиційних злочинних категорій дає можливість констатувати, що перших останніми роками було скоєно удвічі більше. Водночас, згідно зі статистичними даними, переважне число кіберзлочинів скоюють організовані злочинні групи і в них економічні мотиви. Кіберзлочинами вважають: «розповсюдження комп'ютерних вірусів, шахрайства з пластиковими платіжними картками, крадіжки коштів з банківських рахунків, викрадення комп'ютерної інформації та порушення правил експлуатації автоматизованих електронно-обчислювальних систем - і це далеко не повний перелік подібних злочинів» [1].

Згідно з положеннями нового Кримінального процесуального кодексу України, безпосередньо розслідує цей вид кримінальних правопорушень прокурор, займаючись процесуальним керівництвом за тим, у якому стані перебуває досудове розслідування. Це виступає підтвердженням спільної діяльності, яку провадять працівники органів міліції та прокуратури і яка націлена на те, щоб з'ясувати причини й умови, через які стаються ці кримінальні правопорушення, встановити, хто причетний до їхнього скоєння, зібрати докази, щоб далі надати їх суду, довести винуватість та притягти осіб, що вчинили протиправні дії, до відповідальності, яку встановив Закон.

Коли був ухвалений Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року (далі – КПК), з'явилися численні дискусійні питання стосовно встановлення прокурорських повноважень та виконання ними функцій, які пов'язані з процесуальним керівництвом у кримінальному провадженні. Згідно ст. 37 КПК регламентовано призначення та заміну прокурора, як процесуального керівника у кримінальному провадженні: а саме прокурор здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні з початку до завершення, окрім випадків заміни його як процесуального керівника [2].

Процесуальне керівництво – це організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України під час отримання доказів та винесення процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження [3].

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням – це передбачена кримінальним процесуальним законодавством діяльність прокурора, що здійснюється у процесуальній формі по відношенню до процесуального суб'єкта, пов'язана із організацією процесу досудового розслідування та його спрямуванням, визначенням напрямів розслідування, координацією процесуальних дій, забезпеченням дотримання у процесі розслідування вимог законодавства України [4].

В.М. Сакал пропонує наступне поняття процесуального керівництва досудовим розслідуванням – це одна з форм такої функції прокуратури як нагляд за додержанням законів органами, що провадять досудове розслідування, здійснюється прокурором, який має повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні (є процесуальним керівником) та полягає у виконанні своїх повноважень, передбачених ч. 2 ст. 36 КПК України з метою забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування вчиненого правопорушення [5].

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі або з його використанням варто розглядати як діяльність прокурора, який провадить власні наглядові повноваження, завдяки чому органи, що на досудовому етапі розслідують ці правопорушення, виконують вимоги законодавства.

Розслідувати злочини, скоєні в царині інформаційних технологій, складно, адже органи розслідування стикаються з проблемою у виявленні та фіксації слідів, залишених після того, як був скоєний комп'ютерний злочин, бо досвідченим «хакером» не залишається їх багато. Аби він був вирахований та затриманий, необхідно, щоб допомогу надали провайдери, щоб була можливість обмінятися технічними даними з їхніми колегами за кордоном та правоохо-

ронцями міжнародного рівня. Кіберзлочинам притаманна така криміналістична специфіка: їх неможливо виявити і розслідувати, якщо не використовувати комп'ютерні технології. Звідси – потреба відшукувати, фіксувати, вилучати і збирати докази в електронному вигляді.

Таким чином, кіберзлочинність виявилася викликом, який постав перед суспільством у 21 столітті, що має тенденцію до поширення та потребування дедалі більших асигнувань. Попри всі дії, які застосовуються окремими особами, фірмами й країною, функціонування кіберзлочинності продовжується, сприяючи зростанню прибутків у тих, хто порушує закон, і зменшенню коштів у звичайних людей. Тож нині надто актуально здійснити перегляд усіх наявних заходів і зайнятися інтенсивним формуванням нових, більш корисних та надійних, щоб захистити від кіберзлочинців. Світова практика з цієї проблеми для України має дуже важливе значення. Органами прокуратури України реалізуються численні заходи, які допоможуть розв'язати невідкладні проблемні питання, пов'язані з кіберзлочинністю. Прокуратура загалом та кожен співробітник зокрема мусять постійно поліпшувати свій професійний рівень. Лише за умови, що будуть застосовані: світова практика, вітчизняна законодавча база, наукова література, напрацювання практиків, органам прокуратури вдасться здійснити належне процесуальне керівництво за тим, як розслідуються кримінальні провадження відповідного виду злочинів на досудовому рівні. Однак цим питанням варто присвятити окреме дослідження.

Список використаних джерел:

1. Рогатюк І.В. Розслідування кіберзлочинів: окремі аспекти діяльності прокурора і слідчих органів внутрішніх справ. Актуальні правові питання сьогодення в умовах євроінтеграції України. 2015. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/36be068f-ff30-4964-8853-d3e60e2a1fc1/content>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Шульган І.І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2016. № 837. С. 516-520.
4. Смирнов М.І. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 2. С. 106-109.
5. Сакал В.М. Місце та роль прокурора – процесуального керівника в організації досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 41-51.

Коротаєв В.М.

кандидат юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України, академік,
Українська академія наук,
судовий експерт вищої категорії,
директор,
Дніпропетровський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ЗУМОВЛЕНІ РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ ПРОТИ УКРАЇНИ

З лютого 2022 року було прийнято низку змін до чинного законодавства, що стосувались кримінальних правопорушень, зумовлених російською агресією проти України. На цей час вже склалася певна судова практика щодо розгляду таких справ. Навіть при першому ознайомленні із практикою Верховного Суду, незважаючи на те, що дані норми почали діяти всього кілька років, вбачаються окремі тенденції та підходи. Вказане має прояв у тому, що суд відносить ці кримінальні правопорушення до таких, за які «м'які» вироки не є притаманними. Показовим в цьому сенсі є кілька рішень. Так, Постановою колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.04.2023 у справі № 295/5493/22, провадження № 51-791км23, суд виснував про те, що «за колабораційну діяльність (ч. 1 ст. 111-1 КК), вчинену вчителем української мови не у зв'язку з навчальною та виховною діяльністю учнів, призначення основного покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування, строком на 10 років, є обґрунтованим з огляду як на безальтернативний характер цього покарання у санкції ч. 1 ст. 111-1 КК, так і на дискреційні повноваження суду призначати або позбавлення права обіймати певні посади, або позбавлення права займатися певною діяльністю, а також на те, що вчитель був звільнений з посади на підставі п. 3 ч. 1 ст. 41 Кодексу законів про працю України. Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може призначатися як щодо осіб, які вже обіймають певні посади або здійснюють відповідну діяльність, так і щодо осіб, які такі посади можуть обійняти в майбутньому, або ж у майбутньому можуть здійснювати відповідну діяльність» [1].

Постановою колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 06 березня 2024 року, справа № 183/1441/23, провадження № 51-5768 км 23 зроблено висновок про те, що «особі, яка на окупованій території впроваджувала стандарти освіти держави-агресора, має бути призначене таке додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що виключить можливість цій особі займатися будь-якою діяльністю у сфері освіти, у тому числі й щодо надання публічних послуг у цій сфері» [2].

Постановою колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 лютого 2024 року, справа № 202/4850/23, провадження № 51-6064 км 23 суд виснував про те, що «пособництво у провадженні господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором та добровільне обіймання особою посади в. о. начальника залізниці на окупованій території свідчать про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу, а тому виключають можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням» [3].

Постановою колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 січня 2024 року, справа № 183/184/23, провадження № 51-5942 км 23 суд виснував, що «призначення особі основного покарання у виді арешту за вчинення злочину проти основ національної безпеки України, що полягає у здійсненні впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти у період воєнного стану, і становить особливо велику суспільну небезпеку для держави, не відповідає ступеню тяжкості кримінального правопорушення і особі засудженої». В своєму рішенні судом зазначено: «На думку колегії суддів, поза належною увагою апеляційного суду залишилося те, що ОСОБА_6 вчинила злочин проти основ національної безпеки України, що становить велику суспільну небезпеку; здійснювала дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти у період воєнного стану, а тому призначене їй основне покарання у виді арешту не відповідає загальним засадам призначення покарання, принципам законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання й не сприятиме виправленню засудженої та запобіганню вчиненню нових правопорушень» [4].

Заслуговують на увагу ще кілька рішень, що розмежовують склади кримінальних правопорушень, передбачених ст.111 та 114-2 КК України. Так, у Постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 09 квітня 2024 у справі № 639/1528/22, провадження № 51-6937 км 23 зазначено: «Колегія суддів акцентує на тому, що «державна зрада» (ст. 111 КК України) має три форми: 1) перехід на бік ворога в період збройного конфлікту; 2) шпигунство; 3) надання іноземній державі, іноземній

організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Раніше третя форма була сформульована так: «надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України». Згідно зі змінами, які вніс законодавець, «в умовах воєнного стану» перенесено в ч. 2 ст. 111 КК України. Тобто законодавець сформував кваліфікований склад злочину і зазначив: «Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану». Колегія суддів нагадує, що з 24 лютого 2022 року відповідним Указом Президента України введено в Україні воєнний стан, який діє по теперішній час, а тому будь-яке діяння, що є формою державної зради, буде інкримінуватися з урахуванням відповідної кваліфікуючої ознаки. Вчинення будь-яких діянь, передбачених ч. 1 ст. 111 КК України, заподіює шкоду національній безпеці України і розцінюються як підривна діяльність проти неї. Надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України полягає у сприянні їх можливим чи дійсним зусиллям заподіяти шкоду національній безпеці України. Види підривної діяльності проти України можуть бути різноманітними» [5].

У Постанові колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 квітня 2024 у справі № 743/149/23, провадження № 51-692км24, зазначено: «відповідальність за ст. 114-2 КК настає у випадку поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України; поширення інформації про переміщення, рух або розташування ЗСУ чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості. Частиною 3 цієї статті передбачено, що відповідальність настає за дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті вчинені за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства. Дії, передбачені частинами 1 чи 2 ст. 114-2 КК, вчинені з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, мають кваліфікуватися за ст. 111 КК як державна зрада у формі надання допомоги іноземній державі або її представникам у проведенні підривної діяльності проти України, - якщо ці дії вчинені громадянином України, а відповідні відомості не є державною таємницею. Тому в таких випадках ч. 3 ст. 114-2 КК застосовуватися не може» [6].

Отже згідно вказаних рішень можна спостерігати певні підходи до кваліфікації за ст.114-2 та ст.111 КК України та доволі «жорстку» позицію суддів Верховного Суду щодо осіб, які вчинили такі види кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110055033> (дата звернення: 07.06.2024).
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590210> (дата звернення: 07.06.2024).
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116920050> (дата звернення: 07.06.2024).
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705036> (дата звернення: 07.06.2024).
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118297134> (дата звернення: 07.06.2024).
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118725214> (дата звернення: 07.06.2024).

Москалюк В.Л.

Приватний підприємець, фахівець у сфері міжнародної інтернет-торгівлі
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕРНЕТ ТОРГІВЛІ

В сучасних умовах розвитку бізнес безперервно намагається збільшити можливості постачальників, що посилює конкурентну боротьбу та сприяє підвищенню якості товарів та послуг. Водночас відбувається зміни у способах організації та управлінні підприємницькою діяльністю, а також удосконалення бізнес-процесів за принципами автоматизації. Цифрові технології вважаються на сьогоднішній день обов'язковим засобом ділового спілкування та налагодження постачання товарів та послуг. Впродовж початкового рівня появи інтернет мережа вважалася основним засобом у державно-військовому користуванні, а її регулювання не вважали актуальною проблемою, адже її доступність була доволі обмеженою. В час, коли інтернет був активно введений у підприємницьку діяльність, кіберпростір взяв активну участь у сфері вітчизняної та міжнародної економічної політики. Питання регулювання інтернет торгівлі набувало дискусійного характеру, проте періодично актуалізувалося, що пов'язано із дерегуляційними процесами на світових ринках.

Правове регулювання електронної комерції в Україні здійснюється не лише Законом України № 675-VIII, а й іншими нормативно-правовими актами, до яких відносять: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, закони України «Про платіжні послуги», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про банки і банківську діяльність», «Про страхування», «Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронні комунікації», «Про захист персональних даних», а також міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою України [1].

Основні законодавчі акти, які вона ухвалила у сфері електронної комерції, такі:

1. Закон України «Про електронну комерцію» із змінами і доповненнями від 3 вересня 2015 року № 675-VIII, який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції [2].

2. Закон України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року № 1591-ІХ, який визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності, визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, загальні засади випуску та використання в Україні електронних грошей та цифрових грошей Національного банку України, установлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, визначає загальний порядок здійснення нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, порядок здійснення оверсайта платіжної інфраструктури [3].

3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-ІV, який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів [4].

4. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VІІІ, який визначає правові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносин у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [5].

5. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VІ, який регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних [6].

Натомість серед європейських стандартів регулювання електронної комерції, що покликані створити необхідні соціально-економічні та правові умови для примноження можливостей суспільного виробництва, створення синергії держави-бізнесу-громадянина у сфері діджиталізації суспільства та підвищення рентабельності і потенціалу бізнесу (від малого до великого), можна виокремити:

1) рекомендації СМ/Rec(2018) комітету міністрів ради Європи державам-членам про ролі та обов'язки інтернет-посередників.

2) директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку».

3) регламент № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку.

4) стратегія єдиного цифрового ринку (Digital Single Market Strategy for Europe).

5) повідомлення про підключення до Європейського Гігабітного суспільства (connectivity for a European Gigabit Society).

6) типовий закон Юнсітрал про електронну торгівлю від 16 грудня 1996 року.

7) типовий закон Юнсітрал про електронні підписи [7].

Таким чином, попри значну нормативно-правову базу регулювання відносин міжнародної інтернет торгівлі, доречно зауважити, що вона на сьогоднішній день потребує удосконалення. Це обумовлено тим, що нормативно-правове забезпечення в даній сфері має доволі різноплановий характер, який в результаті зумовлює появу колізії законодавчих положень. Тому на даний час ефективна діяльність міжнародної інтернет торгівлі потребує чіткого визначення та ліквідації розбіжностей і недоліків у нормативно-правовій базі, які впливають на появу проблем у регулюванні даної сфери у вітчизняних умовах.

В Україні головним законодавчим актом, який регулює інтернет торгівлю є Закон України «Про електронну комерцію». Однак, якщо проводячи аналіз його основних положень можна дійти висновку про потребу у його удосконалення та адаптації до законодавства Європейського Союзу. Також виникає потреба у прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами», проект якого Верховна Рада України одержала у березні 2022 року.

Список використаних джерел:

1. Товкун Л.В., Федоровська М.А. Актуальні питання правового регулювання електронної комерції в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 282-286. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/69>.

2. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

3. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

6. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

7. Аксюков С.М. Електронна комерція як об'єкт правового забезпечення в Україні та ЄС. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 6. С. 141-145. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.22>.

Пастернак П.І.

аспірант,

адвокат,

Львівський державний університет внутрішніх справ,

м. Львів, Україна,

ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ФОРМИ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОГО МАЙНА У НОТАРІУСА

У сучасному світі договірні відносини відіграють ключову роль у регулюванні прав та обов'язків між суб'єктами господарської діяльності. Один із важливих інструментів, який забезпечує впевненість і захищеність сторін на шляху до укладення основних договорів, є попередній договір. Цей документ дозволяє зафіксувати наміри та основні умови майбутнього договору, надаючи сторонам час для підготовки та узгодження всіх деталей. В умовах динамічного ринку та постійних змін у правовому полі, попередній договір стає незамінним засобом, який допомагає уникнути непорозумінь і забезпечити стабільність у договірних відносинах. У цьому контексті важливо розглянути сутність, правові аспекти та практичне застосування попередніх договорів, щоб зрозуміти їхню роль та значення у сучасному правовому регулюванні.

Інститут попередніх договорів в сучасній юридичній практиці використовується досить широко, проте в той же час правове регулювання цих правовідносин породжує виникнення певних суперечок відносно їх укладення, виконання і припинення. Інститут попереднього договору, зокрема, досліджували В.В. Вітрянський, М.І. Брагінський, Р.А. Майданик, С.М. Бервено, Е.В. Богданов, О.С. Йоффе та інші.

Згідно з вимогами статті 635 Цивільного кодексу України, попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором. Законом може бути встановлено обмеження щодо строку (терміну), в який має бути укладений основний договір на підставі попереднього договору.

Істотні умови основного договору, що не встановлені попереднім договором, погоджуються у порядку, встановленому сторонами у попередньому договорі, якщо такий порядок не встановлений актами цивільного законодавства.

Попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена, - у письмовій формі.

Попередній договір щодо купівлі-продажу об'єкта незавершеного будівництва або майбутнього об'єкта нерухомості підлягає нотаріальному посвідченню.

Сторона, яка необґрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням, якщо інше не встановлено попереднім договором або актами цивільного законодавства. Зобов'язання, встановлене попереднім договором, припиняється, якщо основний договір не укладений протягом строку (у термін), встановленого попереднім договором, або якщо жодна із сторін не направить другій стороні пропозицію про його укладення. Договір про наміри (протокол про наміри тощо), якщо в ньому немає волевиявлення сторін щодо надання йому сили попереднього договору, не вважається попереднім договором. Будь-які платежі на підтвердження зобов'язання за попереднім договором щодо купівлі-продажу об'єкта незавершеного будівництва або майбутнього об'єкта нерухомості, а також встановлення інших фінансових зобов'язань сторін, крім штрафних санкцій, за попереднім договором купівлі-продажу об'єкта незавершеного будівництва або майбутнього об'єкта нерухомості не допускаються.

Відповідно до статті 657 Цивільного кодексу України, договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, крім договорів купівлі-продажу майна, що перебуває в податковій заставі [2]. Про необхідність та обов'язковість нотаріального посвідчення договорів про відчуження, іпотеку житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості здійснюється за місцезнаходженням такого майна або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи - сторони відповідного договору. Посвідчення договорів про відчуження, заставу транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, здійснюється за місцезнаходженням юридичної особи або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи - сторони відповідного договору наголошує і стаття 55 Закону України "Про нотаріат". Відповідно до частини 1 статті 220 Цивільного кодексу України, у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Інститут укладення попередніх договорів в нотаріальній практиці застосовується досить широко. Закон України «Про нотаріат», наказ Міністерства Юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» не містять спеціальних норм, які встановлюють порядок посвідчення попереднього договору. При посвідченні попереднього договору нотаріуси керуються Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про нотаріат», наказами Міністерства юстиції України, та іншими цивільно-правовими актами. Законодавство України не

передбачає обов'язкового нотаріального посвідчення попередніх договорів. Разом з цим, стаття 635 Цивільного кодексу України передбачає, що попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена – у письмовій формі.

Аналіз нотаріальної практики показує, що нотаріуси розглядають попередній договір як один із видів цивільно-правових договорів, що укладається з урахуванням принципу свободи договору і забезпечує сторонам можливість укладення основного договору.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30 Ст. 141. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003№№ 40-44, ст.356) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Закон України Про нотаріат (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 39, ст.383) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
4. Наказ Міністерства Юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0282-12>
5. Давидова І.В. Недійсність правочинів як спосіб захисту цивільних прав: деякі проблемні питання. *Часопис цивілістики*. Вип. 28. 2009. С. 45–49

Ткаченко І.М.

доцент, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри
права та соціально-економічних відносин
*Центральноукраїнський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна*

ДЕПОРТАЦІЯ ТА ПРИМУСОВЕ ВИВЕЗЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Сьогодні, в умовах військової (збройної) агресії російської федерації проти України, потреба в захисті дітей відчувається особливо гостро. З 2014 року масові грубі порушення прав людини на невідконтрольованих українській владі територіях, а також на прилеглих до них територіях призвели до вимушеного переселення сотень тисяч громадян України з місць постійного проживання, багато громадян були поранені та покалічені внаслідок бойових дій, фізичних та психологічних тортур, сексуального насильства. Серед поранених і загиблих багато дітей. Так, за офіційними даними Генеральної прокуратури України станом на 7 червня 2024 року кількість дітей, які постраждали внаслідок військової агресії РФ проти України, становить не менше 23497 осіб, з них 551 дитина загинула, 1370 поранені, 2015 осіб зникли безвісти, 19546 депортовані та/або примусово переміщені та 15 дітей, що постраждали від сексуального насильства [1]. Інформація стосовно постраждалих дітей також розміщена та оновлюється щодня на спеціально створеній платформі Міністерством реінтеграції України разом з Національним інформаційним бюро за дорученням Офісу Президента України – «Діти війни» [2].

9 липня 2023 року посол Великої Британії в Україні Мелінда Сіммонс чітко окреслила злочинні дії Росії, заявивши про викрадення українських дітей з метою знищення наступного покоління захисників України. Ці слова підтверджують жахливу реальність, яку переживають українські діти під час російської агресії.

Тим же днем російська злочинниця – уповноважена з прав дитини Марія Львова-Белова оприлюднила цифри, які лише підкреслюють масштаби трагедії: з початку повномасштабного вторгнення Росія «прийняла» близько 4,8 млн жителів України, з них понад 700 тис. – діти [3].

Однак за цими сухими цифрами ховається жахлива реальність: примусове вивезення дітей з їхніх домівок, розлука з родинами, втрата мови та ідентичності. Ці дії не лише руйнують життя дітей, але й становлять злочин проти людяності та пряму загрозу майбутньому України.

7 грудня 2023 року уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець навів офіційні дані: Росія депортувала 19 540 українських дітей. Ці цифри жахають, але вони не відображають повної картини. Багато випадків депортації залишаються не зафіксованими, а доля тисяч дітей досі невідома.

За словами аналітика Стокгольмського центру східноєвропейських досліджень Андруса Умланд «офіційна статистика депортованих українських дітей, яку надає український уряд, не відображає жахливої реальності. Ці цифри враховують лише ті випадки, про які офіційно повідомили родичі, свідки або громади. Реальна кількість постраждалих дітей, ймовірно, набагато більша.

Серед депортованих можна виділити три групи:

1. «Діти війни» – неповнолітні, які через воєнні дії втратили домівку та опіку. Їх, без супроводу дорослих, російські органи забирали з окупованих територій, не повертаючи рідним або українській владі.

2. Діти, відправлені до росії «на відпочинок» – їхні батьки або родичі під тиском російських агентів (чиновників, активістів, колаборантів) погодилися на тимчасове перебування дітей у російських літніх таборах або інших центрах. Після закінчення обумовленого періоду багато дітей утримувалися довше, піддавалися русифікації та/або переміщувалися в інші місця.

3. Діти з установ опіки тобто за даними РЦПЛ, до вересня 2023 року з українських установ було депортовано близько 3855 неповнолітніх.

Окремо слід виділити українських дітей, яких розлучили з батьками в «фільтраційних таборах» на лінії фронту [4].

Систематичне вивезення дітей з України до росії, примусове надання їм російського громадянства та розподіл на виховання в російські сім'ї кваліфікується як жорстоке порушення міжнародних правових норм. Ці дії свідчать про чіткий намір російської влади вчинити геноцид проти українського народу.

У грудні 2014 року СБУ звинуватила заочно «міністрів» охорони здоров'я та фінансів самопроголошеної «ДНР» у злочині проти українських дітей. Їх звинуватили в тому, що вони організували «примусове вивезення українських дітей-сиріт з окупованих районів Донецької області до росії під виглядом поїздок до дитячих таборів», що є порушенням статті 110 ККУ (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) ([5]).

З огляду на ґрунтовні докази, представлені Прокурором Міжнародного Кримінального Суду К. Ханом у клопотанні від 22 лютого 2023 року, Палата попереднього розслідування II Міжнародного кримінального суду дійшла висновку, що існує достатньо підстав вважати, що особи, зазначені в клопотанні (зокрема, Президент РФ В. Путін та Уповноважена при Президентові рф з прав дитини М. Львова-Белова), несуть відповідальність за воєнні злочини, а саме

незаконну депортацію та вивезення населення з окупованих українських територій до російської федерації, що призвело до шкоди українським дітям.

На підставі зібраних доказів, що свідчили про причетність цих осіб до вищезазначених злочинів, 17 березня 2023 року Палата МКС винесла два ордери на арешт стосовно згаданих високопосадовців. Цього ж дня Президент Міжнародного кримінального суду П. Гофманський оприлюднив заяву з цього приводу у відеозверненні [6].

За словами Ірини Верещук «на сьогодні вже декілька десятків маленьких українців повернуто на Батьківщину. Але ще значна їх кількість знаходиться на території рф чи тимчасовано окупованій території України.

Ці діти беззахисні, вони насильно відірвані від батьків та опікунів. Зараз росія використовує їх для антиукраїнської пропаганди. Згодом їх збираються всиновлювати – нещодавно в рф був ухвалений закон про спрощення процедури усиновлення неповнолітніх українців. І тоді їх повернення додому буде майже неможливим. Отже, не можна гаяти часу» [7].

Систематичне викрадення українських дітей росією є ключовим елементом її агресії проти України, демонструючи не лише геополітичні, а й демографічні цілі. Так звана «спецоперація» Кремля виходить за рамки суто воєнно-політичного протистояння, перетворюючись на національно-культурний, а отже й геноцидальний проект.

Список використаних джерел:

1. Головна – Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 07.06.2024).
2. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua> (дата звернення: 07.06.2024).
3. Депортація дітей: ГУР запустило сайт зі списками причетних росіян та білорусів. *espresso.tv*. URL: <https://espresso.tv/viyna-z-rosiyeyu-deportatsiya-ditey-z-okupatsii-gur-zapustilo-sayt-zi-spiskami-prichetnikh-rosiyskikh-ta-biloruskikh-chinovnikiv> (дата звернення: 05.06.2024).
4. Українська правда. Чому і як Росія викрадає українських дітей. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/02/26/7442967/> (дата звернення: 07.06.2024).
5. Смирнов М. І. Міжнародно-правові механізми розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчі міжнародні злочини. *Нове українське право. Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України*. 2023. № 1. С. 172–180.

6. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. Press Release: 17 March 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and> (дата звернення: 12.05.2024).

7. Ірина Верещук: Шукаємо та повертаємо українських дітей, яких примусово вивезли окупанти – Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. *Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України*. URL: <https://minre.gov.ua/2022/06/14/iryna-vereshhuk-shukayemo-ta-povertayemo-ukrayinskyh-ditej-yakuh-prymusovo-vyvezly-okupanty/> (дата звернення: 04.06.2024).

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Bobro N.S.

Ph.D., Doctor of Philosophy,
Director of the digital department
of the European University,
director,
"NooLab & AI"
*scientific laboratory of the European University
Ukraine, Switzerland*

UNIFICATION AND INTEGRATION OF DIGITAL RESOURCES IN EDUCATION

Analysis of the current situation in the field of digital resources and current research Over the past decades, considerable efforts have been made to create various digital resources and relevant methodological developments [1; 2]. However, only a little work has been done to unify these resources (develop common approaches to their creation, functioning, and use) and integrate them into integrated educational systems capable of solving various problems.

Although some attempts to combine such resources have been made within large projects and collections, in most cases, resources organized according to common rules did not interact with each other or with other types of resources [3, p.77]. In other cases, the collections contained separate resources that covered only some aspects of educational activities, such as explaining new material, performing certain laboratory work, or keeping records of grades, etc.

It is important to note that, despite the numerous resources and systems developed, no unified system and methodology has been created to date that can automate all aspects of educational institutions. For example, if there were common approaches, systems, and methodological developments, it would be possible to quickly and unifiedly prepare teachers and students to work with these resources, as well as to link different disciplines and types of education, including face-to-face and distance learning, which is typical for many countries and regions of the world.

A significant difference in the use of specific technologies is not due to their educational significance and real need but to the unsystematic and local inaccessibility of these resources, and their lack of representation within a single system. A way to solve such problems may be to identify and implement approaches to unifying and

integrating disparate digital resources into digital systems that are unified for a secondary or higher education institution and cover all activities typical for educational organizations (including distance learning). These systems can be considered as digital learning environments of such institutions.

For the basis of the research, it is important to define the correct understanding of "informatization of education" and the role of digital technologies in this context. Informatization of education should be understood as a field of activity aimed at organizing and systematizing knowledge, both existing and new, in order to achieve the pedagogical goals of teaching and upbringing using technologies and tools for collecting, processing, storing, and disseminating information [4, p.8]. In a simplified form, informatization of education can be considered as a set of activities of teachers and other employees of educational institutions aimed at providing the educational system with information resources and means for their processing. In this context, informatization of education can be seen as an academic discipline or a set of disciplines aimed at preparing teachers for the effective use of modern information technologies in the educational process.

To organize and combine the technological and methodological resources used in educational institutions, a classification of activities specific to these institutions can be applied. These types of activities include teaching, extracurricular, control, scientific and methodological, and organizational and managerial activities. In addition, other, more specific activities that may be characteristic of particular educational institutions can also be taken into account.

It is important to note that in most countries, technological and methodological developments designed for one of the above activities are usually not applicable to other activities. At the moment, there are no digital systems and tools that can cover all of these activities in educational institutions and meet the needs of all their employees.

As part of this study, we can consider such mechanisms for standardizing and linking various digital resources, regardless of the type of activity they automate:

- use of common databases and establishment of principles for organizing information flows and information exchange between digital resources;
- unification of the content of digital resources, development of formal methods for describing the content and terminology of educational areas;
- uniform use of elements of mathematical graph theory and digital hierarchical structures in structuring information as part of the development of new educational tools;
- introduction of a unified system of specifications and meta-description of digital resources;

- creating a single set of requirements for the quality of digital tools for education;
- implementation of a single unified testing and examination of digital resources;
- adherence to a single terminology in the development, examination, and operation of digital tools for education.

With the implementation of the described changes, the digital educational environment of an educational organization will become a software and telecommunications space based on the use of digital technologies and equipment. This environment will provide access to high-quality information and support the needs of students, teachers, parents, the administration of the educational institution, and the public, regardless of the form of education - full-time, distance, or mixed.

References:

1. Bobro, N. Application of artificial intelligence in higher education institutions: foreign experience. *Three Seas Economic Journal*, 2024. 5(1), с. 19-23. <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-5-3>
2. Ягодзінський С. М., Тимошенко, А. О., Козинець, А. О. Цифрова революція в освіті: від комп'ютеризації до інформатизації та назад. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 26 жовтня 2023 р. /редкол.: Ю.В. Телячий (гол.) та ін. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. с. 387-389.*
3. Філософія освіти: навчальний посібник. – 2-ге видання / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенка та ін.. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.
4. Lopuschnyak, H. N. Chala, O. Poplavska. Socio-economic determinants of the ecosystem of sustainable development of Ukraine. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*, 2021. 1. С.1-9. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/915/1/012019>

Orujeva Elnara Maharram

Dissertation candidate for PhD program,
lecturer at Azerbaijan State Agrarian University,
Azerbaijan State Pedagogical University
Azerbaijan

METHODOLOGY OF TEACHING THE TOPIC “PROGRAMMING IN PYTHON” IN THE COMPUTER SCIENCE COURSE OF GRADE 9

When starting to teach this topic, information about instrumental programming languages is first provided. Next, we note that each algorithmic language consists of an alphabet, words, expressions, and operators. At the new cognitive stage of the lesson, the following theoretical material is presented. Here the focus is on comparing the alphabet of programs they have learned in previous lessons. In this case, it is retained in students' memory faster and longer. That is, knowledge becomes a skill. The following information is highlighted on the screen in various forms by the slide. In relation to the topic, we will consider the methodology of teaching the Python programming language. A program is a system of commands written on the basis of a developed algorithm to solve a given problem.

An object is one of the most fundamental concepts in the Python programming language. All programs written in Python can be divided into the following parts:

- ❖ Objects – modules – instructions – expressions
- ❖ Let's explain some of the Python syntax.
- ❖ The syntax of Python, like the language itself, is very simple.
- ❖ The end of a command is understood as the end of a line, and there is no need to use a semicolon (;), as in other programming languages (C++, Java).
- ❖ The indentations of all commands are combined into one block, subordinate to each other, that is, according to the magnitude of the shifts to the right. Here the indentation can be arbitrary. But the indentation should be the same. 1 question is usually approved without consultation.

❖ Special cases are also available in Python. Sometimes you can write several commands on one line. In this case, they are separated by a semicolon:

```
a = 1; b = 2; print(a, b)
```

However, it is incorrect to use this rule too often. Codes must be written and read clearly and displayed freely in the program. The command can be written in just a few lines:

```
a = 1; b = 2; c = 3; d = 4; print(a, b, c, d)  
If (a == 1 and b == 2 and  
c == 3 and d == 4):
```


Before writing the program, let's explain the representation of numbers. The program code is a regular text file in the Python programming language. At this time, a file is created from letters and numbers, spaces, punctuation marks and other symbols. The text is divided into lines.

In Python we can check for authenticity:

- any arbitrary non-empty or non-null object - true.
- no value, empty objects and all numbers are 0 – false.
- comparison operations are applied recursively to the data structure.
- always returns false or true comparison operations.
- or (and and or) and true logical operators return a false object.

Like other programming languages, Python names variables for important situations. The variable name can be of any length. The name can also contain letters and numbers. The main condition is that the name must begin with a letter. Case (uppercase and lowercase letters in names) plays a very important role. If we give a variable a forbidden name, it will be an error. Keywords are widely used in Python. Python elements are keywords and can never be used in regular names.

It is possible to specify keywords other than the generated ones. If it is necessary to restore, the user can pass this information to the function through a list of parameters. There can be any number of commands inside a function. The idea of defining a function is the first one. They are shown below:

1. Title – def ends with a colon (“:”) and begins with a keyword.
2. Main part – consists of several sentences written in Python.

The def keyword in the header is used as is. And the name comes after that. The name is followed by a list of parameters in parentheses, followed by a colon. This can be an empty list of parameters or an arbitrary number of parameters. Must be set using mathematical symbols.

We are creating such a problematic situation. Students are asked: What are the benefits of creating a function?

- a group of commands can be summarized by giving it a name. You can access this group repeatedly and call it anywhere in the program.
- This leads to a reduction in the program.
- reasonable and normal execution of the program is desirable.
- A function can also refer to another function.

In programming, we mean a scope that can be accessed at any time by the names of variables and functions within its scope. In other words, the search area is the area where variables are defined and searched. If a variable is used, it appears in any program only in the function around which it is defined. This name is not accessed outside of this function. Names defined by names defined outside this function are implemented inside def. All files assigned to an included variable are predefined. If they are not set, then this will be a global variable for all files.

Let us assume that any particular name written is assigned a meaning. The assignment is done inside the function. >>> a = 42

```
>>> def function ()
```

```
A = 15
```

```
>>> print (a)
```

```
42
```

```
>>>
```

The variable has already been assigned the number 42. In the new function, this variable is assigned the value 15. Then its value written in function (42) will be obtained.

When learning Python, we also look at built-in functions. It is well known that built-in functions in Python have more functionality. For convenience, they are divided into certain categories:

1. List, bin, Any, all, ascii, repr, str, int, tuple, float, complex, dict, super, bool, classes and object types are defining functions. The function of the same name was implemented in older versions of the Python language.

2. Pow, abs, divmod, chr, ord, len, hex, Octoher, round - functions that work with numbers and strings. Functions belonging to this category work with numeric and string arguments.

3. Range, filter, sort, zip code, map, max, min, iter, enumerate, sum - data processing functions.

4. Eval, exec, __import__, compile - compilation and execution functions.

5. Input, open, etc. are input/output functions.

References:

1. Palangov, A.K. Methods of teaching computer science / A.G.Palangov, M.V.Abdullaeva. - Baku: Elm, - 2015. - 187 p.

2. Mahmudzade, R. Computer science: a textbook for 9 grades of secondary schools / R. Mahmudzade, I. Sadigov, N. Isaeva. - Baku: Baku edition, - 2016. - 128 p.

Golovko O.Ya.

senior lecturer of the Department of
Romance-Germanic Languages,
National Academy of Security of Ukraine
Kyiv, Ukraine

THE USE OF VIRTUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR INTENSIFYING THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES

In the modern world with the dominance of computer technologies in all spheres of social life, the issue of improving virtual pedagogy, which determines the specifics of the educational activities of students and teachers with the help of multimedia, telecommunications and other electronic means of learning and technologies, is of paramount importance. At the same time, the insufficient number of hours allocated for the study of a foreign language in higher educational institutions, the difficulty of creating a language environment, the different level of knowledge of students require the process of language training to intensify educational activities and increase its communicative focus. Virtualization of education, which is an effective means of presenting educational material, in particular English-language, for the purpose of its quick perception, deep assimilation and practical use, contributes to the solution of existing problems to a large extent. Thus, the need for students of non-language specialisations to develop knowledge of English lexical units and the ability to apply them for professional purposes becomes a driving force in creating an appropriate virtual educational environment.

A virtual educational environment is an open system within which, based on the use of virtual reality technology, effective interactive learning in the educational process is ensured. Such an educational environment cannot be characterized according to the traditional scheme: teacher - student, or teacher - group of students, since the number of participants in a separate educational process becomes potentially unlimited. Virtual learning characterizes the process and result of the interaction of subjects and learning objects, which is accompanied by their creation of a virtual educational space, the specifics of which are determined by these objects and subjects. The main goal of virtual training is the identification and achievement by a person of his goal in the real world, including its virtual component. Virtual education is a way of organizing the activities of those who teach in such a way as to accumulate the intellectual potential of the individual with the help of telecommunication technologies. In the virtual educational environment, the personal - activity type of learning dominates. A necessary condition for learning in a virtual educational environment is the implementation of a person-oriented educational paradigm [1].

Therefore, the virtual educational environment creates opportunities for the implementation of intensive learning methods, the use of which significantly accelerates the process of learning foreign languages, in other words, contributes to its optimization. The analysis of the main principles of immersive learning makes it possible to assert the feasibility of using this technique and the phenomenon of immersion as such for the purpose of effective assimilation of foreign language lexical materials by students and their subsequent use in an artificially created language environment. This method is especially useful at the stage of semanticization of new lexical items. Since the essence of the concept of "immersion" consists in immersing the student in the educational environment by involving him in active activities, the use of immersion for the purpose of semanticizing foreign lexical units intensifies the perception and assimilation of foreign vocabulary.

Another effective method of intensive training that is widely used in the virtual educational environment is the suggestive method, which is implemented through the complex use of audio and video suggestions. A successful combination of different types of suggestions in virtual classes allows you to learn significant amounts of language information in a calm, pleasant atmosphere. At the same time, the state of health improves - headaches, irritability, insomnia disappear, and work capacity increases [2].

Nowadays, there are computer programs for learning foreign languages developed with the involvement of teachers and psychologists. These programs take into account the best learning practices and simulate the language environment. The computer is always in a good mood, it will never tell the student about the lack of learning abilities, it will repeat the educational material as many times as the student needs to understand it. Game learning methods will allow you to learn a foreign language without long and boring "learning" [8]. An example of such a program is the interactive suggestological computer program "Quick teacher". The program combined intensive and traditional methods of learning a foreign language. The program provides two main modes of operation: Memory mode and Control mode. Memorization mode is a mode of subsensory (unconscious) perception and is used only when working with a dictionary. Control mode is a mode of conscious perception.

The "Quick teacher" program has a number of advantages, namely:

- the user has the opportunity to create his own dictionary ("User Dictionary") and a set of suggestions ("User Language");
- uses the unique author's method "Virtual Teacher", which helps to remove psychological and language barriers. "Virtual Teacher" is an integral part of the author's method, which accompanies and

- remembers the successes of each user, taking them into account during the next session;
- contains a grammar guide with exercises that will help consolidate the acquired knowledge;
- contains a guide to the phonetics of the language with voiced phonemes and rules for reading letter combinations, syllables and whole words;
- the "Transcription" function provides an opportunity to read the transcription of all words for the correct pronunciation of new vocabulary;
- contains a dictionary of irregular verbs that can be quickly learned in the mode of accelerated memorization and consolidate the acquired knowledge;
- the "Dialogues" section includes more than 80 dialogues for each language, which
 - provides an opportunity to train in the perception of a foreign language by ear;
 - the program can be used to teach students, which significantly intensifies the process of learning a foreign language;
 - allows not only to quickly master the spoken language, but also to overcome the language barrier, to learn to perceive a foreign language by ear;
 - was awarded the ISO 9001:2008 quality system certificate, has many supporters in many countries of the world, and is gaining popularity among Ukrainians.
- the Quick Teacher program allows you to learn 12 foreign languages.
- combines intensive teaching methods with traditional methods of learning a foreign language.
- contains the unique memo method M.A.R.I.D.I., which allows you to quickly memorize foreign vocabulary.

It is necessary to emphasize that the use of a virtual educational environment in the educational process does not exclude traditional teaching methods, but is harmoniously combined with them. The use of computer programs in higher education allows not only to increase the intensity of learning, which in turn increases its effectiveness many times over, but also to stimulate students to further independent study of a foreign language.

Thus, the overview of the intensive learning methods presented above, namely immersive and suggestive methods, creates an opportunity for all teachers to improve their teaching skills and adapt them to the demands of the modern world. The presented ways of intensifying the process of learning a foreign language in the virtual educational environment can be harmoniously combined with traditional teaching methods and successfully used by teachers of foreign languages.

References:

1. Шевченко О.П. Інформаційні технології як засіб інтенсифікації процесу іншомовної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів. Збірник наукових праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». – 2013.– №7 – С.237.

2. Чернова Т.О. Суггестологія як метод інтенсивного навчання іноземних мов. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 14 – С.201.

3. Alan Fortune. (1992). Self - study grammar practice: learners' views and preferences, *ELT Journal*, 46(2), 160–171. Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/elt/46.2.160>

Leleka V.M.

Candidate of Pedagogical Sciences,
associate professor of the Department of
Physical Culture and Sports,
V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

PROFESSIONAL SPORTS IN THE DIMENSION OF SOCIO- ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE

Actual problems of the impact of globalization processes and European integration on the development of public administration in Ukraine and other countries are highlighted in the works of V. Bashtannyk, R. Voytovych, I. Kravchuk, O. Orzhel, L. Prokopenko, O. Rudenko, O. Rudyka, N. Rudyk and many other Ukrainian scientists who made a significant contribution to the scientific and practical support of the reform of the domestic public administration system in accordance with European and international standards.

Considerable attention is paid to the issues of state management of physical culture and sports, its functions and structure in the works of M. Dutchak. The research of I. Hasyuk, presented in his doctoral thesis and numerous publications, devoted to the perspectives of state management of physical culture and sports, sectoral programs for the development of physical culture and sports, the organizational and legal foundations of the development of this sphere, the evaluation of the effectiveness of state management and the training of specialists should be highlighted separately. managers in the field of physical culture and sports [1–3].

The aim of the thesis is to substantiate the peculiarities of professional sports in the context of the policy of stimulating the development of the local economy.

The official website of the European Union (EU) states that governance in the field of sports at all levels must be based on certain principles. In particular, it is said that the EU, respecting the autonomy of sports organizations, promotes compliance with the following principles: democracy; transparency; accountability in the decision-making process; representation of all interested parties [1, 2].

For example, in Germany, issues of sports development belong to the functions of different levels of government. According to German legislation, the responsibility for the development of mass sports lies with the federal states and territorial communities. However, at the federal level, issues of the development of mass sports affecting general interests are resolved [1, 3].

Such a flexible approach to the distribution of responsibility for supporting mass sports and physical culture is a good example of effective management in this area. In general, EU countries have built the organizational structure of public administration

in such a way that certain functions belong to the level of administration at which they can be performed most effectively. And the field of sports, with its potential to create new jobs and contribute to the local economy, has sufficient potential to stimulate the development of regions. Today, regional development is an extremely urgent problem for Ukraine [1, 2].

According to Ukrainian scientists, throughout the entire period of its existence, the state of socio-economic development of the regions in our country was characterized by a number of problems, in particular, the presence of significant disparities in regional development, a low level of economic development in most regions, the presence of depressed regions, weak development or decline of social infrastructure and the state's lack of funds for its proper financing, which ultimately resulted in a low standard of living for most of the state's population [2, p. 24].

Therefore, under such conditions, it is necessary to fully use all available development resources, including the potential opportunities of the sports sector and its role in the development of the economy, which has long been defined and used in the European Union.

In Ukraine, at the same time, Article 5 of the Law "On Physical Culture and Sports" states that state management of physical culture and sports is carried out by the central executive body, which ensures the formation of state policy in the field of physical culture and sports, implements state policy in the field of physical culture and sports, with the assistance of other state authorities and local self-government bodies, respectively [3]. In Article 6 of the same Law, among other things, it is said that the central body of executive power, which implements state policy in the field of physical culture and sports, interacts with central bodies of executive power, other bodies of state power and local self-government bodies in the field of physical culture and sports [3].

Conclusion. Thus, according to domestic researchers, all programs for the development of physical culture and sports adopted during the years of independence of the Ukrainian state were not fully implemented and realized, crisis phenomena in the field progressed, measures to improve the state management system in the field of physical culture and sports did not bring the desired results. Therefore, the development of state management in the field of physical culture and sports is characterized by terms that are far from efficient and effective. These problems, as well as a number of others, become especially acute in the conditions of globalization and European integration, which dictate high standards of public life and state administration. Only the provision of diversity, high quality and accessibility of physical culture and sports services for citizens and the promotion of charitable activities in the field of physical culture and sports can be indirectly attributed to the sphere.

References:

1. Гасюк І.Л. Пріоритетні напрями удосконалення системи державного управління фізичною культурою і спортом. Економіка та держава. 2013. № 11. С. 129-132.
2. Закон України "Про фізичну культуру і спорту" [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808\(12](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808(12)
3. Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції. Право України. 2002. № 5. С. 142-151.

Андрющенко О. О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Скидан Ю. К.

студентка 1 курсу магістратури кафедри

дошкільної та початкової освіти

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

УПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Однією зі складових формули Нової української школи є оновлення змісту освіти, що передбачає здобуття знань та опанування вмінь у процесі дослідницької діяльності, інтеграції освітніх галузей, а також формування ключових і предметних компетентностей, необхідних для успішної реалізації особистості в динамічних умовах життя. Для вирішення поставлених завдань вже починаючи з початкової школи, на нашу думку, доцільно застосовувати STEM-освіту як інноваційну педагогічну технологію, яка спрямована на формування в молодших школярів здатності працювати з інформацією, користуватися новітніми технологіями та мислити творчо.

Відомо, що STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) – це один із сучасних підходів до організації освітнього процесу, який охоплює природничі науки, технології, технічну творчість і математику.

STEM-освіта включає в себе чотири напрями: Science (науку), Technology (технології), Engineering (інженерію), Mathematics (математику).

Science (наука) – напрям, який охоплює точні науки, досліджує різноманітність явищ у природі, закони зовнішнього світу людини, що її оточує. Відтак відкриття вченими нових знань, закономірностей, технологій завжди стає підґрунтям для прогресу та потужного розвитку суспільства.

Technology (технології) – напрям STEM-освіти, який надає можливість удосконалювати внутрішнє та зовнішнє середовище особистості, робити зміни задля людства та суспільства.

Engineering (інженерія) – технологія, що розкриває вміння бачити навколишній світ як єдину систему. Інженерія створює сукупність знань про необхідні продукти для існування живого на Землі.

Mathematics (математика) – наука про кількісні відносини та форми існуючого світу. Саме математика використовується в усіх інших напрямках – науках, технологіях тощо[1].

Всі ці чотири напрями важливі для розвитку особистості, оскільки відбувається не лише формування наукових понять, а й розвиток креативності, формування вміння спілкуватися та ділитися своїми думками. З огляду на це, навчання стає цікавим для здобувачів та мотивує на дослідження та пізнання нового.

Варто зазначити, що проблема актуальності впровадження STEM-освіти в навчальний процес обґрунтована в роботах як вітчизняних (О. Грицишина, К. Крутій, І. Стеценко та ін.), так і закордонних (О. Ковалеко, А. Фроловата та ін.) дослідників.

Методологічні засади цього освітнього напрямку співзвучні з ідеями видатного педагога ХХ ст. Джона Дьюї, щов контексті педагогічної діяльності можна звести до наступних позицій: активний контакт з предметами; відкриття та експериментування; активне здобуття нових знань; задоволення від навчання; використання методу проєктів для дітей і молоді; загальносоціальний контекст; співпраця, а не конкуренція [3].

З нашого погляду, означені ідеї Дж. Дьюї та завдання STEM-освіти в більшості схожі. Відмінність полягає лише в тому, що STEM-освіту вдосконалили та впровадили в навчання. Це дає можливість здобувачам освіти вивчати декілька предметів одночасно, розвивати вміння взаємодіяти в групі, чітко обґрунтовувати свою позицію, слухати та розуміти інших.

Зокрема В. Андрієвська та Л. Білоусова, за основну ідею STEM-освіти обирають поєднання навчально-пізнавального процесу з вивченням можливих проблемних життєвих ситуацій[4]. Це є надзвичайно важливим в умовах компетентісно орієнтованої освіти.

Таким чином, STEM-освіта надає дітям можливість ефективно засвоювати матеріал, розвивати пізнавальну активність, нестандартно мислити; досліджувати та знаходити ефективні рішення для розв'язання навчальних завдань.

З позиції Т. Богачукі Г. Скісківа, проблема впровадження STEM-технології в освітньому просторі Нової української школи є актуальною та перспективною. Цілком підтримуємо думку вчених, оскільки ця педагогічна технологія надає більше можливостей для формування в молодших школярів ключових та предметних компетентностей та досвіду творчої діяльності. Автори також зазначають про необхідність розвитку окремих аспектів STEM-освіти у початкових класах, а саме: застосування дослідницького, проєктного, компетентісного підходів, наочності та візуалізації, активного використання командної роботи тощо. Завдяки цим аспектам в освітніх закладах створюються різноманітні середовища з активним навчанням молодших школярів. Вони не тільки покращують пізнавальну діяльність, а й допомагають вже на етапі навчання обирати професію, яка допоможе реалізуватися в житті [2].

Отже, STEM-освіта – це сучасна стратегія навчання та розвитку особистості, яка сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей з чотирьох напрямів – науки, технології, інженерії та математики. В цьому контексті надзвичайно важливим є також формування в здобувачів освіти і «м'яких» навичок (softskills), зокрема розвиток творчих здібностей, критичного мислення, емоційного інтелекту, готовності до розв'язання практичних задач, уміння співпрацювати в команді для знаходження ефективних рішень.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний ліцей I-School. STEM-освіта у початковій школі. URL: <https://i-school.kiev.ua/stem-osvita-u-pochatkovij-shkoli/>
2. Богачук Т. С., Скисків Г. М. Впровадження STEM-освіти у початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: мат. І всеукр. наук.-практ. інтер.-конф. з між ар. участ. (м. Тернопіль, 9-10 листопада 2017 р.). Тернопіль, 2017. С. 23-25.
3. PaterR. Edukacja muzealna – muzea dla dzieci i młodzieży. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2016. 227 s.
4. Доценко С. STEM-освіта: науковий дискурс та освітні практики. *Рідна школа*. 2021. №3. С. 31-35.

Дворська А.О.

аспірантка III року навчання

Спеціальність: 011- "Освітні, педагогічні науки"

Льотна академія Національного авіаційного університету

м. Кропивницький, Україна

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПАТРІОТИЗМУ У МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ УКРАЇНИ

Сучасний світ потребує висококваліфікованих авіаційних фахівців, які не тільки володіють професійними компетенціями, але й мають розвинену громадянську культуру та патріотизм. Авіація є стратегічно важливою галуззю, що впливає на економічний розвиток, національну безпеку та міжнародні зв'язки, тому виховання майбутніх авіаційних фахівців, як відповідальних громадян, здатних служити інтересам України, є надзвичайно актуальним завданням. Зростаюче значення безпеки в авіації вимагає від авіаційних фахівців не лише професійних знань та навичок, але й високих моральних принципів, відповідальності та патріотизму. Вони мають бути готові до збереження українського неба, до захисту інтересів України та громадян у повітряному просторі.

У соціологічному словнику термінів і понять громадянська культура розглядається як сукупність духовних, моральних якостей, ціннісних орієнтацій та світоглядно-психологічних характеристик особистостей.

Формування громадянської культури досліджували такі вітчизняні науковці: І.Бех, В.Борисов, В. Сухомлинський, П. Вербицька, В. Дзюба, А. Крицька та ін.

Громадянська культура – сукупність духовних, моральних якостей, ціннісних орієнтацій та світоглядно-психологічних характеристик особистості. Складовими громадянської культури є громадянська освіченість, компетентність, активність, зрілість, досвід громадської діяльності [4].

Також виокремили визначення громадянська культура майбутніх фахівців авіаційної галузі – це особистісно-професійна характеристика, що уособлює мотиви, ціннісні орієнтації, громадянськість, професійно важливі морально-етичні якості, систему поглядів та переконань, етичність та культуру взаємодії у повітряному просторі, які покликані забезпечити громадянську відповідальність, патріотизм та соціальну відповідальність у професійній авіаційній діяльності [2].

Патріотизм визначається як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури [1]. Він знаходить своє вираження в активній

діяльності, спрямований на всебічний розвиток країни та захист її інтересів. Це глибинне почуття, що сформувалося протягом століть і є невід'ємною частиною національної свідомості.

Ю. Красильник у своєму дослідженні виділяє дві складові патріотизму: перша – поверхнева – це природна прихильність до свого народу, що нагадує любов до родини, рідного слова та природи; друга – глибша складова – це усвідомлення особистої відповідальності перед народом та усвідомлення власних обов'язків перед ним [3].

Виховання громадянської культури та патріотизму у майбутніх авіаційних фахівців є важливим завданням, оскільки вони відповідають за безпеку людей в повітряному просторі та відіграють важливу роль у розвитку української авіації.

Виокремлюємо основні напрямки виховання громадянської культури та патріотизму:

- Формування національної свідомості. Важливо ввести студентів у контекст української історії, культури та національної ідентичності. Це допоможе зрозуміти значення незалежності України та роль авіації в розвитку країни.

- Розвиток громадянської відповідальності: майбутні фахівці мають усвідомити свої обов'язки перед суспільством і країною. Важливо навчити їх вважати себе частиною громади і брати участь у розв'язанні проблем, що стосуються всіх громадян.

- Виховання моральних якостей: авіаційні фахівці мають бути чесними, відповідальними, дисциплінованими та готовими до самопожертви. Важливо формувати в них моральні принципи, які допоможуть їм приймати правильні рішення в складних ситуаціях.

- Розвиток патріотичних почуттів. Важливо підкреслити роль авіації в забезпеченні національної безпеки та формувати гордість за досягнення української авіації. Це допоможе зробити студентів партнерами в розвитку країни та її авіаційної галузі.

Методи виховання громадянської культури та патріотизму:

- Лекції та семінари: на заняттях слід розглядати тематику патріотизму, громадянської відповідальності та ролі авіації в житті України.

- Історико-культурні екскурсії: відвідування історичних місць, музеїв та виставок допоможе глибше зрозуміти історію України та її культурну спадщину.

- Проекти та конкурси: майбутні авіаційні фахівці можуть брати участь у проектах та конкурсах, присвячених громадянській культурі та патріотизму. Це допоможе їм розвинути свої навички та досвід у вирішенні соціально-значущих проблем.

- Волонтерство: участь у волонтерських акціях допоможе студентам усвідомити важливість соціальної відповідальності і внести свій внесок у розвиток суспільства.
- Відвідування авіаційних заводів та аеропортів: ознайомлення із сучасними технологіями та інфраструктурою авіаційної галузі зробить навчання більш цікавим і зрозумілим.

Виховання громадянської культури та патріотизму у майбутніх авіаційних фахівців є складним, але необхідним завданням, адже від них залежить майбутнє української авіації та безпека всіх громадян країни. Формування у них свідомості про важливість розвитку української авіації та її роль у забезпеченні національної безпеки є ключовим фактором успіху для України. Визначені в роботі напрямки виховання громадянської культури та патріотизму, та пропонувані методи їх реалізації мають на меті сформувати у майбутніх авіаційних фахівців глибоке розуміння своєї ролі у розвитку країни та готовність нести відповідальність за її долю. Даною роботою, хочемо сприяти розробці ефективних освітніх програм та методів викладання в авіаційних закладах освіти України, які сприятимуть формування у майбутніх авіаційних фахівців високих моральних якостей, свідомості про значення патріотизму та готовності до служіння інтересам України.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. С. 336.
2. Дворська А. Методологічні підходи до формування громадянської культури майбутніх фахівців авіаційної галузі. Наука і техніка сьогодні. Наукові перспективи. №4 (32). 2024. С. 588.
3. Красильник Ю. Патріотичне виховання військовослужбовців Збройних Сил України засобами української етнопедагогіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» . Ю. С. Красильник. – К., 2002. – 22 с.
4. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник / за ред. В. Воловича. Київ : Український Центр духовної культури. 1998. С.736

Смець О.В.

професор кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МЕТАФОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ В ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТАХ

У сфері економіки, як і в інших галузях науки і виробництва, важливу роль грають терміни. Терміни можна назвати кровоносними судинами тексту, оскільки без них неможливо описати економічні процеси або діяльність економічних суб'єктів. В економічній термінології суттєве місце належить метафоричним термінам. Як справедливо зазначає В. Н. Вовк, наука будується на основі гіпотез, а метафора, завдяки своїй гіпотетичній сутності, ідеально підходить для цієї мети [1, С. 98]

На думку багатьох дослідників, образність, тобто метафоричність, притаманна раннім етапам створення і використання термінів [2, С. 320]. А з часом, коли термін стає загальноновживаним, його метафоричне забарвлення зникає (стерта метафора) або майже не відчувається.

Метафоризація у сфері науки являє собою семантичний процес вибору номінації на основі зовнішньої або функціональної подібності об'єктів або явищ. Явище метафоризації в економічній термінології досліджували такі науковці як О. Плаксієв, Я. Януш, М. Полупан, А. Овсієнко та інші. Характерною рисою метафор у науковій мові є те, що вони часто виступають в якості первинного найменування найменування об'єкта або явища, тому що іншої назви у нього немає: *mouse* (мишка) *currency snake* (валютна змія).

Мета нашої роботи – визначити основні семантичні типи економічних метафор та їх прагматичну інтенцію на матеріалі статей англійського журналу “The Economist” 2021-2024 років.

Англійські метафоричні терміни у сфері науки і техніки є полісемантичними. За нашими спостереженнями, слово *head* має до 30 значень, а *песк* – 16 значень [3, С. 86]. У використанні метафоричних термінів спостерігається дві тенденції – транс термінологізація та детермінологізація. Перша тенденція, тобто транс термінологізація, полягає у використанні термінів з однієї галузі науки і техніки для позначення термінів іншої галузі, наприклад комп'ютерної сфери: *mouse*, *driver*, *terminal*, *wafer*. Друга тенденція – це використання вузьких термінів в широкому значенні в різних сферах, як от *feedback*, *atmosphere*. Розглянемо транс термінологізацію більш детально. Зокрема, Н. Л. Краснопольська та І. А. Ярошевич визначають цю тенденцію як “процес еволюції терміна під час

переміщення його з однієї галузі знань до іншої” [4, С. 215]. Саме транс термінологізація дозволяє виявити семантику метафоричних термінів, тобто вихідну сферу (source domain) і зрозуміти механізм метафоризації, а саме у чому полягає функціональна та /або зовнішня подібність об’єктів та процесів. Транс термінологізація як спосіб утворення термінів у сферах економіки та менеджменту в англійській та українській мовах в останні роки стала об’єктом дослідження у роботах М. І. Кухарчишина (2019), А. С. Овсієнка (2019), Н. Л. Краснопольської та І. А. Ярошенко (2021).

Можна виділити наступні семантичні типи метафоричних термінів у сфері економіки: антропоморфні, зооморфні, біологічні (біоморфні), військові та артефактні [5, С. 154]. Ця класифікація певною мірою збігається з семантичною класифікацією метафор Стівена Ульмана, за винятком військових та артефактних метафор.

Антропоморфні метафори дозволяють інтерпретувати економічні явища та процеси через образи, пов’язані з функціонуванням органів людського тіла. Наприклад, метафора “фіnanси – це кровоносна система” підкреслює їх важливу роль у діяльності підприємств.

Зооморфні метафори мають негативну прагматичну спрямованість: *Since then, illegal “wildcat” mining has surged.* Метафора *wildcat mining* означає нелегальне видобування корисних копалин. Лексема *stag* (олень) означає спекулянта цінними паперами, а *bull* (бик) спекулянта, що грає на підвищення ставок на біржі.

Біоморфні економічні терміни мають більш позитивну оціночну прагматику: *But blossoming economic ties tell a different story that could trouble America and its allies.* Метафоричний епітет *blossoming* (квітучий) відображає позитивні тенденції в економіці, ріст торгівлі та виробництва.

Разом з тим інший біоморфний термін *lemon* є сленговим і означає автівка з дефектами, що відображено у статті в журналі “The Economist”: *But although it contained path-breaking theoretical insight, it cannot be taken literally, because not all used cars for sale are lemons.*

Артефактні метафори відображають подібність механічних процесів або речей до економічних реалій, як-от метафора *bottleneck* (вузьке місце, недолік): *The hope is that it eases bottlenecks and helps bring down inflation.*

Військові метафори в економічній термінології використовуються переважно для дослідження позитивного прагматичного ефекту, як це впливає зі статті в журналі “The Economist”: *Combating inflation is therefore a priority for central banks and governments.*

Таким чином, метафори в економічних текстах, що утворились внаслідок транс термінологізації, є переважно стертими тропами. Проте їх семантика чітко пов’язана з прагматикою і відображає позитивні чи негативні аспекти економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Вовк В. М. Мовна метафора в художньому мовленні (Природа вторинної номінації). Київ: Наукова думка, 1986. 140 с.
2. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 423 с.
3. Практичний переклад з англійської мови / В. Б. Крамар, Ю. П. Мельник, О. В. Ємець. Хмельницький: ХНУ, 2007. 215 с.
4. Краснопольська Н. Л. та Ярошенко І. А. Транстермінологізація як спосіб творення термінів менеджменту. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Вип.1 (208). 2024. С. 215-220.
5. Charteris-Black J. Metaphor and vocabulary teaching in ESP economics. *ESP Journal*, 2000. P. 149-165.

Кінавелідзе К.О.

кандидат музичних наук

викладач кафедри музично-інструментальної підготовки

факультет музичної та хореографічної освіти

Південноукраїнський національний університет ім. К.Д. Ушинського,

м. Одеса, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА НАТХНЕННИЙ НАТОВП І РОЛЬ ІНДИВІДА У ЦЬЙ МАСІ

Сьогодні музична масова культура впливає на свідомість та формує смаки більшості населення саме через слухо- та зоросприйняття. Володіючи власними інструментами комунікації з публікою, артист сучасної мас-культури залучає публіку саме завдяки популяризації власної особистості. Ці інструменти чинять вплив на окремих індивідів і викликають певні реакції, однак, коли мова йде про сучасну *масову* музичну культуру, неможливо оминати явище «масовості» в контексті розробок цієї проблематики психологами науковцями. Адже тоді дослідження було би не повним і дещо одностороннім. Видатний психолог Г. Лебон, зауважив, що «найбільш приголомшливий факт, що просліджується в натхненному натовпі (*psychologische Masse*), такий: «Якими би не були її складові індивіди, незалежно від їх образу життя та роду діяльності, їх характеру або розуму, одного їх перетворення у натовп достатньо, щоби в них утворився рід колективної душі, яка примушує їх відчувати, мислити та діяти зовсім інакше, аніж думав би, діяв та відчував кожен із них окремо» [3, с. 138]. Це означає, що коли індивід знаходиться у складі натхненного натовпу (наприклад, знаходячись на концерті артиста, поряд із іншими індивідами, про яких і ведеться мова), у нього виникають такі почуття та ідеї, які можуть перетворюватись на дію лише в утворюючих натовп індивідів. «Натхненний натовп являє собою тимчасовий організм, утворений різнорідними елементами, на одну мить об'єднаних разом подібно до того, як з'єднуються клітини, що входять в склад живого тіла і утворюючи шляхом цього об'єднання нове створіння, що володіє різними властивостями, притаманним кожній клітині окремо» [2, с. 30]. Такий емоційний сплеск, який отримує слухач-глядач під час концерту сучасного артиста кавер-жанру, особливо якщо мова йде про великі концертні платформи чи стадіони, чинить потужний мотиваційний вплив на особистість, що, теоретично кажучи, не може не відобразитись на її подальшому існуванні [2, с. 24-50].

Різні соціальні осередки, до яких неминуче потрапляє індивід, є частиною повсякденного життя, адже людині рідко вдається надовго ізолюватися від

соціуму. Так чи інакше всі ми схильні до навіювання, в різній мірі і можемо йти на поводу та бути залежними. Однак, необхідно зазначити високий градус емоційного потрясіння, котрий відбувається з індивідом, який входить до складу натхненного натовпу. Задля того, аби привести перебільшений приклад «натхненного натовпу» (який не несе прямої аналогії) варто згадати поведінкову стратегію і емоційний запал, який притаманний натовпу глядачів футбольних матчів або розігріву-концерти перед боксерськими поєдинками. А історія сучасної масової культури, зокрема кавер-культури має приклади виступів артистів і на таких заходах (Ліндсі Стірлінг, Азія Агат, Девід Гарет, та ін.).

Оскільки масова музична культура, зокрема сучасна скрипкова масова культура є невід'ємною складовою соціуму, вона різною мірою чинить вплив та змінює дотичні до неї індивідуальні свідомості. Окрім того, що вона володіє естетичними та пізнавальними цінностями, вона ще має важливу соціальну функцію. Тут доречно запропонувати думку В. Закурдаєвої щодо сучасної музичної масової культури, «приймати заходи з обмеження цієї культури - означає знищувати тим самим культурний механізм зняття величезного психічного навантаження, що виникає в повсякденному існуванні, настроїв втоми та байдужості, жорстокості та агресивності, відчаю й розгубленості, образи та страху» [1, с. 174]. Таким чином, масова музична культура є відкритою та доступною сферою залучення людей до культурних цінностей, вона перетворюється в медіа-культуру. І противагу елітарній академічній традиції вона є доступною для розуміння більшій кількості свідомостей. Це доводить статистика продажів білетів на концерти, калькуляція підписників YouTube каналів та інших ресурсів, які можна піддати статистиці відвідуваності. «В умовах глобалізації та віртуалізації сучасного суспільства, вона стає основним ресурсом конструювання ідентичності та полем для репрезентації, надаючи індивіду набір культурних зразків, кодів, стилів; мас-медіа забезпечують циркуляцію цих конструктів в культурному просторі» [2, с. 31].

Список використаних джерел:

1. Закурдаева В.В. Масовані культура как феномен духовної жизни российского сообщества. Курск, 2002. 177 с.
2. Кікнавелідзе К.О. Явище каверу у сучасному виконавстві: нові форми діалогу академічної та масової сфер музичної творчості: дис... доктора філософії за фахом 025 «Музичне мистецтво» / наук.кер. Осадча С.В.; Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової, міністерство культури України, Одеса, 2021. – 216 с.
3. Лебон Г. Психология народов и масс. / пер.с фр., Владимировичу И. Москва: ТЕРРА – книжный клуб, 2008. 272 с.

Кобилянська К.А.

майстер виробничого навчання,
Державний навчальний заклад
«Лісоводський професійний аграрний ліцей»,
Хмельницька область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ПО ПРОФЕСІЇ КРАВЕЦЬ.

Анотація: Тези присвячені актуальному на сьогоднішній день питанню можливості застосування штучного інтелекту в освіті; взаємозв'язку конективістської теорії навчання з галуззю штучного інтелекту – штучними нейронними мережами.

За сучасного сценарію інформатизації життя, інтерес здобувачів освіти до традиційної системи освіти деградує експоненціально. Щоб розвинути навчальні інтереси та мотивацію учнів до своєї освіти педагогам актуально освоїти і почати застосовувати нейронні мережі, які мають величезний потенціал у кожному аспекті сучасного життя. Технологія нейромереж може допомогти вчителям не лише ефективно досягати своїх цілей, урізноманітнити уроки і в цілому полегшить підготовку до них, а й бути із здобувачами освіти на одній хвилі! [1].

Коли мова йде про використання інформаційних технологій у виробничому навчанні, важливо розглянути вплив системи штучного інтелекту (ШІ). Використання ШІ може значно полегшити процес навчання шляхом забезпечення доступу до великої кількості інформації та інтерактивних можливостей.

На уроках виробничого навчання використання ШІ може допомогти учням отримати доступ до актуальних даних та інформації щодо технологічних процесів. Це може відбутися через використання спеціальних програм або інтерактивних вправ, які допомагають учням краще розуміти та запам'ятовувати матеріал. [2].

Використання штучного інтелекту (ШІ) на уроках виробничого навчання кравців може суттєво покращити як навчальний процес, так і кінцеві результати здобувачів освіти. Ось кілька практичних застосувань ШІ:

1. Інтерактивне навчання:

- Віртуальні інструктори: ШІ може працювати як віртуальний інструктор, який допомагає здобувачам освіти у реальному часі з обмірами фігури, кроєм та іншими аспектами швейної справи. Інтерактивні навчальні платформи можуть надавати відеоуроки, інструкції та поради.

2. Допомога у проектуванні:

- Дизайн одягу: Розумні системи можуть допомагати здобувачам освіти створювати нові дизайни одягу, пропонуючи різні варіанти композицій, кольорів та матеріалів. ШІ може також виконувати автоматизований розрахунок витрат матеріалів, що покращує економічну ефективність навчання.

3. Аналіз та корекція:

- Виявлення та корекція помилок: ШІ може здійснювати аналіз якості виконаних робіт, виявляти помилки (наприклад, нерівні шви чи неправильне розміщення фрагментів одягу) та надавати рекомендації щодо виправлення цих помилок.

4. Індивідуальний підхід:

- Персоналізація навчання: Розумні системи можуть аналізувати успіхи та недоліки кожного здобувача освіти і надавати персоналізовані рекомендації з підвищення їх майстерності. Це дозволяє здобувачам освіти вивчати матеріал у власному темпі і зосереджуватися на аспектах, які потребують додаткової уваги.

5. Віртуальна реальність (VR):

- Віртуальні симулятори: Віртуальна реальність, керована ШІ, може створювати реалістичні ситуації для практичного навчання, наприклад, симуляції процесу шиття складних частин одягу або роботи з різними матеріалами.

6. Автоматизація адміністративних задач:

- Планування навчання: ШІ може допомагати в організації та плануванні навчального процесу, включаючи створення розкладу, відстеження відвідуваності та результати тестів.

Застосовуючи ці інноваційні технології, викладачі можуть значно підвищити ефективність навчального процесу і зробити його більш інтерактивним та цікавим для студентів. [4].

Завдяки використанню ШІ на уроках виробничого навчання, можна створити цікаві та ефективні уроки, які сприятимуть більш глибокому засвоєнню матеріалу здобувачами освіти. Такий підхід також дозволить модернізувати процес навчання та підготувати учнів до роботи в умовах сучасного виробництва. [3].

Системи штучного інтелекту можуть бути корисними для кравців у покращенні їхньої роботи та оптимізації процесів. Ось декілька можливих сервісів ШІ, які можуть бути корисними для кравців:

1. Віртуальні примірки тканин: Системи ШІ можуть допомагати кравцям візуалізувати, як виглядатиме конкретний матеріал або дизайн одягу на віртуальних моделях. Це дозволить їм зекономити час та ресурси на примірках та експериментах з матеріалами.

2. Автоматизоване проектування одягу: ШІ може допомогти кравцям у автоматизованому проектуванні та моделюванні одягу. Це дозволить їм створювати складні та унікальні моделі швидше та ефективніше.

3. Управління запасами та виробництвом: Системи ШІ можуть допомогти кравцям в управлінні запасами матеріалів та процесами виробництва. Це допоможе знизити витрати та оптимізувати виробничі процеси.

4. Персоналізовані поради та рекомендації: ШІ може надавати кравцям персоналізовані поради та рекомендації щодо дизайну, тенденцій моди та виготовлення одягу, допомагаючи їм залишатися в курсі новинок та підтримувати конкурентоспроможність.

Ці сервіси ШІ можуть сприяти підвищенню продуктивності, якості та інновацій в роботі кравців, допомагаючи їм розвивати свій бізнес та задовольняти потреби своїх клієнтів. [4].

Навчання кравців може бути значно покращене за допомогою нейронних мереж, що допомагають автоматизувати, аналізувати та покращувати різні аспекти процесу кравецької роботи. Ось декілька прикладів нейронних мереж, які можуть бути корисні для навчання кравців:

1 Мережі генеративного змагання (GAN):

- Застосування: Генерація нових дизайнів одягу, створення віртуальних примірочних. Приклад: Створення нових моделей одягу на основі заданих параметрів або трендів моди, що дозволяє кравцям експериментувати з новими ідеями.

2 Трансформери:

- Застосування: Обробка текстової інформації, створення інструкцій та навчальних матеріалів. Приклад: Автоматичне створення детальних інструкцій та відео-уроків для навчання новачків у кравецькій справі.

6. Перцептрон:

- Застосування: Простий аналіз даних та прийняття рішень. Приклад: Автоматична класифікація типів тканин або аксесуарів.

Ці нейронні мережі можуть значно полегшити та вдосконалити процес навчання кравців, дозволяючи їм зосередитись на творчих та інноваційних аспектах своєї роботи. [4].

Завдяки використанню ШІ на уроках виробничого навчання, можна створити цікаві та ефективні уроки, які сприятимуть більш глибокому засвоєнню матеріалу здобувачами освіти. Такий підхід також дозволить модернізувати процес навчання та підготувати здобувачів освіти до роботи в умовах сучасного виробництва. [5].

Отже, в сучасному світі штучний інтелект та нейронні мережі це не далеке майбутнє. Адже, дослідженнями нейромереж у різних галузях займаються

науковці з усього світу. За допомогою штучних нейронних мереж можна опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати інформації, що аналогічно роботі головного мозку людини. Нейронні мережі використовуються у економіці, освіті, медицині, зв'язку, безпеці та охоронних системах, введенні та обробці інформації. Безумовно, даний перелік не повний, проте він дозволяє отримати уявлення про характер застосування нейромережових технологій.

Використання нейромереж в освіті може значно покращити якість навчального процесу, підвищити професіоналізм вчителів та зменшити час, необхідний для підготовки до уроків. Здобувачам освіти це допоможе отримати кращу освіту відповідно до їхніх можливостей, інтересів та потреб.

Список використаних джерел:

1. Штучний інтелект в освіті: відповідальне ставлення: бібліографічний покажчик / уклад. Олена Найдьонова; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. – Кропивницький : ЦНТУ, 2023. – 11 с.
2. Інтернет джерело - <https://novaappai.page.link/QQkoh39TKkdWpXfk6>
3. Інтернет джерело - <https://www.softserveinc.com/uk-ua/services/artificial-intelligence>
4. Інтернет джерело - <https://novaappai.page.link/QQkoh39TKkdWpXfk6>
5. Тимошенко, Є. А. Штучний інтелект як суб'єкт права інтелектуальної власності / Є.А. Тимошенко // Часопис Київського університету права. – 2020. – № 4. – С. 328-332. – URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/27992.pdf>

Марущак Є. М.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ І ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ХАРКІВСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПОШИРЕННЯ В НАРОДІ ГРАМОТНОСТІ (1869-1920 РР.)

Харківське товариство поширення в народі грамотності (далі – Товариство) – організація української інтелігенції, яка була заснована 24 березня 1869 р. з метою поширення освіти серед народу. Діяльність Товариства ґрунтувалася на благодійних засадах й існувала завдяки ініціативі, пожертвуванням діячів культури, науки, підприємців. Головним фундатором був професор Харківського університету М. Бекетов, а серед активних діячів товариства були відомі вчені (Д. Багалій, В. Данилевський, М. Сумцов та ін.).

Діяльність Товариства була різновекторною й охоплювала соціальну, освітню і культурну діяльність як з дітьми, так і з дорослими. Так, членами Товариства здійснювалися дослідження особливостей дитячого розвитку; медичні обстеження і нагляд за здоров'ям учнів; надання допомоги дітям, які її потребували (організація безкоштовного гарячого харчування для учнів, їх лікування, надання допомоги грошима, забезпечення дітей теплим одягом і взуттям, необхідними побутовими і навчальними предметами, лікувальними засобами); оздоровлення дітей у літніх дитячих колоніях [2].

Так, членами Товариства (вихователями, учителями лікарями шкіл і літніх дитячих колоній) проводилися дослідження розвитку дитини, які були присвячені вивченню анатомо-фізіологічних особливостей дітей різного віку (вага, ріст, окружність грудей), специфіки їх фізичного розвитку з визначенням факторів впливу на нього, дослідженню особливостей формування психіки дитини з виокремленням певних властивостей, що притаманні їй протягом дитинства, а також причин виникнення дитячих хвороб.

Дійсно, наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. багато дітей страждали різними захворюваннями і збереження їхнього здоров'я стало одним із найважливіших завдань освіти і системи соціального забезпечення. Так, згідно з даними медичних обстежень дітей у літніх дитячих колоніях Товариства, 91% дітей страждали на малокрів'я, 57,4% дітей мали нервові захворювання, 37,9% – золотуху, туберкульоз, ревматизм, сифіліс, 35,7% – виснаження, 33,9% – хвороби дихальних шляхів, 23,8% – захворювання травної системи, 17,4% –

шкірні захворювання, 7,7% – порушення зору, 7,4% – порушення слуху. Окрім того, у дітей часто були викривлення хребта, тонзиліт, рахіт. Більшість дітей мали головні білі, збільшені лімфатичні залози. У більшості учнів спостерігалось кілька вищеназаних хвороб одночасно. 6-14% дітей за показниками фізичного розвитку значно відставали від прийнятих норм [4].

За даними досліджень, проведених членами Товариства, поганий стан здоров'я дітей зумовлювався, по-перше, недоліками в організації освітнього процесу у закладах освіти (перенавантаження і втома дітей через неправильну організацію навчання); по-друге, складними побутовими умовами в сім'ях (низький рівень життя в сім'ї, неправильна організація розпорядку дня дитини, режиму її активної праці та відпочинку, фізичні покарання з боку батьків), що призводило до емоційного і фізичного виснаження, постійного недоїдання дітей (більшість дітей зрідка вечеряли і лише інколи обідали), недостатнього догляду за ними; по-третє, особливою схильністю школярів до різних заразних захворювань, що властиві дитячому віку (кір, скарлатина, дифтерія, кашлюк, паротит), яка обумовлювала той факт, що діти самі легко захворювали (унаслідок послабленої опірності організму) і поширювали ці захворювання на інших дітей (через спілкування один з одним) і свої сім'ї [2].

Так, лікарі шкіл Товариства стверджували, що «...багато дітей приходять до школи слабкими, з фізичними вадами, хворими і, відповідно, вимагають лікування» [5, с. 39]; «...хвороби дітей сильно гальмують їхні успіхи у шкільних заняттях» [5, с. 39]. Водночас вони зазначали, що шкільне навчання може погіршувати стан здоров'я дітей: «...школа з її режимом спричиняє посилений ріст дітей при недостатньому, затриманому розвитку грудної клітини, що безсумнівно може бути визнано дуже несприятливим моментом» [2, с. 12]; «Численні дані досліджень шкіл і школярів безсумнівно встановлюють, що перебування у школі не обходиться безкарно для здоров'я і фізичного розвитку учнів, і що школярам властиві як певні порушення правильного росту, так і деякі види захворювань, які називаються шкільними хворобами» [2, с. 12]. Зі шкільних хвороб виокремлювалися такі [2]: 1) запаморочення, головні болі, деякі судомні захворювання і нервова перевтома; 2) розлади кровообігу в області голови, грудей, живота, порушення правильного випорожнення, носові кровотечі, розлади харчування, малокрів'я; 3) викривлення хребта, неправильне положення плечей; 4) погіршення зору (короткозорість та ін.); 5) розлади мовлення (заїкання тощо).

Водночас сімейні умови дітей також були складними, що підтверджувалося даними медико-санітарного обстеження учнів шкіл. Так, згідно з цими даними, «...учні народних шкіл, особливо міських, є переважно дітьми незабезпеченого класу, а саме: дрібних службовців, ремісників, прислуги тощо,

і сімейні умови їхнього життя ще більше посилюють негативний вплив школи на їхнє здоров'я та розвиток. Маленькі, темні, подекуди сірі квартири нижніх або підвальних поверхів, забруднені подвір'я великих вулиць, на яких немає зелені, – це обстановка, у якій вони проводять час поза школою. До несприятливих гігієнічних умов обстановки дітей ... додаються не менш несприятливі моральні дефекти того середовища, яке їх оточує. Злидні, сварки, лайки, побої та інші види грубого ставлення ... – усе це легко знаходить місце в тій обстановці, яка оточує дітей. ... Несприятливий вплив злиднів, тісноти і некультурності замінюється майже таким самим впливом вулиці і старших друзів із того ж самого середовища» [2, с. 12]. На жаль, дуже часто батьки були не у змозі лікувати своїх дітей.

Ще одним напрямом досліджень, що здійснювалися членам Товариства, було вивчення характеру дитини («Знаючи характер дитини, можна в неї пробудити найкращі духовні сторони, спрямувати її сили у правильному напрямку» [1, с. 26]), якостей, що властиві особистості в дитинстві («діти мають природну допитливість» [3, с. 5], прямотинність, можливість швидко прив'язатися до людини, безпосередність і щирість, уразливість), факторів, що впливають на формування дитини (особиста індивідуальність, походження, середовище дитини тощо), стосунків педагогів і дітей, дітей між собою. Наприклад, вихователі і лікарі в літніх дитячих колоніях досліджували вплив туги дитини за сім'єю на приріст у вазі, індивідуальний приріст у вазі кожної дитини, залежність приросту у вазі від віку тощо [1] і на основі отриманих даних надавали рекомендації для дітей, батьків і вихователів.

Водночас вихователі і вчителі прагнули дослідити індивідуальні особливості дітей і враховувати їх у своїй роботі, адже «...дитина не є матеріалом для примхливих смаків вихователів, не віск, з якого можна зліпити все, що завгодно, а яскрава індивідуальність, яка бореться всіма силами проти всіх намагань притиснути цю індивідуальність. І чим більшою розумною свободою вона буде користуватися, чим більше буде умов, що сприяють виявленню її внутрішнього духовного багатства, тим більш цільною буде її натура в період дорослішання» [1, с. 22].

Отже, дитинство стало об'єктом глибоких досліджень, що проводилися членами Товариства, а саме: вивчалися особливості фізичного і психічного розвитку дітей протягом дитинства, специфіка їхніх взаємин між собою і з дорослими, визначалися індивідуальні особливості розвитку кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Доповідь зав. колонією (з діаграмами) про літню кампанію. 1907 р. ДАХО (Державний архів Харківської області). Ф. 200. Оп. 1. Спр. 315. 43 арк.

2. Доповідь училищної комісії (М. А. Ширяєва) про завдання, постановку та правильне влаштування літніх шкільних колоній. Уривок науково-дослідної доповіді про організацію дитячого виховання та дитячих садків. 1910 р. *ДАХО (Державний архів Харківської області)*. Ф. 200. Оп. 1. Спр. 364. 50 арк.

3. Листування про роботу шкільного комітету, про будівництво шкіл у повітах, про пільги нужденним учням; відомості про экзамени та учнів, про конкурс викладання у школах та заяви вчителів. 1909 р. *ДАХО (Державний архів Харківської області)*. Ф. 200. Оп. 1. Спр. 337. 154 арк.

4. Нарис діяльності комітету та протоколи засідань ради комітету шкільних літніх колоній та комісії з будівництва колоній. 1911 р. *ДАХО (Державний архів Харківської області)*. Ф. 200. Оп. 1. Спр. 384. 26 арк.

5. Положення про сільські додаткові школи, звіти комітету та окремих шкіл та листування про роботу шкіл. 1913 р. *ДАХО (Державний архів Харківської області)*. Ф. 200. Оп. 1. Спр. 415. 96 арк.

Паскаль О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти,
*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ СПОРТОМ НА СОЦІАЛЬНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ЗІ СТАТУСОМ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В ДАНІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАНЯТЬ СТРИБКАМИ НА БАТУТІ)

Соціальна інтеграція дітей зі статусом тимчасового захисту є актуальною проблемою сучасного суспільства, особливо в контексті глобальних міграційних процесів, які викликані політичними, економічними та екологічними кризами. Данія, як країна, що приймає значну кількість біженців, зокрема з України, стикається з необхідністю забезпечення умов для їх успішної адаптації та інтеграції у нове суспільство. Заняття спортом відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки спорт є універсальним засобом комунікації та взаємодії, який не залежить від мовних бар'єрів. В умовах, коли особистість стикається з культурними, соціальними та мовними труднощами, спорт стає тією платформою, де вона може знайти підтримку, відчувати себе частиною команди та отримати визнання за свої зусилля та досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми впливу фізичної культури і спорту на різні аспекти життєдіяльності особистості показує, що це питання є актуальним і важливим для сучасного суспільства. Підтримка ЄС інтеграції українських дітей і молоді в системи освіти держав-членів в умовах війни РФ проти України: стратегічні орієнтири та успішні практики були об'єктом уваги Локшиної О., Джурило А., Максименко О., Шпарик О. Отже, необхідність дослідження проблеми впливу занять спортом на соціальну інтеграцію українських дітей зі статусом тимчасового захисту обґрунтовується тим, що цей аспект ще не був об'єктом уваги сучасних досліджень. З огляду на вищезазначене, соціальна інтеграція дітей зі статусом тимчасового захисту через заняття спортом, зокрема стрибками на батуті, є надзвичайно актуальною темою, яка потребує уваги як з боку дослідників, так і з боку практиків. Спорт може стати тим інструментом, який допоможе цим дітям розвинути необхідні соціальні навички та забезпечити здоровий та активний спосіб життя.

Цілі та завдання дослідження полягають у вивченні впливу занять спортом, зокрема стрибків на батуті, на психологічну, соціальну та культурну інтеграцію українських дітей зі статусом тимчасового захисту в Данії, а також у

визначенні фізичних переваг таких занять для їхнього здоров'я та загального розвитку.

Теоретичний огляд наукової літератури з проблем соціальної інтеграції дозволив визначити цей феномен як складний процес включення індивідів або груп до соціальної, економічної, політичної та культурної структури суспільства, що забезпечує рівноправну участь усіх членів незалежно від їх походження чи статусу.

Важливими аспектами інтеграції є взаємодія, взаємоповага, взаємодопомога, культурне визнання та повага до різноманітності. Соціальний капітал підкреслює значення соціальних зв'язків і може бути як позитивним, сприяючи інтеграції, так і негативним, ведучи до ізоляції. Теорія асиміляції передбачає поступове пристосування новоприбулих до норм суспільства, тоді як мультикультуралізм визнає і поважає культурну різноманітність без втрати ідентичності. Інтеграція також розглядається через призму соціальної справедливості та інклюзії, що передбачає боротьбу з дискримінацією та нерівністю. Адаптація, як важлива складова інтеграції, включає психологічні та соціальні аспекти і залежить від підтримки сім'ї, громади та інституцій. Загалом, соціальна інтеграція вимагає комплексного підходу для створення умов, які забезпечують рівні можливості та повноцінну участь у житті суспільства.

Психологічні та соціальні аспекти спорту привертають увагу багатьох дослідників, адже спорт має значний вплив на розвиток соціальних навичок у дітей та підлітків, сприяючи їхньому психологічному благополуччю. Спорт розвиває самодисципліну та відповідальність через регулярні тренування і дотримання режиму, що вчить дітей планувати свій час, ставити цілі та досягати їх. Заняття спортом підвищують впевненість у собі та самооцінку, даючи відчуття успіху, що особливо важливо для дітей зі статусом тимчасового захисту. Спільні тренування допомагають дітям встановлювати нові соціальні контакти та розвивати почуття належності до команди. Спорт відіграє важливу роль у соціалізації дітей, допомагаючи їм інтегруватися в нові соціальні групи, що особливо актуально для дітей-біженців, сприяє формуванню таких цінностей, як справедливість, чесність і повага до суперників, що формує етичні норми та поведінку, необхідні для життя в суспільстві. Загалом, спорт має значний вплив на соціальний і психологічний розвиток дітей, формуючи навички та цінності, необхідні для успішної інтеграції в суспільство.

Попередні дослідження показують, що заняття спортом позитивно впливають на дітей-біженців, сприяючи їхній соціальній інтеграції, психологічному благополуччю та фізичному здоров'ю. Дослідження підтверджують ефективність спортивних програм для дітей, які пережили травматичний досвід та вимушену міграцію. Вплив спорту на психологічне здоров'я дітей-біженців

виявляється у зниженні рівня стресу, тривожності та депресії. Дослідження в Німеччині показали, що діти-біженці, які займаються спортом, мають нижчий рівень тривожності та депресії порівняно з тими, хто не бере участі у спортивних програмах. Фізична активність сприяє викиду ендорфінів, які поліпшують настрій та психологічне самопочуття. Соціальні аспекти спорту включають розвиток соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація та здатність працювати в команді. Дослідження канадських науковців показали, що діти-біженці, які беруть участь у командних видах спорту, легше встановлюють соціальні контакти та швидше інтегруються у нове середовище. Спорт допомагає налагоджувати позитивні стосунки з однолітками та відчувати себе частиною спільноти. Проведені дослідження у Великобританії показали, що участь у спортивних програмах сприяє культурній адаптації дітей-біженців, допомагаючи їм приймати цінності та традиції приймаючого суспільства. Фізичний аспект спорту сприяє покращенню фізичної форми, розвитку координації, витривалості та загальному зміцненню здоров'я. Отже, діти-біженці, які займаються спортом, мають кращі показники фізичного здоров'я порівняно з тими, хто не бере участі у спортивних програмах, заняття спортом мають багатосторонній позитивний вплив на дітей-біженців, підкреслюючи важливість розробки спеціальних спортивних програм для їх підтримки та інтеграції.

Методологія дослідження зосереджується на впливі занять спортом на соціальну інтеграцію українських дітей зі статусом тимчасового захисту в Данії. Вибірка включає українських дітей різного віку та соціального статусу, які отримали тимчасовий захист через війну в Україні.

Методи збору даних у дослідженні включали опитування, інтерв'ю та спостереження, що дозволяє всебічно оцінити вплив спорту на соціальну інтеграцію українських дітей зі статусом тимчасового захисту в Данії. Отже, комбінований підхід до збору даних дозволив отримати комплексну картину впливу спорту на інтеграцію дітей-біженців, забезпечуючи надійність і достовірність результатів.

Тренування зі стрибків на батуті унікальні та корисні для фізичного і психологічного розвитку дітей. Цей вид спорту поєднує елементи акробатики, координації рухів і сили, що сприяє всебічному розвитку. Основною особливістю тренувань є розвиток координації та балансу: складні акробатичні елементи вимагають точної координації, що покращує загальну моторику та просторову орієнтацію. Інтенсивне фізичне навантаження зміцнює м'язову систему, розвиває силу, витривалість і гнучкість, покращуючи фізичну форму та підтримуючи здорову вагу. Психологічно, виконання складних елементів та досягнення нових висот підвищують самооцінку та впевненість у собі, сприяючи розвитку цілеспрямованості, наполегливості та самодисципліни.

Тренування мають важливий соціальний аспект: групові заняття розвивають комунікативні навички та співпрацю, допомагають дітям підтримувати одне одного, працювати в команді та долати труднощі, що особливо важливо для дітей зі статусом тимчасового захисту, які можуть відчувати соціальну ізоляцію. Спільні тренування допомагають їм знайти нових друзів та відчутися частиною команди. Стрибки на батуті мають значний вплив на дітей, забезпечуючи як психологічні, так і фізичні переваги. Психологічні переваги означеного виду спорту включають зниження стресу і тривожності завдяки викиду ендорфінів, допомагаючи дітям відволіктися від негативних думок, підвищують самооцінку та впевненість у собі через досягнення у спорті. Діти вчаться ставити цілі та досягати їх, формуючи позитивне мислення і цілеспрямованість. Соціальні аспекти включають розвиток комунікативних навичок та вміння працювати в команді. Спільні тренування допомагають дітям знайти нових друзів, відчутися частиною спільноти та отримати підтримку.

Таким чином, стрибки на батуті сприяють фізичному розвитку, зміцненню м'язів, покращенню координації і балансу, знижують стрес і підвищують самооцінку, допомагаючи дітям розвивати соціальні навички та інтегруватися у суспільство.

Результати проведеного дослідження показали, що заняття спортом позитивно впливають на соціальну інтеграцію українських дітей зі статусом тимчасового захисту в Данії. Діти, які займаються спортом, зокрема стрибками на батуті, демонструють покращене соціальне функціонування. Вони швидше знаходять друзів, встановлюють позитивні соціальні контакти та відчують себе частиною спільноти. Опитування виявили, що діти-спортсмени мають більше соціальних зав'язків, ніж їхні однолітки, які не займаються спортом.

Інтерв'ю підтвердили, що спорт допомагає дітям почуватися впевненіше в новому середовищі, підвищуючи самооцінку та впевненість у собі. Батьки зазначали, що спорт позитивно впливає на емоційний стан дітей, роблячи їх більш відкритими та комунікабельними. Спостереження за тренуваннями показали, що діти активно взаємодіють з однолітками та тренерами, що сприяє формуванню командного духу та навичок співпраці.

Заняття спортом розвили соціальні навички, такі як комунікація та взаємодопомога. Діти навчилися ефективно спілкуватися, висловлювати свої думки та емоції, слухати інших, що це допомогло їм будувати позитивні стосунки і стало ключовим для успішної інтеграції. Діти-спортсмени також демонстрували вищий рівень емпатії та взаємоповаги, сприяючи гармонійному соціальному середовищу. Загалом, спорт сприяє формуванню соціальних зав'язків, підвищенню самооцінки та створенню підтримуючого середовища, підкреслюючи важливість включення спортивних програм у стратегії підтримки дітей-біженців.

Список використаних джерел:

1. Бахчанян Г.С. Мотивація інтересу до занять фізичною культурою і спортом. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С.41 - 47.
2. Локшина О., Джурило А., Максименко О., Шпарик О. Підтримка ЄС інтеграції українських дітей і молоді в системи освіти держав-членів в умовах війні РФ проти України: стратегічні орієнтири та успішні практики. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 6-19.
3. Муқан Н., Козіброда Л. Значення фізичного виховання і спорту у соціалізації дітей з особливими потребами. *Молодь і ринок*. № 1 (187), 2021. С. 27-32.
4. Соціалізація дітей і підлітків засобами освітньо-виховної оздоровчої роботи : навч.-методичний посібник / С. О. Омельченко, В. М. Пристинський. Слов'янськ : вид-во ДВНЗ «ДДПУ», 2014. 208 с.

Погорелова Т.Ф.

старший викладач кафедри іноземних мов
*Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Головною метою викладання іноземної мови для здобувачів вищої професійної освіти є формування у студентів цілої низки компетенцій, пов'язаних з реалізацією уміння та готовності ефективно спілкуватися в іншомовному професійному середовищі.

Мовна компетенція є основною та являє собою складне поняття, яке охоплює широку систему мовленнєвих умінь та навичок таких, як здатність вести діалог, сприймати, відтворювати та створювати усні та письмові, монологічні та діалогічні висловлювання під час роботи з автентичними друкованими, аудіо та відео матеріалами та професійною терміносистемою.

Прикладний підхід до викладання іноземної мови у закладах вищої освіти вимагає використання новітніх освітніх технологій, що дозволяють підібрати оптимальну методику відповідно до рівня знань, потреб та професійних інтересів студентів.

Отже формування мовної та мовленнєвої компетенції є стрижневою складовою професійно-комунікативної підготовки майбутнього фахівця.

Питання створення на заняттях умов, наближених до реальних, відіграє важливу роль у виборі методики навчання іноземній мові, основою якої є активне моделювання професійних навчально-мовленнєвих ситуацій.

Найбільш ефективний результат під час формування компетенції ділового мовлення дає поєднання комунікативного, дискурсивного та транслінгвального підходів.

Комунікативний підхід до навчання іноземній мові передбачає створення у навчальному процесі інтерактивних ситуацій на основі взаємозв'язку базових видів мовної діяльності - читання, письма, говоріння, аудіювання.

Застосування комунікативних технологій дає можливість забезпечити зв'язок вивчення мови з реальним контекстом її застосування в професійній діяльності, реалізувати міждисциплінарний та проблемно-орієнтований принцип підготовки майбутнього фахівця, що складатиме його іншомовну професійно-комунікативну компетенцію.

Сучасні комунікативні методики за умов їх послідовного застосування забезпечують достатньо високий рівень оволодіння функціонально значущими розмовними моделями.

Дискурсивний підхід пов'язаний із засвоєнням студентами типових моделей поведінки, передбачених для застосування мовних та мовленнєвих навичок у певному контексті або окремих типах комунікативної діяльності. Уміння спонтанно використовувати в процесі спілкування універсальні слова іноземної мови, знання синонімів, дискурсивних маркерів для забезпечення логічного зв'язку окремих висловів, необхідних для підтримання діалогу, робить комунікативну дію більш зрозумілою для співрозмовника.

Для успішного оволодіння культурою спілкування іноземною мовою необхідно розуміти національно-культурні особливості вербальної та невербальної поведінки її носіїв, володіти базовими формулами мовного етикету. Безумовну значимість у цій ситуації має правильний відбір засобів і формул мовного етикету для відпрацювання на практичних заняттях.

Використання у навчанні іноземній мові змодельованих мовленнєвих ситуацій соціокультурного та професійного спрямування робить навчальний процес більш динамічним, наближеним до реальних життєвих та професійних ситуацій, що сприяє більш швидкому засвоєнню професійно значущих моделей спілкування.

Транслінгвальний підхід передбачає взаємовплив різних мов та культур, наприклад, рідної та іноземної, формує вміння переходити з однієї мови на іншу (так зване перемикання кодів). У цьому випадку засвоєння іншомовних категорій та невербальних засобів спілкування відбувається на основі регулярного порівняння з аналогічними категоріями рідної мови. Це дозволяє встановити між ними смисловий зв'язок та сприяє формуванню на свідомому рівні іншомовної професійної ментальності, доводячи цей процес до певного рівня автоматизму.

Застосування фахово-прикладної методики навчання іноземній мові на основі вищезазначених підходів дозволяє формувати у студентів вміння та навички роботи з автентичними друкованими та електронними джерелами інформації, різноманітними видами ділової документації, відеоматеріалами, які знайомлять із соціокультурними та професійними аспектами ділового спілкування країни, мова якої вивчається, мотивують студентів самостійно використовувати сучасні іншомовні інформаційні технології для здобуття нової інформації в галузі теорії та практики майбутньої професійної діяльності, розвивають навички фахового перекладу.

Активні міжнародні ділові контакти визначають необхідність володіння фахівцем певними навичками, які включають підготовку проектної роботи, активне використання автентичних матеріалів, телекомунікаційних технологій, інтернет-ресурсу тощо.

Досягненню цієї мети сприяють такі види навчальної діяльності на заняттях з іноземної мови, як робота в малих групах, під час якої студенти

здійснюють пошук спільного рішення поставленої проблеми з подальшим обговоренням запропонованих ідей, завдання проектного типу тощо. Такі види роботи допомагають розвивати аналітичні здібності, вчитися здобувати нову інформацію, приймати виважені рішення, оволодівати навичками спілкування з людьми з різними характерами, життєвим досвідом та фаховою підготовкою.

Формування навичок ділового мовлення та спілкування вимагає застосування у навчальному процесі широкого кола нестандартних методів і форм підготовки студентів, результатом якої є не тільки активний спосіб засвоєння фахового матеріалу іноземною мовою, а й формування навичок говоріння, тобто оперування лексичними одиницями та граматичними правилами оформлення речень у діалогічній та монологічній формах у відповідному ситуативному контексті.

Багаторічний досвід викладання іноземної мови для студентів немовних закладів вищої освіти дозволив дійти висновку, що квазіпрофесійна форма роботи в аудиторії (моделювання умов, та змісту професійної діяльності через ділову, функціонально-рольову та імітаційну гру) є найбільш ефективною, оскільки дає можливість студентам не тільки засвоїти відповідні іншомовні знання та навички, а і водночас відпрацювати певні моделі майбутньої професійної діяльності.

Під час опанування навчальних матеріалів з ділової іноземної мови студенти знайомляться як з нормативно-типологічними особливостями письмових жанрів (ділові листи, електронні ділові листи, службові записки, письмові звіти, резюме), так і з характеристикою усних жанрів (презентація, ділове спілкування по телефону, інтерв'ю, дискусія, диспут тощо).

Найбільш ефективними формами розвитку мовленнєвих та комунікативних компетенцій виявилися такі види парної, групової та командної роботи в аудиторії, як мозковий штурм, панельна дискусія, круглий стіл, дебати, парні інтерв'ю, рольові ігри, кейси, технологічне моделювання ситуацій, презентації, проектна робота.

Регулярне залучення студентів до участі у подібних видах навчальної діяльності сприяє формуванню та розвитку уміння ефективно співпрацювати та спілкуватися у конкретному соціокультурному та професійному контексті, виробляти індивідуальне або спільне рішення, прогнозувати його наслідки та нести за нього відповідальність з урахуванням правил професійної етики.

Усі методи та форми, які використовуються в процесі навчання студентів іноземній мові, інтегрують в собі технології розвиваючого навчання, включаючи формування іншомовної компетенції, професійних та особистісних якостей, психологічну процедуру індивідуального та групового комунікативного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe. (2001) Common European framework of reference for languages: Learning, teaching and assessment. Strasbourg. URL: <https://rm.coe.int/1680459f97>

2. Tarnopolsky O., Kozhushko S., Kliuchnyk R., Storozhuk S. Secondary language personality and principled pragmatism in developing that personality in foreign language education at tertiary linguistic schools. Cogent Education. 2021. V. 8. No 1.1898736. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2331186X.2021.1898736>

Попова Н.М.

доктор філологічних наук,
професор кафедри романської філології,
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО СВИТОГЛЯДУ В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ: ІСПАНО-УКРАЇНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ

Проблеми війн навіть у сучасному глобалізованому світі, об'єднаному всесвітньою інформаційною мережею, часом викликають відмінні та, подекуди, невідповідні асоціації в носіїв різних національних світоглядів, що відображається в їхній мовній картині світу. Зокрема, коли йдеться про іспанський лінгвістичний концепт GUERRA, то його найбільш яскравою концептуальною ознакою є «боротьба між представниками одного народу» зважаючи на ще живі в національній пам'яті наслідки громадянської війни 1936–1939 років. Водночас втрата Іспанською монархією колоній призвела до розширення асоціацій, пов'язаних із «конфліктами» та «захопленням влади».

Згідно з загальноприйнятим поглядом, ліквідація колоніальної системи закінчилася до кінця ХХ століття, у результаті чого виникло дев'яносто незалежних держав. Однак колоніалізм не припинив свого існування, а продовжує розвиватися, хоча і в нових гібридних формах. Попри численні міжнародно-правові норми, прийняті для боротьби з колоніалізмом, більш розвинені країни неодноразово вдавалися до збройного втручання для відновлення своїх інтересів на територіях, які вони колись контролювали, включаючи встановлення лояльного до них політичного режиму.

Іспанський народ, як і український, має власне бачення світу, сформоване на своєму досвіді, історії, культурі, способі життя та мислення, сприйнятті дійсності та вираженні емоцій. Саме тому багато іспанців, мало знаючи про Україну, розуміють те, що відбувається зараз, через призму свого життєвого та історичного досвіду, порівнюючи російсько-українську війну з громадянською війною в Іспанії. Старше покоління, почувши про виклики української війни, згадує своє дитинство або розповідає про страхи своїх батьків, бабусь і дідусів, про моменти абсолютної тиші в їхніх домівках через незнання того, що відбувається, і невпевненість у завтрашньому дні. Яскравою асоціацією також залишаються труднощі життя в післявоєнній зруйнованій Іспанії, нестача їжі та предметів першої потреби [1, С. 132]. З війною в іспанському світогляді пов'язуються довгі роки важкої праці для подолання її наслідків. Багато сімей

були роз'єднані через різні політичні погляди, а найстрашніше було те, що іспанці вбивали один одного – своїх земляків [2, С. 135]. Таким є образ війни у світосприйнятті іспанців дотепер, що підтверджується семантико-когнітивним аналізом письмових та усних матеріалів. У них переважають лексеми, що належать до семантичного поля «соціальні верстви»: *la lucha de clases, la guerra de religión, regímenes políticos, los enfrentamientos entre nacionalismos opuestos, la lucha entre la dictadura militar y la democracia republicana, fascismo y comunismo, las peleas en el campo entre jornaleros y señoritos*. Війна в сучасній іспаномовній картині світу оцінена іспанцями як «опозиційна», «братовбивча» або «поляризована».

Громадянська війна в Іспанії була «військовим конфліктом» між республіканською стороною та націоналістичною стороною на чолі з генералом Франко. Тоді як Велика російсько-українська війна ХХІ століття – це постколоніальна війна, спрямована на захоплення території та ресурсів незалежної держави, яка має власну, викрадену імперією, довговічну історію, маловідому в сучасному світі. До того ж нові форми колоніалізму є «технологічними» та «інформаційними» [3, С. 256] або такими, що відбуваються в «цифрових суспільствах» [4, С. 612]. Саме тому на початку війни країна-агресорка намагалася представити її світові як національний конфлікт через засоби масової інформації, використовуючи відповідні асоціативні поля, сформовані в національній іспанській концептуальній картині світу завдяки власній історії.

Беручи до уваги концептуальні відмінності, російсько-українську війну ХХІ століття слід розглядати як постколоніальну. Номінативний складник цього концепту, властивого свідомості української нації, вербалізується в українській мовній картині світу такими словосполученнями, як «широкомасштабна війна», «велика війна», «війна за незалежність». Важливі концептуальні ознаки актуалізуються за допомогою прикметників «жорстока», «священна», «спустошлива». Водночас самі українці вважають її «визвольною» та «необхідною», оскільки захищають свою територію та свій народ.

У цьому контексті важливим завданням є відтворення змістовного наповнення українських новотворів засобами іспанської мови, які б передавали особливості національного світосприйняття українців. В українській мові з'явилося багато висловів, які розкривають ставлення українців до війни та її реалій. Вони коротко і точно описують те, що відбувається на фронті та в тилу. Їх використовують, щоб висміяти загарбників, владу країни-агресора чи сміливо висловити свою реакцію на поточні події. Так, фрази «Слава Україні!», «Добрий вечір, ми з України», «Нам потрібна зброя, а не евакуація», що стали найуживанішими приказками [5], демонструють гордість за свою країну і бажання її захищати.

Тоді як ставлення українців до ворогів, їхньої жорстокості, брехні та агресивної або пасивної поведінки щодо нелюдських і нетолерантних вчинків розкривається у висловах, які ґрунтуються на національному почутті гумору та оптимізмі. Фрази «Ну і що?» або «Що в тебе з обличчям?» є реакцією українців на скарги росіян у соціальних мережах щодо наслідків економічних санкцій та військових втрат [5]. Поєднання слоганів з позитивною або схвальною конотацією щодо жорстокого ставлення російських військових створює ефект глибокої іронії і водночас розкриває гостинність та веселу вдачу українського народу. Серед них такі приказки, як «Забирайся геть з України, москалю некрасивий!», «Ласкаво просимо до пекла!», «хороші руські», «операція йде за планом». Віра українців у свою перемогу вербалізується у фразях «На один день ближче до перемоги», «Усе буде Україна!», а також у порадах російським військовим: «Вам пакет потрібен?» (йдеться про чорні поліетиленові мішки), «Насіння в кишені покладіть» (приказка походить із розмови жительки Генічеська з окупантами. Щоб окупанти принесли користь її рідній землі, літня жінка порадила їм покласти в кишені насіння – натяк на те, що з їхніх мертвих тіл проростуть соняшники). Найпопулярніша порада ворожій армії, хоч і є лайкою з погляду лінгвістики, перетворилася на гасло безмежного героїзму, перевіреного реальною і небезпечною ситуацією.

Мова завжди була відображенням концептуальної сфери нації, її ставлення до дійсності, її почуттів та емоцій [6, С. 172]. Проаналізувавши новотвори, які з'явилися в українській мовній картині світу з початком війни, можна зробити висновок, що ця війна має лише одну спільну рису з громадянською війною в Іспанії. Це розуміння обома народами особистих трагедій, наслідків воєн, підтримка один одного у прагненні зберегти і примножити загальнолюдські, етичні та моральні цінності, толерантність і повага до чужих культур, визнання демократії фундаментальною метою світового політичного устрою. Громадянська війна розділила іспанську націю. Тоді як російсько-українська війна, продовжуючи давню традицію боротьби за незалежність, об'єднала українців, вкотре показавши, що лише разом можна протистояти будь-яким викликам.

Список використаних джерел:

1. Azcona J. M. Historia del Tiempo Presente. Madrid: Ediciones URJC Santander Presdeia, 2022. 718 p.
2. Segura Valero G. La guerra que silenció Franco. Ediciones Martínez Roca, S.A., 2006. 372 p.

3. Debasa, F., Andriichenko Yu., Popova N., Sytdykova I. The Russian-Ukrainian War with Historical Approximation: from Colonial Wars to Digital Spaces. *Examining Colonial Wars and Their Impact on Contemporary Military History*. Hershey: IGI Global, 2023. P. 254-268. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7040-4.ch016>

4. Kizhner I., Terras M., Rumyantsev M. Digital cultural colonialism: Measuring bias in aggregated digitized content held in Google Arts and Culture. *Digital Scholarship in the Humanities*, 2021. Issue 36, volume 3. P. 607–640. <https://doi.org/10.1093/lc/fqaa055>

5. Топ-фрази війни. 29 листопада 2022. URL: <https://ukrainer.net/krylati-frazy/>

6. Popova N. Lingocultural Specificity of «Independence» Concept in the Ukrainian and Spanish Language Worldviews. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: філологія. Соціальні комунікації*, 2020. Том 31 (70). № 2. С. 170–174. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-1/30>

Рогальська-Якубова І.І.

доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов
Державний університет
інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна

КОНСТРУЮВАННЯ ФРЕЙМУ «ВІЙНА» НА ОСНОВІ ВЕЛИКОДНЬОЇ ПРОМОВИ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО

Актуалізації певних фрагментів концептуальної картини світу народу сприяють події кожного періоду життя. Наразі невід'ємною частиною нашого існування є війна, через це відбулося розширення, доповнення структури цього концепту як у загальнонародній, так і в індивідуальних картинах світу українців.

Наслідком актуалізації концепту «війна» стала поява численних наукових досліджень, в яких ідеться про когнітивну метафоричну схему репрезентації війни (Г.Яворська), номінативне поле концепту (Т.Вільчинська, С.Мельник), про виявлення в пареміях (Т.Вільчинська), про прояв емоцій через поняття війни (Т.Храбан) тощо. Дослідження здійснюються найчастіше на матеріалі ЗМІ, оскільки саме тут можна знайти відображення найбільш сучасного стану справ, сьогоденного стану картини світу народу. Індивідуальні картини світу аналізуються рідше, переважно на основі художніх творів. Але важливі політичні особи можуть бути рупором свого часу, свого народу, тому цікавим виявляється дослідження промов голів держав, наприклад, великодньої промови 2024 року Президента України В. Зеленського.

Концепт «війна», як інші концепти предметних імен, зручно представити у формі фрейму, оскільки загальноприйняті уявлення про війну мають фреймову будову [4, с. 16]. «Використання фреймового підходу в лінгвокогнітології полягає у виявленні слотів і підслотів концепту, сукупність яких утворює своєрідний смисловий каркас, що дає змогу наочно представити його внутрішню наповненість» [1, с. 6]. У фреймі «війна» індивідуальної картини світу Президента України актуальними виявилися такі слоти: «об'єкт», «антоніми/ протиставлення», «загарбники», «дії загарбників», «захисники», «прояви війни», «наслідки», «необхідні дії українців», «необхідні якості українців».

Основним слотом виступають номінації поняття, сукупність мовних засобів, що вербалізують концепт. Останнім часом науковці використовують для цього термін “номінативне поле концепту” [2, с. 111]. У загальномовній картині світу цей слот має таке наповнення: *війна, боротьба, борня, агресія, конфлікт, вторгнення, операція, атака, інтервенція* [2]. У промові Президента ключовий репрезентант концепту номен «війна» представлений лише один раз.

Але до номінативного поля входять також контекстуальні синоніми й метафоричні номінації, включно з індивідуально-авторськими. А отже, головний слот включає загальноживані метафори війни: *біда, зло, смерть* (двічі), *морок, неволя*, сучасне позначення *терор* з поширеними *російський терор і постійний терор зла*. Емоційно забарвлені авторські метафори *найважчі обставини, найтемніші часи* мають доречні тут риси конфесійного стилю – піднесеність, найвищий ступінь порівняння прикметників. Релігійне забарвлення простежується також у порівнянні війни з *темрявою* (тричі), а також з *рабством зла й темряви*. Мотив страждання, що об'єднує народ, експлікується в метафорах *спільний шлях, спільний біль*. Отже, спостерігаємо значні розбіжності між загальномовною (де наявні переважно узуальні синоніми) та індивідуально-авторською (більш емоційною, метафоричною) картинами світу.

Ключовим текстоутворювальним прийомом промови виступає антитеза, тому широко представлено слот «протиставлення», що містить інформацію, чим війна не є. Наповнення слоту переважно метафоричне, і це не лише стильова особливість конфесійних виступів, індивідуальне або колективне сприйняття концепту цілком може бути метафоричним за своєю сутністю [5]. Війна типово протиставляється *миру* (2 уживання), але переважає релігійна опозиція *темрява* (це війна) – *світло* (мир) (6 уживань). Війна також не є *життям* (2), *волею* (2), *спокоєм* (2), *добрим, вірою, надією, любов'ю, благодаттю, тишею*. В українській картині світу війна протиставляється *правді, справедливості* – тут відображено точку зору захопленого народу, загарбники ж завжди вважають свої дії цілком виправданими. У сприйнятті автора контекстуальними антонімами виступають також *звільнення, перемога, світанок, усміх, квіти, дитячий сміх*.

Слот на позначення активних учасників війни, що її розпочали, включає номінації в прямому значенні *загарбники, окупанти*, поширене емоційно забарвлене означення *колишній сусід, що постійно набивався нам у брати, для нас далекий на віки*, а також позначення з конфесійного стилю *демони, нечиста, ті, кому місце в пеклі*. Це не є винятково стильовою особливістю: субститутами ворога часто виступають представники хтонічного світу або демонологічні персонажі [1, с. 10].

Слот «дії загарбників» містить прямі вказівки *пускають бомби й ракети, палять землю, мінують*, а також опосередковані впливи на народ – *Росія вкрала дитинство; забрали щасливу, спокійну старість*. Агресія, на жаль, є природним складником війни [4, с. 19].

Протиставлення ворогів і захисників свого краю належить до загальнолюдських архетипових уявлень і базується на опозиції *свій – чужий*. Ворог як представник чужого знищує все, він позбавлений будь-яких чеснот, а воїн-

захисник постає його антагоністом [1, с. 11]. Нас бережуть *воїни, Сили безпеки й оборони України, наші бійці*. Захисники в українській картині світу здавна ідеалізуються [1, с. 9]; у президентській промові позитивні характеристики представлено так: *великий народ, воїни світла, герої*.

Прояви воєнних дій можна спостерігати за змінами в житті людей: *змучені стражданнями українські міста й села – тут наявна метонімія, обпалені вогнем і горем*. Люди постійно живуть під *рев повітряної тривоги*, коли *летять бомби й ракети*. Наслідки відчуває також українська земля, *випалена, всяяна шрамами у вигляді воронки і траншей, з мінами на полях*. Над усією країною *нависли чорні хмари* – фольклорна метафора. Метафори взагалі виступають одним з найпоширеніших засобів створення виразності й образності в публічних промовах, вони підсилюють емоційний вплив на слухачів [3, с. 314].

Найважливішими діями українського народу (як військових, так і цивільних) в часи війни є *захищати* (4 вживання), *боротися, обороняти рідну землю, зміцнювати волю, підтримувати, допомагати, працювати, триматися, піклуватися*, а також *молитися* (3), *любити ближнього, усміхатися, вірити в диво, чекати світанку*. Окрім конкретних дій, Президент вважає суттєвим фактором підтримування морального духу. Щоб вистояти в боротьбі нашому народу потрібні такі якості: *сила* (3), *мужність, доблесть, спротив, єдність, мудрість, дух народу*.

Отже, проаналізований фрагмент концепту *війна* індивідуально-авторської картини світу має типові для цього концепту слоти, наповнення ж слотів, окрім загальноприйнятої, включає також особливу інформацію, авторські метафори, риси конфесійного стилю. У подальшому можна проаналізувати структуру концепту та її наповнення на матеріалі більшого обсягу.

Список використаних джерел:

1. Вільчинська Т.П., Бачинська Г.В., Вербовецька О.С. Концепт “війна” в українській паремійній картині світу (до 95-річчя від дня народження проф. Л. А. Лисиченко). *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди / гол. ред. О.В. Халіман. Харків, 2023. Вип. 58. С. 3-16. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.01>
2. Вільчинська Т.П. Концепт “війна”: особливості мовної об’єктивації у газетному тексті. *Лінгвістичні студії*. 2017. Вип. 34. С. 110-114.
3. Добош О.С., Сабан О.В. Концепт «війна» в Україні устами Президента України Петра Порошенка. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 314-317.
4. Яворська Г.М. Концепт «війна»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 1 (38). С. 14-23.
5. Lakoff G. Johnsen M. *Metaphors we live by*. London: The university of Chicago press. 2003. <http://shu.bg/tadmin/upload/storage/161.pdf>.

Солодун Г. В.

вчитель української мови і літератури
Щасливський ліцей Березанської селищної ради
С. Щасливе Миколаївський район
Миколаївська область, Україна

МЕМИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Сучасний світ стрімко змінюється, інформаційні технології стають невід'ємною частиною навчального процесу в школі. Згідно з Концепцією Нової української школи сучасний вчитель має нові соціально-професійні ролі, не лише як єдиного наставника та джерела знань, а й як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та ментора, що спрямовує індивідуальну освітню траєкторію дитини [3].

Особливу увагу слід приділити цифровій компетентності вчителя, оскільки вона дозволяє йому бути сучасним, активно діяти в інформаційному середовищі та використовувати новітні технологічні досягнення у своїй професійній діяльності.

За словами О. Пасічник: «Навчальна діяльність на уроках української мови та літератури покликана сформувати у здобувачів освіти предметну компетентність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, актуалізації життєвого досвіду особистості. Виховати таку людину неможливо без оволодіння мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу, прилучення до духовної скарбниці рідного народу, самовдосконалення, самоствердження, самореалізації, творчого самовираження» [4].

Одним із інноваційних методів навчання є використання мемів на уроках української мови і літератури. Мемі стають ефективним методом залучення уваги учнів, підвищення їхньої мотивації до вивчення предмета та сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу. Використання мемів дозволяє створити більш інтерактивне навчальне середовище, де учні можуть розвивати не лише академічні знання, а й критичне мислення та творчі здібності. У цьому контексті розглянемо, як саме мемі можуть бути впроваджені в освітній процес і які переваги вони мають у порівнянні з традиційними методами вивчення української мови і літератури.

Інтернет-мемі досліджували у своїх наукових розвідках Ж. Денисюк, О. Дзюбіна, Н. Лисюк, Л. Найдьонова, Т. Пода, О. Чернікова та інші.

На думку Т. Поди: «мемом є будь-яка ідея, символ, манера або образ, який свідомо чи несвідомо передається від людини до людини через міміку, жести, відео, мову тощо» [5].

Студіювання О. Дзюбіної переконують, що інтернет-меми «не лише дають можливість для змістотворчості, але й дозволяють представляти інформацію в максимально згорнутому вигляді і часто не виникає потреба користуватися навіть вербальними засобами» [2].

Дослідження Ж. Денисюка описують основну сутність існування мемів, тобто їх прецедентність. Майже всі меми є прецедентними феноменами – певні фрази або вирізані кадри, які відсилають до конкретного культурного контексту (події, явища). Тому меми у стислому вигляді здатні передавати інформацію про текст-джерело або про цілу культурну чи історичну подію, та мають особливий тип конотацій, що дозволяє адресату ідентифікувати прецедентний феномен [1].

Отже, меми – це невід’ємні елементи сучасної комунікації, що поєднують у собі культурні, історичні та соціальні контексти у вигляді коротких фраз, зображень чи відео, і несуть у собі розважальний характер.

Як же використовувати меми на уроках української мови і літератури? Виокремимо декілька способів:

1. Під час вивчення нової теми на уроці української мови. Меми можна використати для пояснення правил будь-якого розділу мовознавства.
2. Для ілюстрації літературних творів. Обговорення мемів для кращого розуміння теми, головної думки твору, дій головних і другорядних персонажів.
3. У ході закріплення вивченої теми або розділу. Учні самостійно створюють мем, закріплюють вивчене з певної теми. На уроці української мови це може бути мем про конкретне правило, про винятки, які учні часто забувають. Створення власних мемів на уроці української літератури на основі сюжетів, про персонажів або за ключовими моментами твору забезпечить учням розвиток креативних навичок.
4. Створення мему як додаткове творче завдання. Це може бути частиною домашнього завдання, або проведення конкурсів на найкращий мем, що стосується певної літературної теми або мовознавчого правила.
5. Як частина інтерактивної вправи. Використання мемів у інтерактивних вправах, наприклад, створення історії на основі поданих мемів або складання діалогів між персонажами мемів.
6. Розвиток мовленнєвих навичок. Меми можна застосовувати для стимулювання дискусій та розвитку навичок усного мовлення. Під час уроків розвитку мовлення або написання творчих робіт.

Запровадження мемів у навчальний процес не лише робить уроки більш цікавими та актуальними для учнів, але й сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку навичок критичного мислення, комунікативних навичок, цифрової та інформаційної грамотності, здатності до самовираження.

Використання мемів у навчанні має кілька переваг порівняно з традиційними методами:

1. Підвищують зацікавленість учнів. Меми створені, щоб викликати певну емоцію, що підвищує інтерес учнів до навчання.
2. Сприяють кращому запам'ятовуванню інформації. Завдяки тому, що мем репрезентує поєднання візуального та емоційного, інформація краще сприймається.
3. Розвиває критичне мислення. Аналіз та створення мемів стимулюють учнів мислити критично, розуміти підтексти та контексти, що стоять за мемами.
4. Забезпечує інтерактивність. Використання мемів сприяє інтерактивному навчанню, учні активно беруть участь у обговоренні й створенні мемів.
5. Створюють гнучкість у викладанні. Меми можна легко адаптувати до різних тем та предметів, що робить їх універсальним інструментом навчання.

Отже, меми є одним із ефективних методів навчання на уроках української мови і літератури, вони розвивають в учнів навички критичного мислення і творчих навичок, підвищують мотивацію здобувачів освіти до вивчення предмета. Проте, не слід повністю замінювати традиційні методи навчання, а комплексно застосовувати їх разом з інноваційними.

Список використаних джерел:

1. Денисюк Ж. З. Меметичність комунікативних практик в умовах розвитку цифрового інформаційного простору. Вісник НАКККіМ. 2021. № 1. С. 13 – 19.
2. Дзюбіна О. І. Класифікація, структура та функціонування Інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook. Молодий вчений. 2016. № 2. С. 375 – 379.
3. Концепція Нової української школи. URL:<https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
4. Пасічник О. М. Використання інноваційних освітніх технологій навчання на уроках української мови і літератури. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції. Житомир. 2020. С. 82 – 91.
5. Пода Т. А. Інтернет-меми як феномен інформаційного суспільства. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2017. № 1 (25). С. 117.

Цимбал О.В.

магістрант факультету філології та журналістики,
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна*

Зарудняк Н.І.

старший викладач кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання,
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна*

ІГРИ, В ЯКІ ГРАЮТЬ ДОРΟΣЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО «ДЕБЮТ»)

Михайлу Коцюбинському судилося випереджати свій час не лише як письменнику, а й як психологу. Оповідання «Дебют» можемо сприймати як психологічне дослідження автора. Початкова назва твору «Дебютант». В остаточній редакції зміщується акцент з особи на сам процес – «Дебют». Лист до Євгенія Чикаленка дає можливість зрозуміти, що саме намагався відтворити автор у творі: «Тема цікава. Це перший виступ на життєвій сцені, перша гра і разом з тим свідомість гри і якась сила, що штовхає людину по похилості вниз, що не дає покинути ролі, спинити гру, що каже розсівати наше «я» з повним завзяттям і всякими способами, як смітникові бур'яни своє насіння» [1, с. 421].

Читачеві пропонується гра трьох людей: молодого «навчителя» Віктора (його гра центральна), господині дому – «мами Костусі» та господаря – пана Адама. Чи аскетизм Анелі гра? Питання відкрите. Усі три пресонажі мають подвійне обличчя: якщо, скажімо, люди приховують свою особистість, скажімо, в силу політичних обставин [2], з метою здобути собі якісь преференції, то тут герої носять маски з метою задовольнити якісь свої психологічні потреби (обманюють самих себе, грають). Цікаве дослідження гри здійснив Хайрулін О. [3], а однією із найцікавіших інтерпретацій оповідання «Дебют» вважаємо «Художню рецепцію оповідання Михайла Коцюбинського «Дебют» в аспекті стильових тенденцій екзистенціалізму» Т. Яковенко [4]. У нашому дослідженні акцентуємо свою увагу на двох гравцях – панові Адамі та мамі Костусі.

Пан Адам – слідкує за своїм зовнішнім виглядом («я дивлюсь на його бороду, по мокрому забороновану гребнем направо й наліво. На рідкому волоссі теж блищить борозна» [1, с. 62], але кидається у вічі не скільки доглянутість, скільки те, що слікує за статусністю; руки також її підкреслюють («На руці в

нього грубий перстень-печатка, від якого рука ще важча» [1, с. 62]); спокійний і солідний, викликає симпатію («Він мені починає подобатись» [1, с. 62], «З четверокутного виду, з сірих очей, з важкого тіла віють солідність і спокій [1, с. 62]); працелюбний («Пан Адам був стомлений і мусив рано вставати» [1, с. 65]); любить підкреслювати, що в житті доводилося долати труднощі, бути в ролі переслідуваного, що відчув на власній шкірі працю найманого робітника («Пан Адам оповідає свої пригоди, коли, по повстанні, ще малим хлопцем, мусив тікати за кордон з батьком» [1, с. 65]; «Пан Адам ходить по хаті, оповідає. Тепер він саме блукає по Бельгії і шукає роботи. Ось він найнявся на фермі і вже молотить» [1, с. 66]); має свої педагогічні теорії, до доньки звертається польською (насправді українськість сприймає, як щось меншовартісне). Місцева знать (директор, лікар, ксьондз) шанували пана Адама за «рівний характер, солідність і гуманізм» [1, с. 69], називала апостолом: «"апостол" розбирав сварки та суперечки, мирив сусідів, давав усякі ради» [1, с. 69]. Але той образ, що демонструє п. Адам оточуючим, є лише маскою, яка не має нічого спільного з внутрішньою суттю чоловіка: рівний характер, солідність і гуманізм відразу ж злітають, як тільки справа стосується його статусності, статків. Так трапилося, коли син вистрелив з іграшки й налякав станового, змусивши виглядати жалюгідно, свідків свого сорому малодушні люди рідко вибачають. Пан Адам лютував, усі педагогічні теорії не варті були й цента. Віктору довелося рятувати хлопчика. Ще швидше маска злетіла з поміщика, коли він спіймав злодія своєї цегли. Пан Адам не відправляє чоловіка до в'язниці, щоб «не псувати репутації». Добивається від нього схвалення альтернативного рішення: «Хіба да-ать тобі добре, щоб пам'ятав. Як вмиєшся юшкою, не схочеш красти. Ну, кажи зараз: в тюрму волієш чи бити?» [1, с. 74]. І лупцює він чоловіка з відчуттям задоволення, що зовсім не в'яжеться з гуманізмом: «Пан Адам засапавсь. Обернувся назад – і побачив мене. // Змішався. // – З тим людом... знаєте... краще... // З мене вилітає хриплий смішок. // – Ха-ха! О, з пана Адама відомий апостол... [1, с. 74].

«Мама Костуся» – вперше чуємо про неї від сина, який не знає, скільки йому років, але матір називає старою дивачкою («Вона хотіла, щоб татко найняв до нього бонну, а татко найняв пана навчителя. Така стара дивачка!» [1, с. 62]). Зрозуміло, що дитина не сама придумала таке визначення. Але, як майже відразу дізнається читач, «мамі Костусі» і самій подобається цей образ («Тільки не смійтесь з старої дивачки» [1, с. 64]). Вона створює навколо себе відчуття таємничості («замовкла, задумалась і знов розклала пасьянс. Що вона думала, про що ворожила?» [1, с. 64]), інтриги («Задумала таке важне... таке важне для мене – й не вийшло...» [1, с. 63]), трагічності. Вона намагається викликати співчуття («Стурбоване чоло сивої жінки схилилось над столиком, і тривога

блукала обличчям, коли рука підносила карту і, вагаючись, клала на місце. Мені хотілось, щоб на сей раз вже вийшло» [1, с. 64], «я побачив такі добрі засмучені очі, що й мене обняв жаль») [1, с. 63]; позиціонує себе зі страдницею, яка мріє про вселенську справедливість («Ви знаєте, що я задумала? [...] Я хтіла знати, чи скоро настане між людьми рівність? Чи скоро згине неправда? Не вийшло!» [1, с. 64]), хоче бути близькою до людей, які на неї працюють («Вона питала мене про родину, трохи про мене... Такий молодий! Коли б не помер її хлопець, йому б тепер було так само літ дев'ятнадцять...») [1, с. 63–64]), але у читача поведінка жінки викликає стійке відчуття театральності. Такими спектаклями були її, так звані, «великі дні», під час яких відчувала прилив ентузіазму, «в такі дні вже з самого ранку в домі панувала тривога» [1, с. 66]; вона бралася впроваджувати «вселенську справедливість» у життя, на власному прикладі демонструвала, що «хто хоче їсти, мусить заробити на хліб» [1, с. 67]: мила посуд (вода розліталася, все бряжчало, склянка летіла додолю, сама лізла збирати скло під стіл, різала собі пальці («Кров наче ще більше підіймала настроїв» [1, с. 67]) – потерпіла за справедливість. Потім з перебинтованим пальцем (піднятим) сварилася на кухарку, що мало сала в борщ кидала «трудящим людям», сама притягувала на кухню всяку провізію. Бралася за генеральне прибирання, але лише розкидала все. Збентежених слуг відсовувала, бо у них і так «багато діла». І заключним етапом справедливості було вшанування робочих людей: покоївка мала випити чай раніше, ніж господарі («Чи ти пила вже чай? Ти рано встала, вже наробилась, напийся, серце, раніше за нас...») [1, с. 66]); примусово всаджувала прачку за стіл, не дозволяла скуштувати чоловіку першому, «Перепрошаю. Перший і кращий шматок трудящим рукам. // Ставила страву поперед Устю, відтак брала її червоні, зморщені від окропу і мила руки і підносила вгору. // – Осі руки, панове, всіх нас годують» [1, с. 67]. Після такого театралізованого дійства знову пропадала, щоб вирішувати соціальні питання за допомогою пас'янсу. Поведінка жінки безглузда: вона всіляко демонструє свої мрії про всесвітню справедливість, але сама веде беззмістовне паразитарне життя, своїми виставами підтверджує, що ні на що практичне не здатна і тільки в несправедливому суспільстві зможе почуватися комфортно. Вона намагається наблизитися до людей праці, але в дивний спосіб (дивачка): «Пані Констанція має свої фантазії – в неї топлять соломою» [1, с. 70].

Панові Адаму і його дружині привілейоване становище важливіше за ставлення тих, чию працю використовують, але внутрішнє «я» хоче визнання, поваги, навіть любові, тому, на нашу думку, обманюють самих себе, неусвідомлено надягаючи чужу личину.

Гра Віктора ще цікавіша, бо він розуміє, що грає, але не може зупинитися, поки не дограє до кінця.

Список використаних джерел:

1. Коцюбинський М. У 2-х т. Т.2. Київ: Наукова думка, 1988. 496 с.
2. Лопушан Т. В., Зарудняк Н. І. Ще одна містифікація Віктора Петрова (В. Домонтовича): уманський епізод біографії науковця і письменника. *«Південний архів (філологічні науки)»*. 2024. №97. С. 20-30. <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/875/857>
3. Хайрулін О. Гра як психологічна програма життєдіяльності суб'єкта. *Психологія і суспільство*. 2020 р. №4 (82). С. 24-53.
4. Яковенко Т. В. Художня рецепція оповідання Михайла Коцюбинського «Дебют» в аспекті стильових тенденцій екзистенціалізму. *Мала академія наук учнівської молоді*. Біла церква, 2014. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Naukovij_svitogljad/hudozhnja_retseptsija_o_povidannja_Mihajla_Kotsjubinskogo_Debjut_v_aspekti__stilovih_tendantsij_ekz_istentsializmu/

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГІЯ

Верховська М.О
Психолог
м. Черкаси, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЯКІСТЮ СНУ ТА СИДЯЧИМ СПОСОБОМ ЖИТТЯ

В наш час, коли все більше і більше часу витрачається на роботу, з довгими днями сидіти за столом і все менше часу для повноцінного та активного відпочинку. Коли, навіть під час дозвілля люди стали все частіше сидіти: користуючись комп'ютером чи іншим пристроями, дивлячись телевизор чи граючи у відеоігри. В той же час, завдяки розвитку технологій, людство стало пересувається сидячи в автомобілях, автобусах і поїздах, що збільшує тривалість перебування в сидячому положенні.

В ЗМІ і в соціумі все більше і більше почало людей ігнорувати якість корисного і активного способу життя, все більше націлюючись на досягнення цілей. І лише в складних ситуаціях з проблемами зі здоров'ям можуть звернути увагу на свій стан, хоча навіть і при лікуванні можуть продовжувати ігнорувати наслідки сидячого способу життя, шукаючи причину в психосоматиці чи складних соматичних захворюваннях ігноруючи ефективну просту в веденні помірно активного способу життя. Намагаючись все більше і більше вигадати способів ілюзорної активності в вигляді сидячої гімнастики за стлом.

Малорухливий спосіб життя – це спосіб життя, при якому людина фізично неактивна і мало або взагалі не виконує фізичних рухів чи вправ. За даними Американської кардіологічної асоціації, сидяча робота зросла на 83 відсотки з 1950 року. Зараз фізично активні роботи складають менше 20 відсотків робочої сили США, порівняно з приблизно половиною робочих місць у 1960 році [1].

За результатами дослідження, Джона Гопкінса та Ерін Мічос, опублікованого у 2015 році в *Annals of Internal Medicine*, було виявлено, що навіть після пристосування до фізичної активності тривале сидіння було пов'язане з гіршими наслідками для здоров'я, включаючи хвороби серця, діабет 2 типу та рак. Сидяча поведінка також може збільшити ризик смерті через хворобу серця чи інші медичні проблеми. Тому, навіть займаючись 30 хвилин

на день фізичною активністю, важливо як людина проводить іншу частину дня. Також, дослідження показало, що понад 10 годин на день в сидячому положенні значно збільшують шанси серцево-судинних захворювань [7].

Доктор Дейл Рей, дослідник сну, стверджує що нічний сон призначений не лише для відновлення сил, а й для переробки когнітивної інформації, яку людина отримала протягом дня. Тож, якісний сон – важливий фактор збереження здоров'я та покращення самопочуття [8].

Мохаммад Джавад Кусарі, Акітомо Ясунага, Гевін Р. Маккормак, Ай Шибата, Каорі Іші, Юн Ляо, Юкарі Нагаї та Коїчіро Ока в Японії дослідили 683 дорослих людей (417 жінок, 263 чоловіків) у віці 40–64 років, які проживають в Японії. Результати показують, що кожна 60-хвилинна одиниця сидячої поведінки або легкою фізичною активністю, замінена на середню чи інтенсивну фізичну активність, суттєво та сприятливо асоціювалася з відпочинком уві сні серед жінок. Серед чоловіків не було значущих зв'язків між різновидами активності з показниками сну [1].

Ян Ян, Чон Чеол Шин, Дуьїн Лі, Руопенг Ан проаналізували в базах даних PubMed, Cochrane Library та Web of Science дослідження щодо сидячої поведінки, яка характеризується сидячим або напівлежачим положенням і низькими витратами енергії. Шляхом пошуку літератури було визначено шістнадцять відповідних досліджень, в яких було виявлено, що сидяча поведінка пов'язана з підвищеним ризиком безсоння і порушення сну. Жодного зв'язку між сидячою поведінкою та денною сонливістю або поганою якістю сну не спостерігалось. За винятком рівнів якості дослідження, не спостерігалось суттєвих відмінностей у порушеннях сну між альтернативними видами сидячої поведінки, показниками сидячої поведінки та віковими групами в аналізі підгруп, що дана тема потребує більш тривалішого періоду досліджень [2].

Емі Гофман, Труді Вортман, Мохаммад Арфан Ікрам в період з 2011 по 2016 рік дослідили 1918 учасників (середній вік 71 ± 9 років, 51% жінок) з популяційного Роттердамського дослідження. Аналізуючи тривалість легкої, середньої та інтенсивної фізичної активності та сидячий спосіб життя. Сон оцінювали за допомогою акселерометрії, самооцінки якості сну за допомогою Пітсбурзького індексу якості сну. Асоціації оцінювали за допомогою композиційного ізотемпорального аналізу заміщення. Результати свідчать про те, що зниження сидячості та збільшення тривалості сну може потенційно покращати якості сну людей середнього та старшого віку [3].

Дженніфер Броне та її команда також досліджували зв'язок між фізичною активністю та сидячою поведінкою з якістю та кількістю сну вже у молодих людей. Дані для цього перехресного аналізу були взяті з Дослідження нікотинної залежності у підлітків (NDIT), розпочатої в 1999 році. Показники

сну, фізичної активності та сидячої поведінки були взяті з циклу 22 (2011-2012), коли учасникам були в середньому 24 роки. У цій великій популяційній вибірці молодих людей було виявлено, що ті хто більше часу, проводить за сидячою діяльністю мають погіршення якості сну, але фізичну активність не було пов'язано з якістю чи кількістю сну [4].

Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб США рекомендує, щоб дорослі отримували від 150 до 300 хвилин помірної фізичної активності — або від 75 до 150 хвилин високої інтенсивності аеробної фізичної активності — щотижня разом із силовими вправами для всіх основних груп м'язів принаймні двічі на тиждень [1].

Наоюкі Хаясі та Казухіро Кезука, вчені з Токійського технологічного інституту (Японія), дослідили вплив надмірного фізичного навантаження на здоров'я людини. Порівнявши показники здоров'я та тривалості життя 699-ти артистів традиційних для Японії видів мистецтва. Виявилось, що найменше живуть артисти театру кабукі, гра в якому пов'язана з великим фізичним навантаженням. Артисти чайних церемоній (садо), комічних розповідей (ракуго) та гри на музичних інструментах (нагаута) живуть довше та менше хворіють. Відповідно, можна зробити висновок, що регулярні вправи на витривалість на межі людських можливостей та надмірна фізична активність значно шкодять здоров'ю. Які в свою чергу, можуть мати ще більш згубний вплив на організм, ніж малорухливий спосіб життя [5].

Отже, проаналізувавши різні дослідження з даної тематики, можна зробити висновок, що сидячий образ життя негативно впливає на здоров'я та самопочуття людини. В свою чергу через соматичні наслідки від надмірного сидячого образу життя можуть призвести до дискомфорту під час сну. Що впливатиме на якість сну, хоча дана тематика потребує більш тривалішого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Mohammad Javad Koohsari, Akitomo Yasunaga, Gavin R. McCormack, Ai Shibata, Kaori Ishii, Yung Liao, Yukari Nagai, Koichiro Oka «Sedentary behaviour and sleep quality», published: 20 January 2023, article number: 1180.

2. “Sedentary Behavior and Sleep Problems: a Systematic Review and Meta-Analysis” Yan Yang, Jong Cheol Shin, Dongying Li, Ruopeng An. 2017 Aug.

3. Sleep Health volume 8, Issue 6, december 2022, pages 701-704 «Time spent in physical activity, sedentary behavior, and sleep: Associations with self-rated sleep quality in middle-aged and older adults» Amy Hofman MS, Trudy Voortman PhD, Mohammad Arfan Ikram PhD, Annemarie I. Luik PhD.

4. Sleep Health volume 3, issue 1, february 2017, Pages 56-61 «Associations between physical activity and sedentary behavior with sleep quality and quantity in young adults» Lisa Kakinami PhD, Erin K. O'Loughlin MA, Jennifer Brunet PhD, Erika N. Dugas MS, Evelyn Constantin MD, Catherine M. Sabiston PhD, Jennifer O'Loughlin PhD.

5. «The influence of occupation on the longevity of Japanese traditional artists» Naoyuki Hayashi, Kazuhiro Kezuka. 18 May 2020.

6. Physical Activity Guidelines for Americans, 2nd edition, 2018 U.S. Department of Health and Human Services.

7. Annals of Internal Medicine «Sitting Disease: How a Sedentary Lifestyle Affects Heart Health» Johns Hopkins, Erin Michos. 2015

8. «Unpacking the enigma of long sleep and cardiovascular disease in South African adults» Philippa Forshaw, Dale Elizabeth Rae, L. Roden, Arron Correia and other. February 2024

Рибчук О.Г.

ад'юнкт кафедри суспільних наук
Національний університету оборони України
м.Київ, Україна

РОЗУМ ТА ЕМОЦІЇ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ І ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

«Керуйте своїми почуттями, поки Ваші
почуття не почали керувати Вами»
Публіус Сірус, римський поет, I ст. до н.е.

Осмислення російсько-української війни яка триває уже 10 років засвідчує, що успіх у цьому протистоянні можливий не лише за умови застосування новітньої зброї та техніки, а й за умови розвитку якісно нового мислення. Такий тип мислення можливий за умови розвитку критичного мислення, яке виступає однією із надзвичайно важливих якостей, що допомагає в умовах сучасної обстановки аналізувати інформацію, ставити її під сумнів, здійснювати оцінку того, що відбувається та уникати маніпуляцій, ухвалювати ефективні рішення в умовах невизначеності, аргументовано відстоювати власну позицію.

Хоча про важливість розвитку критичного мислення в українському суспільстві мова йде досить уже довгий час, але як свідчить дослідження яке було проведено у 2019 році USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.», майже 60 % українців, віком від 18 до 65 років не схильні до критичного мислення [1]. Лише 11 % змогли відрізнити фейки. При цьому 65 % стверджують, що вміють відрізнити неправдиву інформацію в медіа. Результати опитування свідчать про те що питання розвитку критичного мислення залишається важливим кроком у формуванні мислення, що сприятиме перемозі у битві за когнітивний вимір особистості.

Розглядаючи питання, що ж стоїть на заваді критичного мислення ми визначали: когнітивні упередження, групове мислення та вплив емоції зокрема [2]. Який ж зв'язок існує між критичним мисленням і емоційним інтелектом? Для того щоб краще зрозуміти це явище потрібно розглянути моделі емоційного інтелекту.

Аналіз наукових публікацій показує широкий спектр досліджень проблематики емоційного інтелекту. Серед дослідження змісту та структури емоційного інтелекту набуло широкого поширення 3 основних моделі емоційного інтелекту. Спробуємо розглянути їх детальніше.

Модель емоційного інтелекту Деніела Гоулмана включає наступні компоненти: *емоційна самосвідомість* – це здатність людини прислуховуватись до своїх внутрішніх відчуттів, усвідомлювати вплив своїх власних емоцій та почуттів на свій психологічний стан, а також передбачає наявність адекватної самооцінки, що дозволяє людині знати свої сильні сторони і усвідомлювати межі своїх можливостей; *самоконтроль* - здатність стримувати емоції, проявляти відкритість, адаптивність, волю до перемоги, впевненість в собі, ініціативність та оптимізм; *соціальна чутливість* - це співпереживання, тобто прояв емпатії, а саме здатність прислухатися до чужих переживань, здатність налаштуватися на широкий діапазон емоційних сигналів; *управління стосунками* - передбачає наявність таких якостей як: натхнення, вплив, сприяння змінам, врегулювання конфліктів, командна робота та співпраця. За Д. Гоулманом, емоційний інтелект — це здатність усвідомлювати власні почуття і почуття інших людей для того, щоб мотивувати себе і управляти своїми емоціями та відносинами [3].

Згідно з моделлю Раувена Бар-Она емоційний інтелект включає в себе наступні параметри: *внутрішньоособистісний* – стосується самосвідомості та самовираження, керує здатністю усвідомлювати свої емоції, розуміти свої сильні та слабкі сторони, висловлювати почуття конструктивним шляхом; *міжособистісний* – стосується здатності усвідомлювати почуття, проблеми та потреби інших людей, вміння встановлювати та підтримувати конструктивні стосунки; *управління стресом* – передбачає керування емоціями та вміння впоратися з ними таким чином, аби не нашкодити собі; *адаптивність* – стосується насамперед нашої здатності справлятися з особистими та міжособистісними змінами, розв'язувати проблеми; *загальний настрій* – пов'язаний із мотивацією, вмінням отримувати задоволення від життя, оптимізму тощо [4]. Р. Бар-Он визначає емоційний інтелект – сукупність некогнітивних (емоційних і соціальних) здібностей, знань і вмінь, що надають людині здатність успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, успішно відповідати вимогам навколишнього середовища і протистояти його тиску.

Модель емоційного інтелекту Д. Майера, П. Саловея, Карузо заснована на моделі здібностей, складається з чотирьох характерних зон: здатність розпізнавати та виражати емоції; здатність до посилення мислення за допомогою емоцій; здатність розуміти, що відображає та чинить емоція; здатність управляти власними емоційними станами та здійснювати вплив на чужі емоції. Автори цієї моделі визначають емоційний інтелект – здатність аналізувати свої емоції з метою покращання процесу мислення. Включає уміння безпомилково сприймати емоції, оцінювати і генерувати їх таким чином, щоб допомагати мисленню, розуміти емоції й ідентифікувати їх, а також рефлексивно скеровувати емоції з тим, щоб сприяти своєму емоційному й інтелектуальному зростанню [5].

Сучасний стан дослідження емоційного інтелекту не дає однозначного визначення цього поняття, проте уважно проаналізувавши запропоновані моделі можемо стверджувати, що усі ці моделі об'єднує здатність до саморегуляції, що є очевидним і для осіб, що критично мислять. Адже емоційний інтелект – це не емоція, а спосіб у який ми обробляємо емоції, через їх оцінку та регулювання. Саме це регулювання емоцій, у процесі мислення дозволяє зменшити вплив емоцій та почати мислити критично.

Дослідники Річард Пол та Лінда Елдер стверджують: « людина, що гарно володіє навиком критичного мислення порушує важливі питання та проблеми, збирає та оцінює відповідну інформацію та може ефективно її інтерпретувати; приходить до добре обґрунтованих висновків і рішень, перевіряючи їх за відповідними критеріями та стандартами; мислить відкрито в рамках альтернативних систем мислення, визнаючи та оцінюючи, за потреби, їхні припущення, наслідки та практичні наслідки; і ефективно спілкується з іншими, знаходячи рішення складних проблем» [6].

Як бачимо важливим елементом критичного мислення є вміння слухати іншого та вірно реагувати, у свою чергу, емоційна усвідомленість необхідна для того, щоб правильно і чітко вибудувати цю комунікацію. Крім того, Лінда Елдер стверджує, що критичне мислення є ключем до емоційного інтелекту, вона наполягає, що «критичне мислення є ймовірно єдиним засобом, за допомогою якого ми можемо застосувати інтелект до наших емоцій [7].

Тож як бачимо емоційний інтелект та критичне мислення тісно пов'язані між собою та навзаєм посилюють один одного. Сутність розглядуваного співвідношення вичерпно розкрив С. Рубінштейн, який стверджував, що емоційні процеси не можуть протиставлятися пізнавальним, вони не є взаємовиключними. Як в емоціях виявляється єдність емоційного й інтелектуального, так і пізнавальні процеси утворюють єдність інтелектуального й емоційного. Психічне відображення завжди якоюсь мірою включає єдність двох протилежних компонентів: знання і ставлення, інтелектуального й афективного.

Список використаних джерел:

1. Результати опитування USAID-INTERNEWS «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа» 2019 . URL: <https://drive.google.com/file/d/1Oi2Edvl5SrK4hS-D2KoxoKkamCarUX7f/view>.

2. Рибчук О.Г. Роль психологічних чинників в удосконаленні критичного мислення. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань*: матеріали науково-практичної конференції. Київ, 2024. С. 152-153.

*Матеріали XLVI-ї Міжнародної науково-практичної конференції
(07 липня 2024 року, м.Копенгаген, Данія), дистанційно)*

3. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 1995. 352 p.
4. Bar-On R. Emotional Intelligence Inventory (EQ-i): technical manual. Toronto, Canada : Multi-Health Systems, 1997.
5. David R. Caruso, Peter Salovey. The Emotionally Intelligent Manager: How to Develop and Use the Four Key Emotional Skills of Leadership. Jossey-Bass, San Francisco. 2004.
6. Paul R., Elder L. Critical thinking : Tools for Taking Charge of your Learning and your Life. Prentice Hall, 2001. 428 p.
7. Elder, L. (1997). Critical thinking: The key to emotional intelligence. Journal of Developmental Education, 21(1), 40-44.

Ткаченко О.Т.

аспірантка кафедри загальної та диференціальної психології,
*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського
м. Одеса, Україна*

ІНКЛЮЗІЯ В ОСВІТІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

Освіта є невід'ємним правом людини. Особливе місце в освіті займають діти з особливими освітніми потребами, які мають вади фізичного або психофізичного розвитку. Маючи рівні права на освіту, розвиток, участь у житті суспільства – у реальному житті діти з особливими потребами часто позбавлені можливості реалізувати ці права. Одним із головних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою якого є забезпечення доступу цих дітей до якісної освіти. Актуальність проблеми полягає в тому, що педагоги та працівники психологічної підтримки повинні створити умови та надати допомогу в психологічній та соціальній адаптації, підготовці дітей з особливими освітніми потребами до повноцінного життя в суспільстві. Адже спільне навчання дітей з особливими потребами в компанії здорових однолітків сприяє їх соціальній адаптації. Такий тренінг буде корисний і здоровим дітям, адже вони навчаються розуміти проблеми інших і стають добрішими (Ємяшева, 2016).

Необхідність запровадження інклюзивної освіти зумовлена насамперед тим, що кількість дітей, які потребують подальшої освіти, постійно зростає. Нині в Україні діти, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, складають понад 12% від загальної кількості дітей в країні. Принципом інклюзивного навчання є створення особливих умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами та толерантне ставлення суспільства до них. Наразі актуальною проблемою є небажання однолітків, їхніх батьків та вчителів спілкуватися з такими дітьми, тому формування толерантності освітнього середовища в інклюзивному навчальному закладі є актуальним завданням для педагогів та психологів (Психологічний супровід інклюзивної освіти, 2017).

Навчання дітей з особливими потребами передбачає залучення їх до загальної діяльності з іншими дітьми, починаючи з дошкільного віку. Особливу роль у цьому процесі відіграють працівники психологічної служби та їх співпраця з педагогами, батьками, працівниками психолого-медико-педагогічної консультації (нині – інклюзивно-ресурсного центру), суспільством. Психологічна служба забезпечує своєчасне та систематичне обстеження психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки та діяльності з урахуванням вікових,

інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє до виконання освітніх і виховних завдань закладами освіти. Метою психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти є вивчення особистісного потенціалу, а саме: співвідношення рівня психічного розвитку дитини з віковою нормою, оцінка рівня розвитку психіки дитини у відповідності з віковою нормою, оцінка рівня розвитку психіки дитини та її досягнення. розвиток пізнавальної сфери, розвиток мотивації до навчання; особливості емоційно-вольової сфери; індивідуально-характерні особливості, їх творчий та інтелектуальний розвиток через залучення всіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованої діяльності щодо особливостей розвитку, спілкування та навчання; соціалізація та адаптація; профорієнтація дітей з особливими потребами. У закладах освіти працюють спеціалісти психологічної допомоги, які не володіють достатніми знаннями у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, оскільки основний напрямок їх діяльності пов'язаний з дітьми з нормативним розвитком (Бельдій, Волошина, 2017).

Досліджуючи психічний розвиток дитини, практичні психологи навчальних закладів виявляють чинники, що викликають труднощі пізнавальної діяльності, спілкування та соціальної адаптації, а також резерви дитини та планують її дії. При роботі з дітьми з особливими освітніми потребами працівники психологічної консультації користуються рекомендаціями міської психолого-медико-педагогічної консультації. Працівники психологічної диспансеру та спеціалісти-консультанти надають психолого-педагогічну допомогу дітям з важкою патологією за місцем проживання або в медичних закладах за зверненням батьків (Кучай, Шинкарук, Біда, 2019).

Однією з актуальних проблем соціалізації дитини в суспільстві є порушення мовленнєвого розвитку. Тому одним із напрямків своєї діяльності міські консультації обрали виявлення та супровід таких дітей від дошкільного віку до остаточного вирішення проблеми, обов'язково через співпрацю з практичними психологами та батьками.

Тому практичні психологи супроводжують навчання та розвиток дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі за таким алгоритмом: перевірка готовності дитини до навчання в школі у дітей, які готуються до школи, виявлення труднощів у навчанні дітей, визначення причин цих труднощів у бесіді з батьками; спостереження за поведінкою дитини в класі та поза ним, з точки зору специфіки його поведінки та взаємодії з однолітками та вчителями; проведення індивідуальних спостережень та обстежень дитини з метою з'ясування її індивідуальних особливостей, нахилів, інтересів і потреб,

аналіз адаптаційного періоду; участь у складанні індивідуальної програми супроводу дитини, розробленні індивідуального плану корекційно-розвивальної роботи з урахуванням виявлених особливостей дитини; участь у підготовці документів для розгляду на засіданні психолого-медико-педагогічної консультації.

Практичний психолог визначає, які методи включати в діагностичне обстеження та як адаптувати стимульні матеріали - методи обстеження стану інтелектуального розвитку незалежно від впливу факторів середовища: культури, освіти тощо.

Список використаних джерел:

1. Бельдій А.О., Волошина О.В. (2017). Формування толерантності до осіб з особливими освітніми потребами як соціально-педагогічна проблема. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. С. 13–16.

2. Будяк Л. В. (2018). Організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній сільській школі. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, Київ. 23 с.

3. Ємяшева М. Ю. (Заушнікова) (2016). Теоретичний аналіз психологічних умов формування комунікативної компетентності майбутнього логопеда. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя : збірник матеріалів II Міжнар. науково-практ. конф., м. Суми, 18-19 лютого 2016 р. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. С. 332–335.

4. Кучай О. В., Шинкарук В. Д., Біда О. А., Кучай Т. П. (2019). Сучасний стан інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу. Освітній простір України. Науковий журнал ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. Івано-Франківськ. С. 19-23.

5. Психологічний супровід інклюзивної освіти. (2017). Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи. 92 с.

Ястреб В.

студентки психолого-педагогічного факультету
другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 053 Психологія
1 курс, група ЗППм-22 заочної форми навчання
Науковий керівник:

Когут О.О.

доктор психологічних наук, доцент

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПСИХОЛОГА ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

В нестабільних умовах розвитку сучасного суспільства, особливо в наш час, коли світ змушений був перейти в он-лайн режим спілкування ще під час пандемії COVID-2019, комунікувати ставало здебільшого все складніше. Внаслідок вимушених умов життєдіяльності люди почали пристосовуватися до он-лайн формату спілкування, особливо за воєнних умов. Що стало причиною виникнення ускладнень у стосунках між людьми та надання психологічної допомоги. Комунікативна компетентність бере початок в спілкуванні, налагодженні відносин, розв'язанні різних питань, вирішенні різноманітних аспектів проблем і тому є важливою для дослідження в нових умовах розвитку суспільства.

Психолог у своїй роботі постійно стикається з людьми, які потребують допомоги та підтримки. Ефективність психологічної допомоги значною мірою залежить від здатності психолога налагоджувати комунікацію з клієнтом, створювати атмосферу довіри та розуміння. Саме тому комунікативна компетентність є однією з найважливіших умов професійної спрямованості психолога.

Комунікативна компетентність – це комплекс знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного спілкування. Вона включає в себе такі вміння, як:

уміння слухати та розуміти співрозмовника; уміння чітко та лаконічно висловлювати свої думки; вміння встановлювати та підтримувати контакт з клієнтом; вміння використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування; вміння вирішувати конфлікти та налагоджувати стосунки. Розвитку комунікативної компетентності сприяє формування особистісних якостей психолога, зокрема емпатійність, рефлексивність, толерантність тощо.

Недостатня комунікативна компетентність психолога може призвести до: низької ефективності психологічної допомоги; нерозуміння та розчарування клієнта; професійного вигорання психолога. Шляхи вирішення проблеми ми

вбачаємо у формуванні комунікативної компетентності психологів вже у процесі навчання та професійної підготовки.

Комунікативна компетентність – це невід’ємна складова професійної майстерності психолога. Її розвиток є запорукою успішної роботи психолога та надання якісної психологічної допомоги. Тож комунікативна компетентність в психології відіграє надважливу роль, її почали вивчати психологи та філософи на початку 20-го століття. Один із перших авторів, що досліджував цю тему, був Карл Роджерс, американський психолог, який активно вивчав процеси міжособистісної комунікації у 1920-1930-х роках. Іншим видатним дослідником був Вільям Джеймс, також американський психолог, який працював над проблемами комунікації та міжособистісних відносин наприкінці 19-го та на початку 20-го століття.

У наш час проблемою розвитку комунікативної компетентності психологів займався Гамалій А.Р. Він зазначив, що вчені здебільшого розглядають комунікативну компетентність її як складову портрета психолога, адже вона є ядром його професіоналізму. Вченими аналізувалися методологічні проблеми не тільки комунікативної компетентності, а й спілкування, зокрема розкривалися різні сторони професійного спілкування. Окрім цього науковцями досліджувалися психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості. Вони досліджували багатогранні аспекти теми професійного спілкування в психологічній практиці. Які компоненти входять до складу комунікативної компетентності психолога? Які методи та прийоми можна використовувати для розвитку комунікативної компетентності психологів? Як оцінювати рівень комунікативної компетентності психологів? Які фактори впливають на ефективність комунікації психолога з клієнтом? Але в наш час ці питання потребують нових досліджень та розробки практичних рекомендацій для фахівців, які надають консультації в он-лайн форматі.

Список використаних джерел:

1. Артемова О. І. Формування комунікативної компетенції майбутніх психологів в процесі професійної підготовки. Психолінгвістика: науково-теоретичний збірник. Переяслав, 2010. Випуск 5. С. 10–16. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2010_5_3

2. Березка С. В. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх практичних психологів засобами тренінгової діяльності. С. В. Березка, А. М. Кузнецова. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Слов’янськ, 2020. Випуск 1. С. 343–350. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gnvp_2020_1_37

3. Варіна Г. Б. Комунікативна компетентність як інтегративна складова професійної стійкості майбутнього психолога. Теоретичні і прикладні проблеми психології : збірник наукових праць № 3. Сєверодонецьк: 2016. С. 164–174. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippp_2016_3_21

4. Гамалій А.Р. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності студентів-психологів. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: тези доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів: [у 2-х т.]. Т. 1 (м. Київ, 1-5 квітня 2019 р.); [ред. колегія: В.М. Ісаєнко та ін.]. Національний авіаційний університет. К. : НАУ, 2019. С. 282-283.

5. Дейниченко Л. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх психологів засобами соціально-психологічного тренінгу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»; випуск 4 (2); 2017, С. 20–25. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_4\(2\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_4(2)_5)

6. Діхтяренко С. Ю. Вивчення комунікативної компетентності майбутніх психологів в освітньому середовищі ВНЗ. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», вип. 2 (1); 2017. С. 104–108. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_2\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_2(1)_20)

СЕКЦІЯ 5. МЕДИЦИНА

Serheta I.V.

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Hygiene and Ecology
*National Pirogov Memorial Medical University,
Vinnitsya, Ukraine*

Teklyuk R.V.

Senior Lecturer of the Department of General Hygiene and Ecology
*National Pirogov Memorial Medical University,
Vinnitsya, Ukraine*

MEDICAL LITERACY AS A COMPONENT OF FORMATION OF HEALTH-SAVING COMPETENCE OF CHILDREN AND ADOLESCENTS

In recent time, there has been a transition from a healthcare concept focused on point risks and individual protective factors to a patient-centered or anthropocentric concept of maintaining and improving health. In some areas of medicine, in the presence of a number of diseases of other organs and systems, for example, in the treatment of diabetes mellitus, the patient becomes an active participant in the treatment process and must have a very wide range of knowledge and skills in order to constantly maintain a satisfactory functional state of the organism. Whatever the answer from specialists, the opinion of society is obvious – the number of sites dedicated to medical, or pseudo-medical, information is incalculable, and reminders about methods of treating the most common chronic diseases are distributed on social networks with lightning speed. Thus, life itself, and not just theoretical research, suggests that preventive measures are the most effective health measures and should be carried out systematically, and not selectively, giving answers to a very wide range of questions [1, 2, 3, 4].

The next obvious issue on the agenda is the possibility of carrying out global preventive work with the population and determining the essence of such work. We consider it fundamentally important to carry out such work in schools. Firstly, schoolchildren are in a sensitive period of formation of personal attitudes and certain habitual forms of behavior. Secondly, organized teams create a kind of micro-society that will influence the individual. Thirdly, modern schoolchildren are the most active

users of electronic means of communication, providing them with widespread contact with “near-medical” information, the reliability of which they are not able to assess without the help of a professional [5, 6, 7, 8].

The simplicity of the above provisions does not at all indicate the global promotion of the concept of health-preserving competence in the field of hygiene of children and adolescents. In order to transform a child or adolescent from an object of influence into an active participant, he needs to be given some tool with which he can critically assess his condition, understand his attitude towards health-saving activities, and make a choice in favor of any action not “out of necessity.” under sticks,” but on their own, even contrary to the opinion of their peers.

This tool is “health literacy.” The fact that the term, as well as its interpretation, is not common in Ukraine and its neighboring countries, precisely indicates that the concept of preventive work with children and adolescents needs to develop clear mechanisms for developing their competencies in the field of health preservation.

Health literacy is defined as one of the tasks of school education of the 21st century, which ensures the individual development of the competencies of each young woman and young man so that he becomes a responsible and competent partner in preserving his own health.

In Western European scientific works, health literacy is often defined as a person's knowledge, desire and ability to understand, evaluate and use medical information in such a way as to make conscious choices every day in favor of maintaining health, preventing disease and ensuring quality of life. Thus, health literacy involves not only a set of special cognitive and social skills, but also includes in its structure a motivational component, as well as the ability to make responsible choices regarding one's health and the health of others.

In the light of the deepening idea of the importance of each person's informed choice, the concept of health literacy has been conceptually expanded. There are functional, interactive and critical health literacy.

Functional (basic) health literacy is the ability to understand the content of medical information, the ability to make the necessary calculations and is most closely related to the academic skills of reading, calculating, analyzing and synthesizing information. Interactive (communicative) health literacy involves the in-depth development of an individual's cognitive and social skills, which she uses to obtain the necessary information, support specialists and make independent decisions regarding her own health.

Critical health literacy involves the adoption of certain social and political measures with an awareness of the significance of the influence of certain social, economic and environmental factors on health. In essence, critical health literacy presupposes not only a high level of knowledge on medical issues, but also civic

activity focused on transforming the world around us in order to preserve health: not only one's own, but also that of those around us.

A number of sources also highlight individual and community health literacy. In light of recent healthcare reforms, the issue of increasing electronic health literacy has become relevant, providing the opportunity to carry out online activities related to access to medical services, obtaining medical information, as well as the ability to critically evaluate information related to health issues and available on the Internet.

Due to inconsistency in the translation of the English term health literacy, researchers writing in other languages use the following synonymous terms: health literacy, sanitary culture, medical literacy, health awareness, health and sanitation education, medical and hygienic literacy. At the same time, it should be noted that recently the term “medical literacy” has been most often used.

We consider it appropriate to introduce the term “subject-specific medical literacy,” which determines the level of an individual's mastery of specific knowledge, skills and abilities on specific topics related to health preservation. WHO experts identify the following priority topics for preventive work with adolescents: risk of behaviors, nutrition, physical activity, reproductive health, injuries. The importance of determining the real awareness of adolescents on these topics cannot be overestimated. In particular, the results of a number of studies regarding tobacco smoking show that teenagers stereotypically indicate: “smoking is harmful,” but an in-depth survey reveals their lack of awareness regarding the specific effect of tobacco on various organs and systems, the harmfulness of passive smoking, etc. Insufficient subject-matter medical literacy in this matter leads to the substitution of concepts: while arguing that smoking is harmful, adolescents “put out of brackets” their erroneous ideas that it is not harmful to everyone and only in very large quantities.

So, let's summarize: in the preventive and clinical areas of modern medicine, there is a need for a clear definition of the term “health literacy”. If in Western European countries this term is widespread, deeply analyzed, structured and has received many definitions, then in Ukraine and its neighboring countries, authors of scientific works often offer different versions of the formulation of this term. The concept of medical literacy has been little developed, but is certainly important, since it is the level of medical literacy that is the determining characteristic for the formation of an individual's health-preserving competence as a guarantee of his overall physical, mental and social well-being.

References:

1. Нікберг, І. І., Сергета, І. В., Цимбалюк, Л. І. (2001) *Гігієна з основами екології*. К.: Здоров'я.

2. Бардов, В.Г., Омельчук, С.Т., Мережкіна, Н. В. та ін. (2020) *Гігієна та екологія*. Вінниця : Нова Книга.

3. Яворовський, О. П., Сергета, І. В., Паустовський, Ю. В. та ін. (2021) *Охорона праці в медичній галузі*. К.: ВСВ “Медицина”.

4. Bardov, V. G., Omelchuk, S. T., Merezhkina, N. V. et al. (2022) *Hygiene and Ecology Vinnytsia* : Nova Knyha.

5. Сергета, І. В., Бардов, В. Г. Оцінка стану здоров'я дітей, підлітків та молоді і сучасні технології його збереження та зміцнення (2003) *Вісник Вінницького державного медичного університету*. 7 (2/2). 799-800.

6. Сергета, І. В., Браткова, О. Ю., Серебреннікова, О. А. (2012) Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 28 (1). 306-326.

7. Сергета, І. В., Серебреннікова, О. А., Стоян, Н. В., Дреженкова, І. Л., Макарова, О. І. (2022) Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2022. 2 (103). 32-41.

8. Makarov, S.Y., Stoyan, N. V., Serheta, I. V., Taran, O. A., Dyakova, O. V. (2019) Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. *Wiadomości Lekarskie.*, LXXII, nr 5 cz II. 1053-1058.

Кузнецова М.О.

доцент кафедри загальної та клінічної патофізіології
імені Д.О. Альперна

Сизоненко К.С.

студентка
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

МЕХАНІЗМ ДІЇ ФОСФОРОРГАНІЧНИХ СПОЛУК НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Загальновідомо, що фосфорорганічні сполуки (ФОС) мають токсичний вплив на організм людини. ФОС широко використовуються у сільському господарстві в якості пестицидів, інсектицидів (одним з найвідоміших є дихлофос), акарицидів, а також дефоліантів. Окрім того, ФОС активно використовуються також у медицині, зокрема під час лікування таких захворювань як глаукома, міастенія, для проведення хіміотерапії при деяких захворюваннях (туберкульоз та рак) [1]. Слід враховувати, що в даному випадку використовуються не токсичні дози ФОС, проте якщо не дотримуватись цих правил то можна отруїтись. За даними статистики, поширеними видами отруєнь є професійні випадки пов'язані з недотриманням техніки безпеки та вкрай рідкі ситуації випадкового отруєння [2]. Науковими дослідженнями доведено, що дані сполуки можуть проникати до організму не лише через дихальну або травну систему через безпосереднє їх споживання, а й через шкіру, оскільки вони добре розчинні в жирах та ліпоїдах [3]. Враховуючи широке використання даних сполук в побуті і неповноту даних щодо механізмів їх дії, що обумовило актуальність даного наукового дослідження.

Метою даної роботи було визначити вплив фосфорорганічних сполук на організм людини.

Матеріали та методи. Для цього було використано соціологічний та описово-теоретичний методи дослідження. Було проведено інтерв'ювання здобувачів вищої освіти на предмет обізнаності щодо впливу фосфорорганічних сполук на організм людини, правил їх використання. Водночас, було досліджено 7 статей опублікованих в фахових вітчизняних та закордонних журналах, які розміщувались в наукометричних базах даних Pubmed та Google scholar.

Результати та обговорення. При аналізі відповідей здобувачів було виявлено, що 57% опитаних знають про шкідливий вплив ФОС та інші 43% мали труднощі з відповіддю на це питання. Водночас, 73% респондентів зазначили,

що ніколи не мали контакту з даними сполуками, а інші 23% дотримувались інструкції під час використання ФОС і тільки 4% опитаних здобувачів визнавали наявність негативного досвіду використання цих сполук в побуті, який пов'язаний перш за все з порушеннями правил безпеки. Крім того, тільки 56% респондентів зазначали, що під час використання ФОС використовували захисні засоби, інші опитані 44% відмовились відповідати на дане запитання. Водночас, 85% опитаних респондентів знають про механізми впливу фосфорорганічних сполук, а інші 15% здобувачів не знають про те, яким чином впливають дані речовини на фізіологічні процеси в організмі людини. 75% респондентів не знають про те, яким чином можливо убезпечити себе від шкідливого впливу фосфорорганічних сполук, а інші 25% правильно зазначили всі профілактичні заходи. Так за допомогою даних респондентів було визначено, що при роботі з ФОС вкрай важливо закривати відкриті ділянки шкіри, а при їх потраплянні на шкіру, негайно їх змити, оскільки ФОС не подразнюють шкіру, тому дуже важко зрозуміти, чи потрапили вони всередину, чи ні. З організму ФОС виводяться дуже довго, тому мають акумулятивний ефект, при постійній роботі з ФОС навіть у малих дозах можливе отруєння через накопичення їх у організмі [4]. Встановлено, що у випадках потрапляння ФОС на шкіру або слизові оболонки очей, шкіру необхідно протерти натрій гідроксидом, розчином амоніаку або хлораміном, очі промити теплою водою. При прийомі ФОС всередину, необхідно провести промивання шлунку, а для промивання кишечника – поставити високу сифонну клізму. Також використовують сольові проносні засоби, а також діуретини [5].

Науковцями було встановлено, що ФОС знешкоджуються в організмі протягом доби. Спочатку вони гідролізують з утворенням більш активних метаболітів, що мають більш виражену токсичну дію на організм. Проте, з часом вони розпадаються та виводяться з організму з сечею. За механізмом дії ФОС належать до антихолінестеразних засобів (інгібіторів холінестерази) [5; 6].

Під час надходження нервового імпульсу до відповідного синапсу, відбувається взаємодія ацетил-КоА з холіном під дією холін-ацетилази з утворенням ацетилхоліну (АХ). Далі, під дією іону кальцію АХ виходить з пресинаптичної мембрани шляхом екзоцитозу та потрапляє у синаптичну щілину, де частина його взаємодіє з ацетилхолін естеразою (АХЕ) та руйнується з утворенням холіну та оцтової кислоти, а частина взаємодіє з відповідними рецепторами постсинаптичної мембрани [6]. АХЕ має два активні центри: аніонний та естеразний, які взаємодіють з відповідними ділянками АХ та «розривають» його на 2 частини. Рівень АХЕ у синаптичній щілині регулює інтенсивність впливу АХ і, як наслідок, силу збудження, що виникає на постсинаптичній мембрані.

Оскільки ФОС також мають 2 активні ділянки, вони притягують до себе АХЕ, проте, на відміну від АХ, ФОС не руйнуються, а міцно зв'язують АХЕ, в результаті чого вона не може виконувати свої функції. Таким чином, фосфоризована АХЕ не може гідролізувати АХ, його кількість у синаптичній щілині лише зростає, в результаті чого відбувається постійне збудження постсинаптичної мембрани. Тобто, всі клінічні симптоми отруєння ФОС, що можна спостерігати, спричиняються не самими ФОС, а надмірною кількістю ацетилхоліну [5; 7].

Окрім наведеного вище впливу, деякі джерела також виділяють не антихолінестеразний вплив. ФОС пригнічують діяльність деяких ферментів, зокрема оксидаз, ліпаз, естераз, протеаз, та інших. Це впливає на енергетичний обмін, зменшує синтез АТФ, постачання киснем деяких органів, зокрема ЦНС.

У деяких джерелах літератури було знайдено інформацію, що спочатку з'являються мускариноподібні симптоми (бронхоспазм великих бронхів, посилення гіперистальтики та гіпертонія шлунку та кишківника, пригнічення роботи серця, міоз, підвищення секреції слинних залоз, можливий гіпертонус сечового міхура), а потім нікотиноподібні (підвищення тону м'язів, посмикування м'язів, тахікардія, тахіпноє, посилення утворення адреналіну, що призводить до підвищення артеріального тиску), останніми – центральні (головний біль, судоми, порушення або втрата свідомості, коматозний стан, іноді до них відносять порушення дихання) [7].

Висновки. Отже, засновуючись на даних отриманих під час дослідження можливо зробити висновок, отруєння ФОС є досить поширеним та загрозливим для життя станом. Крім того, недостатня кількість здобувачів усвідомлює ризики для здоров'я від такого впливу та має низький рівень обізнаності про профілактичні заходи, яких необхідно дотримуватись для запобігання отруєнню даними сполуками. Саме тому доцільним є проведення додаткових занять з наголошенням уваги на питання механізмів несприятливого впливу фосфорорганічних сполук особливо за умов тривалого використання на організм людини.

Список використаних джерел:

1. Ilya Lyagin, Elena Efremenko. Enzymes, Reacting with Organophosphorus Compounds as Detoxifiers: Diversity and Functions. *Int J Mol Sci.* 2021 Feb; 22(4): 1761.
URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7916636/> (дата звернення 04/06/2024)
2. Medina-Cleghorn D., Heslin A., Morris P.J., Mulvihill M.M., Nomura D.K. Multidimensional profiling platforms reveal metabolic dysregulation caused by organophosphorus pesticides. *ACS Chem. Biol.* 2014;9:423–432.
URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4042408/> (дата звернення 06/06/2024)

3. Monique Cardozo, Joyce S. F. D. de Almeida, Samir F. de A. Cavalcante, Jacqueline R. S. Salgado, Arlan S. Gonçalves, Tanos C. C. França, Kamil Kuca, Humberto R. Bizzo. Biodegradation of Organophosphorus Compounds Predicted by Enzymatic Process Using Molecular Modelling and Observed in Soil Samples Through Analytical Techniques and Microbiological Analysis: A Comparison. *Molecules*. 2020 Jan; 25(1): 58.

URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6982719/> (дата звернення 06/06/2024)

4. Kenneth P. DuBois. The toxicity of organophosphorus compounds to mammals.

URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2428047/> (дата звернення 05/06/2024)

5. W. N. Aldridge. The nature of the reaction of organophosphorus compounds and carbamates with esterases. *Bull World Health Organ*. 1971; 44(1-2-3): 23–30.

URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2428026/> (дата звернення 05/06/2024)

6. Danielle Hagstrom, Siqi Zhang, Alicia Ho, Eileen S. Tsai, Zoran Radić, Aryo Jahromi, Kelson J. Kaj, Yingtian He, Palmer Taylor, Eva-Maria S. Collins. Planarian cholinesterase: molecular and functional characterization of an evolutionarily ancient enzyme to study organophosphorus pesticide toxicity. *Arch Toxicol*. 2018 Mar; 92(3): 1161–1176.

URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6413736/> (дата звернення 06/06/2024)

7. W. C. Dauterman. Biological and nonbiological modifications of organophosphorus compounds. *Bull World Health Organ*. 1971; 44(1-2-3): 133–150.

URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2428044/> (дата звернення 06/06/2024)

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Антонюк В.І.

аспірант спеціальності 072
Фінанси, банківська справа, страхування
*Чернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

Марич М.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
*Чернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Малий та середній бізнес (МСБ) є ключовим елементом економічного розвитку будь-якої країни. Вони представляють близько 90% усіх компаній і генерують понад 50% робочих місць у всьому світі. Офіційно зареєстровані МСБ забезпечують до 40% національного доходу (ВВП) у країнах з економікою, що розвивається. В умовах динамічних змін в економічному середовищі, глобалізації та забезпеченні питання фінансування МСБ стають особливо актуальними. В Україні ці питання ще більш ускладнені через економічні та політичні фактори [1].

В умовах воєнного стану перед нашою державою постає ряд серйозних викликів у даному економічному секторі:

1. Обмежений доступ до фінансування:
 - Банки часто відмовляють у кредитуванні малих та середніх підприємств через високі ризики та недостатню кредитну історію.
 - Високі процентні ставки та жорсткі вимоги до застави ускладнюють отримання кредитів.
2. Недостатня підтримка з боку держави:
 - Відсутність ефективних програм підтримки МСБ на державному рівні.

– Низький рівень реалізації вже існуючих програм через бюрократичні перешкоди та корупцію.

3. Економічна нестабільність:

– Військові конфлікти та політична нестабільність створюють додаткові ризики для інвесторів.

– Високий рівень інфляції та нестабільність валюти ускладнюють фінансове планування.

Комерційні банки як основні фінансові посередники в забезпеченні ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання не можуть забезпечити усі потреби МСБ у фінансуванні, оскільки вони менш ймовірно отримують банківські кредити порівняно з великими компаніями; МСБ зазвичай покладаються на власні кошти або позики від друзів і родини для початку та початкового ведення бізнесу. Згідно з оцінками Міжнародної фінансової корпорації (IFC), 65 мільйонів фірм, або 40% офіційних мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП) у країнах, що розвиваються, мають незадоволені фінансові потреби на суму 5,2 трильйона доларів США щорічно, що в 1,4 рази перевищує поточний рівень глобального кредитування ММСП. Найбільший фінансовий дефіцит спостерігається у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні (46% від загального світового дефіциту), за яким слідує Латинська Америка та Карибський басейн (23%) і Європа та Центральна Азія (15%). Розмір розриву сильно варіюється залежно від регіону. Зокрема, Латинська Америка та Карибський басейн, Близький Схід та Північна Африка мають найвищу частку фінансового дефіциту порівняно з потенційним попитом, який оцінюється на рівні 87% та 88% відповідно. Приблизно половина офіційних МСБ не має доступу до банківських кредитів. Згідно даного дослідження частка недофінансованих малих компаній в Україні може сягати 30-40% [1].

На початку 2024 року Центром економічного відновлення (CER) та групою Advanter в рамках проекту Програми розвитку ООН (ПРООН) "Підтримка України" у співпраці з Міністерством економіки України було проведено оцінку стану розвитку сектору мікро-, малих та середніх підприємств. В цьому дослідженні було зазначено, що даний економічний рівень є основою економіки України, складаючи 99,98% усіх суб'єктів господарювання, забезпечуючи 74% усіх робочих місць та створюючи 64% доданої вартості. Ця оцінка надає огляд стану ММСП на кінець 2023 року та містить комплексний аналіз впливу війни й викликів, з якими стикаються ММСП в Україні, підкреслюючи їхню стійкість та адаптивність у важких умовах [2].

Саме тому необхідно розвивати альтернативні напрямки покриття фінансового дефіциту дрібних компаній, першою групою яких можуть бути інноваційні фінансові продукти такі як: фінтех-рішення (платформи та додатки,

що спрощують доступ до фінансових послуг) та криптовалюти і блокчейн (використання нових технологій для залучення інвестицій та проведення фінансових операцій).

Щодо самих альтернативних джерел фінансування, то чи не найпоширенішим та найперспективнішим є каундфаундин, що через платформи дозволяє підприємцям залучати кошти безпосередньо від громадськості. Іншим способом залучення коштів являється пошук так званих «бізнес-янголів» або венчурних фондів: тобто інвесторів, які готові вкладати кошти в перспективні стартапи та нові бізнеси. Не слід забувати і про не менш важливі альтернативи фінансуванню, які хоч і не такі новітні, проте мають і далі величезну перспективу розвитку в нашій державі, а саме факторинг та лізинг, що які дозволяють підприємствам отримувати кошти під заставу дебіторської заборгованості або майна [3].

І на останок слід згадати про міжнародну підтримку, що існує не лише для великих суб'єктів господарювання, а й представників МСБ. Її варто поділити на два напрямки:

- Гранти та кредити від міжнародних організацій: Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк та інші.
- Програми підтримки від країн-донорів: Спільні програми та проекти з країнами ЄС та іншими партнерами.

Виходячи з вищесказаного нами було виділені наступні перспективні напрями розвитку фінансування МСБ, що будуть передувати введенню інноваційних як інструментів так і джерел забезпечення ліквідності та платоспроможності суб'єктів даного сектору економіки:

1. Покращення фінансової грамотності:
 - Освітні програми та тренінги для підприємців щодо управління фінансами та залучення інвестицій.
 - Підтримка від бізнес-інкубаторів та акселераторів.
2. Зміцнення законодавчої бази:
 - Реформи, спрямовані на спрощення процедур реєстрації бізнесу та зменшення бюрократичних бар'єрів.
 - Прозоре та стабільне податкове законодавство.
3. Розвиток інфраструктури підтримки бізнесу:
 - Створення інноваційних кластерів та технопарків для розвитку МСБ.
 - Залучення приватних інвесторів до створення спільних проектів з державою.

Також варто відмітити, що окрім політики уряду далеко не останню роль в цих процесах повинно буде покладено на центральний банк нашої держави, оскільки хоч комерційні банки беруть переважно роль адміністрування фінансо-

вих активів альтернативних джерел фінансування, проте до деяких видів з них також потрібно готуватися їм заздалегідь: починаючи від нормативної бази і закінчуючи самими технологіями обліку і використання.

Фінансування малого та середнього бізнесу в Україні стикається з низкою викликів, які потребують комплексного підходу та співпраці між державою, фінансовими установами та міжнародними організаціями. Використання сучасних підходів та інноваційних фінансових інструментів може суттєво покращити доступ до фінансування для МСБ, сприяючи таким чином економічному зростанню та розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance> (дата звернення: 24.06.2024).
2. Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine> (дата звернення: 24.06.2024).
3. Mayorova, T., & Petrenko, I. (2018). Crowdfunding as an innovative platform for smes development: monograph. In Britchenko I., № 7. 2023 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ Polishchuk Ye. (Eds). Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu. Retrieved from <http://surl.li/idxvd>.

Писаревський М.І.

кандидат економічних наук, доцент,
*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Кірієнко С.О.

аспірант
*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

На сьогодні транснаціональні корпорації (ТНК) є ключовими гравцями на світовій економічній арені та мають значний вплив на розвиток глобальної економіки. В умовах глобальних трансформацій світової економічної системи, таких як цифровізація, зміна клімату, пандемії, змінюються умови та структура міжнародних ринків, що змушує ТНК адаптувати свої інвестиційні стратегії. Крім того, інвестиції ТНК сприяють економічному зростанню, технологічному прогресу і створенню робочих місць в країнах-реципієнтах. Дослідження особливостей інвестиційної діяльності ТНК дозволяє встановити ефективні стратегії реагування міжнародних компаній на виклики і напрямки використовувати нові можливості, що виникають у процесі глобальних змін. Також, аналіз інвестиційної діяльності ТНК дозволить створити сприятливі умови для іноземних інвестицій, що особливо важливо в умовах необхідності прискореного відновлення економіки України відповідно до цілей Плану відновлення України [1].

Транснаціональні корпорації (ТНК) є великими компаніями, які мають виробничі та комерційні підрозділи в кількох країнах, реалізують міжнародні проекти з промислового виробництва на основі прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Вони відіграють ключову роль у глобальній економіці, здійснюючи значний вплив на міжнародну торгівлю, інвестиції та економічний розвиток. За останні п'ять років інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) зазнала значних змін через вплив глобальних економічних і політичних подій (рис. 1). В 2020 р. спостерігалось загальне скорочення глобальних прямих іноземних інвестицій через негативний вплив пандемії COVID-19, що стала ключовим фактором, який спричинив різке падіння ПІІ як в розвинені країни,

так і в країни, що розвиваються [2]. Обсяг ПІІ скоротився на 35%, досягнувши \$1000 млрд, що є найнижчим показником з 2005 р. Більшість країн закрили свої економіки через пандемічні, що призвело до зниження ділової активності і, відповідно, скорочення інвестиційної діяльності ТНК. Відновлення світової економіки після пандемії в 2021 р. сприяло зростанню ПІІ на 58%, до \$1580 млрд., що було зумовлене збільшенням інвестицій у розвинені країни, які скористалися даними процесами, підкріплені стимулюючими заходами урядів.

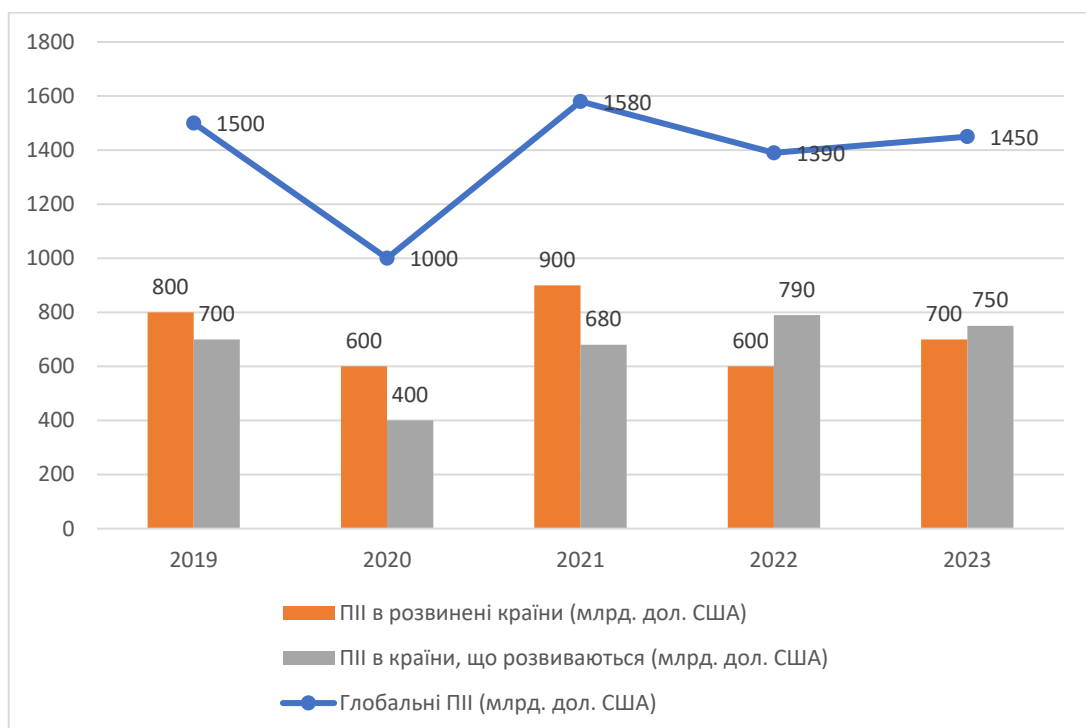

Рис. 1 Динаміка ПІІ протягом 2019-2023 рр., млрд. дол. США

В 2022 р. спостерігалось зниження обсягів прямих іноземних інвестицій на 12% до \$1390 млрд, що стало результатом геополітичної нестабільності, зокрема війни в Україні, високих цін на енергоносії, інфляційних процесів та рецесії, яка охопила економіки більшості розвинутих країн світу під впливом загальної невизначеності економічного середовища і призвело до зниження інвестиційної активності. В 2023 р. спостерігалось поступове відновлення глобальної інвестиційної активності завдяки стабілізації ситуації на світових ринках, зниженню впливу пандемії, подолання шоків від трансформаційних перетворень та пристосування до нових соціально-економічних умов. Врахування регіональних особливостей дозволило зробити висновки щодо скорочення ПІІ у розвинені країни на 33% у 2020 р. і на 33% у 2022 р. через

економічну невизначеність та фінансові кризи. В свою чергу ПІІ до країн, що розвиваються, знизилася на 43% у 2020 р., але відновилися на 6% у 2021 р. і зросли на 16% у 2022 р. через швидкі темп економічного відновлення в післяпандемічний період та активною державною підтримкою процесів відновлення. Найбільші інвестиції отримували такі країни, як Китай, Індія та В'єтнам [3]. Отже, розвинені країни зазнали значного зниження ПІІ у 2022 р., тоді як країни, що розвиваються, змогли залучити більше інвестицій, хоча і досить нерівномірно. Також спостерігається зростання інвестицій у відновлювану енергію, обсяг яких збільшився з \$300 млрд у 2019 р. до \$410 млрд у 2023 р., що свідчить про глобальний перехід до сталих джерел енергії та переходу на відновлювані джерела. Дослідження динаміки структури ПІІ за секторами економіки підкреслюють зацікавленість ТНК у розвитку технологічного сектору, оскільки інвестиції у високотехнологічні галузі, зокрема у штучний інтелект, напівпровідники та біотехнології, зросли на 25% за останні 5 років. ТНК спричиняють неоднозначний вплив на економіку країн, в яких вони діють, та соціальний розвиток [4]. До основних переваг діяльності ТНК для національної економіки є створення робочих місць, забезпечення зайнятості та підвищення доходів населення. Крім того, завдяки інвестиціям ТНК, відбувається передача передових технологій та знань до країн, що розвиваються, що сприяє економічному зростанню країни через інвестиції в інфраструктуру, виробництво та послуги. Більшість ТНК активно впроваджують програми корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), спрямовані на підтримку місцевих громад та охорону навколишнього середовища. В процесі своєї діяльності ТНК стикаються з наступними викликами та перешкодами, зокрема: регуляторні та правові бар'єри в різних країнах, що може ускладнити їх діяльність; геополітичні ризики, політична нестабільність та конфлікти можуть негативно впливати на інвестиційну діяльність ТНК; екологічні виклики, що потребує адаптації ТНК до змін клімату та впровадження стійких практик для зменшення негативного впливу на довкілля; необхідність спрямування значних коштів на інновації та технологічний прогрес, оскільки ТНК, які активно інвестують у новітні технології та інновації, мають більші шанси на успіх у довгостроковій перспективі.

Транснаціональні корпорації відіграють ключову роль у глобальній економіці, здійснюючи значний вплив на інвестиційну діяльність, економічний розвиток та трансформацію соціальних умов. Сучасні ТНК активно інвестують у технології, відновлювану енергію та розширення ринків збуту, що сприяє зростанню їхнього впливу на світову економіку. Попри численні виклики, ТНК продовжують адаптуватися до нових умов, впроваджуючи інновації та практики стійкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. План відновлення України URL: <https://recovery.gov.ua/>
2. World Investment Report 2023: Special Economic Zones. Geneva and New York: United Nations, 2023 URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
3. Офіційний сайт СОТ. URL: https://www.wto.org/english/tratoptrims_e.htm.
4. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України : колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. К., 2022. 264 с.:

Тимошенко М.В.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи,
*ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Дніпро, Україна*

Шатова Я.І.

Бакалавр спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
*ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
м. Дніпро, Україна*

ДИНАМІКА АКТИВІВ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Банківська система відіграє ключову роль у функціонуванні та розвитку економіки України. Вона забезпечує ефективний розподіл фінансових ресурсів, сприяючи інвестиціям та економічному зростанню. Банки виступають посередниками між вкладниками та позичальниками, що стимулює обіг капіталу в економіці. Крім того, банківська система є інструментом реалізації монетарної політики держави, впливаючи на інфляцію та стабільність національної валюти [5-6].

Надійна банківська система підвищує довіру інвесторів, як внутрішніх, так і зовнішніх, що сприяє для залучення капіталу. Вона також забезпечує механізми для здійснення платежів і розрахунків, полегшуючи торгівлю та бізнес-операції. В умовах глобалізації, розвинена банківська система сприяє інтеграції України у світову економіку, підвищуючи її конкурентоспроможність на міжнародній арені [3-4].

Війна в Україні спричинила значний вплив на банківську систему країни. Фізичне руйнування банківської інфраструктури в зонах бойових дій призвело до закриття відділень та порушення роботи банкоматів. Економічна нестабільність викликала відтік депозитів та зниження кредитування, що негативно вплинуло на ліквідність банків.

Національний банк України запровадив низку заходів для підтримки стабільності системи, включаючи обмеження на зняття готівки та валютні операції. Банки зіткнулися з підвищеними ризиками, пов'язаними з неповерненням кредитів та знеціненням застави в окупованих регіонах.

Водночас, криза стимулювала розвиток цифрових банківських послуг та посилила роль банків у підтримці економіки під час війни. Незважаючи на

виклики, банківська система України продемонструвала стійкість, продовжуючи забезпечувати основні фінансові послуги для населення та бізнесу.

В умовах війни ефективне управління активами банківського сектору набуває критичного значення. Воно забезпечує стабільність фінансової системи, підтримує ліквідність банків та мінімізує ризики. Правильний розподіл активів дозволяє банкам продовжувати кредитування економіки, підтримуючи її життєздатність. Це також допомагає зберегти довіру вкладників, запобігаючи панічним настроям та відтоку коштів, що особливо важливо в нестабільні часи. Динаміка чистих активів банківського сектору відображена на рисунку 1.

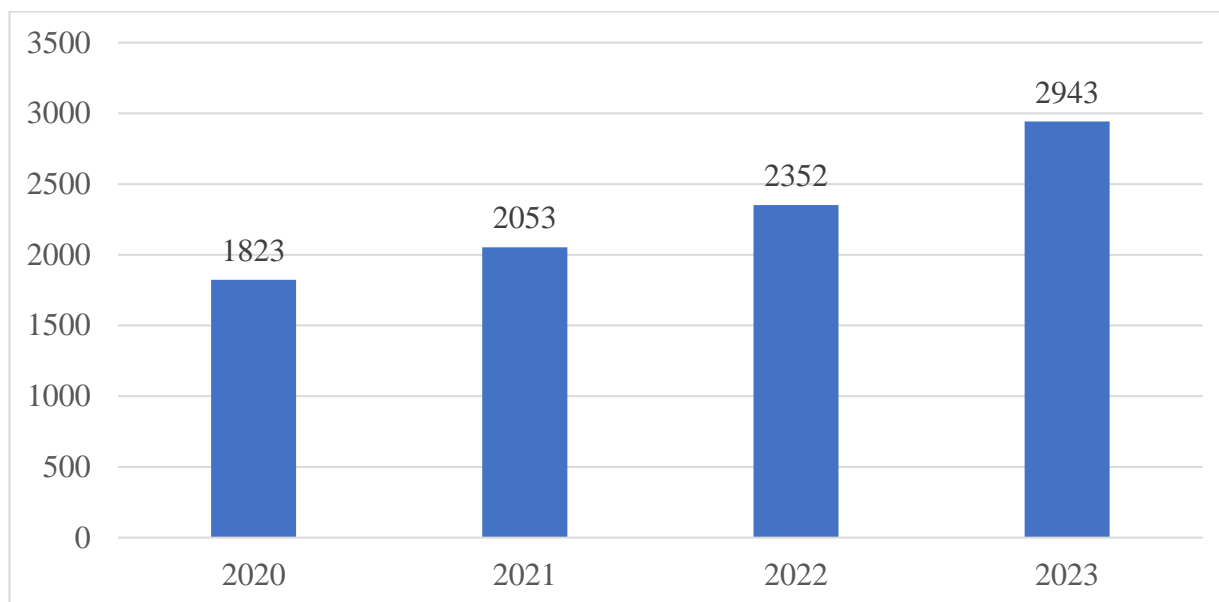

Рис.1 Динаміка чистих активів банківського сектору (млрд. гривень) [2]

Аналіз динаміки чистих активів банківського сектору України за 2020-2023 роки демонструє стійку тенденцію до зростання. У 2021 році спостерігалось помірне збільшення на 12,6% порівняно з 2020 роком. Значний стрибок відбувся у 2022 році – зростання на 14,6%, що може бути пов'язано з адаптацією банківської системи до умов війни. Найбільш вражаюче зростання зафіксовано у 2023 році – на 25,1% порівняно з попереднім роком. Це свідчить про підвищення стійкості банківського сектору та його здатність акумулювати ресурси навіть в складних економічних умовах.

На рисунку 2 відображена детальна структура чистих активів банківського сектору України.

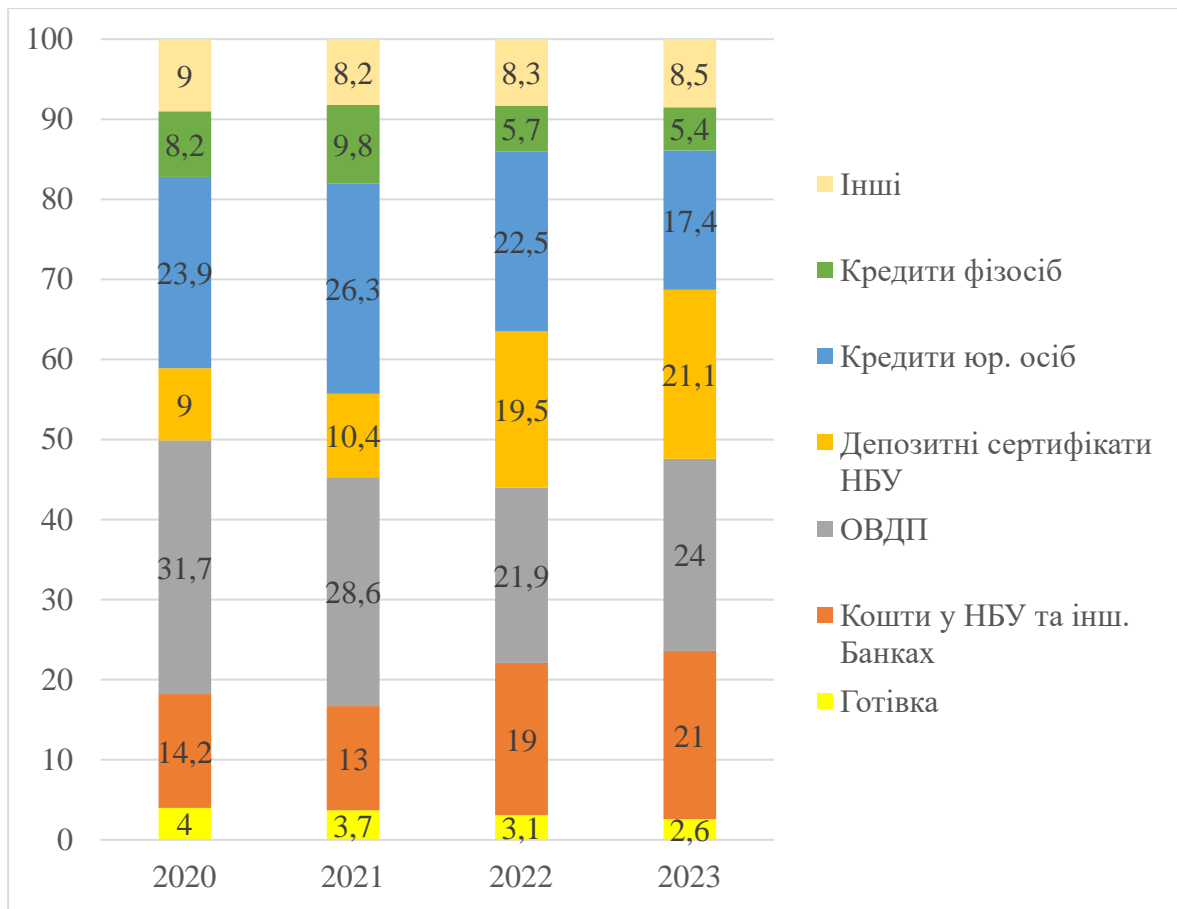

Рис. 2 Структура чистих активів банківського сектору (%) [2]

Аналіз структури чистих активів банківського сектору України за 2020-2023 роки виявляє кілька значущих тенденцій:

1. Частка готівки поступово зменшується з 4% до 2,6%, що може свідчити про зростання безготівкових розрахунків.

2. Кошти у НБУ та інших банках суттєво зросли з 14,2% до 21%, вказуючи на підвищення ліквідності та міжбанківської активності.

3. Частка ОВДП зменшилася з 31,7% до 24%, але залишається значною, що відображає важливу роль банків у фінансуванні державного боргу.

4. Депозитні сертифікати НБУ зросли з 9% до 21,1%, демонструючи збільшення участі банків у монетарних операціях НБУ.

Має бути акцентовано, що сплата відсотків за депозитними сертифікатами становила основу рекордних у воєнний час процентних доходів банків (у 2023 р. - 91 млрд. грн., у 2022 р. – 41 млрд. грн.). Це може свідчити про недоотримання доходів державним бюджетом, неузгодженість грошово-кредитної та бюджетної політики [1].

5. Кредитування юридичних осіб зменшилося з 23,9% до 17,4%, а фізичних осіб – з 8,2% до 5,4%, що може бути пов'язано з підвищенням ризиків кредитування в умовах війни.

6. Частка інших активів залишається стабільною на рівні близько 8-9%.

Ці зміни відображають адаптацію банківської системи до умов воєнного часу та зміщення фокусу на більш ліквідні та менш ризикові активи.

Депозитні сертифікати відіграють важливу роль у банківській системі України, особливо в умовах економічної нестабільності та війни. Це інструмент, який Національний банк України (НБУ) використовує для управління ліквідністю банківського сектору.

Зростання частки депозитних сертифікатів НБУ з 9% у 2020 році до 21,1% у 2023 році свідчить про:

- підвищення надлишкової ліквідності в банківській системі;
- прагнення банків до безпечного розміщення коштів в умовах підвищених ризиків;
- активне використання НБУ монетарних інструментів для стабілізації фінансового ринку.

Депозитні сертифікати допомагають НБУ контролювати грошову масу, впливати на інфляцію та валютний курс. Для банків це безризиковий спосіб заробітку, який однак може призводити до зменшення кредитування реального сектору економіки.

Аналіз динаміки активів банківського сектору України за 2020-2023 роки демонструє стійке зростання та адаптацію до складних економічних умов, спричинених війною. Загальний обсяг чистих активів зріс на 61,4% за цей період, що свідчить про відносну стабільність та стійкість банківської системи.

Структура активів зазнала значних змін, відображаючи стратегічну переорієнтацію банків на більш ліквідні та менш ризикові інструменти. Зросла частка коштів у НБУ та інших банках, а також депозитних сертифікатів НБУ, тоді як частка кредитів юридичним та фізичним особам зменшилася.

Ці зміни вказують на пріоритетність забезпечення ліквідності та мінімізації ризиків в умовах невизначеності. Водночас, зменшення кредитування може стримувати економічне зростання, що є викликом для подальшого розвитку банківського сектору та економіки України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т.П. (2024). Центральний банк і банкіри. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/614257_tsentralniy_bank_i_bankiri.html (дата звернення: 20.06.2024).

2. Огляд банківського сектору. НБУ. Лютий 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-02.pdf?v=7 (дата звернення: 20.06.2024)
3. Правдиковська, І., & Дорошенко, Н. (2022). Вплив війни на банківську систему України. Молодий вчений, (9 (109)), 150-153.
4. Романенко, К. Д., & Романенко, Л. В. Банківська система України в умовах війни. Організаційний комітет конференції, 198.
5. Ситник, Н., & Пріцак, Я. (2023). Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. Молодий вчений, (6 (118)), 94-98.
6. Чеберяк, О. О. Банківська система України в умовах війни: проблеми функціонування та шляхи стабілізації. ІБ Охрименко, НВ Циганова, ОА Брегеда, ВО Демченко, 147.

СЕКЦІЯ 7. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Korzhyk V.

Shandong (Yantai) Sino-Japan Industrial Technology Research Institute
(Yantai) Industrial *Technology Research Institute / West Tower of the Chuangye
Building, No. 69, Keji Avenue, High-tech Zone, Yantai, Shandong, China.*
*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine Kyiv, Ukraine*

Haichao Wang

Shandong (Yantai) Sino-Japan Industrial Technology Research Institute
(Yantai) Industrial *Technology Research Institute / West Tower of the Chuangye
Building, No. 69, Keji Avenue, High-tech Zone, Yantai, Shandong, China.*

Strohonov D.

*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine Kyiv, Ukraine*

Konstantynov I.

*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine Kyiv, Ukraine*

Yuejun Sun

Shandong (Yantai) Sino-Japan Industrial Technology Research Institute
(Yantai) Industrial *Technology Research Institute / West Tower of the Chuangye
Building, No. 69, Keji Avenue, High-tech Zone, Yantai, Shandong, China.*

Khaskin V.

*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine Kyiv, Ukraine*

Demianov O.

*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine / 11 Kyiv, Ukraine*

Bozhok O.

*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine Kyiv, Ukraine*

Yarosh V.

*E.O. Paton Electric Welding Institute,
National Academy of Sciences of Ukraine of Ukraine Kyiv, Ukraine*

EROSION OF HOLLOW COPPER ELECTRODES DURING THEIR INTERACTION WITH A PLASMA ARC OF DIRECT AND REVERSE POLARITY

Abstract. Experimental data on the peculiarities of the interaction of plasma with electrode materials at direct and reverse polarities were obtained, which can later be used in the design of new designs of highly efficient plasma torches. It has been established that when plasma cutting metals on straight polarity using a thermochemical cathode, one of the most common criteria for assessing the service life of a cutting plasma torch is the number of its starts until the electrode is completely worn out (usually 200-300 arc ignitions). When plasma cutting metals at reverse polarity using a hollow copper anode, the decisive role in its service life is played by the duration of the arc, and not the process of its ignition. This contributes to an approximately fivefold increase in the service life of a reverse polarity plasma torch compared to direct polarity.

Keywords: plasma cutting, polarity, plasma torch, copper electrode, service life.

Unlike “hot” thermal cathodes made of heat-resistant materials, “cold” copper cathodes have a number of significant advantages, especially important for vapor plasma [1, 2]. They are inexpensive and technologically advanced, can operate in almost any environment and at very high currents (tens of thousands of amperes). Due to the low melting point and high heat flux density in the arc spot, “cold” copper electrodes are not able to work with a stationary or chaotic arc reference [3, 4]. Typically, to distribute the thermal load over a large surface, the cathode (or anode) spot is forced to move along the electrode surface at high speed using a vortex gas flow and a magnetic field. There are three main parameters that determine the erosion of a copper cathode - arc current, spot movement speed and average surface temperature.

The relevance of studying ways to increase the service life of copper electrodes is associated with a detailed study of the issues of current transfer and heat exchange in the near-electrode areas of the arc in relation to the design of the plasma torch. The rate of erosion of copper electrodes (cathode and anode) is determined by many factors and especially by the magnitude of the arc current. Moreover, the erosion characteristics of the anode and cathode can either completely coincide or show a significant discrepancy - depending on the dynamics of near-electrode processes.

In the air environment there is a critical regime - a current value, above which the erosion of the material increases sharply. The reason for the appearance of a critical mode is the loss of rotational stability of the gas flow in the electrode cavity. One of the main issues is to ensure that the level of specific erosion of electrodes remains unchanged during long-term operation in the range of subcritical currents.

The purpose of the work is to study the features of the interaction of plasma with electrode materials at direct and reverse polarities for the further design of new designs of highly efficient plasmatrons with an increased service life.

The erosion of a copper hollow cathode in an air atmosphere is about $2 \cdot 10^{-9}$ kg/C, the average level of anode erosion is lower and is $4 \cdot 10^{-11}$ kg/C. After 50 hours of operation, cracking along the grain boundaries appears in the surface layer of the electrode material (Fig. 1). Moreover, the cathode has a greater depth - twice as much as the anode. The erosion surface of the anode is less oxidized than the cathode.

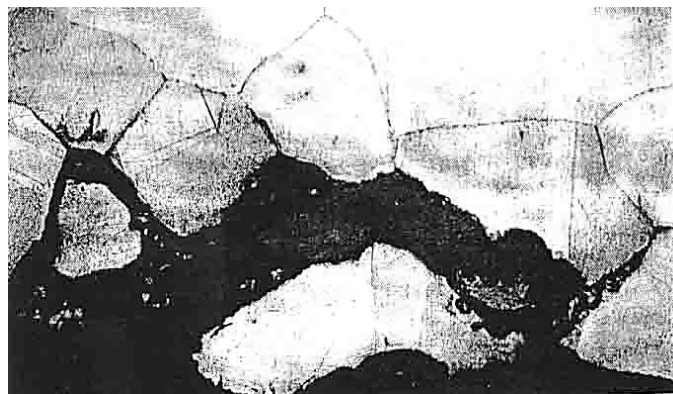

Fig. 1. Cracking of the cathode material in the near-surface layer.

Thus, the erosion of copper electrodes is mainly determined by the heat flux density and the speed of movement of the near-electrode sections of the arc. By ensuring good stability of the electrodes, today we can talk about a guaranteed service life of the cathode when working in air – 200 hours, the anode – 1000 hours at a current of 200 A and a material operating depth of $6 \cdot 10^{-3}$ m. When water (water vapor) is added to the air, erosion of the cathode and anode is noticeably reduced due to the reducing atmosphere. Exact life tests have not been carried out, however, experience in the industrial operation of gas-air plasma torches indicates a multiple reduction in erosion [5].

To ensure a sufficiently long service life of the plasma torch, the arc current should be limited, and an increase in power should be obtained by increasing its resistance, respectively, by decreasing the voltage across it, i.e. arc lengthening. At the same time, as the arc lengthens and its resistance increases, its sensitivity to fluctuations in the blowing flow increases. Those stability decreases, which can lead

to spontaneous extinction of the arc. This problem is common to all types of plasma torches. As the arc lengthens and the blowing intensifies, the requirements for the dynamic properties of the power source increase.

The performance of a cutting plasma torch is determined, first of all, by the wear rate of the internal copper electrode, which is located in the most severe thermal and erosive conditions. The arc reference spot moving along the inner surface of the electrode continuously interacts with the electrode material, causing its gradual destruction.

Studies have shown that the erosion of a copper electrode is also significantly influenced by the geometry of its bottom. To identify the rational geometry of the discharge chamber, the specific erosion of the copper electrode was studied for various configurations of its bottom, shown in Fig. 2. The lowest value of specific erosion is ensured if there is a pointed protrusion in the center of the bottom with a smooth curvilinear transition to the lateral inner surface of the electrode [6].

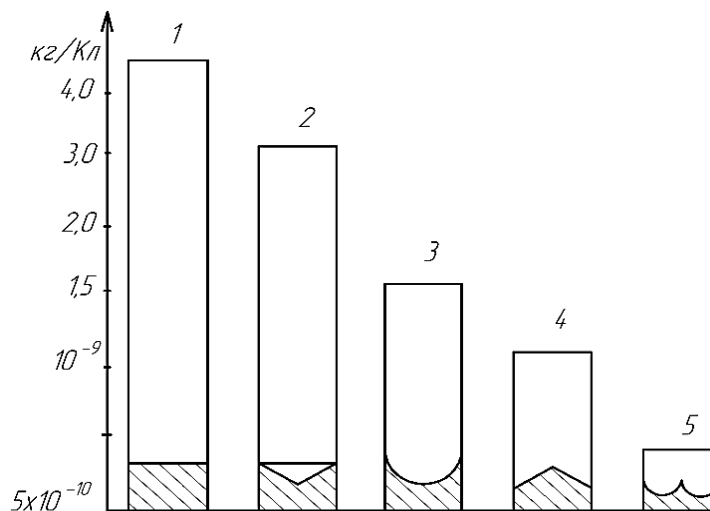

Fig. 2. The magnitude of specific erosion for different geometry of the bottom of the copper electrode.

The most important operational indicator of a cutting plasma torch is the service life of its most wearing parts of the electrode system. The operation of a plasma torch during metal separation cutting is usually characterized by cyclicity: installing the plasma torch, performing the cutting process itself, turning off the plasma torch and moving on to the next cycle. In mass production conditions, the duration of cutting one workpiece ranges from several seconds to several minutes, depending on the size and material of the workpiece, its shape, metal thickness, etc. The duration of switching on (duty cycle in %) of the plasma torch also varies within wide limits, determined by the already indicated factors.

As the practice of industrial application of cutting plasma torches with zirconium and hafnium electrodes has shown, their service life is limited by the number of starts. This is explained by the peculiarities of the processes occurring on the surface of thermochemical cathodes. As is known, the resistance of such cathodes in an oxidizing environment is due to the formation of a refractory protective film of oxides and nitrides. This surface film protects the base material of the electrode from oxidation. The substances that make up the film are ceramic compounds at ordinary temperatures, and at temperatures close to the melting point they become conductors with low resistivity. The cathode spot forms on the surface of the molten protective film, and in stopped mode does not cause significant erosion of the electrode. However, when arcs are ignited and when a protective film has not yet formed on the surface of the thermochemical cathode, intense evaporation of the electrode material occurs.

Wear of the thermochemical cathode consists of the gradual destruction of the zirconium or hafnium insert pressed into the copper shell. As the insert wears, its deepening from the end surface of the shell increases, and when the last value (2.5-3) mm is reached, the electrode practically exhausts its service life. This occurs, as a rule, when the number of arc ignitions is 200-300 [7]. In connection with the above, in the practice of plasma cutting of metals, one of the most common criteria for assessing the service life of a cutting plasma torch is considered to be the number of its starts until the electrode is completely worn out.

In a cutting plasma torch with a hollow copper electrode, the arc ignition process does not have such a significant impact on its service life, since as the arc develops, its support spots move intensively along the surface of the internal and nozzle electrodes not only in the azimuthal, but also in the axial directions. The state of the surface of the copper electrode during periods of arc initiation and stable combustion does not undergo any significant changes. This gives reason to believe that the duration of the arc burns plays a decisive role in the service life of the copper electrode.

To experimentally confirm this situation, two series of experiments were carried out. In the first of them, 500 five-second starts of the plasma torch were performed in the following mode: operating arc current 180 A, arc voltage 240 V, plasma-forming air flow rate 1.3 g/s, nozzle channel diameter 2.5 mm, nozzle channel length 5 mm, distance between the plasma torch and the product 10 mm. The product used was a rotating copper water-cooled disk.

After every 50 inclusions, the electrode was weighed and its wear was determined. The wear of the copper electrode for every 50 inclusions ranges from (Fig. 3): from 0.08 g to 0.24 g, which corresponds to specific erosion from $1.8 \cdot 10^{-6}$ g/C to $5.3 \cdot 10^{-6}$ g/C with its average value for the entire series of experiments being $3.6 \cdot 10^{-6}$ g/C L. The significant scatter in the data obtained is primarily due to the sporadic nature of

the release of products of its destruction from the internal cavity of the copper electrode. When the plasma torch operates, some of the copper oxides melt on the walls deep in the cavity and remain there for some time, being subjected after some time to repeated destruction and removal with the plasma flow. As measurements showed, the total wear of the electrode over 500 starts was 1.61 g, which, with an electrode mass of 165 g, is less than 1%.

In the second series of experiments, one launch of the plasma torch was performed with a duration equal to the total duration of 500 previous launches. Its operating mode remained close to the previous one: operating arc current 170 A, arc voltage 220 V, plasma air flow rate 1.34 g/s, nozzle channel diameter and length 2.5 mm and 5 mm, respectively. The mass of the electrode in this case decreased by 1.17 g. The obtained result is very close to the result of the previous series of experiments, which confirms the insignificant effect of the number of starts on the wear of the copper electrode.

Similar experiments were carried out at an operating current of 315 A. Figure 3 shows the average value of electrode wear for 50 five-second switchings (line 2), equal to 0.25 g. As one would expect, the intensity of electrode wear at an operating current of 315 A is greater than at current is 180 A, however, the specific erosion of the electrode remains approximately the same – $3.2 \cdot 10^{-6}$ g/C and $3.6 \cdot 10^{-6}$ g/C.

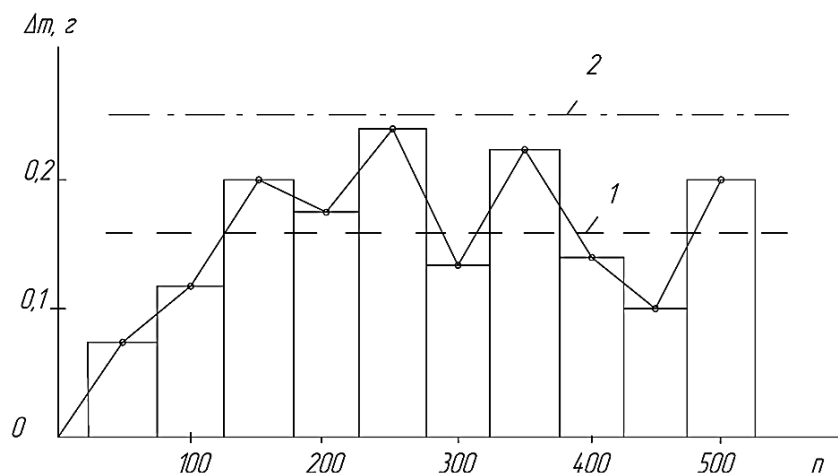

Fig. 3. Wear of a copper electrode at different operating currents, A: 1 – 180; 2 – 350.

To clarify the complete picture of the wear process of the copper electrode, it is important to determine the nature of the change in the rate of destruction of the electrode material as the total number of starts increases. The studies carried out made it possible to establish (Fig. 4) that in the initial period of operation of the electrode, the rate of its wear is relatively low. Then it increases exponentially and in steady state

remains practically unchanged until the copper electrode is completely worn out. The experimental points obtained in Fig. 4 are defined as the average of three measurements of electrode wear every 50 inclusions lasting 30 s. Here, as in the previous case, there is a scatter of experimental points due to the same reasons.

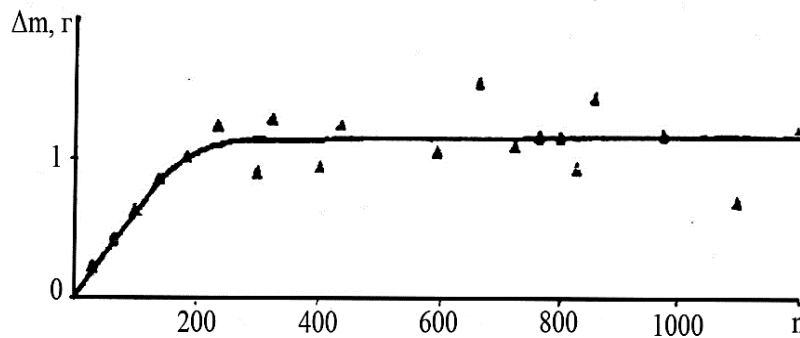

Fig. 4. Change in wear rate of copper electrode.

The low wear rate at the beginning of operation of a new electrode can be explained by a more intense and uniform movement of the arc reference spot along the smooth, non-oxidized surface of the internal cavity of the electrode. However, this phenomenon is observed only in the case when the depth of the internal cavity of the electrode is significant, and the arc reference spot cannot move to the bottom of the cavity. When the cavity depth is less than one or two calibers, when the supporting spot of the arc can be placed on the bottom, the opposite picture occurs.

Conclusions.

1. Experimental data on the peculiarities of the interaction of plasma with electrode materials at direct and reverse polarities were obtained, which can later be used in the design of new designs of highly efficient plasma torches.

2. It has been established that the erosion of copper electrodes is mainly determined by the heat flux density and the speed of movement of the near-electrode sections of the arc. By ensuring good stability of the electrodes, today we can talk about a guaranteed service life of the cathode when working in air - 200 hours, the anode - 1000 hours at a current of 200 A and a material operating depth of 6×10 m. When water (water vapor) is added to the air, erosion of the cathode and anode is noticeably reduced due to the reducing atmosphere.

3. When plasma cutting metals on straight polarity using a thermochemical cathode, one of the most common criteria for assessing the service life of a cutting plasma torch is the number of its starts until the electrode is completely worn out (usually 200-300 arc ignitions). When plasma cutting metals at reverse polarity using a hollow copper anode, the decisive role in its service life is played by the duration of

the arc, and not the process of its ignition. This contributes to an approximately fivefold increase in the service life of a reverse polarity plasma torch compared to direct polarity.

References:

1. Korzhyk V., Haichao Wang, Yuejun Sun, Khaskin V., Kunytskyi D., Aloslyn A., Strogonov D. Features of the plasma cutting process (overview). Scientific Collection «InterConf», 2023, (172), 200–205. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/4442>
2. Kharlamov M.Yu., Krivtsun I.V., Korzhik V.N., Tkachuk V.I., Shevchenko V.E., Yulyugin V.K., Wu Boyi, Sitko A.I., Yarosh V.E. Modelling the characteristics of constricted-arc plasma in straight and reverse polarity air-plasma cutting. The Paton Welding Journal, 2015, 10 : 10-18. DOI: <https://doi.org/10.15407/tpwj2015.10.02>
3. Korzhyk V., Wang H., Kvasnytskyi V., Khaskin V., Kunytskyi D., Aloslyn A., Dolyanivska O. Improving the quality of air-plasma cutting on the reverse polarity by applying air-to-water mixture // Colloquium-journal, #25(184), 2023. – P. 12-18. DOI: <https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-25184-12-18>
4. Yin Z., Yu D., Zhang Q., Yang S., Yang T. Experimental and Numerical Analysis of a Reverse-polarity Plasma Torch for Plasma Atomization // Plasma Chemistry and Plasma Processing, 41(11), 2021. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11090-021-10181-8>
5. Petrov S.V., Karp I.N. Flame gas-air spraying. Kyiv: Naukova Dumka, 1993. – 494 p.
6. Favalli R.C., Szenté R.N. Physical and Mathematical Modeling of non Transferred Plasma Torches // Brazilian Journal of Physics, V.1, March, 1998. – P. 25 – 34.
7. Finkelburg V., Mecker G. Electric arcs and thermal plasma. – M.: Foreign publishing house. lit., 1961. – 370 p.

Виноградов Ю. О.

кандидат технічних наук,
науковий співробітник відділу
управління станом гірничого масиву
Відділення фізики гірничих процесів
Інституту геотехнічної механіки
ім. М.С. Полякова,
Національна академія наук України
м. Дніпро, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТАЛЕВИХ ТА БЕТОННИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРІПЛЕННЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК В УМОВАХ АГРЕСИВНИХ ШАХТНИХ ВОД

Вирішення проблеми водоприпливу в гірничі виробки має велике значення для ефективного та безпечного функціонування вугільних шахт. Занадто високі водопрояви викликають корозію металевого кріплення і бетонних елементів, розбухання вміщуючих порід, порушують стійкість виробки, ускладнюють пересування людей і шахтного транспорту, транспортування вугілля і породи, перешкоджають веденню різних робіт.

Шахтні води мають руйнівний вплив на бетон та інші будівельні матеріали внаслідок своєї агресивності – наявності в ній розчинених хімічно агресивних речовин. Агресивність буває кількох видів [1].

1) Загальнокислотна. Водневий показник води менший за 6. Підвищується розчинність карбонату кальцію. Залежно від значень рН агресивність води різна: при рН < 4 найбільша, при рН = 6,5 – найменша.

2) Вилужнювана. Вода містить понад 0,4-1,5 мг екв. гідрокарбонату. Виявляється у розчиненні карбонату кальцію та виносі з бетону гідроксиду кальцію. Ступінь агресивності води визначається розчинністю карбонату кальцію. Винесення гідроксиду кальцію збільшується у присутності хлориду магнію, який вступає в обмінну реакцію з гідроксидом кальцію, утворюючи добре розчинний хлорид кальцію.

3) Магnezіальна. Вода містить понад 750 мг/л Mg двовалентного. Межа допустимої концентрації іонів магнію залежить від марки цементу, умов, конструкції споруди, вмісту сульфатних іонів і змінюється у межах від 1 до 2,5.

4) Сульфатна. Вода містить понад 250 мг/л сульфатних іонів. Присутні у воді у великих концентраціях сульфатні іони, проникаючи в бетон, при кристалізації утворюють кристалогідрат сульфату кальцію.

5) Вуглекислотна. Вода містить понад 3-4 мг/л вуглекислоти. Розчинення кальцію карбонату під впливом розчиненого діоксиду вуглецю з утворенням легкорозчинного гідрокарбонату кальцію провокує процес руйнування бетону.

Стійкість бетону до дії хімічних реактивів є нижчою, ніж до інших впливів. Найчастіше зустрічаються такі впливи як вилуговування цементу, дія сульфатів і природних слабокислих вод [2].

При веденні гірничих робіт у підземні виробки надходять води з водоносних горизонтів, що підробляються або надроблюваних [3-5], і поверхневих водотоків. Їхня кількість залежить від гідрогеологічних умов, пори року і коливається в широких межах.

З погляду механізму корозійного процесу корозія буває хімічна, електрохімічна та біохімічна. У виробничих умовах вугільних шахт найчастіше має місце електрохімічна корозія.

Біохімічна корозія в чистому вигляді зустрічається дуже рідко, оскільки в присутності вологи одночасно спостерігається і електрохімічна корозія. Тому, навіть за її наявності руйнування кріплення вважають наслідком електрохімічної корозії [6].

Металеві та бетонні конструкції у гірничих виробках відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки працівників та стабільності шахтних чи тунельних споруд. Вони використовуються для зміцнення контуру виробок, створення опорних конструкцій, захисту від обвалів та інших небезпек. Металеві конструкції зазвичай виготовляються із сталі та можуть бути застосовані у вигляді каркасів та рам, підтримуючих елементів або спеціальних анкерних систем. Бетонні конструкції широко використовуються для будівництва стін, стель, опор та інших елементів гірничих виробок, завдяки своїй міцності та стійкості до навантажень. Разом вони забезпечують надійність та довговічність гірничих споруд.

У капітальних гірничих виробках, які мають великий термін служби, застосовують монолітні бетонні та залізобетонні кріплення, збірне металеве та залізобетонне кріплення, металеве рамне та анкерне кріплення. Бетонне кругле кріплення є монолітним циліндром, що щільно примикає своєю зовнішньою поверхнею до навколишніх гірських порід, з товщиною стінки до 30 см в залежності від величини гірського тиску та діаметра виробки. Бетонне склепінчасте кріплення застосовують у горизонтальних і похилих до 35° виробках. Залізобетонне монолітне кріплення відрізняється від монолітної бетонної наявністю арматури, що дозволяє стримувати зусилля, що розтягують, від значного і нерівномірного гірського тиску.

У горизонтальних капітальних виробках поряд з монолітним бетонним кріпленням застосовують також збірні залізобетонні кріплення: суцільну тубінгову, арочні, кільцеві або еліптичні. У капітальних виробках зазвичай використовують жорсткі кріплення, що сприймають навантаження в межах пружних деформацій без зміни форми та розмірів кріплення та вироблення.

Для кріплення підготовчих виробок найбільшого поширення набули металеві арочні та кільцеві податливі рамні кріплення. Податливі кріплення здатні під впливом тиску гірських порід скорочувати свої розміри, а отже, і поперечний переріз виробки в результаті усунення елементів або їх деформації при збереженні несучої здатності та працездатності конструкції.

В Україні щороку споруджують приблизно 800 км гірничих виробок [7]. Вважають, що в результаті корозії близько 10% металу безповоротно втрачається.

Зрозуміло, що руйнування металу зрештою спричиняє руйнування та вихід з ладу кріплення гірничих виробок, а це вкрай серйозний фактор, який ускладнює роботу шахт, порушує безпеку виробництва та викликає часту заміну дорогого гірничошахтного обладнання, а отже призводить до перевитрати коштів. Величезними виявляються і непрямі збитки від корозії, до яких можна зарахувати витрати на боротьбу з цим явищем, роботи з відновлення виробок.

Під час шахтних спостережень було помічено, що корозія була найбільшою на ділянках металевих кріплень, що періодично змочується водою. Кріплення, що знаходилися в зонах, де постійно була присутня вода, мало значні нарости продуктів корозії, хоча сам процес на цих ділянках не був досить активним. А загалом у шахтах корозією вражено до 65-80 % металевих кріплень.

Як бачимо, металеві та бетонні конструкції у гірничих виробках дуже поширені та на протязі багатьох років знаходяться у досить жорстких умовах гірського тиску та агресивних шахтних вод. За рахунок впливу цих факторів їх первинні властивості поступово погіршуються, відбувається корозія як металу так і бетону, що згодом може призвести до аварій та обвалів. Ці процеси потребують додаткової уваги та досліджень.

Список використаних джерел:

1. Круковский А.П., Круковская В.В., Виноградов Ю. О., Гребенюк С.Д. Диффузионный влагоперенос в пористой структуре заглубленных бетонных конструкций. Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. тр. / ИГТМ НАН Украины. – Днепропетровск, 2010. – № 90. – С. 86-95

2. Круковский А.П., Круковская В.В., Виноградов Ю. О., Математическое моделирование процесса вымывания полостей в грунте за бетонной оболочкой шахтного водосброса. Социально-экономические и экологические проблемы горной промышленности, строительства и энергетики: Матер. 7-й Международной конференции. – Тула: ТулГУ, 2011. – С. 93-98.

3. Виноградов Ю. О. Исследование водопритока в горную выработку в зависимости от способа ее крепления. Сучасні ресурсоенергозберігаючі технології гірничого виробництва. – Науково-виробничий збірник: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. – Кременчук: КрНУ, 2015. – Вип. 1(15). – С. 89-95

4. Круковский А.П., Круковская В.В., Виноградов Ю. О. Математическое моделирование неустановившейся фильтрации воды в выработку с анкерной крепью. Mining of Mineral Deposits. – Днепр: НГУ, 2017. – № 11(2). – С. 21-27.

5. Виноградов Ю. О. Исследование влияния вида крепи на водоприток в горную выработку в сложных гидрогеологических условиях перехода тектонического нарушения. Физико-технические проблемы горного производства: Сборник научных трудов / ИФГП НАН Украины. – Днепр, 2019. – № 21. – С. 55-66.

6. Рачев, Х. Справочник по коррозии [Текст]: Пер. с болг. С.И. Нейковского / Х. Рачев, С. Стефанова. – М.: Мир, 1982. – С. 10 – 11.

7. Янко С.В. Итоги работы угольной промышленности Украины [Текст] / С.В. Янко // Уголь Украины. – 1998. – № 1. – С. 3 – 6.

Головко Т.В.

кандидат технічних наук, доцент кафедри
“Управління експлуатаційною роботою”,
УкрДУЗТ

Демченко І.С.

аспірант кафедри
“Управління експлуатаційною роботою”,
УкрДУЗТ

ВИБІР МЕТОДУ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ МАРШРУТІВ ТРАНСПОРТУ В ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНИХ СИСТЕМАХ

Підвищення якості планування інтермодальних перевезень – одне з основних завдань на шляху розвитку експортного і транзитного потенціалу України, а також важливий чинник для підвищення конкурентоспроможності системи вантажних залізничних перевезень. Для того, щоб інтермодальні оператори та вантажовідправники могли скористатися всіма перевагами залізничного транспорту, необхідне впровадження сучасної технології планування перевезень. Ця технологія повинна враховувати можливі затримки у пунктах зміни виду транспорту та на лініях, залежно від моменту часу прибуття вантажу до певного пункту маршруту, і визначати оптимальний маршрут не лише за критерієм витрат, але й за критерієм тривалості перевезення.

Попри існування багатьох теоретичних підходів та математичних моделей для планування маршрутів, запропонованих провідними науковцями, вони мають свої обмеження. До них належать різні методи, такі як векторна оптимізація, генетичні алгоритми, мультиоб'єктивні моделі нечіткої логіки, метод вкладених розділів, змішані цілочисельні лінійні програми, NSGA-III, імітація відпалу, моделі зважених обмежених найкоротших шляхів (WCSPP) та інші.

Ми плануємо порівняти ці підходи за їх суттю, можливими застосуваннями та обмеженнями. Зрештою, ми пропонуємо використання алгоритму диференційної еволюції (DE), який, як ми покажемо, має значні переваги для української системи інтермодальних вантажних перевезень.

Є декілька підходів до оптимізації інтермодальних вантажних перевезень, які пропонуються різними науковцями. Деякі з них використовують стандартні математичні моделі, тоді як інші пропонують власні підходи. Нижче наведено узагальнення цих підходів.

Група науковців пропонує використання еволюційних алгоритмів, таких як генетичні алгоритми та їх комбінації з іншими мета евристичними, такими як імітація відпалу, для розв'язання проблем оптимізації маршрутів вантажоперевезень в інтермодальних транспортних мережах [1, 6]. Ці методи допомагають розв'язувати NP-важкі задачі, пов'язані з вибором оптимальних маршрутів, часів відправлення та замовленням місткості.

Інші дослідники зосереджуються на застосуванні багатоцільових оптимізаційних моделей, які враховують вимоги та вподобання вантажовідправників щодо витрат на транспортування, часу доставлення, надійності та гнучкості. Для розв'язання цих задач застосовується алгоритм NSGA-III та підхід на основі грубих множин [5, 9, 10]. Ці методи дозволяють отримати Парето-фронт та моделювати інформацію про переваги вантажовідправників.

Також є науковці, які використовують моделі змішаного цілочисельного лінійного програмування (MILP) для вибору оптимальних маршрутів у міжнародних інтермодальних мережах вантажних перевезень [3, 8, 11]. Ці моделі дозволяють досягти балансу між транспортними витратами та ефективністю роботи вантажної транспортної системи, зокрема в умовах невизначеності щодо місткості та розладів на ланках, вузлах і інтермодальних терміналах.

Деякі дослідники використовують методи динамічного програмування, такі як модель зваженої обмеженої задачі найкоротшого шляху (WCSP), для оптимізації інтермодальної маршрутизації контейнерних вантажів у міжнародній логістиці [7]. Ці методи дозволяють визначити Парето-оптимальні рішення та підвищити ефективність транспортних мереж.

Крім того, існують авторські моделі та підходи, такі як нечітке програмування цілей та метод вкладених розділів (Nested Partitions Method), які пропонуються для розв'язання специфічних задач оптимізації вантажоперевезень у мультимодальних транспортних мережах [2, 12, 13]. Ці методи допомагають знаходити екологічно чисті та надійні рішення для маршрутизації вантажів.

Таким чином, різні науковці пропонують використовувати еволюційні алгоритми, багатоцільові оптимізаційні моделі, змішане цілочисельне лінійне програмування, методи динамічного програмування та авторські підходи для оптимізації інтермодальних вантажних перевезень, кожен з яких має свої переваги та обмеження. Детальне порівняння запропонованих методів представлено у таблиці.

Порівняння підходів для оптимізації маршрутів транспорту в інтероперабельних системах

Назва методу	Природа методу	Застосування	Обмеження
Векторна оптимізація	Багатоцільова оптимізація	Оптимізація маршрутів вантажоперевезень	Вимагає обробки Парето-фронту
Генетичний алгоритм	Еволюційний алгоритм	Оптимізація маршрутів вантажоперевезень	Залежність від початкових умов, може застрягти в локальних мінімумах
Багатоцільове нечітке змішане цілочисельне нелінійне програмування	Нечітка оптимізація	Екологічно чисті та надійні перевезення в автомобільно-залізничних мережах	Висока обчислювальна складність
Метод вкладених розділів	Евристичний метод	Оптимізація маршрутів у міжнародних інтермодальних мережах	Залежність від точності розділень, не завжди знаходить глобальний оптимум
Парадигма змішаного цілочисельного програмування	Лінійне програмування	Інтегрований аналіз вразливості та підготовка до реагування на перешкоди в інтермодальних вантажних мережах	Обмеженість у розв'язанні великих масштабів задач
NSGA-III	Еволюційний алгоритм	Оптимізація інтермодальної маршрутизації з урахуванням вимог та вподобань вантажовідправників	Залежність від початкових умов, потребує багато ресурсів
Генетичний алгоритм та імітація відпау	Еволюційний та мета евристичний алгоритм	Повторне визначення оптимальних маршрутів та часу відправлення після виникнення розладів в інтермодальних транспортних мережах	Загальні витрати збільшуються з підвищенням середньої швидкості транспортних засобів
Модель зваженої обмеженої задачі найкоротшого шляху	Динамічне програмування	Оптимізація інтермодальної маршрутизації у міжнародній логістиці контейнерних вантажів	Необхідність застосування правил скорочення для підвищення ефективності
Комбінація DRSA та NSGA-III	Комбінована оптимізація	Оптимізація інтермодальної маршрутизації з урахуванням вимог та вподобань вантажовідправників	Потребує багато ресурсів, складність моделювання переваг
Змішане цілочисельне лінійне програмування	Лінійне програмування	Вибір оптимальних маршрутів у міжнародних інтермодальних мережах вантажних перевезень	Обмеженість у розв'язанні великих масштабів задач

Різні методи оптимізації мають свої обмеження, що впливають на їх ефективність та застосовність. Генетичні алгоритми можуть вимагати значних обчислювальних ресурсів і можуть застрягти в локальних оптимумах. Багатоцільові оптимізаційні моделі, такі як NSGA-III, можуть бути складними у налаштуванні і потребують значних обчислювальних витрат для обробки великих даних. Моделі змішаного цілочисельного лінійного програмування (MILP) можуть бути неефективними для великих задач через високу обчислювальну складність. Методи динамічного програмування, такі як модель зваженої обмеженої задачі найкоротшого шляху (WCSPP), можуть потребувати значного обсягу пам'яті та часу для обчислень. Кастомні моделі та підходи часто вимагають специфічних налаштувань для кожного окремого випадку, що може бути трудомістким процесом.

Диференційна еволюція (DE) може усунути ці недоліки завдяки своїм унікальним характеристикам [14]. DE є простим, але потужним еволюційним алгоритмом, який не потребує складних налаштувань параметрів, що робить його легким у застосуванні. Він ефективно знаходить глобальні оптимуми, що допомагає уникнути проблеми застрягання в локальних оптимумах, характерної для генетичних алгоритмів. DE має високу здатність до пошуку та може працювати ефективно навіть з великими й складними задачами, що зменшує обчислювальні витрати порівняно з методами, такими як NSGA-III і MILP. Крім того, DE менш вимогливий до обсягу пам'яті та часу для обчислень, що робить його більш придатним для великих задач динамічного програмування.

Таким чином, завдяки своїй простоті, ефективності та здатності до глобального пошуку, диференційна еволюція може значно покращити ефективність і продуктивність оптимізаційних задач в інтермодальних транспортних мережах.

Наше наступне дослідження буде присвячене створенню моделі для задачі планування маршрутів інтермодальних вантажних перевезень та її тестуванню. Ми плануємо розробити й впровадити ефективну оптимізаційну модель, яка враховуватиме всі важливі аспекти інтермодальних перевезень, такі як витрати, надійність, гнучкість і екологічність.

Список використаних джерел:

1. Sun Y., Lang M., Wang D. Optimization Models and Solution Algorithms for Freight Routing Planning Problem in the Multi-Modal Transportation Networks: A Review of the State-of-the-Art. *The Open Civil Engineering Journal*. 2015. Vol. 9, no. 1. P. 714–723. URL: <https://doi.org/10.2174/1874149501509010714> (date of access: 02.06.2024).

2. Sun Y. Green and Reliable Freight Routing Problem in the Road-Rail Intermodal Transportation Network with Uncertain Parameters: A Fuzzy Goal Programming Approach. *Journal of Advanced Transportation*. 2020. Vol. 2020. P. 1–21. URL: <https://doi.org/10.1155/2020/7570686> (date of access: 02.06.2024).

3. Route Selection and Consolidation in International Intermodal Freight Transportation / M. K. Tiwari et al. *SpringerLink*. URL: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-1-4471-5295-8_9.pdf (date of access: 02.06.2024).

4. Optimizing the Cargo Flows in Multi-modal Freight Transportation Network Under Disruptions - Iranian Journal of Science and Technology, Transactions of Civil Engineering. *SpringerLink*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40996-021-00631-w> (date of access: 02.06.2024).

5. Shao C., Wang H., Yu M. Multi-Objective Optimization of Customer-Centered Intermodal Freight Routing Problem Based on the Combination of DRSA and NSGA-III. *Sustainability*. 2022. Vol. 14, no. 5. P. 2985. URL: <https://doi.org/10.3390/su14052985> (date of access: 02.06.2024).

6. Rosyida E. E., Santosa B., Pujawan I. N. Freight route planning in intermodal transportation network to deal with combinational disruptions. *Cogent Engineering*. 2020. Vol. 7, no. 1. P. 1805156. URL: <https://doi.org/10.1080/23311916.2020.1805156> (date of access: 02.06.2024).

7. Cho J. H., Kim H. S., Choi H. R. An intermodal transport network planning algorithm using dynamic programming—A case study: from Busan to Rotterdam in intermodal freight routing. *Applied Intelligence*. 2010. Vol. 36, no. 3. P. 529–541. URL: <https://doi.org/10.1007/s10489-010-0223-6> (date of access: 02.06.2024).

8. Uddin M., Huynh N. Reliable Routing of Road-Rail Intermodal Freight under Uncertainty. *Networks and Spatial Economics*. 2019. Vol. 19, no. 3. P. 929–952. URL: <https://doi.org/10.1007/s11067-018-9438-6> (date of access: 02.06.2024).

9. Shao C., Wang H., Yu M. Multi-Objective Optimization of Customer-Centered Intermodal Freight Routing Problem Based on the Combination of DRSA and NSGA-III. *Sustainability*. 2022. Vol. 14, no. 5. P. 2985. URL: <https://doi.org/10.3390/su14052985> (date of access: 02.06.2024).

10. Route Selection and Consolidation in International Intermodal Freight Transportation / M. K. Tiwari et al. *SpringerLink*. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4471-5295-8_9 (date of access: 02.06.2024).

11. Optimizing the Cargo Flows in Multi-modal Freight Transportation Network Under Disruptions - Iranian Journal of Science and Technology, Transactions of Civil Engineering. *SpringerLink*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40996-021-00631-w> (date of access: 02.06.2024).

12. РОЗРОБКА АВТОМАТИЗОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПЛАНУВАННЯ ІНТЕРМОДАЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА ОСНОВІ ВЕКТОРНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ | Збірник наукових праць Українського державного університету залізничного транспорту. *Збірник наукових праць Українського державного університету залізничного транспорту*. URL: <http://csw.kart.edu.ua/article/view/206202> (дата звернення: 02.06.2024).

13. Chayka-Petegyrych L. MULTIMODAL AND INTERMODAL CARGO TRANSPORTATION IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL TRANSPORT LOGISTICS. *Herald UNU. International Economic Relations And World Economy*. 2020. No. 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-41> (date of access: 02.06.2024).

14. A novel Differential Evolution approach to scheduling the freight trains in intervals of passenger trains. *IEEE Xplore*. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8914627> (date of access: 02.06.2024).

СЕКЦІЯ 8. МАРКЕТИНГ

Garkava O.G.

student,

*University of Customs and Finance
Dnipro, Ukraine*

THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON MODERN MARKETING: TRENDS AND STRATEGIES

Social networks are rapidly gaining popularity in the modern segment marketing. Practice and research show that people are oversaturated with information. The information flow does not decrease, on the contrary, it increases. People avoid advertising, but trust genuine recommendations from family members, friends, or even bloggers they trust more than nameless brands. Therefore, in today's conditions of rapid development of the digital world, companies cannot ignore social networks. They should use them to create interactive communication platforms to represent themselves in this digital space [1].

According to GlobalLogic research, in Ukraine today 76.6% of citizens use social networks, and this number is growing every year. The number of Instagram users is more than 16.1 million; Facebook – 15.45 million [6]. Social media has significant potential for business development and improvement of marketing communications.

Social networks allow companies to attract more loyal customers. Instagram is the most popular social network in the world. In 2022, Instagram had more than 2 billion registered users, 500 million of whom visit the social network every day. In 2023, the platform's revenue from advertising exceeded \$40 billion. About 71% of businesses promote goods and services on Instagram, setting up advertising campaigns, attracting new followers and customers. And 80% of users follow various companies and personal brands on social networks, and say that they bought a particular product when they saw it here [6].

Experts identify the SoLoMo model for integration, localization and mobility as key trends in the technological development of modern business. SoLoMo is an acronym that stands for social, local, and mobile. The most influential strategic approaches include cooperation with influencers to solve the company's marketing tasks. This approach to marketing is known as influencer marketing. This trend arose

due to the fact that modern users are tired of standard advertising, but trust its influential personalities in choosing goods and services. Studies show that 70% of Internet users make purchase decisions based on the recommendations of opinion leaders [3].

Using “lead magnets” is also an important strategy for attracting potential customers. A “lead magnet” is useful for the user information or service provided free of charge in exchange for his contact information data and consent to receive further information from the company. In some cases, “lead magnets” can be free product samples, such as cosmetic samples, etc. The term “lead” became popular among Ukrainians marketers in the last few years. The process of collecting leads, or lead generation, is an important stage of the sales funnel, as it allows to collect contacts for further work with the target audience [3].

Chatbots are another important trend in modern marketing that is rapidly developing and gaining incredible popularity among companies. Their popularity and effectiveness are explained by the fact that their creation, setting and usage are relatively simple. There are special software services, which allow to create chatbots of various complexity, even without special one’s knowledge and skills in programming. This technology is accessible to employees of marketing departments of any enterprise. Chatbots can perform a variety of tasks such as answering common questions, collecting and information analysis, receiving orders, sending documents, etc.

Using chatbots in the field of marketing belongs to a new category of marketing also includes voice assistants [2]. Augmented reality and gamification represent the most modern trends in marketing, which are actively used through social networks. Augmented reality has long been of interest to people as an element entertainment. Now there is a significant increase in its use in marketing people are looking for entertainment and new experiences. Therefore, companies use these technologies to attract attention and increase user interest in brands by creating their own virtual fitting rooms, filters and masks for social networks such as Instagram. These interactive elements allow users to interact with brands at a new level, which contributes to increasing loyalty and forming a positive image of the company [4].

Another important marketing trend is gamification. It’s the use of games elements in marketing tools: the creation of game events, contests or reward programs that encourage users to be active and interact with the brand and feel the embodiment of gaming principles in real life [5].

Thus, modern trends in marketing provide persuasive arguments about the need to integrate social networks into business strategies. Modern consumers trust recommendations from real personalities more than traditional advertising, so the strategy, aimed at cooperation with influencers and the use of “marketing impact” are

gaining significant importance. That is why companies that want to remain competitive in the digital world must actively use these new opportunities to create interactive communications and maintain a positive image on social platforms.

References:

1. Bilovodska O.A., Kulik D.I. Advantages and disadvantages of using thought leaders as an influencer marketing tool. Development of food production, restaurant and hotel industries and trade: problems, prospects, efficiency: theses of the reports of the International Scientific and Practical Conference. Kharkiv: KhDUHT, 2020. P. 107-108
2. Vynogradova O.V., Drokina N.I., Darchuk V.G., Possibilities of messenger marketing for promoting goods and services on the Internet. Economy. Management. Business. 2020. No. 1(31). P. 11-20
3. Savytska N.L. Marketing in social networks: strategies and tools in the B2C market. Marketing and Digital Technologies. 2017. No. 1. S. 20-33
4. Semenyuk S.B., Falovich V.A. Modern trends in the use of marketing in the activities of enterprises. Marketing and digital technologies. 2020. No. 4(1). P. 61-72.
5. Мостова А.Д. Поняття гейміфікації та її роль у маркетингу. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2018. № 1 (24). С. 96-106.
6. Шкіль Л. 28 млн в YouTube, 10 млн у TikTok: як війна змінила українські соцмережі. Сайт AIN. 2022. URL: <https://ain.ua/2022/08/06/yak-vijna-zminyly-soczmerzhi/>

СЕКЦІЯ 9. ПОЛІТОЛОГІЯ

Косенко М.С.
м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МУНІЦИПАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

Процес прийняття обґрунтованого виваженого рішення, як в приватному секторі, так і в сфері публічної політики, на даний час неможливо уявити без використання інформаційних технологій, зокрема: від використання баз великих даних до застосування графіків, діаграм, що полегшує та спрощує процес управління будь-яким об'єктом, особливо таким складним механізмом як держава, організація життєдіяльності якого потребує чіткого, швидкого, правильного управління на різних рівнях влади: державному, муніципальному та локальному. В сучасному світі інформація є основним фактором ефективного функціонування системи менеджменту. Вона стала стратегічним ресурсом, а інформаційні технології – одним з основних інструментів підвищення ефективності державного і муніципального управління. Інформаційні технології дозволяють створити єдину інформаційно-технологічну інфраструктуру, яка включатиме державну інформаційну систему та ресурси, а також засоби, здатні забезпечити їх функціонування й взаємодію між собою та з населенням і організаціями.

Однією із загальносвітових тенденцій публічного управління та інформаційної політики держави є впровадження інформаційних технологій в систему державних і муніципальних органів влади.

Мережа Інтернет стає ключовим комунікаційним засобом, оскільки забезпечує можливості громадськості переглядати та контролювати діяльність органів публічного управління, що підвищить рівень довіри суспільства до держави; надання загальнодоступної, актуальної інформації на інформаційних ресурсах органів влади дасть можливість різним групам населення відчувати свою причетність до політики, яку проводить держава, а також забезпечить отримання зворотного зв'язку від населення з максимальною мобільністю.

Проте досягнення максимального результату від впровадження інформаційних технологій у муніципальному управлінні можливо лише за умови побудови комплексної стратегії інформатизації органів влади, що дозволить передавати, зберігати і аналізувати великі обсяги даних та підвищить

ефективність роботи муніципальних органів влади, в тому числі через скорочення часу, необхідного для прийняття управлінських рішень.

Ефективність інформаційних систем державних і регіональних органів влади та якість управлінських рішень визначаються єдністю концепції побудови і функціонування інформаційних систем і сервісів як по вертикалі, так і по горизонталі; повнотою і комплексністю інформаційного забезпечення всіх контурів управління відповідно до структури об'єктів державного регулювання; координацією процесів формування, впровадження та розвитку інформаційних систем.

Для нової моделі муніципального управління характерні такі особливості:

- повноцінність управління із залученням жителів до процесу прийняття рішень щодо розвитку власної громади, а також несенням відповідальності за прийняті рішення [1, с. 26];
- збалансованість розвитку, тобто формування політики соціально-економічного розвитку, орієнтованої на довгострокові результати;
- взаємодоповнюваність – взаємовигідна співпраця усіх учасників територіальної громади (бізнес структур, урядових установ, науково-дослідних закладів, громадських організацій, громадян) на засадах взаємодопомоги та здорової конкуренції;
- підприємливість – ініціативність, творчість, креативність, що сприяє запобіганню проблем та конфліктів [2, с. 16];
- результативність, що передбачає оцінку роботи та рішень муніципалітетів за визначеними критеріями [3].

Визначають декілька основних шляхів оптимізації роботи органів муніципальної влади та вдосконалення їх взаємодії з громадянами через застосування інформаційно-комунікаційних технологій:

1) уніфікація комунікацій – члени громади отримують можливість безпосередньо взаємодіяти зі своїм муніципальним урядом через веб-конференції, електронну пошту, залишені повідомлення голосової пошти, заповнені форми зворотного зв'язку на офіційних сайтах органів влади тощо, миттєвий обмін повідомленнями через інтернет дозволяє спілкуватися в режимі реального часу, щоб публічні службовці могли швидше реагувати;

2) розвиток розумних міст – застосування Інтернету речей для оптимізації управління інфраструктурою (управління енергетичними ресурсами, регулювання дорожнього руху, моніторингу громадського транспорту та покращення реагування на надзвичайні ситуації). Високошвидкісні мережі забезпечують швидку та безпечну передачу даних для прийняття рішень на основі точної інформації в реальному часі;

3) економія коштів платників податків – застосування даних з датчиків на пристроях Інтернету речей для проведення профілактичного технічного

обслуговування інженерних мереж, транспортних засобів тощо допомагає муніципалітетам уникнути високовартісного аварійного ремонту;

4) автоматизація послуг – громадяни можуть оплачувати рахунки або штрафи та отримувати дозволи через онлайн-портали, що зменшує навантаження на службовців та дозволяє економити час громадянам, позбавляючи їх потреби стояти в черзі в офісі;

5) сприяння мобільності – уніфікована система зв'язку (наприклад, існування єдиного номеру) дозволяє представникам муніципальної влади залишатись на зв'язку з виборцями незалежно від фізичного місцезнаходження, в свою чергу мобільні пристрої можна використовувати для надсилання миттєвих повідомлень, проведення веб-конференцій і роботи над спільними проектами за допомогою обміну файлами [4].

Використання інформаційних технологій у муніципальному управлінні забезпечує вирішення ряду завдань: пошук та збирання інформації, її зберігання та розповсюдження, а також інформування мешканців муніципального утворення в онлайн режимі; інформаційне забезпечення управлінських рішень та їхнє доведення до виконавців; застосування систем електронного документообігу та діловодства; впровадження системи вимірюваних показників роботи та їх оцінки за допомогою онлайн-моніторингу; навчання муніципальних службовців у віддаленому форматі, а також контроль якості знань за допомогою систем електронного тестування; прийом звернень в електронній формі, онлайн-голосування та опитування громадської думки; захист інформації з обмеженим доступом.

Одним із основних напрямів впровадження інформаційних технологій є система електронного документообігу, що являє собою інтегровану систему, яка охоплює діловодство і підготовку документів, і поєднує їх із зовнішнім середовищем шляхом електронного обміну. Організація електронного документообігу забезпечує оперативність, економічність та надійність функціонування апарату управління та, власне, якість управління.

Перевагами впровадження інформаційних технологій в муніципальне управління є: реалізація принципів демократії за рахунок спрощення доступу громадян до участі у ухваленні рішень; підвищення прозорості та відкритості муніципального управління; ліквідація корупційних ризиків за рахунок мінімізації безпосередніх контактів з муніципальними службовцями та автоматизації процесу прийняття рішень; скорочення кількості можливих помилок за рахунок автоматизації відповідних процесів; скорочення витрат часу та матеріальних ресурсів; підвищення оперативності, якості та зручності у процесі надання муніципальних послуг та взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Таким чином, від розвитку інформаційної сфери залежить рівень відкритості держави та рівень розвитку громадянського суспільства. З використанням сучасних інтернет-технологій значно збільшуються можливості взаємодії з населенням, формування активної, а головне, незалежної громадянської позиції в суспільстві, підвищення рівня лояльності та рівня довіри громадян до влади.

Інформаційні технології в муніципальному управлінні сприяють розвитку громадянського суспільства, поліпшують якість життя населення за рахунок поліпшення якості інтелектуальних ресурсів суспільства.

Список використаних джерел:

1. Клименко А. А. Роль місцевого самоврядування у сталому розвитку сільських територій. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. № 1 (33). 2016. С. 26–30.
2. Державний менеджмент в контексті реалізації адміністративної реформи / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. 200 с.
3. Булуй О. Г., Якобчук В. П., Плотнікова М. Ф., Булуй В. Г. Інноваційно-інформаційні технології управління соціально-економічним розвитком територіальних громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 3. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/33.pdf
4. 5 Ways Technology Is Influencing Municipal Governments. <https://www.firstlight.net/5-ways-technology-is-influencing-municipal-governments/>

Попазогло А.С.

аспірант кафедри політичних наук і права,
*Державний вищий навчальний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»
м.Одеса, Україна*

ПЕРЕДУМОВИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЗАНЕПАДУ

Підходи до розуміння регіональних проблем дуже різняться, а це означає, що політична наука знаходиться в постійному пошуку методів, які б допомогли вирішити питання регіонального розвитку. Зокрема, це стосується питань регіонального занепаду. Зарубіжний досвід демонструє, що подолання територіальних депресій займає тривалий час, значної державної та суспільної підтримки антидепресивної політики, суттєвих ресурсних витрат, що не розраховані на швидку віддачу.

У спробі пояснити відмінності в економічних показниках між різними регіонами можна застосовувати різні ознаки, які позитивно корелюють з вищими показниками. Такими факторами є: 1. Міська система: наявність в регіоні групи середніх міст (населення: від 40 000 до 150 000) у поєднанні з великим містом; 2. Людські ресурси: пропозиція робочої сили із середнім і високим рівнем освіти, бажано з помірною заробітною платою; 3. Доступність: близькість до основних ринків і великих міських центрів у фізичному сенсі, а також з точки зору доступу та сприйнятливості до нових ідей; 4. Послуги виробника: різноманітне коло фірм, що спеціалізуються на консалтингу, рекламі, фінансах тощо; 5. Інституційна інфраструктура: підтримка місцевого самоврядування з добре розробленими стратегіями розвитку та лідерством з боку самого регіону; 6. Імідж: позитивний соціальний клімат (зокрема, невелика кількість трудових конфліктів) і місцеве середовище, сприятливе для співпраці між установами та організаціями; 7. Структура промислових розмірів: багато малих і середніх фірм легко призводять до побічних ефектів знань, на відміну від домінування в регіоні кількох великих фірм. Звичайно, характеристики регіонів, які корелюють з відносним, а в кінцевому підсумку і абсолютним скороченням чисельності населення і зайнятості, також важливі з політичної точки зору.

І тут важливо зрозуміти, які передумови для регіонального занепаду.

По-перше, національні: географія держави, її розмір та наявність периферії, тобто населеними просторами, розташованими за годину їзди від великого міського центру; на якій стадії знаходиться нація щодо демографічного переходу: природний приріст населення.

По-друге: регіональні ознаки: місце розташування національної/континентальної космічної економіки; наявність великої транспортної осі або торгового шляху; наявність чи відсутність міської території понад 100 000 та/або менше трьох міських районів з більш ніж 40 000 у межах 100 км один від одного (порогові значення можуть змінюватися залежно від контексту); на чому базується економічна база щодо ресурсів; наявність галузей з високою продуктивністю праці і високою заробітною платою; кліматичні та географічні умови, які сприяють туризму.

Для того, щоб відбувся занепад, не обов'язково повинні бути присутніми всі умови. Ці ознаки можуть підсилювати один одного, але позитивна риса також може компенсувати негативний вплив інших.

Звернемося тепер більш детально до розробки заходів регіональної політики. Деякі вчені вважають, що з точки зору добробуту народу слід допомагати безробітним у відстаючих регіонах переїхати до більш заможних. Обґрунтування полягає в тому, що якби люди були більш мобільними, проблема безробіття не існувала б. Очевидно, що існують серйозні перешкоди для мобільності. Можна привести в якості прикладу відмінності між Європою і США, які існували до початку широкомасштабного вторгнення в Україну. Класичні дослідження Бланшара і Каца (1992) для США і Декрессіна і Фатаса (1995) для Європи показують, що існують серйозні відмінності в процесі адаптації на регіональних ринках праці. У США близько двох третин коригування відбувалося за рахунок міграції, тоді як у Європі зміни в регіональних показниках участі становили раніше понад дві третини коригування. У США регіональна політика в основному набуває форми стимулювання створення робочих місць і підприємництва на рівні міст, а також зменшення расової та класової сегрегації. У Європі замість того, щоб переміщати «робітників на роботу», перехід «роботи до робітників» є іншим і є стратегією регіональної політики в Європі.

У зв'язку з цим розрізняють два підходи: 1. переміщення робочих місць з регіонів з жорсткими ринками праці в регіони з високим рівнем безробіття (екзогенне або перерозподільне зростання); 2. Стимулювання створення нових робочих місць у регіоні з високим рівнем безробіття (ендогенне або генеративне зростання). При чому переїзд може мати кілька форм. Ще одним способом переміщення робочих місць з провідних регіонів у регіони, що відстають, є переміщення робочих місць у державному секторі. Найважливішим напрямком заходів регіональної політики сьогодні є стимулювання створення робочих місць у регіонах, що відстають.

Можна зробити висновок, що особливу проблему представляє системна узгодженість регіональних політик окремих територій. Треба пам'ятати, що

перерозподіляючи обмежені ресурси на підтримку ДТ, державна влада обмежує підтримку регіонів, що успішно розвиваються. Зазначений перерозподіл не завжди є економічно ефективним, збільшується фінансове навантаження більш успішно працюючих, часто пріоритет у цьому випадку надається іншим цілям (наприклад – підтримка соціальної справедливості). Це призводить з одного боку – до споживацьких настроїв ДТ-реципієнтів допомоги, з іншого – до незадоволення донорів. Особлива допомога відстаючим на стимулювання їх розвитку повинна бути вкрай прозорою, зрозумілою та постійно контролюваною з боку суспільства.

СЕКЦІЯ 10. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Баркар С.О.

здобувачка вищої освіти факультету менеджменту,
обліку та інформаційних технологій,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

науковий керівник - Артюх Оксана Валентинівна,
доктор економічних наук, професорка
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ

Система органів державного фінансового контролю в Україні є ключовим елементом забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави. Вона покликана контролювати доцільність та ефективність використання державних коштів, дотримання бюджетної дисципліни, а також запобігати та виявляти фінансові порушення [1]. Фінансовий контроль є одним із різновидів фінансової діяльності держави, який полягає у здійсненні перевірки суб'єктів господарювання незалежно від форми власності шляхом застосування встановлених в чинному законодавстві методів контрольної діяльності для виявлення недоліків у фінансовій звітності підприємств, установ, організацій в процесі створення, розподілу, використання грошових фондів [2].

Дана система має складну структуру, яка включає декілька основних органів з різними функціями та повноваженнями. Основними органами державного фінансового контролю в Україні є:

1. Рахункова палата України - Рахункова палата є вищим органом фінансового контролю, який підпорядкований Верховній Раді України. Вона здійснює контроль за виконанням державного бюджету, ефективністю використання бюджетних коштів, а також за дотриманням законодавства в фінансовій сфері. Має право здійснювати фінансові перевірки, аудит, аналіз ефективності використання бюджетних коштів, а також підготовку звітів для Верховної Ради.

2. Державна аудиторська служба України (ДАСУ) - здійснює державний фінансовий аудит та контроль за використанням бюджетних коштів, майна державних підприємств, установ та організацій. Також проводить перевірки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, надає рекомендацій щодо покращення фінансового управління.

3. Міністерство фінансів України - розробляє та реалізує державну фінансову політику, координує бюджетний процес, здійснює контроль за виконанням бюджету та забезпечує фінансову стабільність держави, проводить фінансовий моніторинг та аналіз.

4. Державна казначейська служба України - відповідає за управління державними фінансами, забезпечує виконання державного бюджету, веде облік бюджетних коштів та контролює їх рух. Здійснює контроль за виконанням бюджетних розпоряджень, облік та звітність бюджетних операцій.

5. Державна податкова служба України - здійснює контроль за дотриманням податкового та митного законодавства, забезпечує надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів до державного бюджету. Контролює дотримання податкового законодавства, здійснює податковий аудит, бореться з податковими правопорушеннями.

6. Національний банк України - відповідає за проведення грошово-кредитної політики, забезпечення стабільності національної валюти та банківської системи, а також здійснює контроль за банківською діяльністю.

Взаємодія між органами державного фінансового контролю забезпечується через координацію їх дій, обмін інформацією та спільні перевірки. Такі дії необхідні для ефективного виконання контрольних функцій, уникнення дублювання та забезпечення всебічного контролю за використанням державних коштів.

Органи державного фінансового контролю взаємодіють між собою на основі законодавства, нормативно-правових актів та міжвідомчих угод. Наприклад, Рахункова палата може передавати матеріали своїх перевірок до ДАСУ для подальших дій, або ж Міністерство фінансів може надавати інформацію про виконання бюджету іншим контрольним органам для аналізу та моніторингу.

Незважаючи на розвинену структуру та розподіл повноважень, система державного фінансового контролю в Україні стикається з низкою проблем та викликів. До основних з них належать:

- Корупція - залишається значною проблемою, яка підриває ефективність фінансового контролю та довіру до державних органів. Виявлення та запобігання корупційним схемам потребує систематичної роботи та вдосконалення контролюючих механізмів.

- Недостатня координація - незважаючи на існування законодавчої бази, взаємодія між різними органами контролю іноді є недостатньо ефективною. Це може призводити до дублювання зусиль контролюючих органів або, навпаки, до прогалин у контролі.

- Кадрові обмеження - багато органів стикаються з браком кваліфікованих кадрів, що впливають на якість та своєчасність виконання контрольних функцій.

- Законодавчі недоліки - існують проблеми з неповною або неузгодженою законодавчою базою, що регулює фінансовий контроль. Це ускладнює процес контролю та створює правові лазівки, які можуть використовуватися для ухилення від відповідальності.

- Відсутність прозорості та публічності - недостатній рівень прозорості в роботі органів контролю може сприяти виникненню недовіри з боку громадськості. Необхідно забезпечити публічний доступ до результатів перевірок та аудиту, що сприятиме підвищенню відповідальності та відкритості.

Для подолання існуючих проблем та підвищення ефективності системи державного фінансового контролю в Україні можна запропонувати наступні заходи:

1. Посилення антикорупційних заходів - впровадження жорсткіших заходів боротьби з корупцією, регулярні антикорупційні перевірки всередині контрольних органів, а також активна взаємодія з громадянським суспільством та медіа сприятимуть зниженню рівня корупції.

2. Вдосконалення законодавчої бази - проведення системного аналізу чинного законодавства з метою виявлення у ньому прогалин та невідповідностей, а також розробка нових законодавчих ініціатив для вдосконалення фінансового контролю.

3. Підвищення кадрового потенціалу - інвестування у розвиток програм підвищення кваліфікації працівників контрольних органів.

4. Забезпечення прозорості та підзвітності - впровадження системи публічної звітності результатів перевірок та аудитів, а також створення платформ для громадського контролю та участі у процесах фінансового контролю.

Система органів державного фінансового контролю в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного та прозорого використання державних фінансів. Незважаючи на існуючі проблеми та виклики, вдосконалення цієї системи можливе за рахунок покращення координації між органами, посилення антикорупційних заходів, вдосконалення законодавчої бази, підвищення технічного та кадрового потенціалу, а також забезпечення прозорості та підзвітності. Ефективний державний фінансовий контроль є запорукою фінансової стабільності та економічного розвитку країни, а також сприяє підвищенню довіри громадськості до державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Бортняк В.А. Адміністративно-правові відносини у сфері здійснення фінансового контролю. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020. №3. С. 96-101. URL: http://195.34.206.236/bitstream/123456789/1314/1/3_2020.pdf#page=106 (дата звернення: 01.05.2024).

2. Найдъон Є.М., Сандул В.А. Окремі аспекти діяльності органів державного фінансового контролю. *Юридична наука*. 2020. № 5(107). С. 48-55. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/300/289> (дата звернення: 01.05.2024).

Вітенко Ю.О.

студентка,
*Одеський національний економічний Університет,
м. Одеса, Україна*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТИ ПДВ

Вступ. Система оподаткування має значний вплив на економіку країни, і її можна вважати ключовою умовою формування фінансових ресурсів держави. Податки складають більшу частину надходжень до державного бюджету, зокрема, у 2022 році податкові надходження становили 53,14% від загальної суми доходів бюджету [1].

Особливо варто відзначити податок на додану вартість (ПДВ), який є найвагомим у доходній частині державного бюджету. Податок на додану вартість (ПДВ) є однією з найважливіших складових податкової системи України. Його роль полягає не лише в забезпеченні значної частини надходжень до державного бюджету, але й у регулюванні економічних процесів. Проте, система справляння ПДВ в Україні має низку проблемних аспектів, які негативно впливають на економічний клімат країни.

Метою цього дослідження є виявлення проблемних аспектів сучасного оподаткування ПДВ у національній системі оподаткування.

Матеріали та методи. Це дослідження базується на роботах таких науковців, як В. В. Лисенко, М. О. Перенко, Ф. О. Ярошенко та інших, які вивчали проблемні аспекти вдосконалення та реформування ПДВ в Україні. У процесі дослідження були застосовані такі методи: аналіз, спостереження, порівняння та пояснення

Результати та обговорення. Французький спеціаліст Моріс Лоре вперше описав механізм дії ПДВ у 1954 році. ПДВ було впроваджено вперше у 1967 році в Данії, у 1968 році – у Франції та Німеччині, у 1969 році – у Нідерландах та Швеції. На сьогодні ПДВ стягується у 140 країнах світу. Серед розвинутих країн, де цього податку немає, лише США, де замість нього стягується податок з продажів [2].

ПДВ є непрямим податком, який включається в ціну товарів (робіт, послуг) і сплачується покупцем, але його облік і перерахування до державного бюджету здійснює продавець (податковий агент). Порядок визначення елементів цього податку (зокрема, платників ПДВ, об'єкта та бази оподаткування, пільг, ставок) регламентується Податковим кодексом України.

Згідно з даними на рис. 1, надходження ПДВ від вітчизняних товарів з 2018 по 2022 роки стрімко зростало. Проте, у 2022 році спостерігається спад

надходжень ПДВ від імпорتنних товарів до державного бюджету, що зумовлено війною в Україні.

Рис. 1. Надходження ПДВ до бюджету у динаміці років (млн. грн.)
Джерело: складено за [3]

Слід зазначити, що в Україні справляння ПДВ має певні проблемні аспекти. Серед найпоширеніших можна виокремити:

- продаж товарів покупцям за цінами, значно нижчими від їхньої вартості придбання;
- ухилення від сплати ПДВ через втрату первинних бухгалтерських документів;
- здійснення операцій з експорту товарів за навмисно завищеними цінами, що збільшує суму ПДВ, яку заявляють до відшкодування;
- використання схем ухилення від сплати ПДВ.

Можливість одночасного користування пільгами зі сплати ПДВ і отримання його відшкодування з бюджету дозволяє суб'єктам господарювання створювати та впроваджувати різні "тіньові" податкові схеми [4].

Проте, є й позитивні аспекти, такі як: висока спроможність податку забезпечити значні надходження до державного бюджету, широка база оподаткування, а також рівномірний податковий тягар між усіма суб'єктами підприємницької діяльності.

Для усунення проблем зі справлянням ПДВ перед Україною стоять наступні завдання:

- посилення контролю за здійсненням відшкодування ПДВ, при цьому не створюючи труднощів для чесних платників;

– удосконалення механізму стягнення податку;
– впровадження позитивного досвіду країн ЄС щодо справляння ПДВ з урахуванням українських реалій.

Висновки. ПДВ є важливою складовою податкових надходжень держави, тому своєчасне виявлення проблемних аспектів його справляння в Україні та розробка заходів для їх мінімізації є надзвичайно важливими. Виконання запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності нарахування і сплати ПДВ, що загалом сприятиме подальшому економічному розвитку вітчизняних підприємств.

Проблеми справляння ПДВ в Україні є комплексними та багатограними, і їх вирішення потребує скоординованих дій з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства. Тільки спільними зусиллями можна досягти стабільного та ефективного функціонування податкової системи, що сприятиме економічному зростанню та добробуту країни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
2. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В. Податкова система України. *Академія фінансового управління*, 2012. С. 56-58. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=451&num=8
3. Податок на додану вартість. Дебет-кредит: веб-сайт. URL: https://services.dtkr.ua/catalogues/tax_rates/33
4. Овсюк Н. В. Проблеми ПДВ в Україні. Розвиток економіки та бізнесадміністрування: наукові течії та рішення: *Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* 2021. С. 234-235. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53922/1/234_Ovsiuk_Rudenko.pdf

Лещенко Д.К.
Фахівець 1 категорії
Відділу внутрішнього аудиту,
АТ «АНТОНОВ»
м. Київ, Україна

ІНДЕКСАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Індексація заробітної плати означає коригування рівня заробітної плати з урахуванням інфляції або зміни вартості життя. Це гарантує, що купівельна спроможність працівників залишається відносно стабільною протягом тривалого часу. У деяких випадках заробітна плата також може бути індексована відповідно до змін продуктивності або інших економічних факторів. Ця практика поширена в багатьох країнах, щоб захистити працівників від ерозії їхньої реальної заробітної плати.

Відповідно до законодавчих змін а саме згідно закону «Про Державний бюджет України на 2023 рік» було вказано про те що Індексація призупиняється на даний рік.

Відповідно до нової норми статті 39 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» [1], обчислювати індекс споживчих цін для індексації всіх видів доходів населення слід з 1 січня 2024 року наростаючим підсумком. Таким чином, базовим місяцем у розрахунках коефіцієнта індексації вважаємо грудень 2023 року, адже обчислення індексу розпочинається з січня. Тобто у 2024 році право на проведення індексації заробітної плати працівників поновлюється. Відповідно до чого грудень є базовим місяцем при відновленні нарахування індексації у 2024 році. Проте це стосується лише тих працівників, оклади яких не підвищувалися у січні 2024 року або раніше.

Відповідно до Постанови №1078 [2] підвищення грошових доходів громадян у зв'язку з індексацією здійснюється з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому офіційно опубліковано індекс споживчих цін, що публікується Держстатом не пізніше 10 числа кожного місяця.

Якщо ж заробітна плата працівників підвищилася у січні, то для них базовим місяцем буде січень 2024 року. Враховуючи, що з 1 січня 2024 року відбулося підвищення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, для багатьох працівників, чиї оклади залежать від рівня МЗП і прожиткового мінімуму, базовим місяцем для подальшої індексації є саме січень 2024 року.

Мінсоцполітики листом від 04.01.2024 р. № 2/0/214-24 [2] надало роз'яснення, зокрема, на звернення Мінекономіки щодо індексації зарплати у 2024 році.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09.11.2023 р. № 3460-IX [1], обчислення індексу споживчих цін (ІПЦ) для індексації грошових доходів населення буде проводитися наростаючим підсумком, починаючи з 01.01.2024 р. Правила обчислення ІПЦ для індексації та нарахування сум індексації визначені Порядком проведення індексації грошових доходів населення, затвердженим постановою КМУ від 17.07.2003 р. № 1078 [2].

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» від 03.07.1991 р. № 1282-ХІІ [4] та п. 6 Порядку [2], індексація грошових доходів громадян здійснюється у межах фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів.

Індексація грошових доходів населення - це визначений законами та іншими нормативно-правовими актами України механізм підвищення грошових доходів населення, який дозволяє частково або повністю компенсувати подорожчання споживчих товарів і послуг (ст. 1 Закону України "Про індексацію грошових доходів населення" від 03.07.1993 р. №1283-ХІІ) [4].

Правила та механізм розрахунку індексу споживчих цін для проведення індексації та визначення сум індексації грошових доходів населення регулюються Законом України «Про індексацію грошових доходів населення» [4] та постановою Кабміну «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення» від 17.07.2003 р. № 1078 (далі - Порядок №1078) [2].

Індексацію повинні проводити підприємства, установи та організації незалежно від форми власності та виду господарювання, а також фізичні особи, які використовують найману працю.

У ст. 2 Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» [4] перелічено грошові доходи громадян, що підлягають індексації. До них, зокрема, належать: оплата праці за виконану роботу згідно з тарифними ставками (окладами) і відрядними розцінками, доплати, надбавки, премії, гарантійні та компенсаційні виплати, передбачені законодавством, а також інші компенсаційні виплати, що мають постійний характер.

Загалом, для проведення індексації заробітної плати необхідно знати два взаємопов'язані елементи: базовий місяць та коефіцієнт індексації.

Базовий місяць – це місяць підвищення тарифних ставок (окладів), включаючи місяць прийняття нових працівників. Проте, прийняття нового співробітника на вже існуючу посаду не впливає на розмір індексації.

Коефіцієнт індексації визначається на основі щомісячних індексів інфляції, які публікує Держстат. Розрахунок ведеться наростаючим підсумком до досягнення порогу індексації (103%). Розрахунок коефіцієнта індексації починається з місяця, наступного за базовим (п. 5 Порядку № 1078).

Сума індексації грошових доходів визначається множенням доходу, що підлягає індексації, на величину приросту індексу споживчих цін, поділеного на 100%. Якщо працівник працює неповний робочий час, сума індексації розраховується як для повного робочого часу, але виплачується пропорційно до відпрацьованого часу (п. 4 Порядку № 1078) [2].

При підвищенні окладу значення індексу в місяці підвищення приймається за 1 або 100%, цей місяць стає базовим, і індексація в ньому не проводиться, якщо сума підвищення окладу перевищує суму індексації.

Однак, якщо сума підвищення окладу менша за суму індексації на момент підвищення, сума індексації в базовому місяці зменшується на суму підвищення окладу. Різниця стає фіксованою індексацією і виплачується до тих пір, поки оклад не зросте на суму, що дорівнює або перевищує суму індексації (нової та фіксованої разом) у місяці підвищення.

Індексація заробітної плати є важливим механізмом забезпечення соціального захисту працівників в умовах інфляції. Згідно з новою нормою статті 39 Закону «Про державний бюджет України на 2024 рік» [1], обчислення індексу споживчих цін для індексації доходів населення слід проводити з 1 січня 2024 року, використовуючи грудень 2023 року як базовий місяць. Це підкреслює важливість своєчасної і точної індексації як засобу підтримання платоспроможності працівників та забезпечення стабільності їх матеріального становища.

Список використаних джерел:

1. «Про Державний бюджет України на 2024 рік». Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 09.11.2023 № 3460-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
2. «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення». Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 17.07.2003 № 1078. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2003-%D0%BF#Text>
3. Лист Мінсоцполітики від 04.01.2024 р. № 2/0/214-24 (Щодо індексації доходів населення) URL: <https://document.vobu.ua/doc/23448>
4. «Про індексацію грошових доходів населення». Закон України від 03.07.1991 № 1282-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-12#Text>

СЕКЦІЯ 11. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Саманцов О.О.

старший викладач кафедри програмної інженерії,
Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Іванічев В.О.

студент кафедри програмної інженерії,
Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

На поточному етапі розвитку фінансової системи України одним із головних пріоритетів є удосконалення та розвиток фінансів домогосподарств. Фінанси домогосподарств постійно взаємодіють з іншими сегментами фінансової системи держави, що об'єктивно сприяє створенню необхідних умов для подальшого розвитку як фінансового, так і нефінансового секторів економіки, формуванню та розподілу валового внутрішнього продукту (ВВП), а також державних і місцевих бюджетів.

Особливо важлива роль домогосподарств в умовах військового стану та економічної нестабільності, коли їхні раціональні рішення та поведінка безпосередньо впливають на стабільність основних параметрів рівноваги соціально-економічної та фінансової системи. Вони визначають напрями розподілу доходів і їх використання, а також формування заощаджень та їх інвестиційне спрямування.

Сума доходу, необхідного для повного покриття витрат домогосподарства, залежить від потреб його членів, які можуть задовольнятися як матеріальними благами, так і набором послуг. Фінансові ресурси, що здобуваються окремими членами домогосподарства, можуть тимчасово належати індивіду, але згодом використовуються для задоволення потреб усіх членів родини.

Координація економічних інтересів усіх членів домогосподарства є важливим завданням для ефективного функціонування фінансів. Завдяки фінансовим ресурсам, домогосподарства можуть перерозподіляти загальний дохід між своїми членами, а також змінювати частку доходу, що припадає на кожного конкретного члена родини.

Рішення щодо частки доходу, яка припадає на кожного члена домогосподарства, ухвалюються всіма його членами і зазвичай приймаються колегіально, досягнувши консенсусу. Це забезпечує збалансований розвиток усіх сфер функціонування домогосподарства загалом.

Описані фінансові відносини всередині домогосподарства є проявом розподільчої функції фінансів домогосподарств. Завдяки цій функції кожен член домогосподарства забезпечується ресурсами, необхідними для його існування, при цьому об'єктом розподілу є фінансові ресурси, сформовані всіма членами родини.

Для вирішення поставлених задач запропоновано інформаційну систему управління фінансами домогосподарства. Основним принципом цієї системи є розділення доходів і витрат на окремі категорії, що дозволяє більш детально і систематизовано аналізувати фінансовий стан і ефективно планувати бюджет.

Рекомендована кількість категорій витрат становить до 15, включаючи основні аспекти життєдіяльності, такі як транспортні витрати, харчування, охорона здоров'я, одяг, комунальні послуги та зв'язок. Категорії доходів включають заробітну плату, стипендію, пенсію та інші джерела доходу, що забезпечує повне відстеження джерел фінансових надходжень.

Користувач вводить дані про кожну витрату вручну, вказуючи суму і дату операції. Після цього система автоматично сумує витрати по кожній категорії за визначений період часу, що дозволяє отримати повне уявлення про фінансові витрати.

Система дозволяє редагувати дані різними користувачами. Це забезпечує високу точність і достовірність інформації про фінансові операції, враховуючи кожну транзакцію і забезпечуючи актуальність даних. Автоматизація формування бюджету на підставі статистики доходів та витрат в попередніх періодах дозволяє проводити детальний аналіз та планування розвитку домогосподарства та своєчасне виявлення проблем планування.

Основною метою системи є не лише облік, але і аналіз фінансових даних. Користувачі можуть створювати звіти та графіки, які допомагають візуалізувати і аналізувати свої фінансові потоки. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення про витрати, планувати бюджет і ефективно управляти своїми фінансами.

Отже, впровадження інформаційної системи ведення обліку витрат домогосподарства у формі веб-додатка сприяє підвищенню фінансової грамотності та покращенню фінансового стану домогосподарств, забезпечуючи контроль і планування фінансових ресурсів на основі точної та актуальної інформації. Використання у повсякденному житті інформаційної системи управління фінансами домогосподарства дозволить більш ефективно вирішувати соціально-економічні проблеми розвитку фінансів домогосподарств, забезпечити гідний рівень і якість життя населення.

Список використаних джерел:

1. Хом'як М. С. Особливості фінансів домогосподарств в Україні та їх місце в фінансовому просторі країни / М. С. Хом'як // Причорноморські економічні студії. – 2017. – Вип. 19. – С. 106–109.
2. Гудзь Т. П. Фінанси домогосподарств за сучасних економічних умов в Україні / Т. П. Гудзь // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. – 2015. – № 3. – С. 145–152
3. Засанська С. В. Теоретичні основи ресурсного забезпечення сімейних домогосподарств / С. В. Засанська // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. – 2019. – Т. 30(69), № 5(2). – С. 12–18.

СЕКЦІЯ 12. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Prunenko D.

doctor of Economic Sciences, Associate Professor
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Kovalenko L.

candidate of physics and mathematics Sciences, Associate professor
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Frolov S.

private entrepreneur

Oderii S.

Director
MC Alliance

FEATURES OF INTELLECTUAL CAPITAL MANAGEMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

In recent years, the importance of intellectual capital at enterprises in the construction sector has been growing. Along with this, an urgent issue is to ensure its management, to identify relevant features. In this context, the use of applied economic and management tools for the development and implementation of the intellectual capital management strategy to ensure the competitiveness and investment attractiveness of construction enterprises is of particular importance.

A quantitative basis is formed for making informed management decisions by applying a theoretical-methodological approach to assessing the level of formation and use of intellectual capital, establishing cause-and-effect relationships with the use of economic-mathematical modeling tools.

Innovative algorithms for the formation and implementation of the intellectual capital management strategy of construction enterprises are proposed, which are based on the application of a process approach, which includes a set of interrelated actions aimed at formulating the mission, strategic goals and objectives, information and analytical support, the results of evaluation procedures and the use of Shuchard diagrams, process model, network graphs and structural-functional scheme of implementation of the management strategy, the implementation of which is aimed at

creating a structural-logical model and methodical recommendations for increasing the efficiency of the formation and use of intellectual capital. On the basis of the proposed analytical diagnostic system of indicators of the formation and use of intellectual capital, competitiveness and investment attractiveness of construction enterprises, a structural and logical model of the formation and implementation of the management strategy was developed by applying an analytical and practical approach, which involves the creation of an analytical base and the use of tools within the framework of a process approach for increasing levels of competitiveness and investment attractiveness of construction enterprises.

Proposed methodical and practical recommendations for the implementation of the applied economic and management toolkit of intellectual capital management, which are related to the growth of its importance, the level of interaction of its structural components, the increase of the integral criterion, the implementation of the process approach and the use of the structural-functional scheme of the implementation of the intellectual capital management strategy.

A strategic road map for the implementation of the intellectual capital management strategy at the investigated construction enterprises was developed based on the determined values of the integral criterion, taking into account the stages of the life cycle of construction projects.

Shapoval K.

student,

University of Customs and Finance

Dnipro, Ukraine

DIGITAL TRANSFORMATION AND THE EVOLUTION OF INTERNATIONAL BUSINESS STANDARDS: NAVIGATING NEW TECHNOLOGICAL FRONTIERS

Digital transformation is revolutionizing global business. With the widespread adoption of digital technologies by companies worldwide, conventional business norms are being modified to align with new circumstances. The influence of digital transformation on international business standards is significant. Modern organizations are adjusting to stay competitive and compliant in a swiftly evolving landscape using digital technologies [1].

Digital transformation involves incorporating digital technologies into every aspect of a business, fundamentally altering how companies function and provide value to their customers. Essential technologies driving this transformation include artificial intelligence (AI), blockchain, the Internet of Things (IoT), and big data analytics. These technologies allow businesses to boost efficiency, improve customer experiences, and develop new business models. [2]

Industries profoundly impacted by digital transformation include finance, retail, and manufacturing. In finance, AI and blockchain are transforming payment systems and fraud detection. In retail, big data and IoT are improving supply chain management and personalized customer experiences. In manufacturing, IoT and AI are enhancing production processes and predictive maintenance.

Historically, international business standards have been created to ensure consistency, quality, and safety across borders. These standards, established by organizations like the International Organization for Standardization (ISO) and the World Trade Organization (WTO), provide guidelines for various business aspects, from product quality to environmental management.

However, digital transformation is challenging these traditional standards. Companies must now address data privacy, cybersecurity, and digital interoperability. For instance, the General Data Protection Regulation (GDPR) in the European Union imposes strict data protection standards, influencing how international businesses manage customer data. [3]

Several companies have successfully integrated digital standards into their operations. For example, IBM has implemented blockchain technology to improve supply chain transparency, while Amazon leverages AI and big data to optimize

logistics and offer personalized customer recommendations. These cases demonstrate how digital transformation drives the evolution of business standards.

As businesses adopt digital technologies, they face significant compliance and regulatory challenges. International regulations related to digital business are complex and continually changing. Companies must navigate a diverse legal landscape, including data protection laws and cybersecurity standards.

One major challenge is complying with data protection regulations like GDPR, which mandates robust data security measures and explicit consent for data collection. Non-compliance can lead to substantial fines and reputational harm.

International organizations are crucial in setting and enforcing digital business standards. For instance, the ISO has developed standards for information security management (ISO/IEC 27001) and data protection (ISO/IEC 27701). The WTO also addresses digital trade issues, promoting a consistent approach to e-commerce regulations. [4]

The future of international business standards will be influenced by emerging trends in digital transformation. Key trends include the growing use of AI and machine learning, the rise of smart contracts enabled by blockchain, and the proliferation of IoT devices. [5]

These trends will significantly impact business standards. AI and machine learning will require standards for algorithmic transparency and ethical use. Smart contracts will need legal frameworks to govern automated transactions. The widespread adoption of IoT devices will demand standards for interoperability and cybersecurity [6].

To stay competitive in a digitally transformed global market, companies must proactively adopt new standards and technologies. This involves investing in digital infrastructure, fostering a culture of innovation, and engaging with international regulatory bodies to influence the development of new standards.

Digital transformation is not merely a technological shift but a fundamental change in how businesses operate globally. As companies navigate this transformation, adhering to evolving business standards will be crucial for maintaining competitiveness and ensuring compliance. By understanding and anticipating these changes, businesses can better prepare for a future dominated by digital innovation.

References:

1. Pereira C.S., Durão N., Moreira F., Veloso B. The importance of digital transformation in international business. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Issue 2. Article number 834.
2. Ahmedov I. The impact of digital economy on international trade. *European journal of business and research*. 2020. Vol. 5 No. 4. URL: <https://www.ejbmr.org/index.php/ejbmr/article/view/389/223>

3. Bezrukova N., Huk L., Chmil H., Verbiivska L., Komchatnykh O., Kozlovskiy Y. Digitalization as a trend of modern development of the world economy. WSEAS Transactions on Environment and Development. 2022. Vol. 18. P. 120-129.

4. Reznikova N., Shlapak A., Ivashchenko O. From Industrial Ecosystems to Digital Economy Ecosystems: New Business Models and Models of Competition in the Conditions of Digitalization of International Trade in Goods and Services. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences. 2023. Volume 316, №2. Pp. 332-340.

5. Ye Z., Tong Y., Pan W.-T. The Influence of Digital Transformation of Foreign Trade Enterprises on Their Business Performance. Discrete Dynamics in Nature and Society, Hindawi. 2022. Pp. 1-9.

6. Baranenko R., Mostova A., Sas N., Kurbanova O. CRM tools to ensure the protection of intellectual property rights. Control, Navigation and Communication Systems. 2024. No. 2. Pp. 60-63.

Shapoval K.

student,

University of Customs and Finance

Dnipro, Ukraine

TRANSFORMING INTERNATIONAL TOURISM STANDARDS: THE ROLE OF SUSTAINABLE PRACTICES IN ECONOMIC, ENVIRONMENTAL, AND CULTURAL DEVELOPMENT

The rapid expansion of the tourism industry has brought substantial economic benefits but also caused significant environmental damage and cultural disruption. Consequently, the adoption of sustainable tourism practices has become essential. The impact of sustainable tourism practices on international tourism standards is exceptional [1]. Sustainable practices are transforming industry norms to promote responsible travel. Sustainable tourism encompasses practices that minimize negative impacts on the environment and local communities while maximizing economic benefits for host countries. Environmental conservation includes reducing carbon footprints through renewable energy and eco-friendly transportation, as well as preserving natural habitats and biodiversity through sustainable land use and wildlife protection initiatives. For instance, many destinations are now investing in solar energy and electric vehicles to reduce their environmental impact.

Cultural preservation involves promoting cultural heritage tourism that respects and preserves local traditions and customs. It also includes engaging with local communities to ensure tourism benefits are equitably distributed and culturally appropriate. Efforts such as community-led tours and cultural festivals help in maintaining and celebrating local heritage. Economic viability entails supporting local economies by developing community-based tourism enterprises and implementing fair trade practices to ensure ethical treatment of workers and fair profit distribution. By prioritizing local businesses and artisans, sustainable tourism can create jobs and stimulate local economies. [2]

The rise of sustainable tourism has driven the development and evolution of international tourism standards. Organizations like the United Nations World Tourism Organization (UNWTO) and the Global Sustainable Tourism Council (GSTC) are crucial in setting these standards. Key developments include the Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC), the Sustainable Development Goals (SDGs), and industry certifications and labels. The Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC) establish comprehensive guidelines for sustainability in tourism businesses and destinations,

encouraging tourism operators to adopt practices that align with these criteria to receive certification. This includes measures for environmental management, social responsibility, and economic sustainability.

The Sustainable Development Goals (SDGs) integrate tourism into the UN's 2030 Agenda for Sustainable Development, particularly emphasizing Goal 12 (Responsible Consumption and Production) and Goal 14 (Life Below Water) as they relate to tourism. These goals aim to ensure that tourism contributes positively to sustainable development. Industry certifications and labels, such as Green Globe and EarthCheck, along with growing consumer demand for certified sustainable travel options, drive industry-wide changes. These certifications help travelers identify and choose environmentally and socially responsible options. [3]

Despite the benefits of sustainable tourism, significant challenges exist in achieving compliance with international standards. These challenges include a lack of awareness and education, economic constraints, and regulatory enforcement. There is a need to increase awareness among tourists and industry stakeholders about the importance of sustainability, including developing educational programs to train tourism professionals in sustainable practices [5].

Public campaigns and educational initiatives can play a crucial role in this regard. The high initial costs of implementing sustainable practices, especially for small and medium-sized enterprises, require financial incentives and support from governments and international organizations. Grants, subsidies, and low-interest loans can help overcome these financial barriers. Regulatory enforcement varies across regions and countries, necessitating stronger international cooperation and regulatory frameworks to ensure consistent implementation of sustainability standards. Harmonizing regulations and standards globally can help in achieving more uniform compliance. [4]

The future of international tourism standards will likely be shaped by emerging trends in sustainable tourism, including technological innovations, increased consumer demand, and global collaboration. Technological innovations involve using technology to enhance sustainable tourism practices. Innovations such as smart tourism platforms, digital tools for eco-friendly travel planning, and advanced data analytics for resource management are becoming increasingly important. These technologies can help in monitoring environmental impacts, improving energy efficiency, and providing tourists with more sustainable options. By understanding and anticipating these changes, businesses and policymakers can better prepare for a future dominated by digital innovation and sustainable practices, ensuring that tourism continues to be a force for good in the world.

References:

1. Bricker K.S., Schultz J. Sustainable Tourism in the USA: A Comparative Look at the Global Sustainable Tourism Criteria. *Tourism Recreation Research*. 2011. Vol. 36. Issue 3. Pp. 215-229.

2. Kemavuthanon K., Manomaivibool P., Kemavuthanon S. Integrate system design and development of Global Sustainable Tourism Criteria system (GSTC). *Joint International Conference on Digital Arts, Media and Technology with ECTI Northern Section Conference on Electrical, Electronics, Computer and Telecommunications Engineering (ECTI DAMT & NCON)*. 22-25 March 2023. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10139736>

3. Bristow R.S., Yang W.-T., Lu M.-T. Sustainable medical tourism in Costa Rica. *Tourism Review*. 2011. Vol. 66 No. 1/2, pp. 107-117.

4. Bricker K.S., Lackey N.Q., Joyner L. A Framework for Sustainable Tourism Development in and around National Parks. *Journal of Park and Recreation Administration*. 2022. Vol. 40. Issue 1. Pp. 321-334.

5. Мостова А.Д. Стратегічні аспекти економічного розвитку держави. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 2. С. 87-96.

Коломієць Г.С.

Студент

Одеський Національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податкова система відіграє ключову роль у функціонуванні економіки та забезпеченні соціальної справедливості. В умовах післявоєнного відновлення Україні необхідно не лише відновити економіку, а й вдосконалити податкову систему, враховуючи найкращий зарубіжний досвід. Це дозволить створити стабільну та прозору податкову базу, що сприятиме економічному зростанню та залученню інвестицій.

Податкова система будь-якої країни є ключовим елементом її економіки та соціальної структури. Вона забезпечує уряду стабільний дохід, необхідний для реалізації різних програм розвитку та державних послуг.

В останні роки багато країн світу здійснили податкові реформи, спрямовані на покращення своїх податкових систем, підвищення їхньої ефективності та результативності. Ці реформи можуть стати важливим прикладом для України, яка прагне вдосконалити свою податкову систему в повоєнний період. Як свідчать дослідження українських науковців, однією з важливих характеристик сучасних податкових систем розвинених країн є їхня структура, зокрема баланс між прямими та непрямими податками. (Дроздовська & Озерчук О. В., 2017), (Прокопчук, 2015).

Це співвідношення відрізняється в різних країнах. На сьогоднішній день розвинені країни визначають баланс між прямим і непрямим оподаткуванням, враховуючи свої національні особливості. Наприклад, у США, Австралії, Канаді, Японії та Швейцарії домінують прямі податки. У Туреччині, Словаччині, Мексиці та Польщі переважають непрямі податки. Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди та Чехія мають досить збалансовану податкову структуру. (Прокопчук, 2015).

У той же час, Міністерство фінансів України визначає основними пріоритетами у формуванні та реалізації державної податкової політики забезпечення справедливості та рівності податкової системи, її адаптацію до норм та правил Європейського Союзу, а також мінімізацію негативного впливу на бізнес та сприяння економічному розвитку. (Міністерство фінансів України, 2023).

Однак, як показують дані таблиці 1, розподіл податкового навантаження є значно нерівномірним – переважають непрямі податки (50 % у 2021 році проти 36,31 % надходжень від прямих податків у тому ж році). Також поширені

податкові пільги та схеми ухилення від сплати податків. Ця ситуація є негативною, оскільки непрямі податки, як правило, регресивні і створюють більший податковий тягар для людей з низькими доходами. В результаті, непрямі податки можуть збільшувати нерівність у доходах і ускладнювати життя малозабезпеченим людям.

Таблиця 1

Частка прямих та непрямих податків у структурі доходів зведеного бюджету України у 2018–2022 рр.¹

Рік	Усього доходів до зведеного бюджету	Прямі податки		Непрямі податки	
		млн грн	%	млн грн	%
2018	1 184 278,1	397 109,4	33,73	584 315,3	49,34
2019	1 289 779,8	466 350,5	36,15	597 877,2	46,35
2020	1 376 661,6	489 265,2	35,54	642 024,2	46,63
2021	1 662 242,7	603 526,6	36,31	844 285,7	50,79
2022	2 196 273,3	635 539,5	28,94	676 541,3	30,8

1 Розробка автора за даними (Міністерство фінансів України, 2023).

Також були помічені й інші проблеми в податковій системі України: податковому регулюванню не вистачало прозорості, існувала корупція та каральний характер податкових відносин.

Незважаючи на те, що військове вторгнення Росії в Україну негативно вплинуло на виконання бюджетних показників, уряд України був змушений впроваджувати заходи для ефективного надання гуманітарної допомоги, орієнтовані на спрощення та гармонізацію податкової системи, що слід зберегти і в повоєнний період. Україні варто врахувати досвід багатьох країн, які успішно спростили свої податкові кодекси, зменшивши їх складність і підвищивши прозорість. Це можна досягти шляхом консолідації податків, усунення непотрібних пільг, а також підвищення послідовності та чіткості податкових законів і нормативних актів.

Важливо переорієнтувати формування бюджету України на переважання прямого оподаткування в податковій системі країни. Прямі податки, як правило, є більш прогресивними, оскільки вони базуються на платоспроможності людини. Це гарантує, що люди з вищими доходами сплачують більшу частку свого доходу у вигляді податків, тоді як люди з нижчими доходами платять менше, що допомагає зменшити нерівність у доходах і сприяє соціальній справедливості.

З огляду на євроінтеграційні прагнення України, важливо адаптувати податкову систему до норм та стандартів Європейського Союзу. Це передбачає

гармонізацію податкового законодавства з європейським, що спростить взаємодію з іноземними інвесторами та сприятиме інтеграції України до європейського економічного простору. Прикладом може слугувати досвід Польщі, яка успішно адаптувала своє законодавство під час вступу до ЄС.

Важливу роль у вдосконаленні податкової системи відіграють цифрові технології. Впровадження електронних платформ для адміністрування податків, як це зробили у Сінгапурі та Естонії, дозволяє значно підвищити ефективність збору податків та зменшити витрати на адміністрування. Це також сприяє зручності для платників податків, зменшує час на виконання податкових зобов'язань і підвищує загальний рівень податкової дисципліни.

Післявоєнний період відкриває для України можливості для глибоких реформ у податковій системі. Використання найкращих зарубіжних практик дозволить створити більш прозору, ефективну та справедливую податкову систему. Це, в свою чергу, сприятиме відновленню економіки, залученню інвестицій та забезпеченню соціальної справедливості для всіх громадян України.

Загалом, хоча і прямі, і непрямі податки відіграють важливу роль у податковій системі, прямі податки мають ряд переваг над непрямими. Вони є більш прогресивними, прозорими та стабільними, а також сприяють соціальній справедливості та підзвітності. Вивчаючи та адаптуючи ці іноземні податкові практики та методи, Україна може зробити значні кроки на шляху до вдосконалення своєї податкової системи та сприяти сталому економічному зростанню в повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Дроздовська О. С., Озерчук О. В. (2017). Співвідношення прямих та непрямих податків у податковій системі України. *Інвестиції: практика та досвід*, № 10, С. 44–50.
2. Міністерство фінансів України. Бюджет. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>.
3. Міністерство фінансів України. Податкова політика. *Офіційний веб-портал Міністерства Фінансів України*. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/tax-policy>.
4. Прокопчук О. Т. (2015). Специфіка податкових систем країн світу та України. *Молодіжний економічний дайджест : наук. електронний журн. Київ : ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана*. № 2–3. С. 93–100.

Самко О.О.

доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах погіршення екологічної ситуації перед будь-якою країною стоїть питання, як за найменших зусиль досягти більш ефективного використання природних ресурсів, зменшити рівень забруднення, при цьому не знижуючи рівень якості життя населення, який в свою чергу, виявляється у рівні задоволення його потреб. На перший погляд, питання вже настільки жваво обговорюється науковою спільнотою та давно є центром наукових досліджень, але практичних результатів поки що замало. В чому ж основні проблеми, та що гальмує активізацію процесів екологізації економіки? Чому впровадження екоцентристської концепції глобального розвитку зустрічає на своєму шляху багато перешкод? А саме необхідність впровадження цієї концепції вже не викликає сумнівів ні у науковців, ні у практиків.

Екоцентризм – це природно-орієнтований погляд на всесвіт. Екологія виступає центральною і найважливішою його частиною і пропагує природоохоронну систему цінностей [1]. Обидві людиноцентрична та екоцентрична концепції, безумовно, зацікавлені у вирішенні екологічних проблем. Проте цілі є різними. Людиноцентризм керується інтересом до збереження якості життя, здоров'я та існування людини, а для цього необхідно зберегти природні ресурси та екосистему. З іншої сторони, в екоцентризмі – природа має духовний вимір та внутрішню цінність, від якої саме і залежить існування людства [1].

Як конструктивно та без зниження рівня якості життя населення впровадити цю концепцію в життя, це питання залишається в полі наукових дискусій і на сьогодні. Одним з варіантів такої адаптації є концепція сталого розвитку, покладена в основу політики всіх розвинених країн. Як зазначається в [1], «сучасна епоха сконцентрована на реалізації ідей глобалізації. Цей підхід змінив розуміння ролі людини у сучасному глобальному розвитку. Підхід, орієнтований на людину, є одним із аспектів, який пояснює, що розвиток має бути зосередженим на людях, і їхніх цінностях. Саме така ідея стала центральною у теорії сталого розвитку. Сталий розвиток має важливу основу соціально-економічних прав людини, у той же час включає і екологічну складову».

Можна стверджувати, що дана концепція є головною метою екологізації економіки. За одним з підходів, екологізація – це система процесів і заходів щодо поводження та використання природних ресурсів, що відповідають критеріям ефективності і заощадливості, вимогам зменшення екоруйнівного впливу на суспільство і природне середовище, та базуються на врахуванні економічних інтересів усіх економічних суб'єктів, які мають певне відношення та приймають участь у реалізації вказаних процесів і заходів [2].

Питання в тому, як досягти інтенсифікації процесів екологізації економіки. Погоджуючись з думкою автора в його дослідженні [2], можемо впевнено стверджувати, що мотиваційні інструменти можуть дати найбільший результат. Якщо господарюючий суб'єкт не вмотивований, тобто не бачить свого економічного інтересу, то ні про які прагнення бути заощадливим та повною мірою бути включеним у процеси екологізації загалом не може й бути мови. На перший погляд, мотивація не виявляється складною для розуміння та застосування. Але досліджуючи більш детально мотиваційні механізми та інструменти, можна виявити, що їх використання в даному контексті ускладнюється масштабами впровадження та рівнями, на яких це відбувається: макро-, мезо- та мікроекономічний рівень.

Коли мова йде про екологізацію економіки країни, то в ній мають бути задіяні всі суб'єкти, які є її складовими елементами та взаємодіють між собою на всіх ієрархічних рівнях. Тому інструментарій та методи, які будуть більш ефективними в тому чи іншому випадку, мають обиратися, виходячи з умов та цілей їх застосування.

Щодо умов, то звичайно перспективи поступу країн у напрямі сталого розвитку суттєво відрізняються. Саме рівень економічного розвитку, економічний потенціал країни слід вважати однією з визначальних передумов на цьому шляху [3]. Слід додати, що базуючись на цих умовах, варто ще розглянути періоди та перспективу, для якої буде визначатися інструментарій екологізації та досягнення цілей сталого розвитку загалом. Доцільним буде розглянути коротко- та довгостроковий періоди, на що і потрібно орієнтуватися при формуванні певного набору інструментів та механізмів їх застосування.

На перших етапах для досягнення відповідних цілей сталого розвитку шляхом екологізації доцільним буде застосування прямих, адміністративних методів, форм та механізмів реалізації еколого-економічних інструментів (податки, мита, штрафи тощо). Вони можуть дати позитивний результат вже в короткостроковій перспективі, але на жаль, не можуть бути достатньо ефективними в довгостроковому періоді. Саме перспективність того чи іншого інструменту і має стати одним з основних критеріїв його обрання. Чому прямі методи не дають значного результату і не охоплюють всю економічну сферу?

Тому що не можна проконтролювати всі порушення, не завжди є можливість визначити масштаб екодеструктивного впливу того чи іншого суб'єкта, інколи важко визначити адекватну такому впливу суму компенсації, особливо коли це стосується населення країни, а не підприємницького сектора. В такому випадку потрібно звернутися до внутрішніх спонукальних мотивів людини. Тільки екологічно відповідальна людина буде активно долучена до процесів екологізації та діяти у відповідності до цілей сталого розвитку. Тому першочергове завдання нашої країни та країн, які досить недавно стали на шлях сталого розвитку, полягає у формуванні системи екологічного виховання. Це складна дефініція з глибинним змістом і сутністю, що підтверджується постійними науковими дискусіями. На сучасному етапі це своєрідний мейнстрім в науковому пошуку. Багатогранність поняття «екологічне виховання» зумовлюється міждисциплінарним підходом до розкриття його сутності. Це інтеграція наукових підходів та практичної реалізації знань і результатів досліджень у сфері екології, економіки, педагогіки, психології та інших наук.

Екологічне виховання можна визначити як процес формування відповідального ставлення до природи, яке реалізується в усіх видах діяльності, а його кінцеву мету - як реалізацію екологічної свідомості на особистісному рівні через побудову відповідних моделей поведінки, вироблення активної життєвої позиції особистості в розв'язанні екологічних проблем [4]. Як вказано в [4], «найважливішою ланкою реалізації загальної мети виховання є всеохоплююча освіта. Система екологічної освіти та виховання є однією з ефективних форм розв'язання екологічних проблем, засобом збереження й розвитку цивілізації, переходу людського суспільства на шлях стійкого розвитку («sustainable development»), необхідною умовою розбудови України».

Такий шлях дозволить сформувати людину нового часу, яка вже буде мати екологічну свідомість, нові споживацькі звички, і, що головне, їй не потрібно буде змушувати дбайливо ставитися до довкілля. Вона буде вмотивована діяти екологічно відповідально, бо в неї вже буде сформований такий патерн поведінки. Екологічне виховання протягом життя, а саме це і є основою всеохоплюючої освіти, дозволить сформувати новий тип і споживача, і підприємця. Таким чином, суспільство зможе зекономити на застосуванні еколого-економічних інструментів прямого впливу в майбутньому.

Отже, на перших етапах процесів екологізації ефективним буде застосування прямих методів впливу, які дадуть результат в короткостроковому періоді, а на перспективу доцільно формувати систему екологічного виховання шляхом всеохоплюючої освіти та просвітницької діяльності протягом всього життя. Подальші наші наукові дослідження у сфері екологічного виховання будуть поглиблювати його розгляд як підґрунтя процесів екологізації.

Список використаних джерел:

1. Карп І. М. Суперечності людино-центристської та еколого-центристської концепцій глобального економічного розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 5. С. 41-45. URL: <https://ojs.donntu.edu.ua/ecology/article/view/30>
2. Антоненко В. М., Сухіна О. М., Попова О. Ю., Дякова Я. Ю. Екологізація економічних відносин в сист емі управління господарськими процесами. *Проблеми екології*. 2021. № 1. С. 7-16. URL: <https://ojs.donntu.edu.ua/ecology/article/view/30>
3. Коцко Т. А. Екологізація економіки як інструмент переходу до сталого розвитку в умовах незавершеності трансформаційних процесів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70), № 3. С. 63-70. URL: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-11>
4. Сапожников С. Теоретичні засади екологічного виховання майбутніх фахівців. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*. 2021. № 1 (1). С. 54-62. URL: <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pp/article/view/10/21>

Табака Д.А.
студентка,
Одеський національний економічний університет
м.Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Вступ. Податкова система є основою функціонування будь-якої держави, адже вона забезпечує надходження ресурсів для фінансування важливих сфер, таких як інфраструктура, національна безпека, охорона здоров'я та освіта. Проте, податкова система України має певні прогалини, які необхідно виявити та усунути для подальшого розвитку нашої нації.

Податкова система України включає різні види податків, що створює складну структуру з численними взаємозв'язками між ними. Вона ґрунтується на законодавчих актах, таких як Податковий кодекс, закони про окремі види податків та інші нормативно-правові акти. Основними принципами, на яких базується податкова система, є принцип прогресивності, принцип рівності оподаткування та принцип економічної доцільності. Окрім цього, система включає механізми збору податків, процедури подання декларацій, аудиту та контролю за виконанням податкових зобов'язань.

Однак, існуючі недоліки податкової системи України заважають її ефективному функціонуванню. По-перше, складність та заплутаність податкового законодавства створює бар'єри для підприємців та громадян. Велика кількість податків, різноманітні ставки та численні звітні форми призводять до значних витрат часу та ресурсів на виконання податкових зобов'язань. Це особливо проблематично для малого та середнього бізнесу, який часто не має достатніх ресурсів для підтримання складного бухгалтерського обліку.

По-друге, наявність корупційних практик у сфері оподаткування суттєво знижує ефективність податкової системи. Недобросовісні платники податків використовують різні схеми для уникнення сплати податків, що зменшує надходження до бюджету та створює неконкурентні умови для чесних підприємців. Боротися з корупцією можна шляхом підвищення прозорості податкових процедур та посилення контролю з боку державних органів.

По-третє, часті зміни у податковому законодавстві створюють нестабільність та ускладнюють планування для бізнесу. Підприємства не можуть бути впевненими у стабільності податкових умов на довгострокову перспективу, що знижує їхню інвестиційну активність та уповільнює економічне зростання.

Нарешті, варто зазначити, що податкова система України повинна відповідати сучасним економічним реаліям та враховувати досвід інших країн.

Порівняння української системи з іноземними дозволяє виявити найбільш оптимальні підходи, які можуть бути запроваджені для задоволення потреб нашої країни та сприяння її економічному розвитку.

Отже, для вдосконалення податкової системи України необхідно спростити податкове законодавство, підвищити прозорість та ефективність адміністрування податків, а також забезпечити стабільність та передбачуваність податкової політики. Це сприятиме створенню сприятливих умов для ведення бізнесу, залучення інвестицій та забезпечення сталого економічного розвитку нашої країни.

Метою дослідження є виявлення проблемних аспектів сучасної податкової системи України для їх подальшого вирішення.

Аналіз літератури. Для використання в якості інформаційної бази обиралися роботи, що фокусуються на податковій системі України. Враховуючи суспільну значущість теми дослідження, більшість з цих робіт пропонує численні рекомендації щодо вдосконалення системи оподаткування в Україні. Винятком є джерело [1], яке містить виключно статистичні дані.

Результати дослідження. Не можна стверджувати, що податкова система України є ефективною і виконує своє функціональне призначення, хоча в країні створено законодавчу базу для регулювання податкових зборів та адміністративні органи, які контролюють дотримання законодавства суб'єктами господарювання.

Податкові та бюджетні системи завжди піддавалися і будуть піддаватися критиці, оскільки вони намагаються вирішувати значну кількість суспільних та особистих протиріч, оптимальне розв'язання яких є практично неможливим. Це особливо важко, враховуючи, що економіка перебуває на різних стадіях розвитку (зростання, пік, спад, криза) у різні періоди, що посилює згадані протиріччя та збільшує соціальну напруженість щодо оцінки справедливості. Така ситуація часто призводить до порушення певних загальноприйнятих принципів фіскальної політики, таких як справедливість, ефективність та стабільність.

У процесі реформування податкової системи України важливо враховувати не лише рівень податкового навантаження, але й оптимальне співвідношення прямих і непрямих податків. Під час економічного зростання прямі податки набувають домінуючого фіскального впливу.

Зазначимо, що частка непрямих податків у вітчизняній податковій системі останніми роками зростає, що не відповідає практиці розвинених країн.

Згідно з дослідженням структури податкової системи України, роль непрямого оподаткування в останні роки зросла. З 2010 року податкові надходження до зведеного бюджету України зросли у 3,3 рази, а непрямі податки - у 3,7 рази. [1] Розглянемо ПДВ.

Таблиця 1.

Динаміка ПДВ в 2018-2022 р.р. [1]

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
ПДВ	374 508,2	378 690,2	400 600,1	536 489,2	467 001
%	31,62	29,36	29,1	32,27	21,26

На цей податок припадає приблизно третина доходів бюджету та податкових платежів.

Наразі, через необхідність економічного стимулювання підприємництва та для підтримки життєздатності постраждалих від війни громадян, варто приділяти увагу саме переважанню непрямих податків над прямими. [2]

Таблиця 2.

Структура доходів держбюджету в 2023 році (млн.грн). [1]

на 1.04.2023	Доходи	Частка
Усього	525888,4	100.00%
Податкові надходження	251346,0	47.79%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	72386,2	13.76%
Податок на доходи фізичних осіб	37598,2	7.15%
Податок на прибуток підприємств	34788,0	6.62%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	16906,9	3.21%
Внутрішні податки на товари та послуги	152281,6	28.96%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	17897,0	3.40%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	16764,8	3.19%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	80796,4	15.36%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	8843,9	1.68%
Інші податки та збори	927,3	0.18%
Неподаткові надходження	131788,7	25.06%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	11233,4	2.14%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	4000,8	0.76%
Інші неподаткові надходження	9863,0	1.88%
Власні надходження бюджетних установ	106691,5	20.29%
Доходи від операцій з капіталом	23,8	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	133812,7	25.45%
Цільові фонди	26,8	0.01%
Офіційні трансферти	8890,3	1.69%

Для забезпечення розвитку національної економіки та підвищення добробуту громадян, податкова система має бути трансформована з урахуванням міжнародного досвіду, вимог часу та розвитку національної економіки.

Серед існуючих недоліків функціонування української податкової системи можна виділити нестабільну та неясну законодавчу базу, складність процедур адміністрування податків, непрозорий контроль за їх використанням і недостатньо ефективну роботу контрольних органів податкової служби [3].

Сучасній податковій політиці України не вистачає стимулюючої бази, яка повинна бути присутня при виконанні всіх функцій оподаткування - фіскальної, розподільчої та регулюючої. Сильна фіскальна спрямованість національної податкової політики є одним з її основних недоліків. Крім фіскальної функції, на перший план повинна виходити соціальна функція, яка полягає у виконанні соціальних зобов'язань держави та перерозподілі доходів між різними категоріями громадян з метою підтримання соціальної рівноваги в суспільстві. Оптимальний рівень оподаткування передбачає таке навантаження на юридичних і фізичних осіб, при якому податки не стримують ділову та інвестиційну активність і не знижують рівень життя населення, але забезпечують необхідний рівень надходжень до бюджету. Водночас бюджетні обмеження повинні бути достатньо жорсткими та універсальними, щоб уникнути підтримки неконкурентоспроможних підприємств і галузей через надмірну диференціацію, що зберігає нераціональну структуру виробництва. Також необхідно використовувати методи оподаткування як важіль впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання [4].

До вторгнення найбільша частка державного бюджету припадала на гірничодобувну промисловість і розробку кар'єрів. Промисловість займала друге місце з 14%. Сільське господарство, лісове господарство та рибальство є також важливими для надходжень до державного бюджету, забезпечуючи 11% всіх доходів. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, а також оптова та роздрібна торгівля і ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів дають по 8% доходів державного бюджету. Стільки ж забезпечують компанії, що постачають електроенергію, газ, пар та кондиційоване повітря [5;6].

За даними Державної фіскальної служби України, найбільша кількість великих платників податків зосереджена в таких секторах економіки: переробна промисловість - 28,6%; добувна промисловість - 24,8%; електроенергетика - 10,8%; оптова та роздрібна торгівля - 10,5%; транспорт - 9%; інші сектори - 16,3% [1].

Перспективи подальшого розвитку досліджень. Уряд має розробити програму, спрямовану на спрощення податкових процедур, зниження ставок, спрощення адміністрування та звітності [8]. Виведення економіки з тіні буде найсправедливішим і найефективнішим шляхом до цього. Важливим критерієм реформування податкової системи України є максимальна прозорість. Платники податків повинні бути обізнані про наслідки подання податкових декларацій.

Якщо особа не задекларує відповідний прибуток або дохід у країні свого проживання, місцеві податкові органи ймовірно проведуть розслідування, що призведе до нарахування податкових зобов'язань та інших штрафних санкцій. Тому прозорість ведення бізнесу є надзвичайно важливою. Перед подачею нових декларацій доцільно виправити будь-які податкові невідповідності та прояснити свою діяльність у податкових органах [9].

Зручність для платників податків також є невід'ємною частиною реформи податкової системи. Надмірний контроль за ухиленням від сплати податків не повинен лягати важким тягарем на добросовісний бізнес, тому необхідно вдосконалити податкову політику України в цій сфері [2].

Основним напрямком роботи має стати діджиталізація податкових процедур та покращення аналітичної спроможності державних податкових органів. Наразі уряд впроваджує подібні технології через додаток Дія [12].

Діджиталізація податкових процедур має кілька важливих переваг. Вона дозволяє автоматизувати багато податкових процедур, зменшуючи час та зусилля, необхідні для їх виконання. Це сприяє покращенню ефективності роботи податкових органів, зменшенню бюрократичних процесів та прискоренню обробки податкової інформації. Електронне подання декларацій та сплата податків дозволяють платникам виконувати ці процедури онлайн, без потреби особистого візиту до податкової служби.

Діджиталізація може сприяти зменшенню можливостей для корупції та нечесної практики у сфері оподаткування. Автоматичне оброблення податкової інформації та електронна система контролю допомагають виявляти податкові шахрайства та зловживання, забезпечуючи більшу прозорість та точність збору податків.

Діджиталізація податкових процедур робить їх зручнішими для платників податків. Електронне подання декларацій та сплата податків онлайн дозволяють виконувати ці процедури у зручній для них час та місце, знижуючи адміністративні бар'єри та ризики помилок.

Українська податкова система потребує докорінного реформування з урахуванням наявних недоліків. Зміни в податковому законодавстві повинні базуватися на існуючій податковій системі, але також враховувати сучасні тенденції сталого розвитку.

Висновки. Таким чином, податкова система має свої недоліки, і державна політика повинна бути спрямована на їх усунення. У сучасних умовах, особливо в період війни, реформування податкової системи України є шансом для вирішення національних проблем. Важливо враховувати іноземний досвід і адаптувати його до українських реалій або розробляти власні механізми для оптимізації податкової системи.

Список використаних джерел:

1. Мінфін. Доходи держбюджету. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
2. Тучак Т.В., Лінник О.П. (2020). Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних процесів. *Молодіжний податковий конгрес*. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=qbqHHCAAAAJ&hl=uk>.
3. Дроговоз Ю. Інституційні проблеми української податкової системи та шляхи їх вирішення. URL: http://rpr.org.ua/uploads/files/source/Policy_Tax_Reform_RPR.pdf
4. Добровільний національний огляд щодо цілей сталого розвитку в Україні. Міністерство економіки України. (2020). Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. Стратегічне планування та макроекономічне прогнозування. Стратегічне планування. Цілі сталого розвитку. 116 с. URL: <https://me.gov.ua/>
5. Євтушевська, О. О., Лагодієнко, Н. В., Іванченкова, Л. В. (2022). Податкова політика як складова державного податкового менеджменту. *Інвестиції: практика та досвід*, (4), 32- 37.
6. Лоїк, А., Ткачик, Л. (2022). Ефективність податкової політики в Україні: регулюючий та фіскальний аспекти. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*, 77(4), 82-93.
7. Фурман, О. (2022). РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ. *Реформування податкової системи: стратегічний поступ чи ручне управління*, 39.
8. Самоїл, Т. В., Хомуляк, Т. І. (2022). Актуальність змін податкової системи України. *Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції „Розвиток соціально-економічних систем в гео-економічному просторі “*, 133-136.
9. МАТІЄК, І. П. (2022). АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ. *А 43 Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього*, 107.
10. Величко, Л. К., Чорна, А. М. (2022). Проблемні питання податкової системи України. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації: зб. т ез доп. Між нар. наук.-практ . конф.(м. Харків, 17 лют . 2022 р.)*. Харків: ХНУВС.С. 48-50.
11. Дудник, В. М., Гарбінська-Руденко, А. В., & Яценко, Ю. Г. (2022). Правові проблеми функціонування фінансової системи України в період дії воєнного стану. *Аналітично- порівняльне правознавство*, (2), 132-136.
12. Чернюк, Т. В. (2022). Системи оподаткування в умовах війни: правовий та фінансовий аспекти. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 2(14), 258-262.

*Матеріали XLVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 липня 2024 року, м.Копенгаген, Данія), дистанційно)*

13. Shylo, Z. S. (2022). ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ ПРЯМОГО ТА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ДЕРЖАВІ. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*, 1(97), 99-112.

14. Назарова, Т., Шевченко, М. (2022). МІСЦЕ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (3), 38-41.

СЕКЦІЯ 13. СОЦІОЛОГІЯ

Костенко Н.В.

*Зав. відділом соціології культури та масової комунікації
Інститут соціології Національної Академії Наук України.
м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПОРЯДКІВ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВОЄННОМУ ТА ПОВОЄННОМУ СТАНАХ

Концептуальні припущення

Взаємообумовленість сучасних станів війни та культури, як і співвіднесеність цих двох категорій досить неординарні у соціологічному дискурсі, що транслює своєчасність спеціальному дослідженню, мета якого полягає в тому, щоб визначити, зафіксувати та зрозуміти динаміку соціокультурних трансформацій українського суспільства у воєнний період та після війни, що зумовлені опором російській агресії та її наслідками.

Основні завдання дослідження полягають у теоретичній експлікації ключового концепту «культурних порядків» як властивих різним типам культури правил організації соціокультурних взаємодій; у розробленні концептуальної матриці екзогенних та ендогенних факторів культурної репродукції та культурної рухливості у воєнний та повоєнний часи; в операціоналізації структурних та змістовних просторів, актуалізованих поточною інституційною та індивідуальною активністю щодо утримання культурного стандарту поряд із продукуванням нової нормальності та особливих культурних стилів, що ідентифікуються через ціннісні пріоритети, сприйнятливість до інформації, оволодіння культурним ресурсом.

Увага сучасної соціології до проблем культури підтримується тезою, артикульованою Дж.Александром щодо зростаючої автономії культури та визначального впливу останньої на соціуми. В умовах російської агресії інтенсивність та напрямки реалізації такої автономії неминуче переосмислюються, у тому числі й у термінах очевидності функцій культури як компенсаторного механізму протидії стресовим ситуаціям, інструменту відволікання індивідів від тяжких переживань, розвантаження напружених психічних станів. Що, безумовно, вкрай важливо, але аж ніяк не є вичерпним для розуміння того статусу, який сьогодні належить культурі.

Все більша насиченість загальних життєвих контекстів невизначеності та множинності в умовах війни спонукає вдосконалювати методології дослідницьких дій у такого роду контекстах, коли впорядкованість всіляких відмінностей, організоване розрізнення конституювальних культур та суспільство складових дозволяє спостерігати та експлікувати формування, утримування та рухливості особливих культурних порядків. Слідом за М. Фуко культурні порядки можна розуміти як співвідношення «слів» (інструментів означення) та «речей» (артефактів, об'єктів) в історичному типі культури [1], а також людську активність щодо інтерпретації такого співвідношення завдяки його конвенційного впорядкування та дотримання правил вживання.

Щонайменше можна міркувати про дві траєкторії просування індивіда у добре розпізнаваному середовищі, де він забезпечений не раз верифікованими ним, а задовго до нього іншими індивідами, кодами реакцій на символічні структури та оперування ними, про дві перспективи, два типи порядку, які не можуть розглядатися як такі, що вочевидь протистоять один одному через несумісну логіку пояснення дійсності, проте є автономними та не виключають комплементарності.

Один тип порядку сфокусований на морфології конфлікту культурних епох і культурних станів, де він спроектований (в термінах Георга Зіммеля) на взаємодію потоку життя і форм культури, що цілком адекватно фіксують рух цього життя, але згодом втрачають таку відповідність аж до повного неприйняття, відкидання цих форм самим життям, яке потребує нових [2]. За зіммелівськими інтуїціями легко прочитується опозиція індивіда і соціуму, що змушує індивідуальність жертвувати своїми життєвими маніфестаціями на користь соціально схвалюваних, точніше, звичних патернів поведінки, породжуючи нерозв'язний конфлікт індивідуального життя і форми культури, «трагедію культури», як у Зіммеля. У межах конфліктної моделі культурного порядку, тим паче у стані війни, доречною є дуальна категоризація предметного змісту культурного світу, його просторових розрізень (глобальне, транскультурне – локальне, автономне), понятійної матриці (хаос організованого насильства – смисл культурного розвитку), етичних імперативів (добро – зло). Проблеми роз'єднаності мовних та релігійних спільнот з їх особливими установками та практиками залишаються в українському суспільстві у зоні розбіжностей культурних порядків у воєнний та повоєнний період.

Друга перспектива, навпаки, передбачає уникнення драматичних станів, встановлює фокус на споживанні, вельми тривіальному, пасивному способу культурної партиципації, що розцінюється вже звично як якась вада сучасної культури, проте в уявленні Мішеля де Серто представлено багатовимірним простором можливостей анонімної творчості, що породжується на підставі

відмінностей використання та сприйняття культурних об'єктів [3]. Завдяки особливим тактикам звичайної людини, яка офіційно і формально не бере участі в соціокультурному продукуванні, завдяки її «хитрощам», оригінальним способам обходити встановлений порядок винаходиться прийнятна для неї повсякденність, яка структурується в допустимих для існування реєстрах, що, наприклад, характерно для нашого досвіду реакцій на повітряні тривоги, що розривають поточний час, та для інших обмежень воєнного стану.

Подібна винахідливість стосується найрізноманітніших галузей культурного споживання – харчування, фізичних вправ, моди, кіно, телебачення, інтернету, літератури та читання як «мовчазного виробництва», не передбачених письменником-автором, або, наприклад, прогулянки містом. Зрозуміло, правила та принципи комодифікації культурної продукції в сучасному світі не менш спритно перехоплюють ініціативу всіляким «брендуванням креативності», виводячи її з простору прихованості та анонімності, але навряд чи нівелюючи повністю її інспірування «мікросвободою» (у термінах М. Серто).

Змінені ритми соціальних взаємодій в умовах воєнного стану переживаються, осмислюються, викликаючи спонтанні, афективні та/або рефлексивні, продумані людські реакції, які комбінуються з обох перспектив співвіднесення з культурним порядком, слідуючи культурним стилям, які не обов'язково узгоджуються з прийнятими або тими, що поділяються в спільнотах. У загальному наближенні ідентифікація з такими культурними стилями кваліфікується через 1) керівництво смислами, співвіднесеність із цінностями та їх мотиваційними алгоритмами; 2) ступінь поінформованості та сприйнятливості до інформації, цифрову компетентність; 3) вміння розпоряджатися особистим та груповим культурним ресурсом, культурні практики.

До реалізації дослідження

Представлена концептуальна матриця отримала апробацію у дослідженні проблем пандемії коронавірусу (2019-2020), де сегментація культурних стилів складалася з наступних варіантів, що описують загальну ситуацію [4]: *Дотримуватися правил* (25%), *Неприйняття змін* (16%) *Дефіцит спілкування* (33%), *Розпоряджатися вільним часом* (26%). В умовах війни, що триває, і в розрахунку на повоєнний час показники, придатні для операціоналізації подібної моделі, вимагають оновлення, релевантного для дослідження сприйняття та освоєння культурних порядків українськими громадянами, котрі проживають на даний момент у різних населених пунктах та регіонах, представниками різних вікових груп, ветеранами воєнних дій, українськими воєнними мігрантами у європейських країнах, студентською молоддю та іншими групами українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Foucault M. *The Order of Things. An Archaeology of Human Sciences*. New York: Vintage Books Editions, 1994.
2. Georg Simmel on Individuality and Social Forms (Ed. by Donald N. Levine). Chicago: University of Chicago Press, 1972.
3. de Certeau M. *L'invention du quotidien. Arts de Faire*. Paris: UGE, 10-18, 1980
4. Степаненко В. (ред.) «Соціальні наслідки пандемії COVID-19 в контексті суспільної трансформації в Україні: соціологічний підхід». Київ: Інститут соціології НАН України, 2021.

СЕКЦІЯ 14. АЕРОНАВІГАЦІЯ, ЕЛЕКТРОНІКА, ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЯ

Мустафасєв О.В.

начальник відділу

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ СТІЙКОСТІ БПЛА

Стійкість безпілотних літальних апаратів (БПЛА) є однією з найбільш важливих характеристик, яка визначає здатність цих пристроїв ефективно та безпечно функціонувати в різних умовах. Безпека є ключовим аспектом у використанні БПЛА, оскільки вони можуть бути піддані різним ризикам, включаючи втрату керування, збої в програмному забезпеченні, втрату зв'язку та зіткнення з іншими об'єктами. Дослідження стійкості допомагає зменшити ці ризики та підвищити безпеку застосування БПЛА [1].

Стійкість характеризує здатність БПЛА зберігати заданий режим польоту без втручання оператора чи автопілота. Якщо на практиці запас стійкості літального апарата недостатній, то це призводить до необхідності додаткового втручання в керування. Компенсувати відхилення літака можливо елеронами, рулями висоти, але, це в свою чергу, викликає підвищені витрати енергії та скорочує дальність польоту. Разом з цим, якщо запас стійкості надмірний, то БПЛА маневрує із значними ускладненнями для роботи оператора. Тому, компромісний запас стійкості залишається актуальним питанням у наукових колах сьогодення, в залежності від вирішення практичних задач, зазвичай він обирається конструктором під час створення конкретного літального апарата [2, 3].

Питання стійкості БПЛА є критично важливим для безпечного та ефективного їх використання на практиці. Успішне вирішення якого дає змогу забезпечити ключові показники технічних характеристик БПЛА, а саме:

- безпека польотів (здатність БПЛА підтримувати стабільний політ та уникати небезпечних ситуацій, таких як крайні кутові зміщення або відхилення від курсу);
- ефективність місії (точність та надійність виконання поставленої місії БПЛА);
- мінімізація ризиків (можливість зменшення ризиків втрати або пошкодження БПЛА).

Загальна стійкість БПЛА складається з поздовжньої, поперечної та курсової стійкості. Для забезпечення загальної стійкості БПЛА необхідне успішне поєднання центру тиску літака та його центру тяжіння. Центр тиску літака представляє собою точку, в якій концентрується загальна сума аеродинамічних сил, що діють на апарат. При зсуві центру тиску відносно центру тяжіння, літак починає обертатися навколо центру тяжіння, що використовується для керування польотом. Основне завдання полягає у зрушенні центру тиску у відповідному напрямку та на потрібну величину. З цією метою здійснюють обладнання літака керуючими поверхнями: напрямку, висоти та елеронами. Відхилення будь-якої з цих поверхонь від їх початкового положення, призводить до переміщення центру тиску і зміни польотного режиму літака [4].

Виходячи з цього, можна виокремити основні етапи дослідження питання стійкості БПЛА, а саме:

- визначення цілей дослідження (включає вивчення впливу різних факторів на стійкість, розробку нових методик аналізу або тестування нових систем стабілізації);
- збір та аналіз даних (включає збір великого обсягу даних про польоти БПЛА, включаючи інформацію про погодні умови, характеристики апаратури, параметри польоту тощо, для подальшого аналізу цих даних та виявлення залежностей і паттернів);
- моделювання і симуляція (включає розробку математичних моделей для віртуальної симуляції польоту БПЛА, що дозволить проводити експерименти у контрольованому середовищі та аналізувати різні сценарії);
- експериментальне тестування (включає проведення експериментальних тестувань на реальних БПЛА, які дадуть можливість перевірити правильність математичних моделей і виявити можливі проблеми або недоліки у алгоритмах розробки);
- аналіз результатів і висновки (включає аналіз отриманих результатів, а також розробку рекомендацій для поліпшення стійкості БПЛА).

Прогресивний розвиток нових технологій у сфері авіації, включаючи штучний інтелект, автономність та датчикову технологію, а це потребує постійного вдосконалення систем стійкості, що мають забезпечувати ефективну та безпечну роботу БПЛА. Таким чином, дослідження стійкості БПЛА має велике значення для забезпечення безпеки та ефективності їх використання у різних галузях, а також для впровадження нових технологій та розвитку законодавства у цій області.

Список використаних джерел:

1. Харченко В. П. Аналіз застосування безпілотних авіаційних систем у цивільній сфері / В. П. Харченко, Д. Е. Прусов // Вісник Національного авіаційного університету. – 2012. - № 4. – С. 118-130.
2. Дослідження методів підвищення достовірності інформації сучасних безпілотних авіаційних комплексів / Сергій Зайцев, Ольга Башинська, Юрій Камак, Борис Горлинський // Технічні науки та технології. – 2016. – № 4. – С. 97–106.
3. Шум А. В. Аналіз стійкості навігаційних систем БПЛА: пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти на другому (магістерському) рівні, спеціальність 171 Електроніка / А. В. Шум ; М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. – Харків, 2024. – 71 с.
4. Гуцул, Т., Жежера, І., Ткач, В. . (2023). Особливості класифікації та методів вибору БПЛА. *Технічні науки та технології*, (4 (30), 201–212. [https://doi.org/10.25140/2411-5363-2022-4\(30\)-201-212](https://doi.org/10.25140/2411-5363-2022-4(30)-201-212)

СЕКЦІЯ 15. ВОЄННІ НАУКИ

Вербовенко О.П.

Начальник Центрального управління військової освіти,
полковник,
Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна

СПЕЦИФІКИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У США

Підготовка військових кадрів для сил оборони здійснюється в умовах ведення війни з російською федерацією в системі військової освіти, яка з одного боку, є складником системи освіти держави, з іншого – перебуває на шляху професіоналізації, приведення її структури і змісту до стандартів, підходів та принципів, що впроваджені у країнах – членах НАТО.[1] Особливої актуальності набувають питання аналізу світового досвіду реалізації військової освіти та умов здійснення військової освіти під час збройної агресії росії.

Сучасна американська військова освіта зосереджена на ефективності військових операцій. Під військовою ефективністю фахівців американської регулярної армії розуміють вирішення головного тактичного завдання – отримати більшу перевагу у бою, ніж протилежна сторона. Заклади освіти в США, на які покладено забезпечення військової освіти здійснюють підготовку майбутніх фахівців на основі використання сучасних систем військової тактики, яким притаманні ефективна комунікація, координація між різними видами військових формувань. Усі ці дії повинні бути спрямовані на підтримку ініціативи та використанні неспроможності ворога маневрувати. В регулярній армії США така тактична система отримала назву «загальновійськового маневру». Мета системи, першочергово, полягала в тому, щоб вирішити проблему летальності у війні великих за розмірами сухопутних підрозділів, наприклад у таких війнах як в Іраку, Сирії та Україні.

Цінність західного досвіду забезпечення військової освіти полягає в тому, що вона формується на аналізі існуючих переваг та помилок вже проведених військових та миротворчих операцій, війн, випробуванні зразків зброї, діяльності командирів підрозділів та реалізації ними лідерських якостей.

Аналізуючи процес становлення американської військової освіти, варто наголосити на тому, що після отримання незалежності від Великобританії, не існувало жодної програми формальної військової освіти. Офіцерські кадри в

армії США формувались без належної професійної підготовки з вищих прошарків суспільства. Така ситуація в американській військовій освіті склалась не через недбальство, а на основі стереотипів, що існували в суспільстві. Від часів Дж. Вашингтона розпочався етап формування формальної системи військової освіти, в першу чергу, для молодших офіцерів. Така система була сформована в США, і спровокувала підйом у розвитку військової освіти. Було започатковано створення окремих закладів військової освіти – військових академій, що функціонували за певними принципами та з поступовим формуванням потужного фонду військових знань (перша така військова школа виникла у гарнізоні Вест Пойнт). Протягом свого функціонування програми військової освіти в США зазнавали змін, розширення та реорганізацій.

Військова освіта в США має такі характеристики:

- розроблення навчальних програм, що викладаються у формі теорії, а у подальшому – переносяться на площину польових умов, імітуючи дії на полі бою;
- поєднання бойової продуктивності офіцера із практичним досвідом;
- проведення достатньої кількості польових навчань на тактичному рівні;
- існування достатнього фінансування для навчальних програм військової освіти.

Загалом, військова освіта США сформована як освіта, що повинна сформувати уміння та навички, які дозволять приймати рішення особами, які перебувають на командно-штабних посадах та відповідають за національну безпеку держави. З боку держави, у США, до військової освіти сформовано такі вимоги: планування та ведення війни, військове управління, розроблення концепції національної безпеки на основі врахування політичних, соціальних, економічних та психологічних вимірів існування суспільства.[2]

Необхідно зазначити, що система оборонного відомства та ЗС США дуже розгалужена, і залежно від виду збройних сил чи конкретного роду військ існує фактично своя власна підсистема освіти для військовослужбовців, яка створена за загальними принципами та підходами оборонного відомства і водночас ураховує особливості тієї чи іншої організаційної структури. Головна ідея, яка реалізована в ЗС США з цього приводу — це мотивація та наявність умов для продовження освіти військовослужбовцем протягом всієї служби. Досить згадати, що в переліку основних причин, які спонукають молодь укласти контракт на військову службу, є можливість за рахунок держави здобути освіту та певні спеціальності. Водночас система освіти в ЗС США є досить гнучкою: крім навчання у вищих військових навчальних закладах, існує можливість навчатися в цивільних закладах освіти, зокрема зарубіжних, проходити різноманітні короткострокові курси і тренінги, стажуватися в наукових установах тощо.

У військовій освіті США, до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, простежувались фінансові та екологічні обмеження. Проте з 2022 року керівництво США збільшило фінансування військових закладів освіти, зняло обмеження на запровадження додаткових функцій та діяльність [3].

За результатами таких змін армії США дозволено надання додаткової спеціалізованої підготовки, щоб підвищити кваліфікацію військовослужбовців (до прикладу, медичних працівникам або юристам).

Слід зазначити, що у системі військової освіти США функціонує Офіцерська Освітня Програма (далі – ООП), що виступає як продуктивний та послідовний процес навчання та підготовки офіцерів, початок якого здійснюється на етапі підготовки до виконання службових обов'язків та триває на базовому, середньому командно-штабному та вищому рівнях. Зазначена ООП створює можливості для:

- проходження базового курсу офіцерів (за триетапною програмою попереднього прийняття на службу/призначення на посаду та початкової підготовки, що спрямована на розвиток лідерства в молодших офіцерів, формування компетентностей, впевненості, управління невеликими підрозділами);
- проходження поглибленого курсу – лідерська, тактична та технічна підготовка, що є необхідною для служби на посадах командира роти;
- проходження курсу капітанів, що передбачає успішне керівництво на рівні командира роти;
- проходження штабного курсу, що зосереджений на формуванні навичок штабного офіцера та лідерських здібностей, необхідних для обіймання вищих рівнів управління у батальйоні;
- функціонування школи перспективних військових досліджень, що передбачає підготовку офіцерів на вищому рівні військового мистецтва, з метою розвитку командирів та офіцерів генеральних штабів, котрі здатні вирішувати військові завдання мирного та воєнного часу (до прикладу, планування та виконання спектру операцій відомчого, міжвідомчого характеру);
- функціонування коледжу вищого керівного складу, яка готує старших офіцерів армії, цивільних осіб та міжнародних лідерів для виконання обов'язків на стратегічному рівні управління.[2]

Загалом, військова освіта в США має на меті підвищення спроможностей офіцерських кадрів щодо планування та застосування сил армії США у різних типах операцій, вирішенні питань, які мають вплив на прийняття рішень у сфері національної безпеки, розробки військової стратегії, військової доктрини, забезпеченні оперативної сумісності та прогнозуванні пріоритетних проблем країн-союзників.

Список використаних джерел:

1. Вербовенко О.П., Романенко Є.О., Кириленко В. А. Концептуальні зміни в системі військової освіти //Moderní aspekty vědy: XXXIX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. - str.97-109
2. Schifferle, P. (2010) *America's school for war: Fort Leavenworth, officer education, and victory in World War II*, Lawrence, KS: University Press of Kansas.
3. Збройні сили США: освіта протягом всієї служби <https://armyinform.com.ua/2022/01/15/zbrojni-syly-ssha-osvita-protyagom-vsiyeyi-sluzhby/>

СЕКЦІЯ 16. МЕНЕДЖМЕНТ

Мендела Є.М.

асистент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Мендела І.Я.

доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

СУЧАСНІ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО БРОНЮВАННЯ ТА РЕЗЕРВУВАННЯ

Сучасні системи електронного бронювання та резервування відіграють ключову роль у готельно-ресторанному бізнесі, забезпечуючи ефективність та зручність процесів управління бронюванням. Ці системи дозволяють автоматизувати процес резервування номерів у готелях та столиків у ресторанах, що значно знижує навантаження на персонал і мінімізує ризик помилок. Використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект і автоматизоване навчання, дозволяє системам прогнозувати попит та оптимізувати ціни, що сприяє максимізації прибутку. Інтеграція з іншими платформами, такими як онлайн-агенції подорожей та соціальні медіа, дозволяє розширити аудиторію і збільшити кількість бронювань. Системи електронного бронювання також забезпечують зручність для клієнтів, надаючи можливість здійснювати бронювання онлайн у будь-який час і з будь-якого місця. Вони дозволяють клієнтам переглядати наявність номерів або столиків, порівнювати ціни та умови, а також отримувати підтвердження в режимі реального часу. Крім того, сучасні системи електронного бронювання забезпечують високий рівень безпеки даних, що є критично важливим для захисту персональної інформації клієнтів. Такі системи можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб кожного закладу, що робить їх універсальними і ефективними інструментами для підвищення конкурентоспроможності готелів та ресторанів. Вони також сприяють поліпшенню обслуговування клієнтів, надаючи їм можливість залишати відгуки та оцінки, що допомагає закладам покращувати свої послуги. Сучасні системи електронного бронювання та резервування є невід'ємною

частиною успішного управління готельно-ресторанним бізнесом, забезпечуючи високу якість обслуговування, зручність для клієнтів та ефективність бізнес-процесів [2].

Сучасні системи електронного бронювання також дозволяють збирати та аналізувати дані про поведінку клієнтів, що допомагає бізнесам краще розуміти своїх гостей і відповідно адаптувати свої послуги та маркетингові стратегії. Використання аналітичних інструментів дозволяє виявляти тенденції та патерни у бронюваннях, що сприяє ефективнішому управлінню ресурсами та прогнозуванню завантаженості.

Крім того, такі системи можуть бути інтегровані з програмами лояльності, що дозволяє готелям та ресторанам заохочувати постійних клієнтів та підвищувати їхню лояльність. Завдяки автоматизації процесів, бізнеси можуть надавати персоналізовані пропозиції та знижки, що робить взаємодію з клієнтами більш ефективною та індивідуальною.

Сучасні системи бронювання часто включають можливість управління відгуками клієнтів, що дозволяє закладам оперативно реагувати на коментарі та покращувати якість обслуговування. Відгуки можуть бути використані для аналізу слабких місць у роботі закладу та розробки стратегій для їх усунення.

Інтеграція з мобільними додатками є ще однією важливою особливістю сучасних систем електронного бронювання [3]. Це дозволяє клієнтам здійснювати бронювання зі своїх смартфонів, що є дуже зручним у сучасному мобільному світі. Мобільні додатки також можуть надавати додаткові функції, такі як цифрові ключі для номерів у готелях, замовлення послуг, перегляд меню в ресторанах та інші зручності.

Важливим аспектом є також підтримка багатомовності та різних валют, що робить системи бронювання доступними для міжнародних клієнтів і сприяє залученню більшої кількості гостей з різних країн. Це особливо важливо для готелів та ресторанів, які орієнтуються на іноземних туристів.

Завдяки сучасним системам бронювання готелі та ресторани можуть ефективніше управляти своїми ресурсами, знижуючи витрати та підвищуючи доходи. Автоматизація процесів дозволяє зменшити кількість ручної роботи, що підвищує продуктивність та знижує ризик людських помилок.

Сучасні системи електронного бронювання та резервування є важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності готельно-ресторанного бізнесу. Вони забезпечують високу якість обслуговування клієнтів, ефективне управління ресурсами, персоналізацію послуг та інтеграцію з різними платформами. У майбутньому розвиток таких систем буде тільки прискорюватися, з впровадженням нових технологій і інновацій, що зробить процеси бронювання ще більш зручними, безпечними та ефективними для бізнесів та їхніх клієнтів.

На сьогоднішній день існує багато сучасних програм для електронного бронювання та управління готельним бізнесом, які пропонують різноманітні функціональні можливості. Ось одна із найпопулярніших програм:

Booking.com - одна з найбільших платформ для бронювання готелів та інших типів помешкань [1]. Booking.com дозволяє клієнтам швидко та зручно знаходити і бронювати житло по всьому світу. Для готелів вони пропонують різні інструменти для управління бронюваннями і взаємодії з клієнтами.

У висновках можна сказати, що сучасні системи електронного бронювання та резервування грають важливу роль у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності готельно-ресторанного бізнесу. Вони не лише спрощують процес бронювання для клієнтів, але й дозволяють бізнесам ефективніше управляти ресурсами, уникати переповнення чи недостачі місць, оптимізувати ціни та залучати нових клієнтів через цифрові канали.

Автоматизація процесів управління бронюваннями і аналізу даних дозволяє готелям і ресторанам швидше реагувати на зміни в ринкових умовах і змінювати стратегії відповідно до потреб клієнтів. Важливою перевагою є також підвищення лояльності клієнтів через персоналізовані пропозиції та програми лояльності, які інтегруються з системами електронного бронювання.

Забезпечення безпеки та захисту даних клієнтів є критично важливим аспектом у використанні цих систем, тому виробники постійно вдосконалюють технічні засоби захисту. Мобільні додатки і інтеграція з соціальними медіа розширюють можливості взаємодії з клієнтами, що сприяє покращенню користувацького досвіду і підвищенню впізнаваності бренду.

У майбутньому розвиток сучасних систем електронного бронювання буде продовжуватися в напрямку вдосконалення технологій, забезпечення більшої інтеграції з іншими цифровими платформами і забезпечення більшої персоналізації обслуговування. Це дозволить бізнесам ще ефективніше адаптуватися до змінюваних умов ринку та вимог сучасних споживачів.

Список використаних джерел:

1. Booking.com. URL: <http://surl.li/vebkby>
2. Пономаренко С. М., Коваленко Ю. О. Використання цифрових технологій у маркетингових комунікаціях готельно-ресторанного бізнесу. Маркетинг і цифрові технології, Т. 6, №1, 2022. с. 30-39.
3. Система бронювання готелів, яка спростить тобі все! URL: <http://surl.li/rrcbie>.

*Матеріали XLVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 липня 2024 року, м. Копенгаген (Данія) дистанційно)*

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ**

Підписано до друку 05 липня 2024 р.
Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

*Видавець: Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Свідоцтво серія ДК No4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.*